

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE AŞKIN
GÖRÜNÜMLERİ (FENOMENOLOJİSİ)

İnanç DOĞRUOĞLU

Danışman

Prof. Dr. Cafer ŞEN

2023-İzmir

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Aşkın Görünümleri (Fenomenolojisi)” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

12/06/2023

İnanç DOĞRUOĞLU

TEŞEKKÜR

Bu zamana kadar tüm hayatımda ve bütün çalışmalarımnda desteklerini eksik etmeyen, her an, her durumda yanımda olan canım aileme; lisans eğitimimden bu yana yeni bir merak alanı açarak farklı bakış açısı kazandıran ve bu tezin ortaya çıkmasında, gelişmesinde bilgisini, fikirlerini ve ışığını esirgemeyen değerli tez danışmanım Prof. Dr. Cafer ŞEN'e; her tökezleyişimde destek veren ve beni yönlendiren, ilerlememi sağlayan sevgili çalışma arkadaşlarıma teşekkür ederim. Sizler olmasaydınız bu çalışma da olmazdı.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Aşkın Görünümleri

(Fenomenolojisi)

İNANÇ DOĞRUOĞLU

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Türk Edebiyatı Programı

Dünyanın var oluşundan hatta insanların yaradılışından beri yaşanan ‘aşk’ duygusu için o kadar fazla şey söylenmiştir ki hangisinin doğru olup hangisinin olmadığı tartışılmaz. Çünkü aşk yaşandığı döneme, duruma, kişiye göre değişiklik gösterebilir. Edebiyat, bu önerme ve teorilerden başka, aşkı tema olarak çalışarak aşkın çeşitli ve farklı fenomenlerinin görünmesine vesile olmuştur. Bu bağlamda hem edebiyatta hem de düşünce tarihinde aşk, yaşamla iç içe olarak işlenmiştir. Bu durumda düşünce tarihi, aşkla ilgili teori geliştirmek ve bu teorileri önermelerle desteklemek isteyince edebi eserlerdeki aşkın fenomenlerine bakılmıştır. Bu bağlamda bu tezde Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri’nde aşkın görünümüleri/görüngüleri tespit edilmiş ve bunların şiirlere nasıl yansıdığı, şiirlerde nasıl işlendiği psikanaliz ve felsefe yan okumalarıyla ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bizim de burada anlatmak istediğimiz şey ‘aşk’ duygusunu Cumhuriyet Dönemi şairlerinin bilinçlerindeki yansımalarından hareketle daha elle tutulur boyutlara taşıırken, aşk için geçirilen onca cinnetin, bilinç kaybının, yapılan onca fedakârlıkların sebeplerini bir nebze de olsa anlamlandırmaya ve göstermeye çalışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Aşk, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Aşk, Aşkın Fenomenolojisi, Şiir, Fenomenoloji.

ABSTRACT

Master's Thesis

Views of Love in the Turkish Republic Poetry

(Phenomenology)

İNANÇ DOĞRUOĞLU

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Turkish Language and Literature

Turkish Language and Literature Program

So much has been said about the sense of 'love' that has been experienced since the creation of the world and even the creation of humans, that it cannot be argued which is true and which is not. Because love can vary according to the period, situation and person. Apart from these propositions and theories, literature has been instrumental in the appearance of various and different phenomena of love by working as a theme. In this context, both in literature and in the history of thought, love has been intertwined with life. In this case, when the history of thought wanted to develop a theory about love and support these theories with propositions, the phenomena of love in literary works were examined. In this context, in this thesis, the aspects/phenomena of love in the Turkish Poetry of the Republican Period have been determined and it has been tried to reveal how these are reflected in the poems and how they are processed in the poems with psychoanalysis and philosophy side readings. What we want to tell here is to try to make sense of and show the reasons for all the insanity, loss of consciousness, and sacrifices made for love, while carrying the sense of 'love' to a more tangible dimension with reference to the reflections in the consciousness of the poets of the Republican Era.

Keywords: Love, Love in the Republican Period Turkish Literature, Phenomenology of Love, Poetry, Phenomenology.

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE AŞKIN GÖRÜNÜMLERİ (FENOMENOLOJİSİ)

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. AŞKIN FENOMENOLOJİSİ	5
1.2. EDEBİYAT VE PSİKANALİZ.....	28
1.3. OEDİPUS KOMPLEKSİ VE AYNA EVRESİ ÜZERİNDEN AŞK	34
1.4. AŞKIN KADIN VE ERKEK HALİ	42

İKİNCİ BÖLÜM

ŞİİR İNCELEME

2.1. AŞK HAYATINDA SEVMEK, SEVİLMEKTEN ÖNCE GELİR	67
2.2. AŞK, BİR ARZUDUR.....	76
2.3. AŞK, NARSİSİSTİK BİR DUYUMDUR	92
2.4. AŞK, BİR YANILSAMADIR.....	103
2.5. AŞK, SAHİP OLMADIĞINI/EKSİKLİĞİNİ VERMEKTİR.....	119

2.6. AŞK, İKİZİNİ BULMAKTIR YANI TAMAMLANMAKTIR.....	134
2.7. AŞK, İDEALLEŞTİRMEKTİR.....	156
2.8. AŞK, İYİYE YÖNELMEKTİR VE İYİLEŞTİRİCİDİR	174
2.9. AŞK, ERİŞİLMEZLİKLE/YASAKLA VARLIĞINI SÜRDÜRÜR	190
SONUÇ	205
KAYNAKÇA	208

KISALTMALAR

Çev.	Çeviren
Haz.	Hazırlayan
Ed. n.	Editörün notu
Ç. n.	Çevirmenin notu
s.	Sayfa
S.	Sayı
C.	Cilt
Yy.	Yüzyıl
vb.	ve benzeri
vs.	ve saire
bkz.	Bakınız

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. Varlık'ın sınıflandırılması.....	2
Tablo 2. İnsandaki Yaşam Enerjisi/Libido Ayrımı.....	22
Tablo 3. Oedipus Kompleksi'nde İmgesel ve Simgesel Alanın Gösterimi.....	34
Tablo 4. İmgesel ve Simgesel Alanın Kapsadıkları.....	37

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. *Şölen*'de geçen efsanevi insan türü..... 8

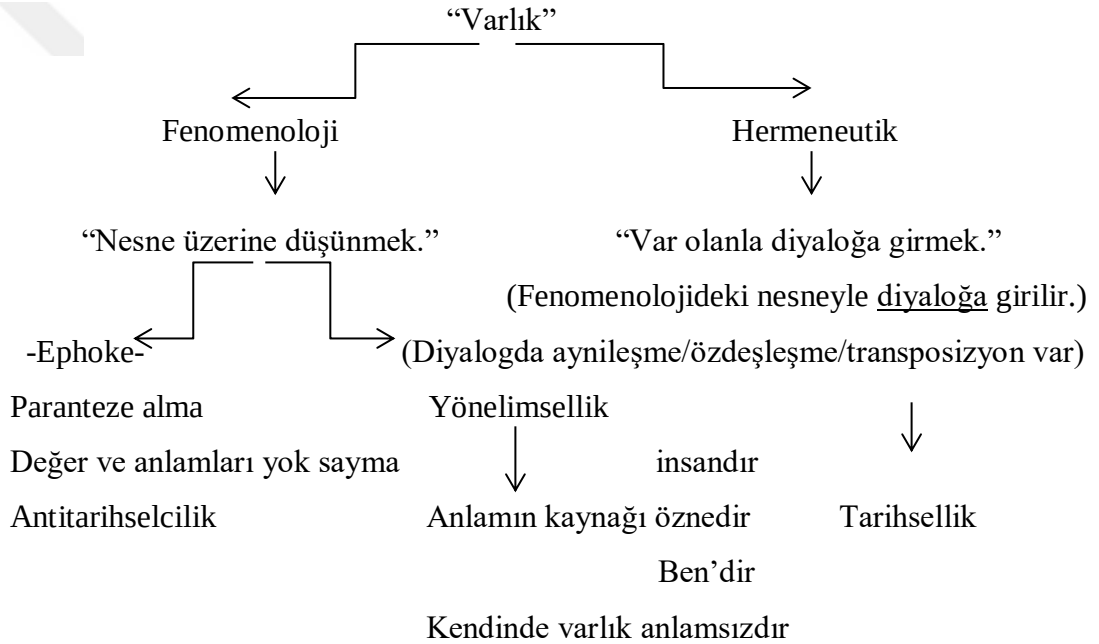
GİRİŞ

Fenomen, farklı anlamlarda kullanılsa da aslında bilinç demektir. Loji kelimesiyse bilim demektir. Dolayısıyla fenomenoloji, özetle bilincin bilimi demektir. Hegel, bu tanımı ortaya atarak, bu alan hakkında ilk görüşleri bildiren kişidir. Sonrasında fenomenoloji terimi, Husserl'in araştırmaları sonucu ortaya çıkan ve insan bilinciyle etkinliğinin sağlam bir şekilde betimlenmesine dönerek, insani bilimlerin göreliliğini aşmaya çalışan yoğun ve geniş bir felsefe akımı haline gelmiştir.

Hegel, "*Ruhun Fenomenolojisi*" adlı eserinde fenomen sözcüğünün kök anlamından yola çıkar ve fenomenin, "*daha önce gizli, örtülü olan bir şeyin açığa çıkması*" (Heidegger, 2020: 56) demek olduğunu söyler. Hegel sözü edilen eserde, bilginin oluşumunu, kendinde ve kendi içinde oluşan bilinçten "kendi-bilince"; bundan akla, akıldan kültür ve ahlak olarak ortaya çıkan anlayışa, bu anlayıştan dine, oradan da mutlak bilgiye geçişi açıklar. Duyusal kesinlikten mutlak bilgiye ve felsefeye götüren değişim ve oluşum, anlayışın kendisine döndüğü mutlak bilgi birleşiminde ortadan kalkan kuşkulardan ve umutsuzluklardan, tedirginliklerden geçer. Hegel'in fenomenoloji anlayışı budur. (Heidegger, 2020: 74)

Fenomenolojiyi ele alan diğer bir kişi ise Husserl'dir. Husserl, yöntemini ve felsefesini açıklamak için fenomen teriminin en kapsamlı anlamına dayanır. Bu bağlamda fenomen, bir bilim ya da felsefe kuramının bize verdiği bilgilerin tersi olarak, "şey" in olduğu şekliyle ortaya çıkması ve kendini bu şekilde göstermesi demektir. Bu açıdan Husserl'in, Descartes'ı benimsediğini söyleyebiliriz. Bu açıdan bakıldığında Husserl'a göre, gerçek anlamda felsefeci/düşünür olmak isteyen biri, hayatında en azından bir kere içine dönmeli ve o zamana kadar kabul görmüş bilimleri hiçe sayarak kendi içinde bunları yeniden kurmalıdır. Fenomenoloji görerek, aydınlatarak, anlam belirleyerek ve anlam ayrımı yaparak yol alır. Fenomenoloji karşılaştırır, ayırım yapar, bağlar, ilişkiye sokar, parçalara böler, öğelerine ayırır. Ama her şeyi saf görmeye yapar. Kuramlaştırmaz, matematikleştirmez; zira tümdengelimli kuram anlamında hiçbir açıklamada bulunmaz. (Husserl, 2010: 128) Husserlci fenomenolojide bilincin yönelişi kavramı

önemli bir yer tutar. Husserl, bilincin ortaya koyduğu fikir ve yönelimle bilinç nesnesini her daim birbirlerinden ayırt etmiştir. Bu noktada fenomenoloji, bilincin dışında olan söz konusu nesnenin, gerçek bir varlığının olduğunu reddetmeyi ya da ileri sürmeyi yasaklar. Felsefe, bu açıdan bireysel bir iştir; kişinin kendi bilgeliği, kendi felsefesi, kendi bilgisi olarak kurulmalıdır. Bireyin mutlak sezgileri üzerinde temellenerek, kökeninden tüm diğer aşamalarına kadar doğrulanabilmelidir. Husserl, varlığın üzerindeki değerleri, anlamları paranteze alın sonrasındaki o fenomen ortaya çıksın, der. Bilinç, bir şeye yönelimsel olarak yaklaşır yani bir şeyi algılamak duygularımızın ve o şeyin değerlerine göre yaklaşırız bu yüzden paranteze almak önemlidir. Paranteze almak, bütün değer yargılarını ve anlamları yıpratmaktır.

Tablo 1. Varlık'ın sınıflandırılması

Heidegger'e göre var olan 'insan/dost/sevgili, metin, konuşma' olabilir. Varlık ya da var olma, diyaloga girerek olmaz. Paranteze alma; değer ve yargılar paranteze alınmazsa var olana yeni değer ve anlamlar yüklenemez. Varlığa anlamı yükleyen de öznedir. Örneğin; burun ve göz ikisi de bedenin organıdır. Her iki organdan akan vücut sıvısı aynı olmasına rağmen, gözden akan yüceleştirilir, burundan akan ise sıradanlaştırılır. Aslında paranteze almayla yönelimsellik birbirinin devamıdır. Husserl yukarıda da dediğimiz gibi fenomenolojiyi

kurumsallaştıran bir filozoftur. Edmund Husserl bunu görünce fenomenolojiyi geliştirmiş ve o insanların bu davranışlarına karşı çıkmıştır.

Paranteze almada tarih önemli değildir onun yerine, üzerine düşünme vardır. Hermeneutik diyaloga önem veren bir kuramdır. Diyaloga girilen varlık ötekidir, öteki olmadan kendimizi tanımlayamayız. Heidegger de bunu savunur. Biriyle diyaloga girmeden varlığımızı ispat edemeyiz. Buradan da yorum ortaya çıkar ve üzerine düşünme ortadan kalkar. Diyaloga girilen varlıkla aynileşme, özdeşleşme, transpozisyon, einföhlung ya da empati olur. Heidegger, gerçek anlama budur der. Diyaloga girmek bir başkasına önem verdiğini göstermektir.

Varlık, Şey, Bir Şey gibi aşkın/transandantal adı verilen terimlerin köklerinin nereden geldiği hakkında bir açıklama yapmaya çalışacak olursak: Bu terimler, insan bedeninin sınırlı olduğundan ve aynı zamanda belirli sayıda seçik hayalleri kendisinde barındırdığından ileri gelir. İnsan, kuş, kedi vb. gibi tümeller denilen kavramların kökleri buna benzer sebeplerden, kısacası insan bedeninde bu kadar çok hayalin aynı zamanda oluşmasından gelir. Bu tahayyüllerin sayısı hayal gücü kuvvetini tamamıyla değil, ancak ruhun, onların belirli bir miktarını özel olarak her insanın boyu, rengi vb. gibi küçük farklarını hayal edebileceği kadar aşar. Aynı zamanda her cismin duygulanmış olması bakımından ve aralarındaki oranı açık bir şekilde hayal edebileceği şekilde yüklenir. *“Zira beden özel olarak her biriyle bu oranda duygulanmıştır ve ‘insanlar’ adıyla ruhun ifade ve sonsuz tekil şeylere uyguladığı şey de budur.”* Ruhta mutlak veya özgür bir irade yoktur ama ruhun ya bu ya da şu şeyi istemesi sebebiyle gerektirilmiş olup o da yine bir diğer sebeple gerektirilmiştir ve bu sonsuza kadar bu şekilde devam eder. (Spinoza, 2011, s. 112)

Psikanalistler ve felsefeciler yaşamın bir kurgu olduğunu söylerler. Yaşananları fantezi ve gerçek olarak ikiye ayırırlar. Varlığın kendisinde bir anlam yoktur, bu fenomenolojinin birinci felsefi kuralıdır. Tanrı dünyayı yarattı, insan gelmeden önce dünya bir doluluk alanıydı ama dünyaya aslında hiçliği, eksikliği getiren insan oldu. (Sartre, 2009: 143) Fenomenolojinin bir tavrı olan aydınlanmada da dünyada hiçliği, eksikliği bulmak, muhalif olmak esastır. Ütopyalar bu yüzden vardır, var olan değerler ve anlamlarla kurgulanır. Hatta gerçeğin kendisi bile kurgudur. Değerlerle, anlamlarla kurgulanmıştır. Fanteziler bilinçdışına, kimliğe daha yakındır. Otantik olarak bize daha yakındır.

Fenomenoloji; bütün insanlar birdir ve aynı süreci yaşar, der. Fenomen varlığın aslıdır, ulaşılmaz olandır. Bu doğrultuda fenomenoloji adını, tasarısından alır, dolayısıyla “şeylerin kendisine dönmek” aynı zamanda onları, bilinçte görüldükleri şekliyle betimlemek ister. Bu amacı gerçekleştirirken, o günkü tüm ön yargılardan ve bilgilerden sıyrılmaya yönelir. Bu sebeple fenomenoloji, bunların hepsinden önce betimlemedir. Sartre, bu amacı/çabayı “*Varlık ve Hiçlik*” isimli eserinde belirtmiştir. Dolayısıyla fenomenolojik indirgeme, özne haricindeki varlığını ve onun ortaya çıkmasına sebep olan nedenleri irdelemekten uzak durarak, iç veya dış dünyanın herhangi bir nesnesini, saf bir fenomen olmaya indirgemektir. Sözelimi bir ağacı, o ağacın bilinçte görüldüğü şekliyle betimler ve buna bağlı bir şekilde ağacın bilincini de betimler. Fakat burada ele alınan nesneyi bir varsayım olarak elden geldiğince çeşitlendirmek ve bu çeşitlendirmeyi söz konusu nesnenin özünü tamamen kavrayana dek sürdürmek gerekir. Bundan hareketle edebiyata dayandırılan aşk temasının bütün görünümelerini işlemek çok zor olduğundan elden gelebildiğince genişletmeye, farklı pencerelere ayırmaya çalışarak oluşturduğumuz bu tezin kullanılacak araştırmalara ışık tutmasını temenni ederken aynı zamanda bizler için keyifli ve öğretici bir zamana da vesile olduğunu söyleyebiliriz. Son olarak, bu tezin ortaya çıkmasında katkılarını esirgemeyen danışman hocam Cafer Şen’in de bir makalesinde belirttiği gibi:

Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinde aşkın hallerini/fenomenolojisini/görüngüsünü ele aldığımız bu yazıya binlerce yıldır gerek gündelik yaşam gerek düşünce yazıları gerekse edebi eserlerde yüceltilen veya idealleştirilen bir duyumun/aşkın indirgenmeye tabii tutulduğu itirazı gelebilir. Ama bilim biraz da indirgemedir. Gerçekliği bu indirgemedede elde eder. (Şen, 2017: 205)

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. AŞKIN FENOMENOLOJİSİ

Âşık olmak nedir? İki kişiye dayalı kolektif bir hareketin başlangıç evresidir. Bu tanımlama pek çok olay ve açıklama incelendikten sonra ancak ortaya koyulabilmiştir. Bu tanımlama, âşık olma sorununu değişik bir bakış açısıyla psikoloji, sosyoloji ve sanatın bize aktardıklarından farklı bir biçimde ortaya koymaktadır. Âşık olmak, gündelik bir olay, cinselliğin yüceltilmesi değildir ama sadece kendine özgü ilahi ya da şeytanca bir fenomen de değildir. (Alberoni, 1995: 49) Aşk, cinsel dürtülerden kaynaklanmaz ve ego itkileri alanına aittir. Aşk, kendi temel doğası içinde öykünmeye, paylaşmamaya ve düşmanlığa bir tepki oluşumudur.

Ortaçağın başlarında Andreas Capellanus aşk kelimesinin, aşıkâr bir etimolojisini ortaya atmıştır: Kanca anlamına gelen *amus* kelimesinden Latince aşk manasına gelen *amor*'u türetmiş ve "*Âşık kişi arzusunun zincirleriyle hapsedilir ve kancasıyla bir başkasını yakalamak ister*" demiştir. (Fink, 2019: 19) Aşk, insan türünün asıl gerçeğidir. Âşık olma durumu bizim ötekine olan arzumuzun sınanması durumudur ve bu başkasının varoluşunu, onunla bir alışverişi gerektirir. Kullanılan dil, tüm türleriyle, vücudumuzun istemsizce başka bir vücuda sürekli bir biçimde hayran olmasının dolayısıyla onu arzulamasının ifadesidir. (Vincent, 2012: 9) Aşk, sevgi ilişkisinden ayrı bir durumdur.

Bu noktada sevgi ilişkisini aşktan ayıran nedir? Sevgi ilişkisinde insanlar yalnızca kendi gereksinimlerini değil, karşısındakinin gereksinimlerini de gözetir. Değişimleri engellemeye çalışmaz, aksine bunu bir şans, heyecanı ayakta tutmanın bir fırsatı olarak görür. En başta var olanı korumaya, olduğu gibi kalması için çabalamaya kalkmaz. Sevgi baştaki aşk ilişkisini bir kitabın başlangıç bölümü olarak görür ve diğer bölümleri de aynı heyecanla bekler. (Hasanoğlu, 2022: 120)

Aşk, karmaşık insan duygularından biridir ve tek bir model veya kuramla açıklanamaz. Rochefoucauld, üzerine sürekli olarak konuştuğumuz ama asla gözümüzle görmediğimiz bir şey olduğu için aşkın bir hayaletle karşılaştırılabileceğini söyler. (Schopenhauer, 2019: 34) Aynı zamanda aşkın,

hastalıklardan uzak tutma ve kişiyi sağaltıcı özelliği de vardır. Araştırmalar, beynin içindeki bazı biyokimyasalların, aşkla bağlantılı olduğunu ortaya koyar. Bu araştırmalara göre, âşık olma süreci psikolojik, genetik ve hormonal deneyimlerle oluşmaktadır. Söz konusu faktörlerin bileşimi, uygun partneri bulduran içsel rehberdir. Bu içsel rehberler, “aşk haritası” olarak isimlendirilir. Farklı kimyasal uyaranlar, diğerlerine karşı kişide romantik etkiler oluşturabilmektedir.

Hormonal açıdan bakıldığında zaman, romantik aşkın sinyalleri, ellerin terlemesi, kalp atışının hızlanması ve yanakların kızarması gibi şekillerde kendini belli eder.

Âşık olunduğunda asıl etki, beynin hipotalamus bölgesinden salınan çeşitli kimyasalların etkisiyle vücudun içinde meydana gelmektedir. Fischer’e göre insanlar dopamin, oksitozin, vazopressin, testosteron ve adrenalin gibi hormonların karmaşık kimyası nedeniyle âşık olmaktadır. Kişi âşık olmaya başladığında hipotalamustan salgılanan kimyasallar, beynin hipofiz bölgesine bir mesaj iletmekte, hipofiz de kendi hormonlarını kan dolaşımına vermektedir. Bu aşamadan sonraysa cinsellikle ilgili hormonlar hızlı bir şekilde kana karışmaktadır. Adrenalin, âşığın kalp atışının hızlanmasından ve terlemesinden sorumludur. Dopamin ise âşık birinin karşısındaki insanı aklından çıkaramamasından ve ona büyük bir tutkuyla bağlı olmasından sorumludur. Büyük bir tutkuyla yeni âşık olmuş kişilerin beyinlerinde dopamin üreten hücrelerin aktivitesinde artışlar olduğu kanıtlanmıştır. Reddedilen âşıklarda meydana gelen sıkıntıların kaynağının ise beyinlerinde dopamin molekülünün tükenmesi olduğu düşünülmektedir. Aşkın bağımlılık evresinde oksitozin ve vazopressin etkili olmaktadır. Oksitozin, doğum sırasında da salgılanır ve anne ile bebeği arasındaki bağın oluşmasında da etkilidir. Bu bakış açısına göre, aşk sürecinin genetik, hormonlar ve psikolojik deneyimlerle oluştuğu söylenebilir. (Atak ve Taştan, 2012: 531)

Nasıl ki ruhu ve bedeni birbirinden ayıramıyorsak ve biri diğerini etkileyerek tamamlıyor ve bu ikilik, bir bütün oluşturuyorsa, aşkı da “tensel” ve “tinsel” aşk veya “cinsel” aşk ve “platonik” aşk biçiminde ayırtıramayız veya cinsellik ve aşk arasında asla bir ayrım yapamayız. (Blondel, 2003: 76)

Tanışmayla başlayan aşk ilişkisinin ilk evresinde, artık eşimiz olmadan yaşayamayız ve onu elde edemezsek mahrum kalma sendromundan mustarip oluruz. Endorfin salgılanması sonucu ortaya çıkan mutluluk ve heyecana karşılık, arzu nesnesinden uzak kalma ve onun boşluğu/eksikliği sonucu mutsuzluk ortaya çıkar. İkinci evrede, mahrum olma sendromunun eşlik ettiği ya da edemediği endorfin salgılanması aynı zamanda yeni partnerle ilişkili olarak dopaminin az sayıda salgılanması sonrasında, saatler ve günler geçtikçe mahrum kalınan eksiklik

sebebiyle dopamin salgılanması azalır. Bu noktada endorfin salgılanması, devamında da salgılanan endorfinlerin tesirlerini hissetmemize engel olan tolerans, aşk halinin diğer bir özelliğinin yani sonsuza kadar sürmeyecek olmasının nedenidir. Bir sevgiliye çok bağlansak, tüm hayatımız süresince onunla birlikte olsak bile, aşkın heyecanlandırıcı dönemi sonsuza kadar sürmez, kısmen bunun nedeni de endorfinlere karşı olan toleranstır. (Vincent, 2012: 92-95) Aslında âşık olma durumunda insan fizyolojisinde meydana gelen bu tür hormonal işleyişin belirtilerini beden üzerinde görmek mümkündür. Buna aşk işaretleri adı verilir.

Aşkın işaretleri var mıdır? Bu konudaki en eski ve en güzel tanım Arap filozof ve şair İbni Hazm'dan gelir. Yazar, "*Güvercin Gerdanlığı*" adlı eserinde aşkın işaretlerini şöyle sıralar: "Aşkın bazı delilleri vardır, akıllı kişiler bunları hızlıca algılar, kurnaz kişiler de kolaylıkla tanır. Bunlardan ilki, düşünceli bakışlardır; gözler ruhun kapısıdır, sırlarını dikkatle inceleyendir, en gizli düşüncelerini aktarandır, en derinlerde saklı olan hislerin ifadesidir. Sevgilinin sevdiğine gözlerini kırpmadan baktığını görürsünüz; gözleri sevdiğinin her hareketini takip eder. Sevdiği kişi konuşurken, âşık onun her kelimesini mest olarak dinler; gözlemleri ne kadar olağanüstü ya da mantıksız olsa da onun söylediği her şeye hayret eder. Âşık, sevdiği neredeyse oraya koşar, onun yakınına sokulur, onu sevdiğinden ayrı düşürecek her şeyi bir yana bırakır, yanından ayrıldığında ya da olduğunca yavaş hareket eder. Sevdiğine ansızın rastladığında ise sevginin diğer delilleri meydana çıkar, ani bir kafa karışıklığı ve heyecan âşığın içini kaplar; eğer olur da sevdiğine benzeyen bir kişi görürse çarpılmış gibi olur. Âşık bir adam önceden olsa reddedeceği bir şekilde kendi kapasitesinin sınırlarını aşar. Cimri, kesesinin ağzını açtığında; sinirli olan somurtmayı bıraktığında, korkak kimse bir mücadeleye kahramanca atıldığında, kaba kişi mükemmel bir centilmene dönüştüğünde, duruşunu bile doğrultamayan kendine çekidüzen verdiğinde, kutsal olan çılgınlaştığında, onurlu kimse otoriteye başkaldırdığında ardında tek bir sebep vardır o da aşktır." (Hazm, 1995: 99) Platon ise *Şölen* adlı eserinde, aşkın kaynağını mitolojik olarak vermekle kalmaz, adeta aşkın bu çalışmada yapmak istediğimiz gibi fenomenlerini/görünümelerini ortaya koymaya çalışır.

Platon'un "*Şölen*" adlı eserinde anlatılan efsaneye göre aşkın doğuşu şu şekilde olur: Başlangıçta insanların üç cinsiyeti vardır. Şimdiki gibi sadece dişi ve

erkek diye iki cinsiyet yoktur, bu ikisinden de nemalanan üçüncü bir cinsiyet daha vardır. Adı bugüne kadar gelmiş fakat o, yok olup gitmiştir. O vakitler hem dişi hem de erkek cinsinden pay almış, adı gibi şekli de iki cinsiyetten oluşmuş bir *androgynos* vardı; şimdiyse sadece adı kalmıştır. O zamanlarda her insanın görünüşü bütündür, yuvarlaktır; yanları ve sırtı çepeçevre sarıdır. Her birinin dört kolu, dört bacağı vardır ve her biri yuvarlak bir boynun üstünde tıpatıp aynı iki yüz taşır. Birbirinin tersi taraflara bakan bu iki suratın bir tek kafası, dört kulağı ve iki tane üreme organı vardır. İstedikleri yere dümdüz yürüyerek giderler şimdiki gibi fakat hızla koşmaya başladıklarında, aynı taklacı cambazlar gibi bacaklarını döndürerek kafa üstü yuvarlanıp dururlardı. (bkz. Şekil 1)

Şekil 1. Şölen’de geçen efsanevi insan türünün görünümü

Hem dış görünüşleri hem de üç cinsiyet olmasının sebebi; dişi başlangıçta Dünya’nın, erkek Güneş’in, her ikisinden pay alan *androgynos* da Ay’ın soyundan gelmesidir. Soylarına, atalarına bakıldığında onların son derece güçlü ve kuvvetli, yüksek düşüncelere sahip oldukları ve bu yüzden de tanrılara kafa tuttıkları söylenir. Bunun üzerine Zeus ve diğer tanrılar düşünerek bir fikirde buluşurlar. Zeus şu şekilde bir yol bulur:

Bir çözüm yolu buldum galiba; böylece insanlar hem yaşamaya devam edebilirler hem de daha güçsüz olacakları için vazgeçebilirler ölçüsüzlüklerinden. Şimdi kesip ikiye ayıracağım onları teker teker," dedi. "Hem daha güçsüz olacaklar hem de sayıları daha da artacağı için daha yararlı olacaklar bize ve iki ayakları üzerinde dimdik doğrulup yürüyecekler. Eğer hala

ölçüsüz davranmayı düşünüyorlarsa, rahat durmak istemiyorlarsa hala, bir defa daha," dedi, "kesip ayıracağım ikiye. O zaman da tek ayakları üzerinde hoplaya zıplaya yürümek zorunda kalacaklar. Bunları der demez insanları kesip ayırdı. Bu nedenle insanlarda ta o zamandan beri doğuştan gelen karşılıklı bir aşk vardır; onları baştaki doğalarına kavuşturan ve iki şeyi bir yapmaya, insanı, doğayı iyileştirmeye çalışan bir aşk vardır. O halde her birimiz bir insanın karşılığıyız; çünkü tıpkı kalkan balıkları gibi bir'den kesilip ikiye ayrıldık. Onun için her bir yarı durmadan kendi karşılığını arıyor. Hephaistos, dikilse karşılıklarına ve sorsa: "Ey insanlar, birbirinizden elde etmek istediğiniz nedir? Sizi birbirinizden ayıramayacağı kadar birbirinizle koyun koyuna olmak mı can attığınız şey? Bunu çok istiyorsanız eğer, eritip kaynatayım sizi birbirinize. Böylece ikiye bir olur ve bir olduğunuz için de yaşadığınız sürece ikiniz birlikte yaşar, öldüğünüz zaman da yine birlikte öterek öteki dünyada, Hades'te iki yerine bir olursunuz. Ama bir düşünün, tutkuyla arzuladığınız bu mudur ve başınıza geldiğinde yetinir misiniz bununla? (Platon, 2014: 84)

Bu fikre tek bir kişi bile hayır demeden veya başka bir şey istemeden, hatta tam da her zaman istediği şeyi duymuş olduğunu düşünerek sevinirler. Yani arzu nesnesiyle birleşip eritilerek iki olmaktan kurtulup tekrar bir olmayı ister. Çünkü başlangıçtaki doğamız budur ve biz tekrardan bir bütün olmayı arzularız. İşte aşk, bu bütünlüğü aramanın ve arzulamanın adıdır. (Platon, 2014: 82, 83, 85, 91, 92)

Yine “Şölen”de bir kadın karakter olan Diotima’nın anlattığı efsaneye göre aşk şu şekilde doğar:

{...} Aphrodite dünyaya geldiği gün, bütün tanrılar bir şölendeymiş. Zekânın oğlu Poros (Bolluk) da aralarındaymış. Yemekten sonra Penia (Yoksulluk), şölenden payını istemeye gelmiş, kapının önünde durmuş beklemiş. Tanrı şerbeti (nektar) ile sarhoş olan Bolluk, Zeus’un bahçelerine çıkmış ve bir yerde sızmış. Çaresizlik içinde yaşayan Yoksulluk, Bolluk’tan bir çocuğu olmasını kurmuş, gitmiş yanına yatmış ve Sevgiye gebe kalmış. Aphrodite’in doğduğu gün ana karnına düştüğü için Sevgi bu Tanrının kulu, yoldaşı olmuş. Aphrodite güzel, o da yaradılıştan güzele düşkünmüş. Bolluk ve Yoksulluk’tan doğan Sevgi’nin talihi de ona göre olmuş. Sevgi her şeyden önce ve her zaman yoksuldur, çoklarının sandığı gibi hiç de öyle ince ve zarif değildir, tersine kabadır, pistir, evsiz barksız, yalınayaktır, açıkta, dağda, bayırda, kapı önlerinde, yol köşelerinde yatıp kalkar. Ne yapsın, anasına çekmiş, yoksulluktan kurtulamaz. Babasına çeken tarafı ile de hep güzelin, iyinin peşindedir, yürekli, atılgan dayanıklıdır, yaman avcıdır, hep tuzaklar kurar, fikirlere, buluşlara düşkündür, ömrü kafa yormakla geçer, bilicilikte, büyücülükte eşsizdir. Aslında ne ölümlü ne de ölümsüzdür. Aynı gün içinde bolluk içinde gelişir, yaşar, birdenbire de ölür, sonra yine babasının tabiatı gereği bir çaresini bulup dirilir. Bir şeyin eline geçmesiyle elinden kaçması bir olur. Dolayısıyla Sevgi, hiçbir zaman ne yokluk içinde ne de varlık içindedir. Bilgi ve bilgisizliğin ortasındadır. (Blondel, 2003: 53, 54)

Buna rağmen Lacan’a göre aşk, tanrı olamaz çünkü aradığı şey kendisinde yoktur; aradığı ve arzuladığı şeyler yani güzellik ve bilgelik onda eksiktir. Tanrılar doğaları gereği güzelliğe, erdeme ve mutluluğa sahiptir, dolayısıyla aşk, tanrı olamaz. (Fink, 2019: 289)

Antik Yunan döneminde, en azından kısmen görüş şudur: Tıpkı öfke ve diğer duygular gibi, aşk da içimizdeki bir şeyden kaynaklanmaz örneğin psikanalizin öne süreceği üzere erken dönemdeki bağlanmaların tekrarı değildir, bilakis onu bize tanrılar gönderir. Eğer işler yolunda giderse, tanrılar bizi ödüllendirdi demektir; gitmezse, demek ki ya kaderde yoktur ya da tanrıları bir şekilde öfkelenmiştir. (Fink, 2019: 278, 279)

Platon aşkın görünümünü mitoloji üzerinden ortaya koyarken Lee ise renklerin çeşitliliği ve bileşimleri üzerinden aktarır. John Lee’nin Aşk Stilleri Kuramı’nda aşk kavramı renklere benzetilmiş ve aşkın birden fazla boyutu olabileceğini ve dolayısıyla çok boyutlu aşk stilleri şeklinde sınıflandırılması gerektiğini önermiştir. Gökkuşağındaki tüm renkler üç ana renk olan; kırmızı, sarı ve mavi renkten kaynağını alır. Buna benzer şekilde J. Lee’nin kuramındaki aşk çeşitleri de eros (tutkulu aşk), ludus (oyun gibi aşk) ve storge (arkadaşça aşk) olmak üzere üç ana aşk çeşidinden oluşur. Diğer aşk çeşitleri, bu üç ana aşkın bileşiminden oluşur. Lee, aşkın bu üç ana bileşimine aşkın birincil renkleri der. Tutkulu aşkı kırmızıya, arkadaşça aşkı maviye, oyun gibi aşkı da sarıya benzetir. Ona göre aşkı renklerle birlikte açıklayabilmenin iki yararı vardır: Birincisi; insanlar kendi iradeleriyle farklı renkleri seçebildikleri gibi aynı şekilde farklı aşk türlerini de seçebileceklerini fark edebilirler. İkincisi; önceden yaşadıkları aşk deneyimlerini daha farklı bir şekilde değerlendirebilirler. Mania (bağımlı aşk), agape (özgeci aşk) ve pragma (mantıklı aşk), aşkın ikincil renklerini meydana getirirler. Bu ikincil stiller, birincil stillerin bir bileşimi olarak açıklanabilir. Örneğin; mantıklı aşk (pragma), ‘arkadaşça aşk’ ve ‘oyun gibi aşk’ın bileşimidir; ancak, nitelik olarak bu ikisinden oldukça farklıdır. Aynı şekilde bağımlı aşk (mania), ‘tutkulu aşk’ ve ‘oyun gibi aşk’ın bileşimidir, fakat yine de bunlardan çok daha başka özelliklere sahiptir. Son olarak, özgeci aşkın (agape), ‘arkadaşça aşk’ın ve ‘tutkulu aşk’ın bileşimi olduğu söylenebilir. Bu altı aşk stili esasen birbiriyle ilişkilidir ve ayrıca her bir stil, öteki stillerden başka özelliklere

sahiptir. Bu kuramda/sınıflandırmada, birincil ve ikincil olarak toplamda altı farklı aşk çeşidi vardır.

Bu noktada tutkulu aşk, karşısındakinin fiziksel çekiciliğine dayalı aşk türüdür. Tutkulu âşıklar, olmasını istedikleri fiziksel özellikleri de açık bir şekilde tanımlayabilirler. Örneğin; “esmer, balıketli, siyah renkli gözlü birini istiyorum” gibi. Tutkulu aşk, çoğunlukla oldukça kuvvetli bir fiziksel çekimle başlar ve bu aşk türünde cinsel yakınlık oldukça önemlidir. Bu noktada bireyler aşk için her zaman risk almaya hazırlardır. Oyun gibi aşk ise sadakati daha az, daha çok eğlencesi ön planda, kısa süreli olan ve çok eşliliğe açık bir aşk türüdür. Aşkı oyun olarak görenler, ciddiyetinin farkında olmayanlar, bir ilişkideyken aynı anda birden çok kişiyle beraber olmaktan hoşlanırlar. Bu aşk türünde bireylerin tercih ettikleri herhangi bir ideal özellik yoktur ve bu kişiler, yaşamlarını tek bir kişiyle geçirmek istemezler. Arkadaşça aşk, birbiriyle benzerlik içeren ve birbirini kayırmaya/gözetmeye dayanan ve zamanla gelişen bir aşk türüdür. Onlar için birlikte oldukları partnerle çeşitli faaliyetleri ve benzer ilgileri paylaşmak fazlasıyla önemlidir. Çünkü fiziksel etkileşime fazla önem vermezler ve beraber olacakları bireyde olmasını istedikleri belli başlı fiziksel özellikler bulunmaz.

Mantıklı aşk, uzun süreli olacağına ve mutlu bir gelecek sağlayabileceğine inanılan ilişkilerdeki partnerlere duyulan aşk türüdür. Mantıklı âşıklar, kişilik ve sosyal özellikleri dikkate alarak, eşlerinde birbirleriyle uyum ararlar. Onlar için hayatlarına aldıkları kişinin özellikleri; aile, inanç ve gelecek kaygısı gibi şeyler çok önemlidir. Bağımlı aşk, genellikle melankolikler ya da histeriklerde görülebilen, güvensiz, kıskanç ve biraz da patolojik bir aşk türüdür. Böyle âşıklar birbirlerine güvenmezler ve partnerlerini kaybetme korkusu yaşarlar. İlişkileri problemlı olmasına rağmen çoğunlukla ilişkiyi bitiremezler. Bu aşk türünde ilişkiyi bitiren kişiler, genellikle karşı taraftakiler olur. Ayrıca, ayrılığın kötü etkilerini uzun bir süre üstlerinden atamazlar. Hem ilişkilerinde hem de ilişkileri bittikten sonra acı çekmekten zevk alırlar. Melankolik, çocukluğunda başından geçenler sebebiyle yaşadığı hayal kırıklığı, keder ve öfke sonucunda, bir insanın duygusal sıcaklığını ve ona vereceğini sandığı değeri kazanabilmek için içler acısı bir çözüm yolu bulur: Kendisinin hiçbir zaman sahip olmadıklarını umutsuzca karşısındakine vermek. Değer, önem, anlayış, ilgi, övgü, şefkat vs. Bu şekilde hissederek, böyle bir

sorumluluk duyarak kendisini çevresindekilere adar, kendi gereksinim, istek ve arzularını öteleyerek kendi hayatını yakınlarının isteklerine, beklentilerine göre düzenler, ilişkilerinin uyumu ve huzuru için çaresiz bir şekilde çabalar, kendi benliğini yok eder. Kendi istek ve gereksinimleri istemeden ortaya çıkmaya başladığıdaysa kendisini ayıplar; çünkü imgesel alanından getirdiği hayat tecrübesi budur. *“Çocukluğunda sevgi dolu aynalama ve kendiliğinin onaylandığı duygusunu o kadar az yaşantılamıştır ki, doğru düzgün bir kendilik bilinci ve kendilik değeri geliştirme şansı olmamıştır. Bu nedenle durmadan kendi değeri ve sevilirliği hakkında şüphe içindedir. Bu sonsuz çelişki içinde umutsuz bir bağımlılık geliştirir.”* (Hasanoğlu, 2022: 137) Özgeci aşk, kusurlarına rağmen onun iyiliğini kendi iyiliğinden daha fazla düşünen, koşulsuz şartsız karşısındaki kişiyi seven kişilerin yaşadığı aşk biçimidir. Özgeci âşıklar, aşkı almaktan çok onu vermeye inanırlar; çünkü herkesin bunu hak ettiğini düşünürler. Onlar aşkı yaşamayı/hissetmeyi görev addederler ve bu durumda aşktan veya partnerlerinden hiçbir beklentileri yoktur. Özgeci âşıklar çoğunlukla destekleyici ve bağışlayıcıdır. Aşk, ele geçirme ve sahip olma isteğidir fakat aynı zamanda süregelen bir verme edimidir; yitip gitmek, bile isteye vermek, aktarmak, kendinden çıkmak ve tuhaf bir çelişkiyle, birleşme yoluyla, başkasına *“sunulan”* iyilikte, birlikteki payında *kendi iyiliğini* bulmaktır. Kendini yoksun bırakmaktan çok *vermek* öne çıkar: İyi niyetini vermek, iyilik, sabır, zaman, anlayış ve hoşgörü vermek, kötü niyetli yorumlara, kötülüğe ve lekelemelere karşı direnme gücünü vermek. *“Aşk, nesnesini her şeyin karşısında ve her şeye karşı korumuyor ve yaşamasına destek olmuyorsa ve kötülüklere rağmen, sevdiğini, aşkını, korumak, kurtarmak ve yüceltmek ve “yaşamın sertliğine” karşı onu şefkatiyle sarıp sarmalamak için elinden geleni yapmıyorsa bir hiçtir.”* (Blondel, 2003: 25)

Stendhal’a göre aşkın dört farklı türü vardır:

1. Tutku Aşkı

Bu aşk çeşidinde partnerlerin olabildiğince birbirlerine bağlı olması ve birbirlerini olağanüstü bir şekilde arzuluyor olması gerekir.

2. Zevk Aşkı

Bu aşkta ne tutkuya ne de öngörülemez olacak olana yer olduğundan daha bir incelik kazanır insan çünkü daima aklını kullanır. Tutku aşkı bizi çıkarlarımızın dışına sürüklerken, zevk aşkı bu çıkarlarla uzlaşmaya her zaman hazırdır. Şöyle bir

gerçek de vardır ki bu zavallı aşkı gösteriş hevesinden mahrum bırakırsak, geriye pek az şey kalır.

3. Tensel Aşk

Amacın üreme dürtüsü olduğu, kişinin duygulardan öte fantezilere ve içgüdülere yenildiği bir aşk çeşidi olarak tanımlanabilir.

4. Gösteriş Aşk

Erkeklerin geneli ‘popüler’ bir kadın arzulamakta ve ona sahip olmaktadır. Fakat kimi zaman okşanan, kimi zaman incinen bu gösteriş merakı er ya da geç kabından taşar. Bu aşka bazen tensel aşk da eşlik eder; daima demek zordur, zira çoğu zaman, ortada tensel bir zevk bile yoktur. Stendhal’a göre aşkın doğuşuna dair ruhun içinde olup biten durumları sıralayacak olursak:

1. Hayranlık.

Şöyle söyler insan kendine: “Var mıdır onun dudaklarını öpmekten, onun dudaklarının öpüşünden büyük zevk!” ve daha niceleri.

2. Umut.

Kadının eşsizliklerini bir bir inceler erkeğin gözü; tadılabilecek en müthiş tensel zevki tatmak için kadının kendini bırakması gereken evre işte bu evredir. Kendisini en sakınan kadınların bile, umudun peydahlandığı anda yüzleri kızarıverir; o kadar güçlüdür ki tutku, zevk o kadar canlıdır ki kendini hemen ele verir. Azıcık bir umut bile aşkın doğmasına yeterlidir. Bu umut iki, üç güne kalmadan kaybolup gidebilir fakat aşka zararı dokunmaz. Aşkın doğuşu serinkanlı, soğuk, çok temkinli insanlarda, umudun daha fazlasını, daha da dirençlisini gerektirir. Olgun kişiler için de benzer durum söz konusudur.

3. Aşk doğar.

Sevmek, arzu ettiğimiz ve bizi arzu eden nesneye dokunmaktan, onu görmekten, onu mümkün olduğunca yakından ve bütün hislerle duyumlamaktan zevk almaktır.

4. Birinci kristalleşme başlar.

Aşkından şüphe edilmeyen kadını bin bir eşsizlikle süslemekten zevk alır insan; belli belirsiz çizgilerine kadar, uçsuz bucaksız bir sevgiyle mutluluğunu dile döker. Bunun sonu, insanın neyin nesi olduğunu bilmediği, sanki bir anda gökten önüne düşüveren ama sahibi olduğundan da bir an olsun kuşku duymadığı muazzam

bir mülkiyeti daha da sahiplenmesidir. Kristalleşme dediğimiz, karşısına çıkacak her şeyi, arzu edilen nesnenin tamamen eşsizliğine yorabilen bilinç işlemidir. Bir seyyah kavurucu yaz günlerinde, deniz kıyısında, Cenova'daki portakal bahçelerinin serinliğinden şöyle bahsediyor: *“Zevkine doyulmazdı bu serinliği onunla beraber tatmanın!”*

5. Kuşku doğar.

Her defasında yatıştırılması mecbur, ufak bir şüphe kırıntısı; bizi aşka susatacak, aşkın ömrüne can katacak işte bu durumdur. Nasıl ki endişe, kuşkudan asla eksik olmaz, vaat ettiği zevkler de heyecanını asla yitirmez. Âşık, daha geçerli teminatlar talep eder ve mutluluğuna mutluluk katmak ister. Haddinden fazla teminat talep ettiği takdirdeyse, karşısında ilgisizlik, soğukluk ve hatta kırgınlık bulması kaçınılmazdır. Âşık erkek, sahip olmayı umduğu mutluluğa kavuşacağından şüphe etmeye başlar; gördüğünü zannettiği umut vesilelerini hatırladıkça öfkelenir. Onlar yönünü, hayatın diğer zevklerini tatmaya çevirir fakat bir de bakar ki o zevkler çoktan yerle bir olmuştur. İcini korkunç bir keder kaygısı sarar ve işte o andan itibaren, dikkatini bütünüyle geri toplamıştır.

6. İkinci kristalleşme.

Burada âşığın inanmak istediği fikre, “beni seviyor” fikrine kanıt olacak yepyeni pırlantalar işlemeye başlar. Âşık kendine şöyle söyler durur: “Evet, beni seviyor.” ve kristalleşme yeni cazibelerin peşine düşer; fakat sonra, o ürkmüş gözlerindeki kuşku, birden âşığı bütünüyle ele geçirir, var gücüyle sarsarak hareketsiz bırakır. “Beni seviyor mu gerçekten?” Kimi zalim, kimi kutlu cevap ihtimallerinin arasında kalan zavallı âşık şöyle geçirir içinden: “Şu dünyada bir tek o bana bu zevkleri tattırabilir.” İkinci kristalleşmeyi birincisinden böylesine üstün kılan, bu gerçeğin apaçık ortada oluşu, bir ucu kusursuz mutluluğa, öbür ucu korkunç bir uçurumun kıyısına çıkan bu yoldur. Âşık, şu düşüncelerin birinden ötekine gider gelir:

1. O bütünüyle eşsiz;
2. Beni seviyor;
3. Ne yapmalı da bir kanıt bulmalı, aşkından emin olmalı?

Daha gencecik bir aşkın ömrünün en can yakan anı, âşığın, ta başından beri yanlış bir usamlama yaptığının ve bütün o kristalleri tuz buz etmesi gerektiğinin

farkına vardığı andır. İnsan artık kristalleşmenin kendisinden bile şüpheyeye düşmüştür.

Birinci evreden ikinci evreye geçiş bir yıl alabilir. İkinci evreden üçüncü evreye geçişse bir ayı bulur; eğer umut elini çabuk tutmazsa, çok acı verdiğinden ikinci evrede insan her şeyden vazgeçebilir. Üçüncü evreden dördüncü evreye göz açıp kapayıncaya kadar geçilir. Dördüncü ve beşinci evrelerin arasında bir geçiş yoktur. Samimiyetin derecesine göre birbirlerinden ayrılabilirler. Beşinci evreden altıncı evreye geçiş, coşkunun seviyesine ve kişilerin gözü pekliliğine göre birkaç gün sürebilir; altıncı evrenin başlamasıyla, yedinci evreye geçilmesi de hemen hemen birdir.

Hoşlanma sürecinde âşıklar, sevdikleriyle etkileşime girerler. Kişi, arzu nesnesini fiziksel açıdan çekici bulmaya başlar. İkinci süreç beklentiye girilen süreçtir. Âşıklar, sevgilileriyle geçirecekleri keyifli anları düşünürler. Bu noktada insanlar hayal kurarlar. Ümit süreci ise üçüncü süreçtir. Taraflar âşık olup olmayacaklarına değin yeterli umudun olup olmayacağını ölçerler. Bu süreçten sonra da aşk doğar. Tutkulu aşkın ortaya çıkmasıyla birlikte görülen bir başka süreç de romantik çekicilik sürecidir. Beşinci süreç, billurlaşma sürecidir. Bu süreçte âşık, partneriyle beraber yeni güzellikleri keşfeder. Kişi, sevgiliyle hayatın daha da güzel olduğunu anlar. *“Stendhal’ın bu dönemi billurlaşma olarak ele almasının nedeni, tuz kristallerinin zamanla billurlaşması gibi keşfedilen güzelliklerin de zamanla fazlalıklardan, araçsallaştırmadan, nedenlerden ayrışması, saf hâle gelmesidir.”* Billurlaşma sürecinde kişi sevdiği nesnenin tek ve biricik olduğunu düşünür ve bu hissin mutluluk verici olduğunu fark eder. Bu dönemin nihayetinde, güçlü bir istek olarak tutku meydana çıkar. Kişi, sevdiği tarafından reddedilme korkusu hissetmeye başlayarak yeni bir sürece girer. Uzaklık ve belirsizlik ayrılma sürecini başlatır. Kişi sevgisinden şüphelenerek bunun karşılıklı olup olmadığını düşünüp endişelenmeye başlar. Nihayetinde ikinci billurlaşma dönemi devreye girer. Bu dönemde kişiler, bu aşkın devam edip etmeyeceğini gerçekçi bir şekilde idrak ederler. Bu noktada aralarında doğan aşk ya ölecek ya da emeklerle, gayretlerle sürmeye devam edecektir. (Stendhal, 2012: 241)

Freud, aşkın doğasında ve kökeninde cinsellik olduğunu ve bu cinselliğin fiziksel doyum amacının ketlenmiş olduğunu söyler. Schopenhauer da bu görüşü

savunur. Ona göre; “bütün aşklar, istedikleri kadar uçarı, tensellikten, dünyevilikten uzak, ayakları, yerden kesik görünsünler, sadece cinsel dürtüde temellenirler hatta bu âşıklık hali, sadece daha yakından belirlenmiş, daha özelleşmiş hatta sözcüğün en dar anlamıyla cinsel dürtüdür.” (Schopenhauer, 2019: 23) Bu noktada yeni psikanaliz anlayışı da Freud’un görüşünün yanlış ve eksik olduğunu ortaya koyarak tamamıyla yeni bir aşk anlayışı oluşturmuştur. Bu anlayışın hareket noktası aşkın tomurcuklanma zamanı olarak belirlenmez, o tomurcuklanma aşamasının önceki evreleri olarak ortaya koyulur. Dolayısıyla bu anlayış, çok değerli ve bir o kadar da çabuk yitip giden çiçeğin yetiştiği toprağın köklerini araştırır. (Reik, 2006a: 73)

Durkheim, “İnsan, kendine ait olmayan, üzerinde egemenlik kuramadığı güçler tarafından yöneltildiğine ve yönlendirildiğine inanır.” (Durkheim, 2014: 94) derken aslında burada aşktan bahsetmez. Fakat aşkın tanımları arasına bu cümleyi de eklemek yerinde olacaktır. Çünkü aşk, kolektif yaşamdan tek farkla ayrılır: Kolektif yaşam bir topluluktan meydana gelirken, aşk iki kişiliktir. Kolektiflerde tek bir bilinç vardır; kişinin kendi benliğinden sıyrılıp, kendisini unutup yalnız genel çıkarlara – güçlere- hizmet etme eğilimi. Bu noktada aşkta da aynı durum söz konusudur: Kendi benliğini reddedip âşık olunana/sevilene yönelmek, onda eriyip yok olmak, şem ü pervane misali...

Romalı şair ve filozof Titus Lucretius Carus, bir şüpheyile şu çelişkili olguya dikkat çeker:

Yaralılar her zaman “darbeyi” indirenin ve “yara”nın bulunduğu yana “düşerler” (De Rarum Natura [Doğa Üstüne]). “Yara”, “ateş” ya da “alev”, miadını doldurmuş bu eğretilmelere gülüp geçmeden incelendiğinde, bugün hala aşka “düşüyoruz”, “abayı yakıyoruz”, “tutulmuş” oluyoruz, “tutkunum”, “vurgunum” yani “vuruldum” diyoruz. “Vuruldum”: “Aklımı yitirdim” demenin güncel karşılığı sayılabilir. Aşk sarsıntısıyla birine “deli divane” olunur. Âşık, tıpkı bir deli gibi kendinde değildir, açıklanmaz, akla sığmaz ya da bilinçsiz hisler içindedir. Aldığı darbelerden acı çekiyormuşçasına yaşar heyecanlarını, kimi zaman -çoğunlukla yok yere- binlerce işkence çeker. Nereden ve nasıl geldiği belirsiz, doğru ya da yanlış yere bu işe neden olduğu varsayılan birine ya da bir şeye mal edilmiş bir sarsıntının, bir yaranın kurbanı olduğunu anlar. (Blondel, 2003: 10)

Burada bir duygunun yani aşkın, aklın önüne geçmesi, kişiyi ele geçirerek kendine odaklaması söz konusudur. Dolayısıyla da aşk bir şeye odaklanıp başka

şeyleri düşünmeme, akli paranteze alma, bilincin ağırlığını hissetmeme durumunu da içerir. Bu nedenle sarhoşluk gibidir, bu yüzden yüceltilir.

Ortaçağın sonunda, toplumu köklerine kadar sarsan, ona yepyeni bir çehre kazandırıp, dünyayı akılcı temeller üzerinde yeniden inşa eden Luther'in reformu misali, aşk da sevmesini bilen insanı tazeler, ona yeniden can verir. İşte ancak insan o vakit hayatın çocuksu yanlarını bir kenara bırakmasını bilir; bu devrimi yaşamayan, yapmacık, eğreti bir ömür sürmeye mahkûmdur. *“Ben ancak sevmeye başladığım andan itibaren ruhumun yüceldiğine tanık oldum.”* (Stendhal, 2012: 24) Bu bağlamda aşk, ilişkileri değiştirir/dönüştürür, kişiyi çocukluktan kurtarır sevmenin bedelini kişi öder, kişi çocukluktan ergenliğe geçer.

Stendhal'ın bahsi geçen eserinde anlatılana göre, askerde söylenen meşhur bir deyiş vardır; *“konakladığınız evde iki kız kardeş yaşıyor ve siz de bunlardan birinin gönlünü çelmek istiyorsanız, yapmanız gereken tek şey, öbür kardeşe göz kırpmaktır.”* (Stendhal, 2012: 29) Sokrates'in demek istediği gibi: *“Ben birini güzel ve iyi olduğum için sevmiyorum, ben değil de o kişi bu niteliklere sahip olduğu için onu seviyorum. Aksi takdirde onun kadar güzel ve iyi olduğumu düşünseydim, onu sevmezdim.”* Kendinizi sunmadan önce kendinizi yeniden kazanmanız gerekir. Bu anlamda sevmek, kişinin olmak istediği hale gelmesi demektir. Samuel Taylor Coleridge'in yüz yıl önce yazılmış *“Table-Talks”* (Sofra Sohbetleri) adlı eserinde şu derin anlamlı tümce vardır: *“Dostlukta anlayış aşkta ise bir tür antipati ya da karşıt tutku vardır. Her biri ötekisi olmaya çabalar.”* (Blondel, 2003: 49)

Gerçek romantik aşkı bulmak zordur, bulduktan sonra uzun sürmesini sağlamak daha da zordur. Çünkü aşk kolayca başka bir şeye dönüşür, çok daha az sihirli, çok daha az canlı olan bir şeye, örneğin kuru bir saygıya, saf cinsel eğlenceye, güvenilir bir dostluğa ya da nefrete, suçluluk duygularına, kendi kendine acımaya... Romantik aşk, yalnızca yeniyse, gizliyse, tehlikeliyse büyür ve gelişir. Güvenilir olan ise aşkı yavaş yavaş öldürür. Sonsuz romantik aşk, kendi içinde bir çelişkidir. Stephen Mitchell birçok kültürde evlilik hayatı ile erotizm arasında geleneksel olarak kesin çizgiler çekilmiş olduğunu belirtir. Eskiden evlilikler aşka dayandırılmazdı, burada amaç çoğunlukla çocuk sahibi olmak ve ailenin devamını güvence altına alabilmektir. Eros ya bastırılır ya da başka yerlerde aranır. Cinsellik ve aşka dayalı ilişkilerden beklentilerimiz arttıkça, güvenilir olan ile erotik olan bir kişide

buluşmaya başlar. Mitchell bu iki kutup arasındaki dengenin sağlanmasının imkânsız olduğunu düşünmez, ama çok zor olduğunu ve bu dengenin hiç de istikrarlı olmadığını belirtir. Mitchell da bu durumu insanların hem güvenliğe hem de maceraya, hem güvenilir olana hem de yeniye aynı anda özlem duymasıyla açıklar. Bu bağlamda Eros ömür boyu sürmez veya daha doğrusunu ifade etmek gerekirse sürmesi de gerekmez. Çabuk ve basit bir şekilde başka bir arzu nesnesine dönüştürülebilir. “Gerçek Eros tatmin edilmiş ve bitirilmişken, aşk sonsuzdur. Eros tatlı-acı, geçici ve güçten düşüren bir hastalıktır ve “aşk” olarak çevrilmesi kısmen aldatıcıdır.” (Goldhill, 2009: 62) Önemli olan nokta bu iki kutupta birlik olmasından ziyade aralarında bir ilişki olabilmesi için, iki kişinin hissettikleri arzunun sürmesidir.

Temelde iki tür aşk vardır: biri iyilik aşkıdır, ötekini de birleşme aşkı olarak adlandırabiliriz. Hoyrat biri, tutku nesnesini birleşme aşkıyla sever, çünkü bu nesneye mutluluğunun nedeni olarak bakarken, kendisinde bir etki bıraksın ve onu mutlu etsin diye onunla birleşmeyi ister. Kalbinin devinimi ya da duygulanımları kadar bedeninin devinimleriyle de yaklaşır ona. Saygıdeğer insanlar iyilik aşkıyla sevilirler, çünkü bize iyilik edecek durumda olmadıklarında bile sevilirler: Sevilirler çünkü ötekilerden daha kusursuzdurlar ve erdemleri daha çoktur. Bize iyilik edecek güçleri de vardır ya da mutluluğumuzla bağlantılı bir tür kusursuzlukları; kısacası iyilik içimizdeki birleşme aşkını ve öteki kusursuzluklar da saygı aşkını ve iyilik aşkını harekete geçirir. Oysa sadece Tanrı iyidir; bizi etkileyecek güç bir tek onda vardır. Gerçekte bu kusursuzluğu yarattıklarına aktarmaz hiç; bir iki etki bırakmak üzere onlar için rastlantısal nedenler hazırlar yalnızca, gerçek güç aktarılamaz. Dolayısıyla her aşk birliğe ulaşma noktasında Tanrı’ya uzanmak zorundadır. (Blondel, 2003: 65, 66)

Marie-Catherine de Villedieu “Jouissance” adlı şiirinde: “Sadık aşığının kollarında ölüyorum ve işte bu ölümden hayat buluyorum” dizelerine yer vermiştir. Burada bir metafordan daha fazlası vardır. Orgazm, yoksunluğun ve arzunun geçici bir süre askıya alınmasıdır. Geçici bir süre sahip olur sonra tekrar yoksunluğa düşeriz. İki insan birbirine sarıldığında ne yaptıklarını, ne aradıklarını, ne bulduklarını bilmezler. Aşk? Her zaman değil. Zevk? Sıklıkla ama mutlaka asıl olan bu değildir. Arzunun kendisi mi? Kuşkusuz -kendisinininki, ötekisinininki- ama o halde

azami yoğunluğu ya da duygulanmasında hayatın bizzat kendisi olacak başka bir şeyin ifadesi ya da sembolü ve hayatın gizemi gibi görünür. (Sponville, 2013: 23)

Aşk, ancak bireysel gelişimin belirli bir evresine ulaşıldığı zaman mümkün olur. Aşk doğuştan ve birincil değildir. Sonradan, bireysel yaşamda kazanılan bir deneyimdir. Aşkın açlık ya da seks gibi bir içgüdü olduğunu söyleyemeyiz. O sonraki ruhsal gelişmenin meyvesidir. Aşk, kesinlikle kültürün bir ürünüdür. Bir grubun üyeleri arasında belirli bir farklılaşma aşamasına ulaşılmadan aşk mümkün değildir. Belirleyici faktör, kişinin sosyal grubun içinden birey olarak ortaya çıkmasıdır; yani insanların yalnızca toplumsal bilince sahip oldukları zaman değil, grup içindeki farklılıkların da bilincinde oldukları zaman ortaya çıkmasıdır. İnsanların yalnızca kişiler arasındaki farklılıkları görmeleri değil, bu farklılıkları değerlendirmeleri de gereklidir. *“Aşk, egonun acı çektiği bilinçdışı rahatsızlıktan kurtulmanın tüm özelliklerine sahiptir. Ya da daha iyisi aşk; bir iyileşme girişimidir.”* (Reik, 2006a: 323)

Aşk, bütün vicdan sızlamalarını susturur. Tüm günahların kefaretni öder. Kişiyi korkusuz kılar, pişmanlık duygularından uzaklaştırır. Aşk, yalnızca geçmişten gelen suçluluk duygularını dağıtmakla kalmaz, yenilerinin gelişmesini de önler. Bağışlanır, günahlardan uzaklaştırır. Aşk kurtuluştur. Aşkta ve aşktan ötürü yapılan, yanlış olamaz. Yalnızca bu güdü bile tüm araçları ve aşkın amaçlarını haklı kılar. Aşkta ve savaşta her şey mubahtır.

Aşk heyecana, coşkuya, esinlenmeye, ateşli arzuya benzer. Ateşe benzer aşk; iradeyi bütünüyle aciz bırakıp bir anda yükselir ve bir anda kaybolur. O, rüyaların yapıldığı malzemeden yapılmıştır. Üyelerinin sanatsal esinlenmeyi ve dinsel arzuyu benimsediği aileye aittir. Deneyimli insanlar bizlere tekrar tekrar, aşktan sonsuza kadar sürecek ve huzurlu bir mutluluk beklemememiz gerektiğini söyler. Aşkın perişanlık da getirebileceğini, insanı bir kişiye bağımlı ettiğini ve insan yapısı bütün diğer şeyler gibi onun da yokuşları ve düzlükleri olduğunu aklımızdan çıkarmamamız gerektiği hususunda bizleri uyarırlar. *“Tüm yumurtalarımızı tek sepete koymamız, aşktan çok şey beklememiz aşkın suçu değildir. Dünyada cennetin olmadığını bilmeliyiz. Cennette bile cennetin olduğu şüphelidir.”* (Reik, 2006a: 298)

Bir zamanlar yalnızca güzel olan şeylerden keyif alabilmiştir insan, o da bir anlığına; ama şimdi sevilene dair ne varsa en alakasız nesneler bile insanın yüreğine

işler. Sadece tiyatrolarda ya da romanlarda değil, aynı zamanda bizim dünyamızda bir kişinin hayatının aşkı tüm güdüler arasında en güçlü ve aktif olandır. Genç insanların kapasitelerinin yarısı daima bu konu ile meşguldür ve neredeyse her insanın nihai amacıdır. En önemli ilişkileri kötü şekilde etkiler; en ciddi işleri dahi saat başı baltalar; en güçlü zihinlerin bile bir süreliğine dengesini bozabilir; ne devlet büyüklerinin işlerini ne de öğrencinin araştırmalarını bölmekten korkar. (Gümüş ve Günçel, 2020: 40, 41)

Aşkta mutluluğa ulaşmak için olmazsa olmazların başında gelen şu sözcüğün, ‘doğal’ın, ne anlama geldiğini ifade etmek hiç de zor değildir. Alışlagelmiş davranış tarzının sınırlarını aşmayan şeyi *doğal* olarak adlandırırız. Sevilen kişiye yalan söylememenin asla yeterli olmadığı; gerçeği, saflığını zedeleyecek kadar süslemekten de mutlaka kaçınılması gerektiği fazlasıyla aşikârdır. (Stendhal, 2012: 74)

Aşk insanlığın en büyük eğitimcilerinden biridir. Dante; “Aşk ve sevecen kalp tektir, aynı şeydir.” der. Aşkın insanları yumuşatma, vahşi güçleri azaltma ve dinginleştirme, içimizdeki iktidar ve yıkım hırsını yatıştırma işlevi kuşkusuz gelecekte de devam edecektir.

Aşk; başkalarının bizden daha farklı hatta tam tersi şekillerde yaşadığını, çalıştığını ve hissettiğini anlamak ve bundan sevinç duymaktan başka nedir ki? Belki de aşk, karşıtlar üzerinde neşeyle köprü kurabilmektir, bu karşıtlıkları ortadan kaldırmalı ya da reddetmemeliyiz. Kendini sevmek bile, kişinin kendi içerisinde uzlaşılmaz bir düale –ya da çoğulluk- yaratır. (Gümüş ve Günçel, 2020: 70) Bununla beraber, aşk sadece mutluluk getirmez.

Bu hususta acılara da gebedir ve acı, bizi üç taraftan kuşatır: “*Kaderi çöküş ve yok oluş olan, uyarı işaretleri olarak ağrı ve kaygıdan da yoksun kalmayan kendi vücudumuz; karşı durulmaz, acımasız, yıkıcı güçlerle bizi mahveden dış dünya ve son olarak da diğer insanlarla ilişkilerimiz.*” En son kaynaktan gelen acı bizi diğerlerinden daha çok yaralar. (Freud, 2018: 37) Ve acıya karşı en korunmasız olduğumuz zaman, sevdiğimiz zamandır; en çaresiz olduğumuz zamansa sevdiğimiz nesneyi ya da onun sevgisini yitirdiğimiz zamandır.

Kişiler mutluluğa sahip olmaya ve acıyı uzaklaştırmaya çalışırken başvurdukları metotların amacı kaderden bağımsızlaşmayı sağlamaktır. Bu amaçla

tatminlerini ruhsal iç süreçlere aktarırlar, bunun için de libidonun başka tarafa yönlendirilebilirliğinden yararlanır ama dış dünyaya da yüz çevirmez, aksine onun nesnelere sarılır ve mutluluğu da bu nesnelere aktarılan ruhsal bir ilişkiden elde ederler. Bu hedefe öteki yöntemlerin hepsinden daha fazla yaklaşırlar. *“Tabii ki yaşamın sevgiyi merkeze koyan, bütün tatmini sevmek ve sevmekte arayan yönünü kastediyorum.”* (Freud, 2018: 42) Bu nedenle “seni seviyorum” “senden nefret etmiyorum” anlamına değil, “tüm düşmanca ve zorbaca duygularımı tersine çevirdim ve onları sana karşı şefkate dönüştürdüm” anlamına gelir.

Sevgi, bir dış neden fikrinin eşlik ettiği sevinçten başka bir şey değildir. Kin de bir dış neden fikriyle birlikte olan kederden başka bir şey değildir. Bu noktada seven kimsenin sevgilisiyle beraber bulunmaktan zevk aldığını, onu elinde tutmaya gayret ettiğini, aksine kin duyan kişinin de kininin konusunu uzaklaştırmaya ve onu ortadan kaldırmaya çalıştığını görüyoruz. Ruhun kendi etki gücünü eksiltmeyen ya da artırmayan bir pasif halle, aynı zamanda onu eksilten ya da artıran bir diğer pasif halle duygulanmış olduğunu varsaydığımızda, bunun neticesinde ruh birincisinden varsayışa göre, kendi düşünme gücünü kendiliğinden eksiltmeyen ya da artırmayan gerçek nedeniye hislenmiş olacağı vakit, aynı zamanda onu azaltan ya da artıranla da duygulanmış olacaktır. Yani mutluluk ve acıyla duygulanmış olacaktır, bu nedenle, bu obje kendi kendisinin değil, iğreti olarak mutluluk ya da acının nedeni olacaktır. *“Bir şeyi umduğumuz veya bir şeyden korktuğumuz için, ya onu seviyor ya da ondan nefret ediyoruz ve böylece sevgi ve kin hakkında bütün söylediklerimizi herkes kolaylıkla umuda ve korkuya tatbik edebilir.”* (Spinoza, 2011: 168)

Freud “Hayata katlanamadığımız zaman üç şey yaparız;

- 1) Yüceltme
- 2) Fantezi-oyun-keşif-sanat-edebiyat-icat
- 3) Narkoz yemek (Aşk, alkol, dünyayı reddetme, vecd vs.)” der.

İdealize etme bunlardan birincisidir. Hayat ağırdır ve çoğu zaman katlanılmazdır. Bunun sebebi de insanın ‘ben enerjisi’ ile ‘üreme/duygusal enerji’nin çatışmaları arasında kalmasıdır. Bunu bir tabloyla örneklendirecek olursak:

İnsan (Libido, Yaşam Enerjisi)

Tablo 2. İnsandaki Yaşam Enerjisi/Libido Ayrımı

Ben enerjisi, üreme enerjisinin karşısındadır. Medeniyet, sanat, uygarlık, edebiyat ben enerjisinin olduğu tarafta çıkar. Ben enerjisinin en güzel görüldüğü yer ise ölümdür, bir tatmini gerçekleştirdikten sonraki durumdur. Ahmet Hamdi'nin de dediği gibi; "*İçim muradına ermiş abasız postsuz bir dervıştır.*" işte bu ölümdür. Hayatta duygusal ve üreme enerjisine göre hareket ederiz. Schopenhauer'a göre de aşkın asıl amacı, üremek/çoğalmaktır. Bu bağlamda, bireysel bilinçte, kendisini yalnızca cinsel dürtü olarak ortaya çıkaran ve öteki cinsiyetin seçilmiş bir bireyine yönelmeyen şey, kendinde şeydir. Fenomenlerin, dışında kalan hayata devam etme iradesidir. Belli bir bireye yönelen cinsel dürtü olarak bilinçte görünürleşen/ortaya çıkan şey, işte bu kendinde iradedir. Bu noktada, aslında yalnızca kişisel bir ihtiyaç olan cinsel dürtü, kurnazca nesnel bir hayranlık duygusu oluşturmayı ve bu şekilde bilinci kandırmasını çok iyi bilir. Her âşık olma halinde, belli bileşim niteliklerine, istenilen türün oluşmasının, üretilmesinin amaç olarak görüldüğü, yani karşılıklı birbirini sevmenin değil de birbirine sahip olmanın, yani fiziksel zevk ve hazzın asıl belirleyici olmasından bellidir. Üstün niteliklerle donatılmış bir çocuğun dünyaya getirilmesi, yani türün kutsallaştırılması, taraflar bunun farkında olmasalar da tüm o aşk hikâyesinin asıl hedefidir. Bu hedefe hangi tarz ve yollardan ulaşılacağı işin önemli olmayan kısmıdır. Bir kadın ve erkek arasındaki değişmez inatçı, kararlı

isteksizlik, nefret, antipati ve soğukluk, bunların beraber ortaya çıkarabilecekleri şeyin, hatalı, fizyolojik yapısı kötü bir şekilde organize olmuş, kendi içinde uyum bulunmayan ve mutsuz bir varlıktan öteye gidemeyeceğinin göstergesidir. Kişi, yalnızca o taşan arzusunun peşinden gittiğini zannederken esasen kişiyi yönlendiren, türün devamını sağlayacak en güçlü bireye, tür için en iyiye yönelmiş olan bu içgüdüdür. Burada hedef, eğlenmek değil, güçlü bir tür meydana getirmektir. Bu da zihinlerin değil, gönüllerin bir ittifakıdır. Bu açıdan bakıldığında “*Türkler, kadınlarını sadece tohumlarını bırakabilecekleri bir tarla olarak görürler. Ne kadar yüce görünürse görünsün her türlü aşk, bütünüyle cinsiyet güdüsünden kaynaklanır. Aşkın belirlediği, gelecek neslin oluşmasıdır.*” (Schopenhauer, 2019: 31)

Freud “İnsan iki türdür: 1)Narsist insan 2)Duygusal insan.” der. Duygusal insanın enerjisi nesneye, dışa doğrudur. Narsistinki ise kendisine, yani ben’e doğrudur. Yaşam enerjisi bazı insanlarda sıfır noktasına gelir. Duygusal insan, enerjisini tamamen karşısındakine gönderir. Âşıklarda ben enerjisi sıfırdır. Bu da her türlü tehlikeye açık olmak demektir. Âşık, biz kendimizi tanıyamadığımız için bunu yapar. Tinin evrene açılması, diyaloga girmek ve aşk bizim kendimizi başkası üzerinden tanımamızı sağlar.

Âşık, kendi narsistik duygularını tatmin etmek yani sevmek için âşık olur. Sevilmezse gerçeklikle ilişkisi kopar, dengesi bozulur. İlk önce duygusal enerji tarafı oluşturulur. Bu hayatı devam ettirme enerjisidir. Âşık olduğunun farkına varmak, karanlık bir labirentte bir köşeyi dönüp çıkışı karşında bulmaya benzer. Bundan doğan duygunun, duygusal yaşamda çok az benzeri vardır.

Bizi yansıtan birine karşı aşk duygusuyla dolduğumuz zaman, gücümüz yettiğinde sevilen nesnenin de bizi aynı şekilde sevmesi için uğraşır dururuz. Şüphesiz bir kişi, bir diğerinin sevilen nesneye sadece kendisine bağlı olan benzer dostluk bağıyla hatta daha sıkı bir bağla bağlı olduğunu düşünürse, asıl sevilen nesneye karşı kin besler ve diğer kişiye de haset eder. Şurası bir gerçektir ki her kim sevdiğinin başkasına kendisini teslim ettiğini tahayyül ederse kederlenecektir ve bunun sebebi de sadece kendi arzuları sınırlandığından değil, aynı zamanda sevilen nesnenin hayalini diğer kişinin utanılacak pislikleri ve kısımlarıyla birleştirmek zorunda kalacağı için de ona karşı nefret duymaktadır. Bunu da eklemeliyiz ki; kıskanç âşık, sevilen nesne tarafından kendisine gösterilmesine alıştığı benzer yüzle

karşılanmamıştır. Bu nedenden dolayı da, âşık/seven bir kimse kederlenir. Sevilen/arzu edilen nesne için başkasıyla rekabete girmek zorunda kalmayan âşık, bazen sevdiği nesneden uzaklaşarak onun gerçek manada sevmeye değip değmeyeceğini endişe içinde düşünüp durur. Aksine eğer diğerleri de sevilen nesneyi arıyorsa, ona duyduğu arzusu artar. Örnek verecek olursak; Herhangi bir çocuk, diğerlerinin fikrine uyması sebebiyle arkadaşlarının sevip beğenmediği bir oyuncaktan çok kolay bıkarak vazgeçebilir. *“Biz eşyaya çoğu kere başkalarının ona biçtikleri paha yüzünden ve bizim ona sahip olmamız tartışma konusu olduğu için değer veririz.”* (Spinoza, 2011: 321)

Özetlemek gerekirse; *“yukarıdan, yani edebiyat açısından bakıldığında, aşk romantizme meyleden insanlara yönelik bir lüks, şımartma, hercailiktir. Daha aşağıdan, yani DNA’nın çifte sarmalıyla temsil edilen düzeyden bakıldığında, aşk türlerin reproduksiyonu için gerekli ruh halidir ve hedefi de cinsel eylemi gerçekleştirmektir.”* Bu bağlamda âşık olma durumu da öteki “gereksinimler” gibi arzunun yönlendirmesiyle beynin içerisindeki ödül mekanizmaları aracılığıyla yönetilir. (Vincent, 2012: 78, 79)

Schopenhauer’a göre aşk denilen duyum, daha belirgin, daha özelleşmiş hatta belki de kelimenin en dar anlamıyla, daha kişiselleşmiş şekliyle mutlak anlamda üreme içgüdüsüdür. Bu bakış açısını aklımızdan çıkarmadan tüm evreleri ve mertebeleri itibarıyla aşkın, yalnızca romanlarda ve dramalarda değil ama aynı zamanda yaşama sevgisinin hemen yanında, kendisini tüm dürtülerin en etkini ve en güçlüsü olarak gösterdiği gerçek hayatta da sergilediği bu önemli rolünü yadırgamamalıyız. Eğer bu şekilde yaparsak, eğer aşkın devamlı genç beyinlerin yetenek ve fikirlerinin yarısından fazlasını meşgul ettiğini ve neredeyse bütün insani çabalarının son hedefi olduğunu, en önemli sayılacak işlere ters etki yaptığını, en kritik uğraşları sürekli yoklayarak rahat vermediğini, bazı zamanlarda en değerli zihinleri bile yoldan çıkararak şaşkına çevirdiğini, devlet adamlarının ciddi görevlerini veya bilim adamlarının deneylerini sekteye uğratmaktan geri durmadığını, yazılan aşk mektuplarını ve saç tellerini bürokratların evrak çantalarına ve filozofların taslaklarının içine konmayı becerdiğini, bunların yanı sıra en şeytani işleri tertipleyerek düzenlemeyi, en sadakatli bağlılıkları bile çözmeyi, en sağlam bağları sarsmayı bildiğini, servetin, hayatın, sağlığın, mutluluğun, makamın vs.

bazen onun için feda edildiğini, diğer durumlarda kendi halinden memnun olan, sadık bir adamı kalles, şimdiye dek sadık olan birini de aşağılık biri haline getirdiğini ve tamamen bütün amacı önüne çıkan tüm engelleri yıkmak, ortalığı karıştırmak ve hayatın altını üstüne getirmek olan rakip bir şeytan olarak görüldüğünü varsayacak olursak: Tüm bunları düşünecek olan birinin bu soruları sormak için yeterince sebebi olacaktır: *Bütün bu gürültü neyin nesi? Bunca koşturma, bunca yaygara, bunca hengâme, bunca tasa, keder, sefalet ne için? Her Hans'ın Grethe'sini bulmasından başka nedir ki bu? Neden böylesine önemsiz bir oyun, bu kadar önemli bir yer tutsun ve insanlığın yolunda giden yaşamında huzursuzluk ve keşmekeş oluştursun?* Lakin tuttuğunu bırakmayan, gayretli araştırmacıya gerçeğin kalbi yavaşça cevabını verir: Çabaladığı şeyin hiç de önemsiz olmadığını fark eder. Aşkın önemi arasında vazgeçmeden sabrederken gösterdiği gayret ve ciddiyetle mutlak şekilde uygundur. Ne şekilde olursa olsun bütün aşk ilişkileri, ister kötü sonlu ister mutlu sonlu bir öneme sahip olsun, esasen insan hayatındaki diğer tüm amaçlardan, gayelerden daha önemlidir ve ona ulaşmaya çalışırken ortaya koyulan gerçek ciddiyeti bütünüyle hak eder. (Schopenhauer, 2019: 37, 38)

Aşk hakkında bambaşka bir görüş öne süren Rousseau'ya göre, tutkusal seçimler toplumsal karşılaştırma ve değerlendirme ölçütleri uyarınca benimsetilir: Aşk toplumsal modellere uyar. La Rochefoucauld; *"Aşktan söz edildiğini hiç duymamış olsalar asla âşık olamayacak insanlar vardır"* [Özdeyişler, no 136] der. (Blondel, 2003: 35)

Son olarak, aşk ve âşıklık hakkında Lacan'ın *Şölen* tartışmasından en azından geçici ve hepsi birbiriyle tutarlı olmayabilecek bazı çıkarımlarda bulunmak mümkündür:

1. *"Aşk komik bir duygudur, bunun da nedeni bir açıdan, her iki tarafın da partnerlerinin kendilerinde aradığı şeyin onlarda bulunmadığını düşünmesidir"* belki de; "aşkın [...] kara seveda veya kıskanç aşk biçiminde değil de saf ve basit haliyle tezahür etmesi son derece komiktir" (Lacan, 2017: 109).

2. *"Sevmek için iki kişi yetmez, üçüncüye ihtiyaç vardır"* (s. 132). Yani aşk yalnızca imgesel değildir (belki psikoz hariç); Ötekinin arzusunun da buraya eklemlenmesi durumu simgesel alana kaydırır.

3. Duygular sürekli olmasa bile genellikle karşılıklıdır: Seven kişi aşkını itiraf ve beyan ettiğinde, ötekinin/arzu nesnesinin patlayarak alevlenmesi beklenen bir şeydir.

4. “*Aşk, söylemde bir değişiklik olduğunda doğar.*”

5. “*Aşk, bilinçdışından gelen bir gösteren veya ulaktır.*” (s. 122).

6. Aşkın tepe noktası, arzulanan nesne sevgiliye dönüştüğünde ortaya çıkan konum değişikliğidir (yani aşk metaforu).

7. “*Aşk karşılığında sevilme talebi barındırır.*”

8. Âşık olduğumuz vakit, sevilen nesnenin asıl doğasına gözlerimizi kapatıp sadece görmek istediklerimizi görmeye meyilliyizdir: "fantezilerimizle üstünü örttüğümüz için, aşkımızın gerçek nesnesiyle ötekinin varlığı arasında [büyük bir] fark vardır" (s. 47).

9. Arzulanan nesnenin âşığı konumunda bulunmak onu kendiliğinden arzulanabilir olanın ölçeğine yerleştirir ve eğer insan sevdiğinin benzersiz, yerine herhangi başka bir şey konulamayacak *objet a'sı* haline gelmezse diğer kişilerce de az çok sevilesi görülmüş olur.

10. Sevgilimizin/eşimizin arzusunun nesnesi olmak bizim için yeterli değildir; onların arzusunun yalnızca nesnesi veya zarfı [*i(a)*] değil, aynı zamanda sebebi (*a*) olmak isteriz. "İlişkideki her iki taraf da [...] ihtiyaç özneleri veya aşk nesneleri olmayı yeterli bulmaz; arzusunun sebebi konumunda olmak zorundadırlar" (Lacan, 2006a: 691).

11. Sevmenin sizde olmayan bir şeyi vermeyi gerektirmesi, insanlara *sizden açıkça istediklerini* vermenizin beklendiği anlamına gelmez; Lacan'ın (1965-6, 23 Mart 1966'da verdiği bir derste) ifade ettiği üzere, "*İnsanların sizden talep ettikleri, onlara vermenizi arzuladıklarıyla her zaman tam örtüşmeyebilir.*" (Fink, 2019: 329, 331)

Aşk hakkında on ikinci yüzyılda yazılı olarak belirlenmiş ve içerisinde de çok orijinal düşünceler olan bazı kanunlar vardır:

1. *İkiyüzlülük yapabilen kimseler âşık olamaz.*
2. *Kimse aynı anda iki sevgiliye bağlı kalamaz.*
3. *Aşk ya giderek artar ya da azalır.*
4. *Bir sevgilinin başkasından zorla alınmasının kıymeti yoktur.*
5. *Erkekler genellikle ergenlik zamanları dışında sevmezler.*

6. Sevgilinin ölümü durumunda, hayatta kalana iki yıllığına dulluk öngörülür.
 7. Gereğinden fazla sebep olmadıkça hiç kimse aşk haklarından mahrum bırakılmamalıdır.
 8. Kimse -sevilme umuduyla- aşka ikna olmadıkça sevemez.
 9. Açgözlülük aşkı yok eder.
 10. Kimsenin evlenmekten utanılacağı birini sevmeye hakkı yoktur.
 11. Gerçek aşta sevgiliden başka kimseye karşı yakınlaşma arzusu olmaz.
 12. Bir kez ifşa edilen aşk, nadiren devam eder.
 13. Başarı, sevginin çekiciliğini kolaylıkla ortadan kaldırır; engellerse değerini artırır.
 14. Seven herkesin, sevdiğini gördüğünde benzi atar.
 15. Ansızın sevdiğine rastlayan sevgili titrer.
 16. Yeni aşk, eskisini saf dışı bırakır.
 17. Tek başına liyakat, insanı sevgiye layık kılar.
 18. Zayıflayan aşk hızla kaybolur ve nadiren yeniden alevlenir.
 19. Sevgili her zaman çekingendir.
 20. Gerçek kıskançlık her zaman sevginin sıcaklığını artırır.
 21. Şüphe ve uyandırdığı kıskançlık sevginin sıcaklığını artırır.
 22. Aşk düşünceleriyle kuşatılan kişi daha az uyur ve daha az yer.
 23. Sevgilinin her eylemi sevdiğinin düşüncesiyle sona erer.
 24. Gerçek sevgili, sevdiğini memnun edeceğini bildikleri dışında hiçbir şey düşünmez.
 25. Aşk hiçbir şeyi inkâr edemez.
 26. Bir sevgili, sevdiğinden aldığı hazzı asla doyamaz.
 27. En ufak bir varsayım dahi, sevgilinin sevdiğinin uğursuz şeyleri yaptığından şüphelenmesine neden olur.
 28. Çok fazla zevk alma alışkanlığı sevginin önüne geçer.
 29. Gerçek bir sevgili, ısrarla ve kesintisiz bir şekilde sevdiğinin hayaliyle meşguldür.
 30. Hiçbir şey ne bir kadının iki erkek tarafından sevilmesini ne de bir erkeğin iki kadın tarafından sevilmesini engelleyemez.
 31. Evlilik iddiası aşka karşı geçerli bir savunma değildir.
- (Gümüş ve Günçel, 2020: 77, 79)

Bu kanun maddelerinden bazılarına tezin ikinci bölümü olan “Şiir İnceleme” bölümünde değinilmeye çalışılmıştır.

Son olarak aşkın iyi veya kötü farketmeksizin kişi için nasıl olursa olsun yaşanması gerektiği; çünkü insanın ancak bu şekilde sahici bir duygu sayesinde ‘canlı’ yani yaşıyor olabileceğini hissedecek olması, onu bu duyguyu yaşamaya zorlamasına sebep olacaktır. Sonuç ne olursa olsun insan ‘canlı’ hissedeceği için büyük olasılıkla bu duygudan pişman olmayacaktır.

Aşk sizi çağırdığı vakit, onu takip edin, yolları zorlu ve sarp olsa da. Ve kanatları sizi sardığında ona teslim olun, kanadının tüylerinde gizlenmiş kılıçtan yaralansanız da. Size konuştuğunda ona inanın. Sesi, bahçeyi viraneye çeviren kuzey rüzgârı gibi düşlerinizi kırıp geçse de. Çünkü aşk, sizi taçlandırdığı gibi çarmıha da gerecektir. Tüm bunları büyümeniz namına yaptığı gibi öte yandan budayacaktır sizi. Güneşte titreşen en narin dallarınızın yükseklerine tırmanıp okşadığı gibi, toprağı kavrayan köklerinize değin alçalıp sarsar sizi. Sizi tahıl demetleri gibi kendinde toplar, tanelerinizi ayırıştırır, arındırmak için. Faydasız yerlerinizden kurtulasınız diye, elekten geçirir sizi. Aklaşınca dek öğütür. Yumuşayana kadar yoğurur. Ve sonra sizi tayin eder kutsal ateşine, Tanrı'nın kutsal şölenine kutsal ekmek olabilesiniz diye. Aşk tüm bunları, yüreğinizin gizlerini bilesiniz ve bu bilgiyle Yaşam'ın yüreğinde bir parçaya dönüşesiniz diye yapacaktır. (Gümüş ve Günçel, 2020: 91, 92)

1.2. EDEBİYAT VE PSİKANALİZ

Edebiyat ve psikanalizin ortak noktaları çoktur. Bu durum her ne kadar psikanalistler evreninde kabul görmekte zorlansa da iki ayrı dünyanın iç içe geçirildiği bir nokta vardır; bu da yazılan/terapi esnasında ortaya çıkan konuşmaların bir göstereni olduğudur. Bir bilim olup olmadığı tartışılan psikanalizin, bir sanat olarak kabul görmesi hiç de şaşılabilecek bir şey değildir. Bir konuşma tedavisi olarak, kullandığı araç çoğunlukla dil olduğu için de benzerliğinin en açık olduğu sanatlar edebi sanatlardır. Lionel Trilling “Freud ve Edebiyat” başlıklı makalesinde Freud’un, başka ne olursa olsun, şairlerin bir savunucusu olduğunu ifade eder. Sadece Freudcu psikoloji, bütün zihinsel sistemler içinde şiir sanatının beynin doğal bir işlevi olduğunu söyler. Bilimsel bir çağda olup da nasıl mecazi biçimlerle düşünüp hissettiğimizi keşfetmeyi ve teşbih, metafor ve metonimi üzerine kurulu psikanaliz bilimini Freud yaratmıştır. Onu takip eden Jacques Lacan, Freud’un öğretisine bağlı bir şekilde aynı zamanda da bu öğretiyi yeniden dokuyarak dil ve bilinçdışı arasında ilişkiler kurar. Psikanaliz ve edebiyat arasındaki bağı fark edenlerin düşüncelerine/görüşlerine başvurduğu biri hâline gelir. Freud’un Oedipus Kompleksini, dil terimleriyle tekrar yazan Lacan’a göre bilinçdışı, bir dil gibi yapılanmıştır; çünkü bilinçdışı da dil gibi bir çeşit göstergeler dizisinden oluşur. “Ayna Evresi” adını verdiği metaforla düşüncelerini açıklayan Lacan, aynada kendine bakan, kendini inceleyen çocuğu gösteren ve aynadaki sureti ise gösterilen olarak düşünür. Aynadan görülen veya yansıyan imge, çocuğun ‘anlamı’dır. Dil tıpkı

aynadan yansıyan imge gibi nesnenin yerine ikame edilendir. Derdini anlatmak için nesneyi işaret etmek yerine dili kullanmak, bütün dillerin simgesel bir düzen üzerinde işlediğini anlatır. Lacan'a göre bu düzen Oedipus evresiyle eşzamanlılık içerir. Çocuk, simgesel alana ait olan her şeyi bilinçdışıyla birlikte dil alanında öğrenir. Bu simgesel düzen de kültürün, toplumun, ailenin vs. çeşitli rollerle biçimlenmiş verili yapısını sunar. (Eagleton, 2014: 187-188)

Bilimsel bir çağda hala dilden yararlanırsınız. Trilling'in izahı; psikanalizi, bir mecazlar bilimi olarak, dilbilimin eş anlamlısı gibi göstermektedir. Bu düşüncenin sonuçlarını ilerleten de Lacan'dır. Şiir sanatı, zihnin yaptıklarının betimlemesi haline gelir; zihin, şiir üreten bir organdır. Freud, sözlü dil kullanan hayvanlar olarak insanların sandığımızdan daha şiirsel olduğunu göstermiştir ve hatta ona göre insanlar özü itibarıyla şairdir. Şiirsel olmamızın yegâne nedeni ise söyleyeceklerimizin bize ve başkalarına göre kabul edilemez oluşudur. Şiirsel sanatların varlığı, insan şiirinin her an her yerde oluşu, içgüdüsel yaşamın hammaddesini uygun kıvama getirebilmek için ne kadar çok şey yapmak gerektiğini kanıtlamaktadır. Freud'un deyişiyle "biyolojik katman", hayatta kalabilmek için ifade etmemiz gereken arzularımızı herkes için katlanılabilir kılacak yaratıcı dönüşüm eylemleri gerektirir. Zihinden çalışma talep etmek, şiir talep etmek demektir. Freud'un sunduğu ve Trilling'in geliştirdiği portre hepimizin birer şair olduğunu ön kabul sayar. Buna göre her konuşan özne şairdir fakat bazıları ötekilerden daha şiirseldir ve aslında bütün fark burada ortaya çıkar. Hepimiz dili bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde şiirsel olarak kullanırız fakat yine de şair adını verdiğimiz insanlar vardır. Herkes bu veya o şekilde konuşur yazar fakat yine de şiir adını verdiğimiz gözle görünen kültürel nesneler vardır. Sanki bazı insanlar kendilerini ötekilerinden, tabir-i caizse, daha güzel ifade ederler ve biz de bazı noktalarda bunu yapabilmenin daha iyi bir şey olduğunu kabul etmişizdir. Hepimiz şiirsel konuşabiliriz fakat bu durum olağan bir şey değildir. Bunlar mısra sonları olmayan bir şiirdir, şiir gibi düz yazıya benzer bir şeydir. Şiir –en azından psikanalitik bağlamda- anlam yüklü sözel bir ifade anlamına gelmeye başlar. Bu bağlamda şair, dilin anlamlılığına olan inancımızı devam ettirebilen kişiyi ifade eden bir mecaz haline gelir. Bu anlamda şairin psikanaliste benzer olduğu düşünülebilir; analize gelen bir hasta sözcüklere olan güvenini yeniden tesis etmeye gelir. Lacan –

Freud'dan sonra gelen her analist gibi şu ya da bu şekilde- konuşmaya değdiğine ve bazı konuşma tarzlarının diğerlerinden daha iyi olduğuna inanır. Edebi sanatlar diye adlandırılan kategoriler de bu inancı besler. Melanie Klein "Oresteia Üzerine Bazı Düşünceler" isimli denemesinde, "Yaratıcı sanatçı sembollerden tümüyle yararlanır, Aiskhylos'un tragedyalarının büyüklüğü –ki bu belirleme diğer büyük şairlere de uyarlanabilir- bilinçdışının ucu bucağı olmayan derinliklerinin sezgisel olarak kavranışından kaynaklanır." Bilinçdışı, en iyi şekliyle, güçlü, tınlamalı, tam sözcüklerle özdeşleştirilir ve şair bilinçdışını, yani büyük şiirin kaynağını 'sezgisel' bir şekilde kavrayan kişi olarak tarif edilir. (Phillips, 2017: 29, 30, 33) L. Trilling, "Freud ve Edebiyat" adlı makalesinde Freud'un 70. doğum günü sebebiyle verdiği bir mülakatta söylediklerini aktarır: "*Benden önce şairler ve filozoflar zaten bilinçdışını keşfetmişti, ben yalnızca bilinçdışının incelenmesini sağlayacak bilimsel yöntemi keşfettim.*" (Phillips, 2017: 28) Wilfred Bion şairlerin sıradan terimlerden daha dolu bir dile –daha fazlasını içerebilen sözcüklere- sahip olduklarını söyler. Şair burada bilimciden ve sıradan dil kullanıcısından yükseğe koyulur. Şair dile ve dolayısıyla psikanalizin gerçek bir değere sahip olduğuna duyduğumuz güveni sürdüren kişidir. (Phillips, 2017: 39)

Psikanaliz, kimi açılardan belki şaşırtıcı gelse de, sözel sanatlardan ziyade nesre yönelir. Freud histeri üzerine olan çalışmalarının daha çok kısa hikâyelerle benzer izler taşıdığını söylediğinde ya da Sofokles ve Shakespeare'den aldığı ilham hakkında Wilhelm Fliess'a yazdığı mektuplarda, sonrasında psikanaliz adını alacak şeyin daha en başından bölünmüş bir fonksiyon, bütünlüğü sağlanamamış bağılıklar olacağını kabullenir. Onun tarafından yazılan psikanaliz teorisi, kulağa bazen edebiyat gibi gelen bir bilimdir. Seçilen biçim de yazdığı mesleğin onayladığı tür olan bilimsel bir incelemedir; fakat içeriği şiirsel drama ya da kurmacadan izler taşır. Psikanalizin şiir sanatından hangi amaçlarla yararlandığını, psikanaliz ve şiir sanatı arasındaki bağlantının ne olabileceğini tartışırken üçgeni tamamlayacak diğer münasebet bilim ile şiir sanatı arasında olacaktır. İlk İngiliz analistlerinden biri olan Ella Sharpe, Freud'u onaylayarak; "Gerçek şair, sezgisel bir psikologdur." diye yazar. Freud, Jung, Lacan, Winnicott, Bion, Meltzer, Milnet, Segal ve daha pek çokları şiirsel olanı ayrıcalıklı tutmak konusunda hemfikirdir. Psikanaliz şiir sanatı

için istediği öneme erişememiş olabilir ama şiir sanatı kuşkusuz psikanaliz açısından önemli olmuştur.

Şiir bu dünyaya ait değildir, ilhama aittir. İlham da vahyin çok hafifletilmiş bir tonudur. Şiir yoruma açık sözcüklerdir, çoklu perspektiflere tabi tutulmayı isteyen sözcüklerdir. Psikanaliz yazıları da insanın bir şeyi illa inandığı için değil, inanıp inanmadığını öğrenmek için de söyleyebileceğinin ya da yazabileceğinin tamamen kabul edildiği bir yer halindedir. Böylece bilinçdışı adını verdiğimiz şeyle şiir adını verdiğimiz şey bir şekilde birbirine bağlıdır. Şiir tıpkı iyi bir yorum gibi, aksiyon halindeki dildir. Analist ise aynı şair gibi, anlamlı sözcüklere, dolu bir şekilde konuşmaya veya iyi bir dile: Wilfred Bion'un verdiği adla “*Başarı Dili*”ne ulaşmayı hedefler. (Phillips, 2017: 41) Bion'a göre, şiir bir tür bilgi, bir tür hakikattir ve bu bilgi ve hakikat bizim açımızdan iyidir. Hayatlarımız bu sayede daha iyi olur.

Yazılan şiirlerin, şairlerinin anlatmaya/anlamlandırmaya çalıştığı bir anlamı yoktur. Anlamı okuyucu bulur. Jonathan Lear'ın, Ludwig Wittgenstein üzerine yazdığı denemede bunu izah etmeye çalışır:

Bizim sorunumuz mevcut zihin yapımızın diğerleri arasında keşfedebileceğimiz bir olasılık olmamasıdır. Mevcut zihin yapımızı özbilinçli olarak etrafta dolaşarak ve neyin daha çok neyin daha az anlam ifade ettiğine karar vererek keşfederiz. 'Başka türlü bir zihne sahip olmanın' nasıl olabileceğini görme olanağımız yoktur, zira kendi zihnimizin dış sınırlarına doğru hareket ettikçe tutarsızlık ve anlamsızlığın eşiğinde geziniriz. (Lear, 2020: 249)

Gerek rüyalarımız gerekse yazdığımız ve okuduğumuz şiirlerimiz anlaşılmazlık ve anlamsızlığın eşiğinde gezinir, anlamın bulunmaya ya da yok olmaya başladığı anlar aynı zamanda bizi de tanımlar. Sınırların dışına çıktığımız an, başka türlü bir zihne sahip olmaya yönelik korkuya –ki bu aynı zamanda bir dilek gibi görünür- en çok yaklaşabileceğimiz andır. Bilinçdışı içimizde işleyen başka zihinler olduğu, içimizde ve bizimle diğer insanlar arasında sonsuza dek anlaşılmazlık ve anlamsızlık sınırında gezinen bir şeyler olduğu şeklindeki sezgiyi tarif eder. (Phillips, 2017: 169)

Freud, psikanalizin psikoloji dışında dilbilimi, felsefe, sanat tarihi, biyoloji, sosyoloji, estetik, pedagoji gibi belirli alanlar için önemine değinirken özellikle sanat tarihi kısmında –öğrencisi olarak gördüğü Otto Rank'ın yapıtlarından da esinlenerek– şu sözleri söyler:

Psikanaliz, sanata giderilmemiş isteklerin doyurulmasını amaçlayan bir etkinlik gözüyle bakar; öyle bir etkinlik ki, başta sanatçının kendisini, sonra da dinleyici ve seyircileri kapsamına alır. Sanatçı kendini her şeyden önce özgür kılmaya uğraşan insandır ve eserini, kendi dışında bulunup kendisi gibi doyumdan yoksun bırakılmış isteklerin rahatsızlığını yaşayan daha başka kişilere sunarak onların da böyle bir özgürlüğe kavuşmasını sağlar. Gerçi sanatçı, düpedüz kişisel hayal ve isteklerini gerçekleştirmiş gösterir; ancak, bunların, bir sanat eserine dönüşebilmeleri için, söz konusu isteklerdeki ahlaka aykırılığı yumuşatan ve isteklerin çıktığı kişisel kaynağı gizleyen bir biçim değişikliğine uğraması, ayrıca estetik kuralları gözeterek başkalarına çarpıcı hazlar sunabilmesi gerekir. Bir sanat eserinin yaratılmasında sanatçının duyacağı manifest (açık) hazzın yanı sıra, içgüdülerin özgürlüğünü amaçlayan gizli çabaların sağladığı latent (gizli), ama çok etkili bir hazzın varlığını kanıtlamak psikanaliz için zor değildir. Çocukluk izlenimleriyle bunların uyarılarına karşı tepkiler olarak sanatçının yaşantıları ve yarattığı eserler arasındaki ilişki, psikanaliz çalışmalarının en çekici konularından biridir. (Freud, 1996: 86-87)

Bu açıklama, psikanalizin sanata karşı tavrını özetlemekle birlikte psikanalitik edebiyat kuramının da içeriğinden bahseder. Kişide tatmin edilemeyen arzuların bastırıldığı, bunların kişiye özel ifadesi olan imgelere veya fantezilere dönüşebildiği psikanaliz açısından mümkün görülür. Bilinç alanında, simgesel tarafta motivasyonunu sağlayamayan, yaşantısından memnun olmayan birey rüya/düş âlemine sığınır; çünkü bu alan, erişemediği hayallerini özgürce yaşayabileceği, sınırsız tasavvur imkânının olduğu bir taraftadır. Bu bağlamda sanat, hayatın sıradanlığı/gerçekliğiyle uzlaşamayan kişinin sığındığı bir liman olur. Herhangi bir sanat eseri, onu ortaya koyan bireyin hislerinden, bilinçdışından, hayallerinden izler taşır. Bu anlamda sanat eseri, dışı vurulmaya çalışılan şeylerin sembolik yansımaları olabileceği gibi saf bir biçimde onların tamamen kendisi de olabilir. İmgesel dolayısıyla düşler âlemi nevrozlu kişileri nasıl rahatlatıyor ise edebiyat ve sanat da ortaya koyduğu olanaklarla muhatabını, sanatçıyı o şekilde rahatlatabilir. (Tuna, 2020: 8) Bunun yanı sıra Freud, edebiyat eserinin, sanatın okuyucu üzerinde doyuma ulaştırıcı bir etkisi olduğunu da dile getirir. “Edebi eserin sağladığı asıl zevk sayılan bu derin doyum, Freud’a göre ‘ruhumuzdaki gerilimlerin gevşemesi’dir.” (Aytaç, 2009: 176) Muharririn başarısı sayılabilecek bu sonuç, onun muhatabını yani okuyucusunu kendi arzu ve düşüncelerinden çekinmeden, kuşku duymadan doyuma ulaştıracak hale getirmesiyle gerçekleşir. Benliğimizdeki gerilimlerin gevşemesi, bir tür sağaltıcı, arındırıcı etki -Freud’un deyimiyle katharsis- sayılır. Dolayısıyla bunlar aslında ayıplanan duygulardır ve tam da bu sebeple bilinç’siz arzulara dayanır.

Bunların bastırılması için önceden ihtiyaç duyulan ve şimdi ortaya çıkan enerji de edebiyat eserinden alınan zevke, keyfe eklenir.

Freud'un tabiriyle çocukluk döneminde çocukların oynadığı oyunlar, yazarın eserini yaratırken ki tavrıyla benzerdir. İkisi de yaptıklarıyla hayallerini dolayısıyla bilinçdışını ortaya koyar. Bu bağlamda çocuk oynadığı oyunlarla, yazar ise yarattığı eserle aslında 'gündüz düşü' görmektedir. Yani sanatçı gündüz düşü gören, sanat eseri de 'gündüz düşü'dür denilebilir. Bu faaliyetlerle kişilerin bir tür bilinçdışı temizliği/arınması yaptığı söylenebilir. Psikanaliz ruhta düğümlenen sorunları ortadan kaldırarak kişideki nevrozları giderirken edebiyat da aşağı yukarı benzer etkiyi oluşturur. Sanatçının ve okurunun ruhta birikmiş her türlü gerginliğinin boşalmasını sağlar. Farklı hayallerden, tatmin edilememiş arzulardan, saplantılardan, bunların bilinçdışındaki yansımalarından kurtulmayı kolaylaştırır. Edebi eser, zihni ve zihnin derinliklerini havalandırır. Bu şekilde zihinde canlandırılmışların verdiği tatmin, nevroza yol açabilecek olası tatminsizliklerin meydana gelmesine de engel olur.

Bir özet yapmak gerekirse; psikanalizin temeldeki amacı oyun, arınma, rüya, iç çatışma, nevroz, savunma mekanizmaları gibi kavramların bilinçdışındaki görünümelerini ortaya çıkarmaktır. Araştırma alanı, hegemonik unsurların bireylerin bilinçdışında ne şekilde görüldüğü üzerinedir. Tanrı, devlet, baba, yasa vb. kültürel alana ait sistem olguları hakkında bilincin kavrayış ve işleyişine yönelik fotoğraflar verir ve bunu yaparken de psikanaliz makinesinin merceği edebiyat eserlerine odaklıdır. Çünkü edebiyat, hayatın göstereni yani temsilidir. Hacimli yapılarıyla romanlar, tüm detaylarını vererek; yoğunlaşmış metinler olarak şiirler, simgeleşmiş şekilde akıp giden hayatı, zamanı, kaos halindeki kosmosu, yürüyen sistemleri, insanoğlunun iç dünyasını farklı şekillerde, verili biçimde sunar. Edebi eseri psikanalizle birlikte okumak, toplumun ya da bireyin otoriteyle, kurulu düzenle ilişkisini derinlikli bir şekilde incelemeye yarar. Bütün bunların yanı sıra edebi eserlerdeki alt metinleri çözümlerken cinsiyet, bilinç, kültür vs. düzlemlerinde yapılabilecek farklı okumalar için alternatif bakış açıları da ortaya koyar. (Tuna, 2020: 16)

1.3. OEDİPUS KOMPLEKSİ VE AYNA EVRESİ ÜZERİNDEN AŞK

*Bu iki tarafı dengeleyen şey rüyalardır.

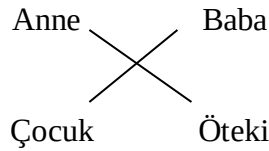
Tablo 3. Oedipus Kompleksi'nde İmgesel ve Simgesel Alanın Gösterimi

Oedipus Kompleksi'ni kavramlaştıran Sigmund Freud'dur ve Lacan da bu kavramı geliştirendir. Bahsedilen kompleks, Freud'un kurduğu psikanalitik teoride çocuğun karşı cinsteki ebeveynini tamamen kendisine ayırması ve kendi cinsinden olan ebeveyni de saf dışı etme hususunda beslediği his, düşünce, fantezi ve dürtülerin toplamı olarak açıklanabilir. Freud'a göre bütün çocukların ilk büyük aşkı karşı cinsinden olan ebeveynine duyduğudur. Erkek çocuğun sürekli annesine bağlı olması, babanın anneye ilgilenmesinden rahatsızlık duyup ağlaması veya aralarına girmeye çalışması bu duruma örnek olarak verilebilir. Bu noktada genellikle erkek çocuk, ev içinde bir otoritesi olan ve güçlü bir düşman/rakip olarak gördüğü babadan çekindiğinden dolayı her iki ebeveyninden de uzaklaşması gerektiğini düşünürken,

bunun tam aksi olarak annesinden çekinen kız çocuğu, hayranlık duyduğu babaya daha çok yaklaşır. Bu durum olumlu ve olumsuz olmak üzere iki biçimde kendisini gösterir. Olumlu kısım, bu karmaşanın adını aldığı eski Yunan mitine uygundur. Bu bağlamda oğlan çocukları babalarına ve kız çocukları annelerine düşman/rakip biri gözüyle bakarken onların içten içe yok olmalarını ister. Erkek çocuklar annelerine, kız çocukları da babalarına karşı aşırı bir cinsel eğilim -Freud'un deyiimiyle libido- gösterir. Olumsuz kısmıysa bu durumun tam tersidir. Freud'un deyiimiyle fallus/fallik döneminde yani üç ile beş yaşları arasında bu karmaşa yaşanır. Aşağı yukarı beş yaşını geçtikten sonra bu karmaşa etkisini kaybederek bir uyuklama/duraklama (latens) döneminden sonra gelişim/buluğ çağıyla birlikte yeniden canlanır ve dışta cinsel obje seçimiyle birlikte bu yıkım gerçekleştirilir. Freud, fallik dönemde oğlan çocuğunun annesine hissettiği aşk sebebiyle rakip olarak gördüğü babası tarafından hadım edileceği/cezalandırılacağı endişesinin/korkusunun sonucunda yaşanan karmaşıklığa “Oedipus Kompleksi” adını verir ve bu teorisini Yunan efsanesindeki *Kral Oedipus* (Sophokles) hikâyesinden esinlenerek adlandırır.

Çocuğun 0-4 aylık dönemde (anal dönem/dışkılama) kendine has bir dili vardır. Ne bulsa ağzına götürür. Anne karnından beri annesiyle bir bütündür; buraya nirvana dönemi denir. Sonra babanın varlığını anlar. Baba kendisi ve annesi için ötekidir. Ama annenin babayla olduğunu anlar ve babaya düşmanca tavır takınır. Baba çocuğun aklına “Anne için sen her şey değilsin öyleyse o da senin için her şey olmamalıdır.” mesajını iyice sokar, bu cümle çocuğun gelecekteki bağımsızlığına bir başlangıç olur ve geleceğinin taslağını çıkarır: Çocuk, annenin ilgisini çekmenin babaya benzemekle olabileceğini düşünür. (Reynaud, 2011: 81) Anneyi babanın elinden alamayınca da babaya benzemeye başlar. Baba yasak koyucudur. Baba yasak koydukça çocuk dili öğrenir ve kendi karakterini oluşturmaya başlar. Babayı öğrenmeye başlayınca da nirvana dönemi biter ve kültür/toplum dönemi başlar. Çocuk dili öğrenmekle birlikte nirvana dönemindekileri bilinçdışına iter. Ancak dil sürçmeleri, serbest çağrışımlar ve rüyalarda bu bilinçdışına itilenler açığa çıkar. Baba süperegoyu temsil eder, kuraldır, örf/âdettir, ahlaktır, kültürdür, dindir, şehirdir. Anne ise aşktır, sevgidir, fedakârlıktır, saf bilinçtir, tabiattır, özgürlüktür. Rüyalar da anne ve babayı dengelemeye yarar. Lacancı psikanaliz kavramlarından olan imgesel alanın, sınırı bilinmez, hep bastırıldığı için yabancılaşma mutlaka olur.

Yabancılaşmamış varlık olan çocuk hep madde, haz üzerinde yaşar. Yabancılaşma Lacan’a göre dille başlar. Dille birlikte aşkınlaştırma da başlar. Lacan “*Düşündüğüm yerde değilim.*” der yani hiçbir zaman var olduğumuz yerde değilizdir. Kültürel varlık içindeki insan tümüyle olmasa da hazdan, zevkten, duyumdan içi boşalmış bir varlıktır. Lacan’a göre cinslerin farklı haz alışları vardır; dişil varlık haz alırken eril varlık haz almaz. Eril varlık hazdan boşalmış bir varlıktır çünkü bastırdıkları daha fazladır. Haz ve zevk bizim değil ‘öteki’nindir. Çocuklukta bir ayna evresi vardır. (9+0....18 aylık) Burada çocukta henüz bir benlik, karakter oluşmaz ve her şeyi annesinin üzerinden algılar. Çocuğun burada ben’i annesidir. Fakat bu gerçek değil tıpkı ayna gibi kurgusal ben’dir. Çocuk anne üzerinde kökensel zevkleri, mutlak tatmini ve dolayimsız algıyı yaşar. Bu döneme Lacan ‘imgesel dönem’ der. Burada henüz yabancılaşma yoktur. Çocuğun zihni boş bir levhadır ve ne yüklenirse öyle çalışır. 18 aylık olunca dili öğrenmeye başlar ve dolayimsız algı biter. Nesnenin yerine gösteren geçer. Çocuğun artık algılamak için dokunmaya ihtiyacı kalmaz. Gösteren de varlığın yerini alır ve bu bir yabancılaşmadır. Dili öğrenmekle değer yargılarını öğrenir. İlk önce baba kelimesini söyler çocuk ve bu varlığı da tanımak zorunda kalır. Her şeyi annesi olarak algılayan çocuk evde 3.kişi olarak babayı öğrenir.

Çocuk babayı tanımak için çabalar ve tanıdıkça kıskanmaya başlar. Böylelikle çocuğun aynası (kurgusal benliği parçalanır) kırılır. Bunun yerine kendi benliğini babayla mücadele içine girerek kurar. Baba yasak koyucudur ve her zaman çocuk hayal kırıklığı yaşar. O, yasak koydukça çocuğun karakteri gelişmeye başlar. Sonrasında babanın yerini yasaklayıcı kültür, yasaklayıcı Tanrı temsil edecektir. Simgesel/kültürel döneme geçip kültürün alanına girer. Burası yasaklayıcı/bastırıcı alandır. İmgesel dönemin alanını bilinçdışına bastırır. Artık baba varlık olarak ortadan kalkıp sadece baba kelimesi olarak kalır. Baba kelimesini öğrendikçe babaya âşık olunamayacağını anlar. “*İnsan kendini önce başka insanlarda görür ve tanır.* (Marx, 1974: 89) *Ego, öz kimliğine ancak bir başka insanda yansıyarak –yani bu*

başka insan ona bütünlüğüne ilişkin bir imge sunduğu sürece- ulaşabilir.” (Žižek, 2015: 39) İmgesel alanın algı ve duyuları simgesel alanda ağır basarsa kişide psikoz, nevroz ortaya çıkar, toplumsal bir varlık olunamaz. Zıttı bir görüş de Elektra kompleksidir. Buradaki düşünceye göre kadının kocası genelde bir tür yedektir. Hiçbir zaman doğru erkek değildir. Kadının aşk yeteneğine ilk muhatap olan bir başkasıdır. Tipik durumlarda bu başkası, babanın kendisidir. Koca ise olsa olsa ikincidir. (Freud, 2006: 155)

Bakıldığında ilk sevgimiz henüz tanımadıklarımızdan gelmiştir. İlk önce, tanımadığımız, bizi tanımayan bir kadın ve bir erkek bizi sever. Eros sevgisi; çocuk meme emiyor ya da biberondan içiyorsa başlar. Her zaman alan, sahip olmak ve muhafaza etmek isteyen sevgidir. Eros, şehvetli sevgidir. Çocuk annesinin iyiliği için değil kendi iyiliği için memeyi emer. Sonrasında anne ise veren, sevinç duyan ve paylaşan (philia) sevgidir. Çocuk hiçbir şeye sahip değildir. Ondan ne alınabilir ki? Çocuğa ancak tekrar tekrar verilebilir. Bu annelik tarafından da böyledir. Anne de önce bir yeni doğandır, alarak başlar ve sonra kademe kademe vermeyi öğrenir. Tabiri caizse Eros’tan philia’ya geçer.

<i>İmgesel Dönem (Gerçek, ‘ne’lik)</i>		<i>Simgesel Dönem (Kültürel Kimlik)</i>
Dolayımsız Algı		Akıl-Şehir-Toplum
Mutlak Tatmin	<i>DİL</i> —————>	Kültür-Sembolik-Dilsel
Kökensel Zevk		Baba
Anne (‘Ben’ yok)		Karakter/Ben

Tablo 4. İmgesel ve Simgesel Alanın Kapsadıkları

Şair ve yazarlar, kültürel kimlikten gerçek, ‘ne’lik tarafına hareket ederler. Dil hiçbir zaman bütünüyle imgesel alanı anlatamaz. Çünkü imgesel alan güvensizlik alanıdır.

Tezimizi oluşturan aşk kavramı da ‘Kökensel Zevk Alanı’na dâhildir. “Gerçek ve mutlu aşk, nesne libidosu ile ben kavramı libidosunun birbirlerinden ayırt edilemediği kökensel durumdan ibarettir.” (Freud, 2015: 27) “Aşk sarhoşluğunu”, Freud’a göre “bütünüyle bir formülle özetlemek mümkündür: Nesne, ben idealinin

yerine geçmiştir. (Freud, 2003: 58) Bu formülle âşık olma hadisesinin genel ve atfedici bir mekanizması dile getirilmektedir demek ki: Biz ideal (arzu edilen, özlemi duyulan) kendi özelliklerimizi ya da durumları nesneye atfediyoruz. Öyle ki bu özellikleri nesnede mevcut olarak idrak ediyoruz ve onlardan ayrı kalarak, onları nesnenin kimliğinde arzu ediyoruz. Freud başka bir yerde şöyle der: “*Sıradan bir erotik nesne anlamlandırması ile âşık olma hali arasındaki fark, âşık olma halinde nesneye çok daha fazla anlam yüklenmesinden ibarettir. Öyle ki ben neredeyse bütün içeriğini nesneye yükler.*” (Freud, 2006: 149)

“*Nesnenin çekiciliğinin doygunluk elde edildiğinde ortadan kalktığı, yalnızca “cinsel ilişki” ihtiyacının yarattığı gerilimin giderilmesiyle sınırlı olan salt cinsel ilişkiye karşılık, Freud bu tuzaktan kaçınarak âşık olma halini “asıl aşk” olarak adlandırdığı şeye dâhil eder.*” (Vincent, 2012: 10) Aşk, tam anlamıyla ve gerçek manada bir uyuşturucudur. Çoğunlukla “hafif” bir uyuşturucudur ama tabii ki her zaman hafif değildir. Aşk arayışı en az uyuşturucu arayışı kadar eskidir. Ancak uyuşturucudan farklı olarak ulaşılması daha zordur ve doğal bir cennettir. Bir daha artık kapısından dışarı çıkılmak istenmeyen “bu doğal cennet” dışında hiçbir şey var olmadığına göre artık insan yakınlarını, ebeveynlerini, ailesini, çocuklarını, işini ve sorumluluklarını düşünmez olur. (Reynaud, 2011: 248)

Aşk halinin bazı "semptomları" amfetaminlerin ve kokainin faaliyetini hatırlatır: İştah kaybolur, hiperaktif olur ve kötü uyuruz, gergin bir ruhsal durumdayızdır, bir çeşit kendinden geçme hali hissederiz. Âşıkken her şeyi yapabileceğimiz gibi hissederiz, her şeye yetecek kadar çok enerjiye sahibizdir, canı gönülden yeni işlere gireriz. Her şeye yönelik motivasyonumuz, inancımız kamçılanır: Artık dopamin ile uyarılmışızdır. Âşıklar eroinmanlar gibidir: Beyinlerinde, bağımlısı oldukları endorfinin salgılanmasını sağlamak için gitgide daha büyük bir doza ihtiyaç duyarlar. (Vincent, 2012: 80)

Aşk duygusunun yoğunluğu, ötekinin verdiği heyecanla kalbin yerinden fırlayacak gibi atması, bizi kısıvrak yakalayan nedensiz sevinç, aradığı coşkuya ulaşmış huzur bulan, ötekinin ellerinin temasıyla ‘canlanıyor, gençleşiyor, ölümsüzleşiyor’ duygusunu veren bir bedenin içinde kendimizi hissetmemiz, hatta bu aşırılıkların tümü, fiziksel, ruhsal ve sosyal olarak bizi her şeyi istemek, her şeyi yapmaya yeterli olmak cesaretini göstermeye iter. Yeniyetmelik ya da ilk gençlik çağımızda bizi yuvamızdan koparıp yaşamın içine atan etmen umut, ardından

koştuğumuz bir çift söz değilse eğer, yaşadığımız büyük bir aşktır. Tutku eğilimi açığa çıkarır; zoru olduğu gibi olanaksız da gerçekleştirme cesaretini bulmamıza yardım eder. (Reynaud, 2011: 159) Âşık vücudun bundan böyle tek başına yaşayabilmesi için Platon’un “Şölen”indeki ateş tanrısı Hephaistos, eldeki erimeye özgü araçları yani âşıkları konuşturur: “Birbirinin içinde erimekten daha iyi ne bekleyebilirler ki?” Öteki, bizimle artık tek vücut olduğu izlenimini verecek kadar doyurur bizi, aşk tutkusunun sanal sonucu budur. (Platon, 2014: 58) Öteki eşsiz kabul edilir, bunca zaman beklenen kişi odur; bizi her çağımızda tamamlayabilecek tek kişidir: Bebek (doyurulmak ve sevilmek), yeniyetme (oyun, güç, yeni deneyimlere susamak), yetişkin (ilerleme, her an el ele olmak, yuva yapmak, güven duymak için). Memnun olma eğrisi zaten sonsuzdur. Öteki bizi tanıdıkça beklentilerimize daha çok yanıt verir ve her şey karşılıklı olur. Bu “kalıbın” ilk ve sezgisel izlenimini doğrular. İki kişi değilsek tutkulu gelişme kaçınılmaz olarak, kendiliğinden durur. Kendi içimizde ötekinin bizi sevdiğini kanıtlayarak ötekini gerçek anlamda sevdiğimize inanırız. Ötekinin bizi, bizim kendisini sevdiğimiz kadar sevdiğine inandığımız içindir ki gerçek anlamıyla tamamen “bağımlı” olabiliriz. (Reynaud, 2011: 169-170) Aşkın sonu, insanın kendi kişiliğinden vazgeçmesi, iki insanın birbiri içinde eriyip kaynaşmasıdır. Bizi ne kadar sevdiğini anlatan ötekinin çabasıdır. Bir ilişkiden gelen potansiyel mutluluğun formülü şöyle açıklanabilir: “Hayatımın en önemli kişinin hayatında en önemli kişi ben olacağım, diyebilmeliyim kendime.” Kısacası büyüklüğümüz ve yıkımımız ötekinin elindedir. Onu Tanrı yerine koyduk artık o bir şeytan, sonra tekrar Tanrı olur ve bu böylece sürer gider. Sevilen birinden tamamen nefret etmek zordur hatta asla mümkün değildir. Çünkü onu bize olumlu görülen duygularla besleriz. (Reynaud, 2011: 275) Aslında genel olarak öteki bizi, onun bizi sevmesini istediğimiz gibi ya da kadar, hiçbir zaman sevmez. “Gerçek aşk, kendi spontane arzularının tatmininden çok, sevilen kişinin iyi durumda olması için çabalar. Hiçbir talepte bulunmaz. Sabırlı, dost ve mütevazıdır. Kıskançlık, caka satma, kötü niyet ve keyfi davranışlardan uzaktır. Paulus’un da dediği gibi her şeye tahammül eder, her şeye inanır, her şeyi umar.” (Blondel, 2003: 167)

“Aşk, ‘hiçlikten’ çıkıp gelen bir tür mucizedir.” Başka bir deyişle aşk, Jon Elster’in “esasen yan-ürün olan durumlar” olarak adlandırdığı şeyin misallik bir

örneğidir: Baştan kestirilemeyen veya bilinçli bir şekilde varsayılamayan yoğunluklu bir duygudur. Seçerek ve bilinçli bir şekilde “ben şuanda bu kadına/adama âşık olacağım” diyemeyiz: Fark etmediğimiz bir anda kendimizi ona âşık olmuş olarak buluruz. (Žižek, 2016: 71) Ayrıca eğer bir kişi, öteki tarafından arzu nesnesi olduğunu tahayyül ederse ve ona bunun için hiçbir şey/sebep vermiş olmadığına ikna olursa buna karşılık öteki de onu sevecektir. (Spinoza, 2011: 163) Freud, âşık olmayı hipnozla ilişkili olan, bir sihir etkisinde bir duygu olarak görür. Lacan, âşık olmanın narsistik olan özelliğini anlamlandırabilmek için yepyeni bir kelime ortaya atar; “*L’hainamoration*” –*haine, amour, admiration, (nefret, aşk, hayranlık)*-. Öteki üstündeki yansımamızda kendi kendimizden ya nefret ederiz ya da âşık oluruz ve en güçlü motivasyon kaynağımız ötekinin bize aşkını itiraf etmesidir. Âşık olma halinden öte belki gerçek aşk olabilir fakat tanımlama sorunu vardır. Öyle görünüyor ki o evrensel bir olgudur fakat yine de ona ilişkin anlamlı şeyler söylemek üzere şiiri yaratmak zorunda kalmışızdır. Sadece insana ilişkin fenomen olan bu konuda en ayrıntılı sayfaların bilim adamlarınca değil, bilimin ötesinde bir alan olan sanat tarafından yazıldığı doğrudur. (Verhaeghe, 2003: 48, 49) Sanatın insan düşüncesini ortaya koyma, bilinçdışını anlamlandırma ve anlatma noktasında önemli bir rolü vardır. Bu noktada bilinçdışı güdülenme bir anlaşılma çabası olarak düşünülebilir. Elbette en temel anlamda bilinçdışı istekler tatmin edilmelerini sağlamaya çabalarlar. Fakat sevginin dünyada temel bir güç olduğu gerçeği bu ilkel zihinsel güçlerin de daha üst düzey düzenlemelere meylettiği anlamına gelir. “...aslında isteği anlama faaliyeti... en üst gelişim seviyesinde isteğin kendisinin bir ifadesidir.” (Phillips, 2017: 162)

Lacan’ın “*arzunun nesnesi-nedenidir*” formülüne göre, âşık aslında sevdiği kişide olmayan ama olmasını istediği özellikleri yapıştırarak ona âşık olur. Aslında sevilen, arzunun nedenidir. Bunun yan anlamı “*sende, senden fazlası var*”dır. “Değişmez adlandırıcı” o imkânsız-gerçek çekirdeğe, “*bir nesnede nesneden fazla olana*” anlamlandırma işleminin ürettiği bu artı-fazlaya ulaşma amacı taşır. Ve kavranması gereken en önemli nokta adlandırmanın radikal olumsuzluğuyla verili bir nesnenin kimliğini ele geçirmesini sağlayan “değişmez adlandırıcı”nın ortaya çıkmasının mantığı arasındaki bağlantıdır. “*Adlandırmanın radikal olumsuzluğu, Gerçek ile onun simgeselleştirilme tarzları arasında indirgenmez bir mesafe*

olduğunu ima eder.” (Žižek, 2015: 99) Âşık aslında olmayana/ulaşılmaz olana âşıktır. Sevilende sevilenden fazla olana âşık olmuştur. Bu da sevilene yansıtıldığında “Ben niye senin olduğumu söylediğin şeyim?” sorusu olarak yani bende ötekinin beni... (koca, kral, efendi, karı, sevgili vs.) olarak çağırmasına, görmesine, adlandırmasına sebep olan bu artı-nesne nedir? sorusuyla formüle edilir. Özne/âşık ile arzu nesnesinin/sevgilinin muhtemelen asla yakalanamayacak olan nesne-nedeni arasındaki ilişkiyi gösteren bir paradoks vardır. Bu paradoksa göre nesne-neden daima ortadan kaybolur; yapabileceğimiz tek şey onu bir daire içine alıp hapsedmektir. Kısacası “Zenon’un bu paradoksunun topolojisi, onu elde etmek için ne yaparsak yapalım elimizden kaçan arzu nesnesinin paradoksal topolojisidir.” (Žižek, 2016: 73)

M.Duras: *“Aramızdaki şey büyülenmedir ve bu büyülenme birbirimize olan benzerliğimizden kaynaklanır. Gerek erkeklerde gerekse kadınlarda büyülenmenin kökeninde benzerliğimizin keşfi vardır.”* diye yazar. (Duras, 2000: 98) Leonardo gibi bizler de yalnızca bize en tanıdık gelen şeylerden büyüleniriz. (Phillips, 2017: 183)

Psikanalitik doktrin her erkeğin, kendisine cinsel bir tatmin sağlayacağı partner olarak istediği kadında, annesinin ikamesini aradığını iddia eder. Buna göre bir erkek bir kadına, kadının herhangi bir özelliği kendisine annesini andırdığı zaman âşık olur. Lacan’ın bu çoğunlukla kabul görmüş görüşe eklediği yegâne şey bunun çoğunlukla ihmal edilen negatif boyutunu vurgulamasıdır. *“Fantezide anne belirli ve sınırlı bir simgesel özellikler kümesine indirgenir; Anne-Şey’e çok fazla yakın bir nesne-annelik özelliği taşıyan Şey’e yalnızca belli indirgenmiş özellikler yoluyla değil, doğrudan doğruya bağlı olan bir nesne -fantezi- çerçevesi içinde belirir belirmez arzu ensest korkusunun yarattığı bir klostrofobi içinde boğulur.”* Burada tekrar fantezinin paradoksal aracı rolüyle karşı karşıya kalırız: Fantezi anneye ikameler arayıp bulmamızı sağlayan bir yapıdır fakat aynı zamanda da bizi annelik özelliği taşıyan, anne yerine ikame edilen nesneye korkulacak kadar yakın olmaktan koruyacak ve o Şey ile kendi aramızda belirli bir alan bırakacak bir perdedir. (Žižek, 2015: 137)

Aşka düşer fakat bağımlı olarak çıkarız ve bir kez bağımlı olunca da istemeden devam ederiz. Çünkü ötekinden kendi dozunu almadan olamaz artık, anlamına gelen yaşama devam etmek zorunluluğu peşimize kuyruk gibi takılır.

Kendisine çok fazla denk düşmese de âşık kişi acılarla, vaatlerle uyum içinde olabilir. Kaçınılmaz Oedipus Kompleksi'ne göre yasağa ilgi duyar ve sahip olamadıklarını isteriz. (Reynaud, 2011: 85)

1.4. AŞKIN KADIN VE ERKEK HALİ

Aşk mefhumu cinsiyetçi olmamasına rağmen gösterilme/yaşanma bakımından cinsiyetler üzerinde farklılaşır. Duygu bakımından cinsler arası karmaşa hâkimdir. Hemcinslerde bile bu böyledir. Her insan kadın ya da erkek fark etmez ayrı bir dünya, hatta galaksidir. Keşfedilmemiş hatta kendisinin bile keşfetmediği duyguları, tepkileri, huyları bilinç dışında pusu kurmuş gün yüzüne hasret bekliyordur. Herhangi sıradan bir olayla veya yüce bir duyguyla -ki bu fark etmez insanın içinde olduğu psikolojiye göre değişir- karşılaşıldığı zaman verdikleri tepkiler, karakter yansımasıdır.

Öyle görünüyor ki her yön kendi seksüelliğine, kendi hazzına ve kendi heyecanına sahiptir; kadın, jouissance ve endişe Eros'a; erkek, fallik haz ve hüznün Thanatos'a düşer. Heyecan, hazzın da büyük bir kayba uğradığı kopuş anını işaret eder: Endişe jouissance'nın koşulu olan egonun kayboluşuyla bağlantılıdır. Hüznün ise fallik hazzın sonucu olarak kaybolan simbiyoz içindir. (Verhaeghe, 2003: 219) Aşk hakkında temel iki soru sorulabilir:

Birincisi: Kim âşık olur? İkincisi de: Neden âşık olur? İlk sorunun yanıtı oldukça basit görünüyor: Herkes. Bu cevap da ilk soruyu soru olmaktan çıkarır. İkincisi de benzer basitlikle cevaplanabilir görünüyor. Çünkü herkes için sevilebilecek bir kişi vardır. Bu da genel bir fırsatçılık meselesi olarak sayılabilir: Bir delikanlı kızla tanışır ve hikâye başlar. Kişi âşık olmadan önce bir hoşnutsuzluk, eksiklik, bir tür özlem ya da yalnızlık, yokluk çeker. Aşk ise bu yaralara iyi gelecek olan merhemdir. Aşk hikâyesi diye bir durum söz konusu değildir. Aşk, bir hikâyenin içindeki hikâyedir. Yıldırım aşkı diye bir şey de yoktur. Her şey hazırlanmıştır. Kimse birdenbire âşık olmaz. Bir insanın kendi kendisinden mutlu olması bir istisnadır ve bu çoğunlukla kendimiz ve normal olarak ötekiler için yarattığımız buğulu, flu bir perdedir. Bunun sebebi olarak, bir noktada kendi benliğimize karşı

kalıcı bir hoşnutsuzluk ve aynı zamanda bir parça da kendini beğenmeme duyguları vardır. Eğer bu hoşnutsuzluk duygusu artarsa bu durumun o kişiyi özellikle “âşık olmaya” yatkın kılacağını söyleyebiliriz. Bundan dolayı erkek, bir çukurun daha da dibine düşmemek için “âşık olur”. Âşık olmuş kişide her şey normal ve yolunda giderken henüz âşık olmamış fakat olmak üzere olan kişilerde durum tam tersidir. (Reik, 2006: 43)

Sartre, *"Varlık ve Hiçlik"* isimli eserinde, sahiplenmeye duyulan arzuyu kişinin var olma arzusuna dayandırır; dünyada tek başımıza değiliz hatta aksine hudutsuz bir özgürlük hissettiğimiz durumda bile bize gözlerini diken, bizi tanımlayan ve anlamlandıran, bizi ‘eşya’ya dönüştüren bir öteki vardır. Aşk, öteki tarafından bize edilen tehdide karşı, savunma içeren cevap şekillerinden biridir. Bu açıdan bakıldığında aşk bir savaştır; savaş için geçerli sayılan, aşk için de aynı oranda geçerli sayılır: Saldırı, manevra, kuşatma, tuzak, vb. Tehdit edilmiş varlık, ötekinin serbestliğini özgürlük adı altında esir etmeye, onu sahiplenmeye kalkışır.

Sevilen taraf, ancak özenli bir eğitimin meyvesi olabilecek aşırı bir hassasiyete sahip değilse, bu türden bir aşkta daha fazla heyecan bulabilir. Dolayısıyla aşkın böylesinden daha fazla keyif alabilir. Hatta kılı kırk yarıyor olsa da öfkeli âşğının, bu öfkesinin ilk kurbanı olduğunu görmesiyle, onu daha fazla sevmekten başka bir şey elinden gelmez. Lord Mortimer’in sevgilisinden geriye asıl özlemle andığı, belki de bir zamanlar kafasına fırlattığı şamdanlardır. (Stendhal, 2012: 97)

“Aşk, sevilme arzusudur, sevgili sevdiği insanın vicdanı için çekici olmaya çalışır. Doğal büyüleme yöntemi, sevgilinin karşısında mutlak aşılmaz gücün sembolik biçimlerini çizmektir yani aslında bir tanrı resmi çizmektir.” (Sartre, 2009: 143) Aşkı yaşamak da bir karakter haritasına göre çeşitli yollara sapabilir. Bir insan gerçekten yalnızca bir insan mıdır? İnsanın halleri, duygu değişim durumları, içindeki çocuk, geçmişi, arzuları, beklentileri vb. uzar da gider. Her kişi aşkı ‘kendine göre’ yaşar. Kadın adamın ona hep âşık olmasını, onu ilk günkü gibi sevmesini ister. Bu, kendisinin ona hala âşık olmasını olanaklı kılacaktır, en azından o buna inanır. Bu nasıl mümkün olabilir? Claude Nougaro bir şarkısında *“Ve sefil kocanın, büyüleyici prensi öldürdüğü şu kader anı”* derken “sefil koca” ile “büyüleyici prensin” açık bir şekilde aynı adam olması: “Büyüleyici prens” yoksun

olunan kocadır; artık yoksun olunmadığında “büyüleyici prens”, “sefil koca”dır. (Sponville, 2013: 22)

Âşık olan kendisini hiçbir zaman yalnız hissetmez. O, soluk alan her şeyle yakından bağlıdır. Âşıklar tehlikeye, kendi güvenliklerine hiç aldırış etmezler, onlarda ölüm korkusu yoktur. İki eli kanda da olsa âşık sevgilisine giden yolu bulacaktır.

Sevilen/arzu edilen nesnenin varoluşuna sebep olan nedenlerin hülyaları, umutları bu arzuyu tahayyül etmesine olanak sağlayan ruhun gayesine yardım eder veya onu tamamlar. Ama neşe, neşeli şeylerin var olmasına neden olur ve neşe duyguları ne kadar fazlaysa bu da o kadar fazladır. Zira o daha büyük bir yetkinliğe geçiştir; durum bu şekildeyse sevilen nesneden dolayı mutluluğun hayali seven kişide ruhun gayretine yardımcı olur yani âşığı sevinçle, neşeyle duygulandırır ve bu duygu yoğunluğu sevilen nesnede hangi oranda büyükse o oranda da büyük olacaktır. Diğer taraftan, bir nesne üzüntüyle duygulandığı zaman bir noktaya kadar yıkılır ve o hangi oranda büyük bir üzüntüyle duygulanırsa yıkılışı da o denli büyük olur. Bundan dolayı sevdiği kişinin kederle, üzüntüyle duygulanmış olduğunu düşünen biri, neredeyse onun kadar hatta bazen daha fazla duygulanır ve bu duygulanış sevilen nesnede hangi oranda büyükse o oranda fazla olur. (Spinoza, 2011: 147)

Erkek şöyle sorar kendine: “Beni beğenecek mi acaba? Sevecek mi beni?” Kadın, “Beni sevdiğini söylemesi de oyunlarından biri olmasın? Tabiatı güvenilir midir acaba? Hislerinin değişmeyeceğinden kendisi bile nasıl emin olabilir?” Erkeklerin çoğu, tüm kuşkuları ortadan kaldıracak somut bir kanıtını görmek ister aşkın; kadınlarsa asla böyle bir kanıt bulabilecek kadar şanslı değildir. Hayatın acı gerçeklerinden biri de şudur ki; iki âşıktan birinin mutluluğu ve kendini güvende hissetmesi, diğerinin tehlikede olması ve hatta aşağılanması anlamına gelmektedir.

Kadınlara, hem insan yüreğindeki sevginin kuvvetini bir bakışta anlayabilme, hem de en göze görünmez değişimleri ve saf aşkın en hafif kırpıntılarını hissedebilme yeteneği bahşedilmiştir ki bunlara hayran olmamak insanın elinde değildir. Kadınlar, biz erkeklerde eksik olan bir uzva doğuştan sahiptirler, yaralı bir erkeğin üstüne nasıl titrediklerine bir kez şahit olmanız yeterlidir. Sinir sıvıları, kadınlarda kalp, erkeklerde de beyin tarafından kullanılır; kadınların daha hassas

olmalarının tek nedeni budur. Hayatımızı adadığımız bir amaç, gece ve gündüz durmadan emek verdiğimiz bir görev bizleri oyalamaya yetebilir fakat kadınları sadece erteletebilir. Bu nedenden dolayı onları tatmin edebilecek herhangi bir şey dünya üzerinde yoktur. Kadınlar kadınsı gururlarıyla, budalalardan çektiklerinin acısını akıllı erkeklerden, zengin ama küstah ve basit adamlardan çektiklerinin acısını ise temiz yürekli erkeklerden çıkarırlar. Eski Napoli atasözünde bahsedildiği gibi *“Aşkın ve gençliğin terk ettiği kadına her şey acı gelir.”* (Stendhal, 2012: 71)

Aşk acısı çeken bir kadından: “Aşkın beni mahkûm ettiği bu azaptan kurtuluşum yok, varlığıma lanet olsun. Hiçbir şey umurumda değil. Gök kasvetli, yağmur yağıyor, geç gelen bir soğuk, uzun bir kışın ardından bahara kavuşmayı ümit eden bir tabiatı hüzne boğuyor.” gibi sözler duymak mümkündür.

Stendhal’a göre kadınlar sevgilerini esirgmeden bağlanırlar. Sıradan hayallerinin yüzde doksanı aşkla alakalıdır ve samimiyetin ardından, bu hayaller tek bir hedefe doğru yol alırlar: Ahlaki alışkanlıklara böylesine ters düşen, böylesine olağanüstü ve bir o kadar da kararlıca atılan bu adımı doğrulamaya çalışırlar. Erkeklerde buna benzer bir uğraşa rastlanmaz fakat kadınların hayalhaneleri, güzel dakikaları diledikleri gibi çeşitlemeye yetecek kadar güçlüdür. Aşk, en bariz kanıtlara sahip olan şeylerin bile varlığından kuşku duymamıza neden olduğu için, yaklaşmadan evvel, âşığının vasatın üzerinde bir erkek olduğundan hiç mi hiç şüphe duymayan kadın, birden, reddedebileceği hiçbir şeyin kalmamış olduğunu fark eder ve âşığının asıl amacının, listesine bir kadın daha eklemek olup olmadığı şüphesiyle ecel terleri dökmeye başlar. Böylece kristalleşmenin ikincisi, kaygının da eklenmiş olmasından dolayı, çok daha güçlü şekilde kendini gösterir. Kraliçe olmayı beklerken köleye döndüğüne inanmaya başlar. Ruhun ve zihnin bu vahim vaziyetini, nadir oldukları ölçüde keskin olan zevklerin doğurduğu kuvvetli sarhoşluk daha da beterine sürükler. Nihayetinde kadın, zevksiz bir uğraş olan ve yalnızca ellerini kullanmasına olanak veren nakış işlerine hapsolmuş bir halde sevgilisini düşünürken, sevdiği erkek, olsa olsa süvari bölüğünün başında uçsuz bucaksız çayırarda dörtünale giderken yanlış bir emir verdiği takdirde hapse tıkılır. Bundan dolayı ikinci kristalleşmenin, kadınlarda, erkeklere göre daha güçlü yaşandığı olasıdır; çünkü kadınlarda kaygı kendini çok daha fazla hissettirir; gurur ve onur bastırılmıştır ya da en azından oyalanmak bile, kadınlar söz konusu olduğunda çok daha zor bir

meseledir. Bir kadın mantıklı olma alışkanlığından istese de vazgeçemezken, ‘ben, bir erkek olarak her gün altı saat boyunca çalışma odamda oturup, itici ve mantıklı meselelere kafa yormak zorundayım.’ Aşkın uzağında olduklarında bile kadınlar, hayallere dalmaya ve kendilerinden geçmeye eğilimlidirler; bu yüzden sevilen kişinin kusurlarının buharlaşıp uçması kadınlar için bir an meselesidir. Kadınlar, duyguyu mantığa tercih ederler; aşikârdır aslında her şey: Erkeklerin dediğim dedik yöntemleri gereği kadınlara maddi işleri yapmakta en ufak sorumluluk verilmediğinden, akıl kadınların işine yarayacak bir şey değildir ve akıllarını kullanmanın bir faydasını görmeyi de ummazlar. Bunun yanı sıra akıllı bir kadın uzun süre boyunca budala bir adamı da sevemez. (Stendhal, 2012: 29)

İlişkiler, düşünüldüğü gibi partnerleri tamamlamaz, tamamlama ebediyen başarısız kalır. Her cinsiyet, öteki cinsiyetle ilişkiye kendi fantazm penceresinden girer ve her cinsiyet için ilişki aslında fallusludur. (Eryörük, 2017: 70) Bir tutku olarak aşk, benliğin bütünüyle korunması, tümüyle kendisini koruyan güç istenci, amaca ulaşma ve kendini tamamlayabilme yolunda ortaya konulan güçlü bir arzudur; doğası gereği kadın, erkekte daha özgeci, “ahlaklı” bir varlık değildir. (Blondel, 2003: 191)

Bir kadının âşık olmadan önceki ve sonraki haline bakınız. O farklı bir insandır, hiçbir güzellik salonu bu etkiyi yaratamaz. Ya da âşık olmamış, birine delicesine tutulmuş bir adama bakınız. Duruşu dikleşir, genç görünür, kendisine daha çok güvenir. Onda mutluluğun coşkulu canlılığı vardır. Âşık olduğunda insan kendisini dünyanın en üstünde, zirvesinde gibi hisseder, sanki başına asla bir kötülük, olumsuzluk gelmeyecekmiş gibi davranır. Sanki âşık insanın içinde gizli bir ışık yanar ve bu sadece tutkunun ateşi de değildir. Seven nesne, kaçınılmaz kaderinin okları ve sapanları karşısında kendini dokunulmaz hisseder. Mutluluktan yerinde duramaz. Bu durum da dolu dolu yaşadığının göstergesidir. Yaşam dolu biri olmakla kalmaz, adeta kendini sanki yeniden doğmuş gibi hisseder. Yeni hayatı o kadar çok güç ve sevinç doludur ki yürümez, adeta havalara uçar. Aşkta hiçbir şey yeni doğmuş değildir. Aşk kişinin yaratılıştan gelen doğasını değiştirmez ama gizli yeteneklerini geliştirebilir ve kişinin iyi yanlarını ortaya çıkarır. (Reik, 2006a: 158) Aşk, kadınların hâkimiyetidir. Aşkın kurallarını belirleyenler mutlak surette kadınlardır; çünkü doğanın işleyişine göre başkaldırı

onlara özgüdür ve erkekler sadece özgürlüklerini feda edebildiklerinde bu direnişini kırabilirler. (Blondel, 2003: 62) Lacan, erkek için "Kadın onun semptomudur.", bir kadın için de "Bir erkek tahripkâr ve harap edici olabilir." demiştir. Burada, bir kadının erkeğine yapabileceği fedakârlıklar, onun için kurban edebileceği şeyler söz konusudur. Kadını harap eden bir başka ilişki daha vardır; o da annesiyle olan ilişkisidir. Burada kızın annesinden ayrılmasını öngörmeyen ilişki biçimlerinden bahsediyorum. Anne-kız ilişkisi hapsedici bir ilişkiyse, kadınlığın yolu kapalı kalır ve kadının ilişkileri bu model üzerinde şekillenir. Bir boşluğun, bir yokluğun yerini doldurma işlevi gören semptom aynı zamanda cinsiyetle ilgilidir. (Eryörük, 2017: 65)

Kadınlar sevmeye erkeklerden daha çok gereksinim duyar görünmektedir. Psikanalistlerin düşündüğü gibi, bunun “narsistik” bir tutumla ilişkisi yoktur; kadınlar güvensizliklerini erkeklerden çok daha iyi gizlemelerine karşın, genel olarak erkeklerden daha güvensizdirler. Kadınlar ihtiyaç duyulmayı arzularlar. Onlara gerek olduğundan emin olmak isterler. Erkeklerden daha çok güvensiz olanlar fakat bunu da oldukça iyi bir şekilde saklayan ve erkeklerin bu konudaki insafına kalmış olan kadınlara sadece sevildiklerini duymak yetmez. Bunun yanı sıra neden ve nasıl sevildiklerini de sürekli duymak isterler. Önceden getirdikleri endişelerinin giderilmesi için uğraşırlar. Bu tip kadınlar, aslında ne olduğundan daha çok, karşılarındaki erkeklerin kendileri hakkında nasıl fikirlere sahip olduklarının önemli olduğunu erkeklerden daha iyi bilirler. Erkeklerin kafalarında yarattığı biçimlere göre de sürekli kendilerini şekillendirirler. Gizliden gizliye, sevdikleri erkeğin, ne kadar güçsüz ve savunmasız olduklarını anlamasından korkarlar. Onlar melek olmadıklarını iyi bilirler, ama bu dar görüşlü erkekler için öyle görünmek gerektiğini de bilirler. Ama aşkında dengesiz duran kadından ziyade erkektir; çünkü onun ego ideali daha çok yüksektir. Bu nedenle eşlerini, erkeklerin yaptığı kadar güçlü bir idealleştirme dürtüsüne sahip değillerdir. Kadınlar erkeklerin eksikliklerini, hatalarını ve kusurlarını bilmelerine rağmen erkekleri sevebilirler. Bu durum erkekler için onlara nazaran daha güçtür. Genellikle kusurlarının ve insana has zaafının ayırıcılığı olmalarına rağmen kadınların bunları sindirmek konusunda bu denli isteksiz olmalarının sebebi budur. Onlar, erkeklerin âşık oldukları kadını idealleştirmek, yüceltmek konusunda duyduğu psikolojik hassasiyeti hissederler.

Kadınlar kendilerini gururlarıyla korurlar; çünkü derinlerinde yatan savunmasızlıkları ve güvensizlikleri bu şekilde bir korumayı zorunlu kılar. Kendileri sevmeden önce, sevdiklerinden emin olmaya erkeklerden daha çok gereksinim duyarlar. En küçük bir dikkatsizlik eylemine, aldırış etmezliğe ve takdir edilmemeye duyarlıdırlar ve erkeklerin kur yapmalarına kolayca teslim olmaktan çekinirler. Çoğu zaman haklı çıkan bu korku onları bekletir ve kuşkulandırır, direnmelerini artırır ve yapılan kura karşı tepkilerini erteler. (Reik, 2006: 98) Aslında aşta kadınların işi erkeklerden iki kat daha fazladır: Erkekleri elde etmeleri ve onları kaçırmamaları gerekir. (Reik, 2006: 26) Sevilen, hem dost hem de düşmandır. Bir erkeğe âşık olmak üzere olan kadınlar çoğu zaman ondan kaçmak isterler çünkü onu iç huzurları bozulacak kadar çok sevebileceklerinden korkarlar. Nesneden korkarlar ama kendilerinden daha çok korkarlar.

Yürekten seven erkek, aklına ne gelse ondan keyif alır, ürperir; bütün tabiat kulağına sevdiğine dair sözler fısıldar olur. Keyif almak ve ürpermekten mühim başka meselesi kalmamıştır artık, bu ikisinin yanında, bütün her şey çoktan sararıp solmuştur. (Stendhal, 2012: 176)

Âşık olmuş genç bir erkek zamanı gelince bazen bir kadın için çok güçlü arzu nöbetlerine tutulabilir. Fakat genelde çok güçlü olan bu yönelimler ara sıra gelir ve hepsi de yaygın değildir. Bunlar zamanla tüm gün sevilen nesnenin düşünüldüğü daha saf bir hal alır. Erkek çoğu zaman “Keşke şimdi onunla olsaydım.” diye düşünür, hayıflanır ve bu arzu onun hedeflerini, amaçlarını engelleyebilir, oysa kadın daha çok; “Diama onun etrafında olmak istiyorum.” duygusundadır.

Kadınlar için evlilik hayali ve isteği doğaldır; evliliğe büyük bir hevesle girer fakat erkekler için evlilik fikri korkutucudur, bu fikirde yabancı bir şey vardır. Erkekler, çoğunlukla evlilikten korkarlar. Onların çoğu sadece başka bir çıkar yol yoksa evlenmeye boyun eğer ve bundan pişman olarak ömrünün geri kalanında bunu niçin yaptığını düşünür. Sıradan bir erkek, kadının ona tamamen kendini bırakması için yalanlar söylediğini, şirinlikler yaptığını, dil döktüğünü, kadına istediğini yaptırabilmek için sonsuza dek sevgilisine sevme sözü verdiğini açıkça itiraf edebilir. İstedikini elde edince de erkek gelecek aday için daima hazırdır ve bunu başarma gayretiyle başvurduğu tuzakları ona hatırlatmak veya bunları kullandığından ötürü onu aşağılamak, çiçekleri açtıkları veya arıları çiçeklere kondukları için azarlamak

kadar dünyadan bihaber olmaktır. Bu sözcükler biyolojik gerçekliği tamamıyla açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bernard Shaw'un bu konuda söylediklerine baktığımızda: “*Man and Superman*”de (İnsan ve Üstün İnsan) Tanner, “*Kadının işinin en kısa zamanda evlenmek, erkeğinkininse mümkün olduğunca bekâr kalmak*” olduğunu ileri sürer. Bu bekâr için evlilik, “*bir din değiştirme, ruhumun sığınağına saygısızlık, erkekliğimin ayaklar altına alınması, doğuştan kazanılan hakkımın satışı çıkarılması, utanç verici bir teslim olma, onur kırıcı bir boyun eğme, yenilginin kabul edilmesi*”dir. Onun düşüncesine göre evli erkek geçmişi; bekâr olanlarsa geleceği olan bir erkektir. Kadınlar evliliği hayal ettikleri zaman korkmazlar; onlar evlilikte varacakları yeri görürler fakat erkekler korkar. Kadınlara göre evlilik koyulan yasalara uygunluk konusudur; evlilik toplum, kültür ve gelenekler tarafından onaylanmış ve kabul edilmiş bir bağdır. Erkeklerle göre evlilik yapılması gereken bir görev düşüncesiyle, sorumluluklarla ve yükümlülüklerle ilişkilidir. Aslında evlilik bir ahlak sorunudur. Kadın olanlar için görev, toplum böyle uygun gördüğü için yapılması gereken bir iştir. Kadınlar genellikle sevgi dolu olduklarından dolayı, erkekler ise daha çok görev baskısı altında olduklarından dolayı harekete geçerler. Erkeklerin şiddetli fethetme arzusu, maceracı ruhları, özgürlüğe olan aşkları, cinsel dengesizlikleri kendilerini korkutarak evlilik düşüncesinden uzaklaştırır. Fakat onları aslında korkutan sadece şudur: Onlar sorumluluklarını yerine getirmek, sonuna kadar yükümlülüklerini üstlenmek zorunda kalacaklarını bilirler. Erkekler ödemekle mükellef oldukları bu yüksek bedelden çekinirler; bilinçli ya da bilinçsiz de olsa sefalet, ölüm ve hatta kendini yok etme manasına gelse bile onları, bu bedeli ödemeye iten şey dışarıdan gelen bir güç değil, içlerindeki dürtüdür. “*Kişinin içindeki bu acımasız faktöre psikanalizin verdiği bir ad vardır: Psikanaliz ona “süperego” der. Süperego, erkeklere yükümlülük yerine getirilmediğinde nadiren bu korkunç görev ve suçluluk duygusunu hisseden kadınlardan daha sert davranır; kadınlara nazaran erkekler daha yüksek taleplerde bulunur.*” (Reik, 2006: 47)

Ortalama sayılabilecek erkek tipinde, genellikle evlilikten kaçan, istediği kadını elde ettikten sonra ortada bırakan ve sürekli yenisini elde etmek isteyen, doymak nedir bilmeyen bir Don Juan karakteri vardır. Bu bağlamda kısaca bu karakterden bahsetmek yerinde olacaktır: Moliere'in Don Juan'ı “soylu bir beyefendidir, şeytani bir adamdır”, eline fırsat geçtiği anda *bütün* kadınları baştan

çıkarmak dışında “hiçbir ilkesi” yoktur. Girişimlerini yönlendirebilecek ve aslında rahatsızlık duyduğu bütün ahlak kurallarını, örneğin istikrar ve sadakat gibi değerleri hiçe sayar. Genelde “ahlaksız” denen tipin en iyi örneğidir. Saygı gösterdiği tek yasa özgürlük ve kadınları baştan çıkarma konusundaki sayısız başarılarını bitimsiz ve duraksızca birbirine ekleyip sefahat peşinde koşturur. Büyük bir girişimcidir, bir kol işçisidir, zincire vurulmuş bir kürek mahkûmu, bir “evlilik delisi”dir ([Don Juan], I. Perde, 1. Sahne). Musset kinik bir tonda, hoş bir biçimde ifade eder bunu: “*Asıl önemli olan sevmektir, metresten kime ne? Sarhoş olduktan sonra şişeden kime ne?*” Ama her seferinde Don Juan başından savar gözdesini, bir kez “evlendikten” sonra kadını katlanılmaz ve çekicilikten uzak buluyor olsa da başlangıçta her kadının onu cezbediği, gözüne güzel görüldüğü ve baştan çıkarmaya karar verdiği anda her kadını eşsiz bulduğu da bir o kadar doğrudur. Bir seçim yapar ve bunun sonucunda, Leporello’nun kataloğunda gösterdiği gibi (esmer, sarışın, zayıf, tombul, köylü, kentli, genç, yaşlı...), *her kadında kusursuzluklar* bulmayı becerir. Kadınların her birinin sıkıntısıysa, Don Juan’ın bu kusursuzlukları *bütün* kadınlarda buluyor olmasıdır. Uçar ve sadakatsiz Don Juan, seçmeden seçim yapar: Seçer, aşkını ilan eder, hevesle girer işe, amacına ulaşır ve sözünden dönüverir ya da tek söz etmeden kayıplara karışır. Don Juan kadınları baştan çıkarırken neyin peşindedir? Güzel ya da çirkin, genç ya da yaşlı, soylu ya da avam her dışıde, cinsil bir grubun, kadın milletinin, kadın cinselliğinin, dışının, dışının sonsuz niteliklerinin (güzellik, cazibe, çekicilik, albeni, beden ve kıvrımları, haz ve güç duygusu için bir araç, organ vb.) tekil örneğini görür. Öyle ki bir bütün, bir bütünlük, yayılımıyla olabildiğince eksiksiz bir takım oluşturmak üzere tıpkı bir koleksiyoncu gibi her bulduğunu biriktirmek istermişçesine tek bir kadından bir ötekine gider, her zaman ve her yerde, her örneği aynı olan bir türün, bir nesne kategorisinin birer örneği gibi gördüğü bu kadınların koleksiyonunu yapar. Don Juan baştan çıkardığı kadınların onlarcasını, yüzlerce, hatta binlercesini biriktiren ve kadınları baştan çıkardığı anda ya da onları tavladığında, örtmeceli olarak söylediği gibi onlarla “evlendiği” anda derhal kaçıp giden bir ayartıcıdır. (Blondel, 2003: 84) Diğer bütün şeylerden evvel, erkeğin doğası gereği, aşkta sadakatsizliğe, kadının da tam tersi olarak sürekli vefaya, bağlılığa eğilimli olduğu bir gerçektir. Erkeğin aşkı arzusu tatmin olduğu andan itibaren gözle görülür bir şekilde azalır. Neredeyse tüm diğer kadınlar onu, elde etmiş olduğu

kadından daha çok çekerler. Erkek farklılıkları ister ve özler. Kadının aşkı da özellikle bu andan itibaren artmaya başlar. Bu durum, türü koruyarak onun devamlılığını sağlamaya bu bakımdan da olabildiği kadar daha fazla üremeye yönelik tabiatın amacının bir sonucudur. Erkeğin partnerine sadakati yapaydır, kadınınki ise doğaldır; dolayısıyla da kadının sadakatsizliği nesnel bir biçimde, sonuçları açısından olduğu kadar, öznel bir şekilde tabiata aykırılığı açısından da erkeğinkinden çok daha az bağışlanabilecek bir ihanettir. Erkekte bulunan akıl tutulması, anlayıp kavrama yetisinin yetersizliği, kadınlara bu noktada bir zarar vermez. Aksine belki daha ağır basan bilişsel güç veya hatta dâhilik, erkekteki bir anormallik olarak kadının üzerinde elverişsiz bir etki bile yapabilir. (Schopenhauer, 2019: 61) Bu noktada kadının Don Juanvari erkeğin eline düşmemek için yapması gereken en önemli şey; kendisini tamamıyla ona vermemek ve her zaman eksiklik/boşluk bırakmaktır. İmgesel ikili ilişki "o"nu vermenin/bulmanın/elde etmenin mümkün olduğu inancı üzerine kuruludur. Pratikte bu sık sık öteki ekstreme, hiçbir şeyin mümkün olamayacağı, hiçbir şeyin anlamı olmadığı ve her şeyin hep aynı olduğu inancına kayarak ıstırap ve işkenceye dönüşür. Bu tepki imgesel ikili ilişki içinde kızgınlıkla kalsa da umut ve beklenti şimdi hayal kırıklığı ve renk değiştirmiştir. İmgesel ilişkiye karşıt olarak üçgensel aşk vardır. Önceki biçim ayna ilişkisi içinde iki figürü bağlar. Üçgensel aşk bir üçgen düşüncesi üzerine kurulur, kaçınılmaz olarak La Rochefoucauld'un sözlerini hatırlatır bize: *"Evlilik zincirleri dayanılmaz ağırlıktadır onları taşımak için en azından iki kişiye ihtiyaç vardır ve bazen de üç"*. Bu üçlü, birey, öteki birey ve kaçınılmaz eksik/boşluktur. Bunun en iyi şekilde formüleştirilmesini, analizinin bitme aşamasına gelen bir danışan söylemiştir: *"Bir kadını yalnız başına ve rahat bırakmak için onu gerçekten sevmek zorundasın."* Bir kadının ya da erkeğin arzu ve özlemlerini kendi katkı ve çözümlerle hemen 'felce uğratmadan rahat bırakmak: Bu, öteki kimsenin gerçekten farklı olmasına izin verir ve ilişkinin farklılık üzerine kurulmasını mümkün kılar. Özlem üzerine temellenmiş aşkın simgesel üçgensel tarzıdır o ve bir yaratıma kapı açar. Özlemin tatmin olmasının imkânsızlığı herhangi bir ayna ilişkisinin a priori'ye yenilmeye mahkûm olması, ötekinin eksikliğinin doldurulmasının mümkün olmaması demektir. Fakat bu vermek ve almanın imkânsız olduğu anlamına gelmez.

(Verhaeghe, 2003: 84) Vermek ve almak duyumu ve dolayısıyla sevgi ve aşk için temel gereksinim insandır.

Sevmek için kaç kişiye ihtiyaç vardır sorusuna cevap ararken bunu Narkissos tek kişi yeterlidir diye yanıtlar. Aristophanes'e geldiğimizde tek kişiye dönüşecek iki kişiye ihtiyaç vardır. Kierkegaard'ya göre ötekini üçüncü kişide severiz, nitekim Lacan gibi o da üç kişiye ihtiyaç duyulduğunu söyler. Fakat rekoru altı kişi gerektiğini söyleyen Freud kırar: Ona göre ötekini sevebilmek için iki partner ve onların ebeveynleri de gereklidir. (Fink, 2019: 329)

Saplantılı kişinin arzusu imkânsıza yönelik olduğu sürece saplantılı bir biçimlenimden bahsedebiliriz: Mükemmellik, her şeyi bilme veya ölümsüzlük gibi elde edilemeyecek bir hale ulaşmak, bitirilmesi imkânsız bir projeyi bitirmek veya sahip olamayacağı bir şeye sahip olmak... Lacan saplantılı kişinin özelliğinin imkânsız arzulanması olduğundan bahsederken, aslında onun arzusunun imkânsızlığın ta kendisi olduğunu söyleyecek raddeye gelir. Bir kadınla ilişki, saplantılı kişinin gözünde kendi içinde çekici veya yeterince tatmin edici değildir: Onun serüvenini tamamlanamaz hale getiren, "imkânsız düşü" düşlemeyi sürdürmesine izin veren kanlı canlı bir üçüncü tarafın bu ilişkiye dâhil olması lazımdır. Aşığımızdan yaşça büyük erkekler onun hiddeti ve dalavereleri için en tatlı hedefler olsalar da bu üçüncü kişi ondan daha yaşlı olmak zorunda değildir. Saplantılı kişinin ilgisini en çok çeken şey, "öteki" erkeğin tarihsel dönemin ve kültürün toplumsal olarak kabul gören dilsel terimleriyle net bir şekilde belirlenmiş resmi bir konumunun olmasıdır. Erkek arkadaş, sevgili, partner, nişanlı, koca veya o zaman ve mekâna ait herhangi bir başka terim olabilir. Yine de bu üçüncü kişi kadınla sadece arada sırada "takılan" ne olduğu belirsiz bir ilişkiye sahip biri olsa bile saplantılı kişi onun görüldüğünden veya kadının onu gösterdiğinden çok daha önemli birisi yani sahici bir baba-benzeri rakip olduğunu düşünebilir. Âşık kişi ilk bakışta diğer bir erkeğin sevdiği kadın tarafından esir edilmiş gibi görünse bile esasen âşık, libidinal merkezindeki Öteki erkeğin bizzat kendisidir. Çünkü onu asıl kızdıran, öfkeliendiren, yükselten, kışkırtan, yeri geldiğinde ondan aşağı veya üstün olduğunu hissetmesine neden olan, saplantılı kişinin bahsedilen Öteki erkekle olan rekabetidir. Bilinç seviyesinde onu cezbeden şeyin Öteki erkeğin kadını olduğuna

inansa da bilinçdışında kendisini cezbeden şey Öteki adamla arasında geçen mücadeledir. (Fink, 2019: 39-41)

Sigmund Freud “*Aşkın Psikolojisi*” adlı eserinde, erkeklerin aşk yaşamı hakkında buradaki açıklamaları sıralar: “Erkekler sevdiklerinde arzulamazlar, arzuladıklarında ise sevmezler.” Dolayısıyla erkeğin cinsel isteklerini tatmin etmesinin yolu, kadını kendisinden aşağı görmesinde, onu değersiz, önemsiz bir varlık halinde düşünmesinde yatmaktadır. Freud, alçaltılmış kadınlardan söz ederken sadakatsiz kadınları ve fahişeleri kasteder. Günümüzde de bazı erkeklerin kadınları cinsel bir meta olarak gördüklerini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu tip erkeklerin aşırı uç isteklerini, cinsi sapık arzularını tatmin edebilmelerinin tek yolu, kadını istedikleri gibi kullanabilme özgürlüklerinde yattığı için, sevdikleri, değer verdikleri kadınlara değil de fahişelere yönelirler. Şimdi erkeğin belirli bir tip nesne tercihini tarif etmek yerinde olacaktır; çünkü ortak noktaları anlaşılmasa hatta şaşırtıcı bile olsa “aşkın şartları”nı karakterize ederler ve basit bir şekilde psikanalitik açıdan açıklanabilirler:

1. Aşkın şartlarından ilkinin oldukça karakteristik olduğu söylenebilir; ortaya çıkardığımız anda, bu tipe benzer diğer karakterlerin varlığını da aramaya başlayabiliriz. Bunu “üçüncü kişi” ya da “üçüncü bir kişinin etkilenmesi” şartı olarak da tanımlayabiliriz. Bahsi geçen erkeğin arzu nesnesi olarak yalnız dolayısıyla da özgür söz gelimi genç bir kızı veya bekâr bir kadını seçmek yerine sadece başka bir erkeğin üzerinde –sevgili, nişanlı veya koca olarak- üzerinde söz sahibi olduğu bir kadını tercih etmesi olayıdır. Bu şart bazı zamanlarda o kadar önemli bir zorunluluktur ki en başta herhangi bir hak sahibi olmadığı için hor görülerek ötelenen, ihmal edilen bir kadının diğer bir erkekle ilişkiye adım attığı anda arzu nesnesi haline gelmesine sebep olur.

2. Aşkın ikinci şartı pek sık karşılaşılmasa da oldukça dikkat çekici sayılır. İlkinden onu ayıran en büyük özellik devreye ancak ilki ile karşılaştığında girmesidir, oysa ilki için böyle bir şey söz konusu değil, her zaman ortaya çıkabilir. Bu şartı oluşturan esas etmen iffetli ve namuslu kadının hiçbir zaman aşk nesnesi sıfatına erişememesi, buna karşın cinsel itibarı şaibeli olan, sadakati ve güvenilirliği sorgulanan kadın için bunun söz konusu olmasıdır. Bu karakterin içinde –flört etmeye tenezzül etmeyen bir eşin saygınlığının gizli gölgesinden başlayan açık ve

poligam ilişki yaşayan bir hayat kadınına kadar giden- birtakım önemli değişkenlikler mevcuttur. Gerçi bizim sınıflandırdığımız bu tipteki erkeklerin aslında böyle bir şeye gereksinimleri vardır. Bu şartı daha da genelleştirip bunu “fahişeye duyulan aşk” diye adlandırabiliriz. İlk şartta kadının koparıldığı erkeğe duyulan düşmanca duyguların ve hırsın sağladığı tatmin gibi ikinci şartta da kadına bağlanması zorunlu olan fahişe karakterinin, bu tipteki sevgililer için bir gereklilik oluşturduğu anlaşılan kıskançlık duygusunun ortaya çıkışına katkı sağlıyor. Bu tip erkeklerin tutkularını ve kadına olan ilgilerini ancak kıskançlık tetikleyebiliyor ve bu aşırı değerli duyguları hissedip yaşamalarını sağlayan böyle önemli bir fırsatı geri tepmeleri de asla mümkün olamıyor. Freud’a göre tuhaf olan şey, yaşanan bu kıskançlık duygusu kadının asıl –yasal- sahibine yani onun kocasına –ya da sevgilisine- değil, daha çok ansızın ortaya çıkan ve kadından kuşkulanasına neden olabilecek başka, yabancı diyebileceğimiz erkeklere yöneliyor. Daha uç durumlarda bu tip erkekler evli kadının sadece kendisine ait olması dileğinde bulunmuyor ve bu üçlü ilişki içinde kendilerini iyi hissedebiliyorlar.

3. Normal diye belirttiğimiz aşk yaşamında kadına verilen değer onun cinsel dürüstlüğüne sadakatine bakılarak belirleniyor ve kadın gitgide daha fazla fahişe karakterine büründükçe bu değer de yavaş yavaş kayboluyor. Bu karaktere sahip kadınların belirlediğimiz tipteki âşıkları tarafından vazgeçilemez aşk nesnesi olarak değerlendirilmesi normalden bir sapma olarak görülmektedir. Bu çeşit kadınlarla yaşanan cinsel birliktelikler ruhsal olarak çok fazla bir yüklemeye sebep olduğundan âşıklar bütün enerjilerini ve ilgilerini onlara yöneltmek durumunda kalırlar; dolayısıyla başkalarına âşık olmaları zaten mümkün değildir. Bu tipteki kadınlarla birlikte olan âşıklar, kendi gösterdikleri sadakatin, bağlılığın birebir aynısını kadının gerçekleştirmesi olası olan her ihlalde talep eder.

4. Araştırmacıyı en fazla şaşırtan durum, bu tipteki âşıkların arzu/aşk nesnesi haline getirdikleri kadını “kurtarma” eğilimleridir. Âşık, sevdiği kadının kendisine muhtaç olduğunu, onsuz ahlaki duruşunu tamamen kaybedeceğini, ona ihtiyaç duyduğunu ve onu kaybetme ihtimalinde bile bu durum gerçekleşirse çok pişman olacağını düşündüğünü zanneder. Bu yüzden de kadını terk etmeyerek onun hayatını kurtardığını düşünür. Bazı özel durumlarda, kurtarma amacının nedeni kadının cinsel güvenilirliğinin eksikliği ve sağlam olmayan sosyal konumuyla açıklanabilir. Yine

de gerçekte böyle bağlantılar olmadığı durumlarda da ortaya çıkmasını doğrusu açıklamıyor. Baştan çıkarma becerisi ve ince diyalekti sayesinde kadınları fethetmeye yatkın –söz ettiğimiz tipin tipik örneği olan- bir erkek, girdiği her aşk ilişkisinde sevdiği kadının, “iffet yolundan” çıkmasına engel olmak için her türlü yola ve yöneme başvurabilir. Bu amaçla kaleme aldığı sözleşmeler bile olabilir. (Freud, 2020: 21-23) Bu duruma bir örnek vermemiz gerekirse; Marquis de Sade, annesinden dört yaşındayken alınmış, babasının metresleriyle ve amcasının etrafındaki hayat kadınlarıyla çevrili halde büyümüştür. Sade’nin evreninde arzusun kadınları vardır fakat onlar gerçekten aşkın kadınları değildir. (İzovich, 2015: 36) Çünkü etrafındaki rol modelleri sürekli kadınları aşağılayan ve onları cinsel amaçlarla kullanan erkeklerden ibaret olduğu için, sevmenin dolayısıyla aşkın Sade üzerindeki tanımı bu bakış açısından ibaret kalır.

Yalnızca âşıklar ister birisi uğruna ölmeyi; sadece erkekler değil, kadınlar da. Şu Pelias'ın kızı Alkestis bu savım için uygun bir kanıt sunar Yunan insanına. Çünkü anası babası dururken bir o ölmek istedi kocası için. Alkestis'in, aşkı yüzünden bağlılık konusunda onları böyle geride bırakması, oğulları için birer yabancı olduklarını, yakınlıklarının da yalnızca bir isimden ibaret olduğunu gözler önüne serdi. Hatta bu eylemi gerçekleştirdiğinde yalnızca insanlar değil, tanrılar da takdir etti ne soylu bir davranışta bulunduğunu. Sonuçta tanrılar birçok soylu iş yapan pek çok kişiden ancak birkaçına ruhlarını Hades'ten yukarı göndermek gibi bir ayrıcalık tanıdılar, ama onun ruhunu eylemine hayran kaldıkları için gönderdiler yukarı. Demek ki tanrılar da aşkla ilgili bir çabayı ve erdemi özellikle onurlandırıyorlar. (Platon, 2014: 52-53)

Buradaki efsane devam edebilseydi eğer, büyük olasılıkla kadın karakterin tekrar dünyaya dönmesi üzerine âşığı onu sevmekten vazgeçmiş olacaktı ve bu aşk ilişkisinde kadın ‘bütününü’ erkeğe verdiği için bu büyük hatasıyla aşk acısı çeken tarafta olacaktı. Sadece Don Juan karakterindeki erkekler için değil, büyük kısmı için bu paradoks geçerli sayılabilir. Çünkü eksiklik/boşluk yoksa aşk da olmayacaktır. Aşkın devam edebilmesi için, arzu nesnesinin ele geçirilmemiş olması gerekir. Freud da bu düşünceyi destekler. “Sevgi ve Cinsellik Üzerine” isimli eserinde, ‘aşk’ kelimesinin yerine, kendisine has o kuru cazibesiyle “nesnel seçim” ifadesini kullanır: “Nesnel seçim aslında yitik bir şeyin bulunmasıdır.” tespitinde bulunur.

Bir erkek ne kadar çılgınca severse, yüreğinde hem muazzam bir aşk, hem de muazzam bir saygı uyandıran ve gözünde bir Tanrıçadan farkı olmayan bu varlığa dokunmaya cüret edebilmek, onu kızdırmak tehlikesine atılacak cesareti bulabilmek

için kendi ruhuna çektireceği ıstırapın şiddeti o kadar fazladır. Kuvvetli bir tutkunun ardından meydana çıkan bu endişe, zevk aşkında cesaret eksikliğinden ve beğenilme arzusundan kaynaklanan sahte utançla birleşip, insanın yüzünü kızartan, nasıl baş edeceğini bilemediği, dehşet verici bir duyguya şekil verir. Ruh, utanmakla ve bu utancın çaresini aramakla meşgulken, zevk almayı düşünecek fırsat bulamaz; zira ne de olsa bir lüksten ibaret olan zevkten evvel, insan olmazsa olmazını, riske açık olmayan emniyetini düşünmek zorundadır. (Stendhal, 2012: 54)

Artık verecek bir şeyiniz kalmadığından emin olduğunuzda ötekinden gelen aşkı kabul edebilirsiniz. Bilinç dışında kadınlar bu durumun farkındadır. Bu bağlamda kendilerini beğenmedikleri an ötekilere de çekici gelmeyeceklerini bilirler ve kişinin kendisi olması cesaret isteyen bir iştir. Diğer taraftan, sevildiğini hisseden bir kadının öz güveni, özsaygısı artar. Birini sevmeyi arzuladığı için bir erkeğe ihtiyaç duymaz; kendisine ihtiyaç duyulmasına gereksinim duyduğu için ve sevmeyi beklediği için bir erkeğe ihtiyaç duyar. Kadınlar sevdikleri adamın kendi ego ideallerini kendilerinin yerine temsil ettiğini bilirler ve sevdikleri erkeklerle gurur duymak isterler; çünkü kadın tarafından sevilen nesneler, onların kendi kişiliklerinin bir yansımasını, uzantısını temsil ederler. (Reik, 2006: 129)

Aşık olduğunuz zaman yokluğunu duyduğunuz, sizi mutlu edebilecek bu tek kişiyi baştan çıkarmaya girişirsiniz. Başaramazsanız, yoksunluk devam eder, acı devam eder. Aşk acısı denen şey budur. İnsan terkedildiği zaman özsaygısı yara alır, hüznü kendini gösterir ve romanlarda okudukları, insanın soluğunu kesmeye başlar; sanki ıstırap içinde, melankoliye kapılmış gibi hisseder insan kendini çünkü o gösteriş merakı, müthiş bir tutku olduğunu kabul ettirmek için çırpınıp duruyordur. (Stendhal, 2012: 68) Aşkla kurulan evliliklerin ardından, en mutlu evlilik bağlarını kuran da yine bu özsaygı yaralarıdır. Stendhal'a göre genellikle erkekler düğünden iki ay sonra kendilerine bir metres bularak, eşlerinin uzun yıllar boyunca kendilerine aşkla bağlı kalmalarını güvence altına alırlar. Tutku ancak mutsuzlukla sürebilir, mutluluk kaçınılmaz olarak ona son verir. Peki ya bu kişiyi baştan çıkarmayı başarırırsanız? O da sizi sever; aynı eve çıkar, birlikte yaşarsınız. Giderek daha az özlem, daha az arzu, daha az aşk vardır ve sıkılırsınız. İşte çift denen şey budur. Artık yoksunlukta ya da can sıkıntısında değilsiniz, güçte ve sevinçtesinizdir. Yoksunluğu neşeye, tutkuyu eyleme, çılgınca sevgiyi sağduyulu sevgiye

dönüştürebilmiş çiftler Platon'dan Schopenhauer'a düşmek yerine, Platon'dan Aristoteles'e, Platon'dan Spinoza'ya çıkmış olan şanslı çiftlerdir.

Birçok defa, pek sıcak bulmadığı bir karşılaşmanın ona yaşattığı mutluluğun, çok daha mesafeli bir karşılaşmanın ona yaşattığı üzüntüden daha cılız olduğunun farkına vardım. Bunun örneklerine, mutsuzluktan çıkarılan hüsrânın, mutluluktan çıkarılan keyiften çok daha fazla olduğunun örneklerine, aşkta çok defalar rastladığımı sanıyorum. (Stendhal, 2012: 154)

Proust ise aşkı, aynı zamanda ve belki de daha çok acı çekmek, acılara açık hale gelmek olarak tanımlar. Ona göre daha önce ya da başka durumlarda ve koşullarda ne uyanmış ne de böylesine yoğunlaşmış bir duyarlılığa erişmektir. Bu duyarlılığı Proust “kalp dediğimiz şu küçük organ” a mal eder, onun yüzünden bedenimiz karşı koysa da “belirli bir kişinin hayatına ilişkin her şeye karşı son derece”, korkunç ölçülerde “duyarlı” oluruz. Kalbimizin, “bazı hastalıkları sırasında” ki bu “etkilenebilirliği”, söylemek gerekirse aşkın ta kendisidir. Ne kadar kırılgan olursa olsun, kalbimiz derinden sarsar bizi, “kararsız bir denge” ye oturtur, acı çektirir, bir “iç fırtına” koparır, mantığın uyarılarına karşı bizi bütünüyle duyarsızlaştırır. “İnsanlarla genelde o kadar ilgilenmeyiz ki, bize bunca acı ve mutluluk verebilme gücünü bir kişiye yüklediğimizde, o kişi başka bir dünyaya aitmiş gibi görünür gözümüze, bir şiirsellikle sarmalanır ve hayatımızı, kendisinin az çok yakınımızda bulunacağı, heyecan dolu bir akış haline getirir.” (Proust, *Swann'ın Bir Aşkı*: 29)

İnsanlar bilinçdışı olarak fiziksel ve ruhsal acı arar, isteyerek yokluklara boyun eğer, bile bile özverileri, utancı, aşağılanmayı ve onursuzluğu kabul ederler. İnsan, mazoşist bir hayvandır. Platon ve Schopenhauer'a göre yalnızca yoksun olunan tutkulu bir şekilde sevilir, insan artık yoksun olunmayandan sıkılır. Aşk, “bizden kaçanı arzuladığımız çılgınca bir arzudur. Dostluk sınırları içine girdiği andan itibaren karşılıklı isteklerin uzlaşması haline gelir, baygınlaşır ve güçten düşer, zevkini çıkarma onu tüketir çünkü o bedensel bir amaca sahiptir ve doyuma ulaşır.” (Platon, 2014: 88) Bir yanda yoksunluk dolayısıyla can sıkıntısı kutbu: Platon ve Schopenhauer. Diğer yanda güç, dolayısıyla haz ve sevinç kutbu: Aristoteles ve Spinoza. Bu ikinci kutup her zaman mutluluğa yetmez. Onlara göre mutlu olmadan da haz alınabilir ve hatta sevinç duyulabilir. Ama onsuz, mutluluk

olmaz. Sevdığımız insanın suretinden oluşturduğumuz kusursuz imgenin zevkini çıkarmaya devam etmek gibisi yoktur. Spinoza için de sevgi arzudur ama yoksunluk değildir. Arzu güçtür, sevgi sevinçtir. Spinoza burada söylemeden ve belki de farkında olmadan Aristoteles'in fikrine kavuşur: "*Sevmek, sevinç duymaktır.*" Spinoza'nın sevgi tanımı biraz daha karmaşıktır ama aynı yöndedir: "*Sevgi, dışsal bir nedenin fikrinin eşlik ettiği sevinçtir.*" (Spinoza, 2011: 116) Sevmekten sevinç duymaktır; Spinoza bir anlamda Aristoteles'in formülüne bu "-den" ekini ekler. Somut olarak bu ne anlama gelir dersanız birinin size şöyle söylediğini hayal edin: "Var olduğun fikri beni mutlu ediyor." ya da "Bir sevinç var içimde, sevincimin nedeni, var olduğun düşüncesi." ya da daha basit bir şekilde: "Ne zaman seni düşünsem mutlu oluyorum." Bunu bir sevgi ilanı olarak göreceksiniz ve kesinlikle haklı olacaksınız. Bu Spinoza'yı haklı çıkarır: "*Sevgi dışsal bir nedenin fikrinin eşlik ettiği sevinçtir.*" (Sponville, 2013: 271) Sevmeden geçen bir yaşamdan bıkmış, kendisine rağmen, diğer kadınları örnek alarak yaşamın zorluklarının üstesinden gelmesini bilmiş, gururun hüznü mutluluğuyla yetinmekten sıkılmış bir ruh, farkında bile olmadan, kendisine ideal bir model tasarlar. Günün birinde bu modeli andıran bir varlıkla karşılaşır ve kristalleşme, yarattığı rahatsızlığa bakarak, aradığı şeyin karşısında durduğuna kanaat getirir; uzun zamandır hayalini kurduğu kaderinin efendisine kendini ebediyen teslim eder. (Stendhal, 2012: 45) Freud, bireyin sevmeye yeteneğinin narsisizmle, kişinin kendini sevmesiyle kısıtlandığını ve kendisini aşırı seven bir kişinin de başkalarını sevmeyeceğini ileri sürer. Kısacası ona göre hiçbir zaman sevilmemiş bir kişi sevemez. Fakat herkes tarafından her zaman sevilmiş bir kişi de sevemez.

Erkek veya kadın, bir birey aşk/arzu nesnesiyle karşılaşmadan önce bazı psikolojik ruh halleri onu âşık olmaya hazırlamaktadır. Bu hallerden en önemlisi, insanın kendi kendisinden çoğunlukla bilinçsiz bir şekilde hoşnut olmamasıdır; kısaca bu, örtük bir şekilde kendini sevmeme, beğenmeme halidir. Bu durum çoğu kez yer değiştirir ve kendisini insanın çevresinden, ailesinden, işinden vs. hoşnut olmaması biçiminde ortaya koyar. Bu ruh hallerinin kökleri, bireyin saklı geçmişinin çok daha derinlerine kadar ulaşır. Bilinçdışı olarak, başarısızlıklar ve yetersizliklerle dolu olduğumuzu anladığımız zaman, bir çeşit kendi halimizden hoşnut olmama duygusu hissederiz ve bu durum da bizi ego idealini kendimiz dışındaki nesnelerde

aramaya iter. Daha iyi bir benlik isteriz. Psikolojik açıdan bu şekilde kendimizi hazırlamış olarak bizde olmayan üstün, yüce niteliklere sahip görünen, bizim tam aksimize dışarıdan bakıldığında kendi kendine yeten ve kendisinden hoşnut olan bir kişiyi buluruz. O kişi de karşı cinsten biri olduğunda cinsel dürtümüz bize yolu gösterir. Erkek kadında, idealleşmiş ego idealini görür, ona özenir, hatta ondan nefret eder, iğrenir (aşkıta bulunan psikolojik bakımdan önemli bilinçdışı nefret ögesi buradadır.) ve nihayetinde ona âşık olarak onun alanına çekilir ve dayanılmaz çekiciliğine teslim olur. Kişinin kendisinden hoşnut olmaması, yerini mutluluktan havalara uçuran bir duyguya bırakır; çünkü arzu nesnesi bu durumda ego idealinin yerini almıştır. Dolayısıyla ego ideali sevilen nesnede karşılığını bulmuş görünmektedir ve bu kişinin, ötekini kendisinin bir parçası, bir devamı yapmasıyla gerçekleşir. Kendisine duyduğu hoşnutsuzluk ne kadar yoğun ve büyükse, arzu nesnesinin onda uyandırdığı tutku, arzu o kadar güçlü olacaktır. Bu durum sevilen nesnenin gerçek özelliklerinden ve çekiciliğinden tamamıyla bağımsız olabilir. Bu noktada romantik anlamda âşık olma isteğinde bir kurtulma özelliği, isteği olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır; *“bu, artan hoşnutsuzluktan dolayı tehlikede olan kişiyi, boğulma tehlikesi geçiren bir yüzücünün son bir gayretle kıyıya ulaşması gibi duygusal bir güvenliğe taşır.”* (Reik, 2006: 13)

Aşk kendisinden memnun olmayan egoyu iyileştirme girişimidir ama girişimin başarılı olup olmayacağının garantisi yoktur. Aşk genellikle ya partner seçimindeki şanssızlıktan ya da ego öteki bir kişinin himayesinde güvende olamayacak kadar kuvvetsiz olduğu için başarıya ulaşamaz. Aşk yaşanırken özenme, rekabet, sahiplenme ve kendini karşısındakine kabul ettirme isteği yok olmamıştır. Onlar sadece su altında kalmıştır ve bazen şaşırtıcı bir biçimde yeniden ortaya çıkar. Aşkın evriminde, onun sonucunu belirleyen birçok faktör vardır. Kendi kendimizden tamamen memnun olsaydık, aşk zaten mümkün olamazdı. Diğer taraftan, ego çok kuvvetsizse ve bu sebeple mutluluğu isteyecek, arayacak, bulmaya çalışacak cesareti hissedemeyecek ölçüde kendine karşı güvensizse de romantik aşk imkânsızlaşır. Belirli bir seviyede özsaygıyı ve öz güveni tekrardan kazanmak gereklidir. Aksi halde kişi birini sevemez. Kendinin sevmeye hakkı olmadığını düşünen kişi âşık olamaz. Sadece kendisini herhangi bir şekilde tekrardan seven veya kendisine belirli bir seviyede değer veren insan başka bir kişiyi sevebilir. Nietzsche, psikanalizden

çok önce şöyle yazmıştır: “*Kendisinden nefret eden adamdan korkmalıyız çünkü onun hıncının kurbanı oluruz.*” Bu sebeple, o kişiye kendisini sevmesinin bir yolunu mutlaka bulmalıyız. (Reik, 2006: 97)

Tatminsizlik çoğu zaman kişinin varlığını değiştirmeyi, kişiliğinden kurtulmayı ve bir başkasına dönüşmeyi istemesine yol açmıştır. Aşk bu arzuyu gerçekleştirmiştir ve bu, yalnızca değişiklikler yoluyla olmamıştır. Aşk, benliğin ağır yükünü ondan almıştır. Onu benliğinden ayırmış, benliği beraberinde taşıma yükünden onu kurtarmıştır. Bu büyümlü dönüşüm yoluyla kurtarılma gerçekleşmiştir. Âşığın duygusal durumu, Tanrı’da huzuru bulmuş, çatışmalarını ve yazgısını Tanrı’ya emanet etmiş kişinin derin içsel tatminine benzer. Aziz Augustine, Tanrı’nın merhametinin etkisini anlatmak için şöyle der: “*Sana güvenene dek yüreğimiz huzur bulmaz.*” Âşık da sevilenle böyle konuşabilir. İçindeki duygu patlamasının büyük bölümü, çocukluk döneminden beri yüklendiği çatışmadan kendisini kurtarabilmesinden ötürüdür. (Reik, 2006a: 157)

Aşkta cinsiyetler arasındaki duygu değişim uçurumları daha fazladır. Bunun birçok nedeni olabilir; toplumun kadına ve erkeğe yüklediği cinsiyetçi baskı da bunlardan bir tanesidir. Eril söylemle yetiştirilen bir toplumda “Erkekler ağlamaz” lafı toplumun/kültürün dayattığı bir baskıdır. Biyolojik olarak göz pınarlarına sahip olan erkekler de doğal olarak ağlayabilirler. Fakat kültürün bu dayatması karşısında eril kişiler kendilerini baskı altında hissederek bu doğal davranıştan kaçınmaya çalışırlar. Bu toplumsal baskı altında her cinsiyetten insan üzerine gelindikçe duygularını bilinçdışına bastırıyor ve sonucunda da tepkiler farklılaşıyor. Bu durum da aşkın çeşitlenmesine zemin hazırlıyor. Kadının aşkı -çünkü dayatılanları- farklılaşıyor, erkeğinki de aynı sebepten farklılaşıyor. Burada çok ufak bir parantez açmak da gerekir aslında, Žižek’in de dediği gibi: “*Kadının gerçek arzusu talebinin tam zıttıdır.*” (Žižek, 2015: 128) Erkek kadın için bir araçtır, amaç her zaman çocuk yapmaktır.

İki yüzyılı aşkın bir süre önce Fransız filozof Chamfort, “*Kadınlar hakkında bir erkek ne kadar kötü düşünürse düşünsün, ondan daha kötüsünü düşünmeyen bir kadın yoktur.*” demiştir. Yine Fransız yazar Madame de Stael: “*Erkek olmadığımı memnunum, çünkü erkek olsaydım bir kadınla evlenmek zorunda kalacaktım.*” diye bir cümle kurmuştur. Hemcinslerini küçük görmek çoğu kadında erkek cinsini

aşağılamakla bir arada bulunurken bu durum bilinçli bir biçimde erkek olmayı arzu etme isteğini dışlamaz. Paradoks, başka herhangi bir alternatifi olmamasına karşın varlığını devam ettirir. (Reik, 2006: 22)

Aşk için başka bir tanım yapacak olursak: Sağlık sınırını aşarak o çerçeveden taşan sevgi türüdür diyebiliriz. Bu bağlamda, karşılıklı duygular dengesi bozulmuş, gövdenin ve zihnin elektrik yükü fazlaca artmış, anlayış çerçevesi dağılmış, kaba kuvvet tırmanmaya koyulmuştur. Karşılıklı aşk, daima karşılıklı, yayılmacı, bulaşıcı bir yangın vermeye gelmiştir. Tek taraflı aşk, zaten aşk olarak görülmez. Öteki ile tamamlanma arayışından öte, kendi kendini bulamama güzergâhıdır yani bir yanılısma, bir yanılğı, bir çare aramadır.

Aşk, insana varoluşunun sınırlarını anımsatır ve ölüm dürtüsünü devreye sokar: Çift'in tek'i eşini, kendisini ve hatta eşini ve kendisini yok etme eşiğine ulaşmıştır. Belki bu eşik her zaman aşılmaz fakat eşığe her zaman dayanılır. Freud bize, yaşamımızı yöneten iki içgüdü olduğunu söyler; sevgi ve ölüm. (Phillips, 2017: 166) Aslına bakıldığında kansız aşk yoktur denilebilir. Kanın akması gerekmez, kaynama noktasına ulaşması yeterlidir. Sadece orada, o zamanda gövdenin kimyasal dengesi tümüyle değişir ve bu noktada zihin sürçmeye başlar. Artık tıkanıklıklar, yoğunlaşmalar, mantığı alt üst eden bir karar politikası hâkimdir. Âşıkların gözünün kör olduğu fikri doğru değildir. Doğru olan, onun arzu nesnesinden başka herhangi bir şey görmediği, diğer bir tarafa, noktaya bakmadığıdır.

“Okul korkusuyla bana yönlendirilmiş olan sekiz yaşındaki bir kız çocuğuna kızların tam olarak hangi konuda iyi olduklarını sordum: “Hoşlandıkları insanlar gibi olma konusunda” diye cevap verdi. (Phillips, 2017: 241) Buradan çıkan yoruma göre kadınlar ve hatta erkekler bile aynileşme/özdeşleşme yoluyla sevdikleri insanlar gibi davranıp bir süreden sonra birbirleri içinde eriyerek ‘bir’ olurlar. Âşıklar kendilerini artık iki kişi gibi değil, ayrılamayacak bir birlik gibi hissederler. Yalnızca bireyselliklerini yitirmiş olduklarını kabul etmekle kalmazlar, sanki bireysel benlik bir yükmüş gibi ondan kurtuldukları için de mutluluk duyarlar.

Karşılıklı olarak âşık olan insanlar, birbirleriyle ego ideallerini değiştirirler. Birbirlerini seven/arzu nesnesi olarak görmek demek aslında ötekinde kendi idealini sevmek demektir. Böyle bir hayale tutunmasaydık zaten yeryüzünde aşk diye bir şey ol(a)mazdı. Daha iyi tarafımızın imajına ve benliğimizin en iyi tarafına ulaşabilmek

için âşık oluruz. Bu anlayıştan da aşkın sadece belirli bir kültür düzeyinde ya da kişilik gelişiminin belli bir evresine ulaşıldıktan sonra mümkün olduğu açık bir şekilde anlaşılabilir. Ego idealinin yaratılması insanlık tarihinin geliştiğini gösterir. Bireyler kendilerinden tamamen hoşnut oldukları zaman aşk olanaksızdır. Arzu nesnesi de çoğunlukla bir hayal üstüne, gerçekleştirmeyi tüm kalbimizle arzuladığımız kendimiz hakkındaki bütün yanılsamaları üzerine astığımız bir askıdır. *“Tıpkı bir heykeltıraşın taştan heykel yapması gibi yaşayan kişi, hayali figürü yarattığımız malzemedir.”* (Reik, 2006: 110) Mevlana Celalettin Rûmî’nin dizeleri bunu daha açıkça anlatabilir:

*“Senin gelişinden önce,
Ben bendim.”*

Aşkın kökeniyle ilgili olarak bazı varsayımlar ileri sürülür: Başlangıçta kendinden hoşnutsuzluk ya da tatminsizlik duyma durumu, bundan kaynaklanan içsel gerilim, bunu yok etme ya da hafifletme girişimleri gibi durumlar bu kökene dâhil edilebilir. Âşık olmadan önce kişi imrenilecek ruhsal bir durumda değildir, tam aksine duygusal bir sıkıntı içindedir. Erkek, ruhunu kurtarması için onu bir kıza kaptırmıştır. Acı çekenin bazen başarılarla ya da kendisi ve başkaları için önemli bir şey gerçekleştirerek içsel uyumsuzluğun üstesinden gelmeye çalıştığını biliyoruz. İçsel talepleri tatmin etmenin başka bir yolu da aşk aracılığıyla egoyu genişletmek ve zenginleştirmektir. Eğer her iki yol da engellenmişse, kişinin ruh sağlığını yitireceği bellidir, çünkü sağlıklı kalmak için çalışabilmemiz ve sevebilmemiz gerekir.

Hristiyanlık öğretilerinden biri olan “Komşunu kendin gibi sev.” doktrini söz konusu aşk olduğunda yıkıma uğrar. Çünkü sevgimiz, bizim gözümüzde sorumsuzca saçamayacağımız değerli bir şeydir, bize uğrunda fedakârlıklarda bulunmaya hazır olmamız gereken görevler yükler. Eğer birini seveceksek, bu kişi, bunu bir şekilde hak etmelidir. Onun şahsında kendimizi sevebileceğimiz ölçüde bize benziyorsa sevgimizi hak eder veya onun şahsında kendimizin idealini sevebileceğimiz ölçüde bizden mükemmelse bunu hak eder. (Freud, 2018: 66) *“Kendini tanımayı öğrenmek çok zordur,”* diyordu Aristoteles çünkü *“kendimizden kendimize bakamayız.”* Bunun içindir ki bize benzer insanlara âşık olur, kendimizi onun üzerinden izler, öğrenir ve tatmin ederiz.

Marina İvanovna Tsvetayeva kendisiyle yapılan bir konuşmada şöyle der: *“Bir kadın âşık olmadığı bir erkekle karşılaştığında onu ana babası nasıl yapmışsa öyle (diğer bir ifadeyle olduğu gibi) görür. Âşık olduğu erkeğe baktığında, Tanrı onu nasıl yapmışsa öyle görür. Artık âşık olmadığında bir masa, bir sandalye görür.”* Bu, gerçekten de çok güçlü bir ifade tarzıdır. Erkeklerde ise Serge Gainsbourg bir televizyon programında *“Bir kadını olmadığı kişi için sever; olduğu kişi için terk ederiz.”* yorumuyla Marina İvanovna Tsvetayeva’yı farkında olmadan desteklemiştir.

Tüm insanî durumlar için geçerli sayılan köle-efendi diyalektiği, aşkla ilgili durumlarda geçerliliğin de ötesindedir. Neredeyse inkâr edilemez hale gelir. İki insanın varlıklarını iç içe ve sevgi içinde sürdürmelerinin tek çıkar yolu, köle-efendi diyalektiğidir. Aşkla ilgili konuşurken ayrıca Hegel’in köle-efendi diyalektiğine değinmek şart gibi duruyor. Hegel’e göre, bu diyalektikte şöyle bir durum söz konusudur: Bu ilişkide, efendi tembeldir, köle ise efendiye bağımlıdır ve onun tüm isteklerini yerine getirmeye çalışır. Efendi, çalışmak zahmetine katlanamaz. Bu durum köle açısından bir dezavantaj gibi görünse de aslında büyük bir avantajdır; çünkü kölenin çabası, aksi yönde bir bağımlılığa neden olur. Köle köleliğini yapıp çalışmazsa, efendi yaşayamaz. Bu açıdan bakıldığında aslında efendi köleye bağılıdır. Yani aralarından hangisi daha güçlüdür diye soracak olursak, ister istemez "köle" diye yanıtlamak zorunda kalırız. Köle, efendiyi bir anlamda yener; çünkü o sabırlı ve çalışkandır, efendi ise boş boş gezmeyi sever, aylaktır. Aşkın efendisini gösterme konusunda da her şey Hegel’in diyalektiğindeki gibidir. Köle, ilişkinin devam edebilmesi, aşkının ziyan olmaması için üstüne düşenleri yaparken hem de aslında kölenin kendisi olmadığını bildiğini itiraf etmezse sorunsuz, gül gibi geçinip giderler. Bu noktada kadınlar, "aşağılanan cinsiyet" iddiasıyla, hayatlarını beraber oldukları erkekler için heba ettikleri, onlar tarafından köle muamelesi gördükleri görüşüne çok yatkındırlar. Paulus, yazıları boyunca, Yunanlıların, Romalıların ve Yahudilerin anlayabileceği bir şekilde, ataerkil evliliği mümkün kılacak bir dizi yasa oluşturmuştur: Kadınlar erkeklere, sadece evlilik içinde değil toplum içinde de boyun eğmek zorundadırlar. “Kadın, erkeğin şerefidir. Erkekler kadınlara ait değildir ama kadınlar erkeklerindir.” (Goldhill, 2009: 46) Genellikle erkekler, tersine dönmüş halde olan köle-efendi ilişkisinden şikâyet ederler. Kadınlar "sana ne kadar bağımlıyım bak" diyerek, erkek cinsini kendilerine bağımlı kıldıklarını zannederler.

Bu tavır egemen olmanın oldukça sinsi fakat bir o kadar da etkili bir yöntemidir. Bir kişi "ben, sana çok muhtacım" dediği anda o insan, bu gereksinimin karşılığını sunmaya kendisini mecbur hisseder. Fakat bu zorundalık git gide bir kürek mahkûmluğu halini alır. Kırbacı eline almış köle, sonunda yine kendi kendini kırbaçlıyor olur. Kadınsa sinsi ve tatmin olmuş bir tavırla, -güya- efendisinin dizlerinin dibinde oturur veya aslında ikisi de mahkûmdur. (Okyay, 1995: 31) Kendini geri çekmek de dâhil olmak üzere bütün güçleri ele geçirmek için bu bağımlılıktan yararlanan kadına "femme fatale*" denir: Özgürlük ellerine teslim edilmiştir ve trajikomik bir dönüşümle, onu arzusunun şiddeti, sınırsız hakları olan bir "efendi", despot bir "kraliçe", evcil bir zorba konumuna getirir. Birini tanrısallaştırmanın sonunda, ona bütünüyle bağımlı olmak vardır ve tanrıçanın ardında bir cadaloz belirir: Aphrodite'in yerine Hera geçer ve aşk ilişkisi de sado-mazoşist bir seyir alır. (Blondel, 2003: 18) İnsan türünün iradesi, bireyinkiyle karşılaştırıldığında o kadar güçlüdür ki seven kişi, aslında kendisine olumsuz gelen tüm özelliklere gözünü kapayıp her şeyi görmezden gelebilir; her şeyi bilmezlikten gelerek kendisini arzusunun nesnesine sonsuza dek bağlar. Bu bağlamda türün isteği yerine geldiği anda kaybolup giden ve geride sadece nefret edilen bir partner, eş bırakan o kuruntu, neredeyse tamamen gözlerini kamaştırır ve kişiyi gerçeklere karşı kör eder. Çoğunlukla üstün özelliklere sahip, akli başında, kusursuz erkekleri, canavarlara ve şeytan gibi kadınlara tamamen bağlanmış halde görüp, böyle bir tercihi nasıl olup da gerçekleştirmiş olduklarını kavrayamayışımızı, ancak böyle açıklayabiliriz. (Schopenhauer, 2019: 29)

Ahmet Hamdi Tanpınar, aşk ve eski şiirle ilgili bir eleştirisinde Hegel'in köle-efendi diyalektiğini anlatmıştır aslında:

Sevgilinin bütün davranışları hükümdarın davranışlarıdır. Sevmez, bir nevi tabii vergi gibi sevmeyi kabul eder. İsterse iltifat ve lütfeder. (...) Cevreder, işkence eder, öldürür. Kıskanılır, fakat kıskanmaz. (...) Hülâsa saray nasıl mutlak ve keyfî irade, hatta kapris ise, sevgili de öylece naza giden hür iradedir. (...) Eski şiirimizde aşk, sosyal rejimin ferdî hayata aksi olan bir kulluktur. (Tanpınar, 2014: 28)

Efendi-köle diyalektiğinde efendinin aslında yeryüzünde net bir karşılığı yoktur. Efendi kavramlaştırılmaz çünkü efendinin gücü belli değildir, bütün gücünü

* Öldürücü cazibesi olan kadın. (Ç. n.)

bizim üzerimizde kullanmadığı için gerçek gücünün sınırlarını da bilemeyiz. Gücünü kullanmadığında daha çok otoriteye sahip olur. Efendiye bu hazzı veren de köledir. Çünkü efendinin varlığı köleye bağlıdır. “Biz” ile “öteki” arasında da böyle bir ilişki vardır. Kendimizi tanımak için mutlaka bir öteki yaratmalıyız. Nietzsche'ye göre, yetiştirilme şekli ve yaradılışıyla hükmetmek üzerine kurulmuş erkeğin içinde kadın, bedeni ve ruhuyla eriyip gitmeyi sadece hayal edebilir. Aşk duyumunun zirvesinde ben ile nesne arasında belirlenen sınır, tamamıyla silinme tehlikesi gösterir. Seven kişi, hislerinin tüm tanıklıklarının tam aksine “ben” ile “sen”in aynı olduğunu iddia eder. Bu birlik gerçekten bir olguymuş gibi hissetmeye ve davranmaya da hazırdır. Bu sebeple kişi, bağımlısı olduğu ötekinin sevgisini kaybettiğinde birçok tehlike karşısında hissettiği güvenliğini de elinden gider. Yani *“başlangıçta kötü, karşılığı sevgi yitimi tehdidi olan şeydir; bu yitirme kaygısı nedeniyle kötülükten kaçınmak gerekir.”* (Freud, 2018: 81) Bütün kategorik anlamıyla birlikte aşkın yönelik olduğu şey, aşktan önce var değildir. Onun sayesinde vardır. Buradan anlaşılıyor ki, aşk ve bu bağlamda âşık olanın bütün davranışları, bütünsel bir şeydir. Mevcut olan başka unsurlardan bir araya getirilmesi mümkün değildir. (Freud, 2006: 30)

Yukarıda anlatmaya çalıştığımız gibi aşkın taraflar arasındaki rolünü simgesel alan belirler (toplum/yasa/dil/baba vb.). Fakat aşk imgeseldir, düğümlemeye yardım eden bir bağıdır. Freud da bu düşünceye katılır. Ona göre cinsel organların bizzat kendileri, beşeri beden kısımlarının güzele yönelik gelişimlerini takip edememişlerdir. Hayvansal olarak kalmışlardır. Dolayısıyla günümüzde aşk da her zaman olduğu üzere hayvansaldır. Bu bağlamda hayvansal olan da imgesel alana yani dil öncesine aittir. Aşk dürtülerini ehlileştirmek zordur. Kimi zaman gereğinden fazla, kimi zaman da gereğinden az başarı sağlar. Kültürün bu dürtüleri sokmak istediği şekil, görünüşe göre haz kaybı olmaksızın elde edilemez. Değerlendirilmeyen hareketlerin devamlılığı, cinsel faaliyette tatminsizlik olarak ortaya çıkar. (Freud, 2006: 136)

Lacan'ın *Daha (Encore)* seminerinde, bir varlıkla diğer varlık arasındaki aşk hakkında konuştuğu doğrudur. Bu, aşkın imgesel olmadığı anlamına gelir ve onun yalnızca simgesel olmadığını da söyleyebiliriz; aşk, Öteki'nin gerçeğini göz önünde bulundurmaya da içerir, bir varlıktan öteki varlığıdır. (İzovich, 2015: 98) Hâlbuki serbest bıraksak bilinçdışını, an'a karışsa ve ona göre yaşansa aşklar, arzular hiçbir

baskıya yenilmeden şiirlerin yanı sıra hemen hemen hepsi için ayrı destanlar yazılabilir. Bunun edebiyatta ve hatta dünyada birçok örnekleri bulunur.

İKİNCİ BÖLÜM

ŞİİR İNCELEME

2.1. AŞK HAYATINDA SEVMEK, SEVİLMekten ÖNCE GELİR

“Ne kadar hatırlatsan kendini boş.

Sensiz de seni sevebiliyorum.”

(Asaf, 2010: 86)

Aşk hayatında ilişki içinde bulunan kişilerin tavrı farklılık gösterse de bazı ilişkilerde, karşıdaki partnerden çok tekil bireylerin hisleri öne çıkar. “Yalnızca tek bir kişiye (örneğin kendilerine) yakınlık besleyen, her durumda bu kişinin çıkarını ve isteklerini gözeten, başkalarına gelecek hayra da şerre de kayıtsız kalan bir zihin yapısı olduğu gibi, kendine yönelik sevgisinden bile biraz erdem ödünç alan bir zihin yapısı da vardır. Bu kişiler, doyum kaynağı olan varlığı sevmeden ve onun refahını kendileri için bir tür gereksinim haline getirmeden doyum elde edemezler.” (Fink, 2019: 193) Aşk karşılığında sevilme isteği barındırır; çünkü sevmek, sevimiyi istemektir. Jekels ve Bergler, aşkın sevilme hissinden, yani narsistik bir projeden başka bir şey olmadığına hükmetmiştir: “Her sevmeye eşdeğerdir. Son tahlilde yalnızca sevmeye isteği vardır. Sevilen nesnenin ardında kişinin kendi benini yer alır; sevilmenin verdiği manik sarhoşluğun tadını çıkarır.” Âşık olunan kişiler, sevmektense sevimiyi tercih ederler, kendi narsisizmleriyle sarmalanmışlardır ve bu da başkalarının onları sevmesinin sebeplerinden biridir. Onların kendilerine olan sevgileri, dışarıdan bakan kişilere sevgiyi hak ettiklerini gösterir. Lacan (2015) VIII. Seminer’de âşığın bir şeyi aradığını ve aradığı şeyin ne olduğunu henüz bilmediğini söyler. Ancak âşık, sevdiğinin bir şeye sahip olduğunu düşünse de sevdiği kişi, âşığın kendisini sevmesini sağlayan bu şeyin ne olduğunu bilmez (s. 38-40). Eğer âşık ve sevdiği arasında ortak bir nokta varsa, o da çok önemli gibi görünen şey hakkında ikisinin de hiçbir fikri olmamasıdır. Her hâlükârda Lacan "Aşk üzerine söylem [kişinin] bilmediği yerden çıkar." (s. 131) der. Başka bir deyişle, aşk ve bilgisizlik birbirleriyle yakından ilişkilidir. Belki de bunun sebebi, âşığın sevgilisinde olduğunu

zannettiği şeyle, sevgilinin kendisinde olduğunu düşündüğü şey arasında gerçek bir bağlantı olmamasıdır. Lacan'ın söz ettiği gibi, *"Kişideki eksik, ötekinde saklı değildir. Aşkın bütün sorunu budur."* (s. 39-40). Belki de onlarda olanı değil de onlarda olmayanı severiz. Dahası, sevgimizi bizde olmayan bir şeyi vererek gösteririz. Gerçekten de âşık olunan kişiler için aşk, Freud'un kadınların kediler gibi olduğu yönündeki tasvirine (1957c: 88-89) benzetilebilir. Âşık olunan kişiler, sevmektense sevilmeyi tercih ederler, kendi narsisizmleriyle sarmalanmışlardır ve bu da başkalarının onları sevmesinin bir nedenidir. Onların kendilerine olan sevgileri, dışarıdan bakana sevmeyi hak ettiklerini gösterir. (Fink, 2019: 49) Aslında arzu nesnesi/âşık olunan varlık bir başkası değil, kendi düşlemimizdir. Aşk, imgesel bir ilişkidir ve temelinde narsisizm vardır. Âşıkken insanın âşık olduğu şey kendi egodur yani imgesel düzeyde yaratılan egodur. Sevmek asıl olarak sevilmeyi istemektir.

*"Üç kez seni seviyorum diye uyandım
Tuttum sonra çiçeklerin suyunu değiştirdim
Bir bulut başını almış gidiyordu görüyordum.
Sabahın bir yerinden düşmüş gibiydi yüzün."*

(Berk, 2009: 38)

İlhan Berk, bu dizelerde sevmeye hissinin önemini vurgular. Sevilmekten bahsetmeyen mısralar, ortaya koymak istediğimiz tezi kanıtlar niteliktedir. Âşık için sevilmekten ziyade sevmek, güzel ve çok sevmek daha önemlidir. Ruhta oluşan boşluklar/eksiklikler sevdikçe tamamlanır. *"Sevmek bir eylemdir; edilgen bir duygu değil. Bir şeyin "içinde olmaktır", bir şeye "kapılmak" değil. En genel biçimiyle sevmenin etken yapısı, sevmenin almak değil öncelikle vermek olduğu biçiminde tanımlanabilir."* (Fromm, 2022: 43) Asaf Hâlet Çelebi'nin *İbrâhîm* (Çelebi, 2018: 16) şiirinde geçtiği gibi: *"İbrâhîm/gönlümü put sanıp da kıran kim"* sorusunda bu tavır üstü kapalı bir şekilde gözükür. Şair, sevgili tarafından gönlünün kırıldığını bilmesine rağmen sevmeye devam eder; çünkü âşık için önemli olan, karşılık – olumlu ya da olumsuz- beklemeden sevmeyi devam ettirmektir. Asıl meselenin sevmek olduğunu, sevginin yüceltilmesiyle/transandantal hale getirilmesiyle oluştuğunu ispatlar.

*“Seyre ık, sevdiğim, akşamları kurbanlarını;
Yarıyor kalbini herkes sana göstermek için.
Ah, o taş kalbine bir gün heyecan vermek için
Yedi köy halkı sebil etti bu yıl kanlarını.”*

(Çamlıbel, 2003: 68)

Faruk Nafiz yukarıdaki dizelerde, sevmekten ziyade sadece sevmek üzerine kurulmuş bir ilişkiyi vurgular. Amaç, sevgiliye duyulan aşkı ispat etmektir. Ondan gelecek karşılığa –ki burada görüldüğü üzere bir karşılık verilmez- bakılmaz, sevmek, sadece sevmektir. Âşıkların “kurban” olarak betimlenme sebebi sevgili uğruna ölmeyi göze aldıklarını kanıtlar ve bundan gocunmak yerine bununla gurur duyarlar.

*“Uzun bir aşktan sonra tekrar
Bütün beni sevenleri hatırlıyorum
O şehirde bütün tanıdıklarım ve sen
Sen beni severdin
Sen iyiydın, güzeldin!”*

(Cumalı, 1991: 24)

Necati Cumalı, “Bütün beni sevenleri hatırlıyorum/.../ Sen beni severdin/Sen iyiydın, güzeldin!” dediği mısralarda aşkın karşılıklı olduğunda, sevgilinin de âşığı sevdiğinde öne çıktığını, diğerlerinden daha seçilebilir/sevilebilir olduğunu açıkça hissettirmektedir. Ötekinin bize duyduğu arzuyu hissettiğimizde arzulamaya başlarız. Kanaatimizce bu, Lacan'ın (1998a: 4) XX. Seminer'de "Aşk her zaman karşılıklıdır" iddiasını onaylar ("hisler her zaman karşılıklıdır" savını hatırlatır biçimde). Nitekim aşk ötekinde oluşmaya başlamadıkça diğerinde tamamıyla ortaya çıkmaz, ötekinin arzusuna bir cevap, onun arzusunun davetine karşılık olarak arzularız.

Platon'un *Şölen*'inde bulunan ve Aristophanes'in iddia ettiği şekliyle iki âşığın bir olmak için didindiğine dair teoriyle, Cicero'nun (1971: 80) "İnsan her zaman, onunla bir hissettiği ölçüde onun için canını verebileceği bir yoldaş arayışındadır." diye dile getirdiği teori birbirlerinin devamı niteliğindedir. Bu nedenle “adam annesini babasını bırakıp karısına bağlanacak ve ikisi tek beden olacak”. (Yaratılış

2: 24) Erkek -İncil'deki talimata uygun olarak- anne ve babasını terk edip, kadınının peşinden gider. (Freud, 2006: 155)

*“Kadın gözlerini koydu ortaya
Bir mavi bir gökyüzü aldı çevrelerini
Sevdiler sonsuz bir maviyle alingan
Sevip yaşayanlar oldu sevdi yaşadılar.”*

(Süreya, 2020: 30)

Şair, yukarda bahsi geçen Kutsal Kitap alıntısını andırır nitelikte mısralar yazmıştır. Geçen zaman telaşlarından dolayı oluşan tükenmişlik duygusunu bastırabilmek için aşk gizli bir silah olarak kullanılır. *“Sevip yaşayanlar oldu sevdi yaşadılar.”* dizesi buna örnek olarak gösterilebilir. İnsanı hayata bağlayan, hayatta kalmamızı sağlayan, iyileştirici gücü bulunan aşk, yaşamı daha katlanabilir kılar. Bütün zorluklara tek başına göğüs germektense iki kişi –âşık ve sevgili- olarak karşısında dik durmak daha kolaydır. *“Yaşamak ne kadar çekilmez gelse de ara sıra/Bu görmek, bu sevmek, bu aziz sıcaklık tende/Bu bir nimet, bu bir nimet, bu Elagözlüm,/Bu yaşamak bir şiir; harikulade.”* (Uyar 2011: 26) Turgut Uyar'da da aşkın, hayatı yaşanabilir kıldığı bu dizelerde gözler önüne serilmektedir. Sevmeye duygunun hayatın bütün zorluklarını sorun olmaktan çıkarır bir tavrı olduğu için âşık sevilip sevilmediğini umursamayarak sevmeye devam eder.

Lacan'ın (1998a) bizi XX. Seminer'de uyardığı üzere, aşk ikiden bir yapmaya, ikiye birde eritmeye çalışan narsistik bir amaç olduğu sürece farklılığın imhasını (s. 6) hedefler. Kendini veya kendi ideal benini ötekinde bulma çabasındayken kişi kendisiyle öteki arasındaki bütün farklılıkları gözden kaçırmaya meyillidir. Aşk, arzusunun cehaletini içinde barındıran bir tutkudur. (Lacan, 1998a) Dolayısıyla hayatın acılarına katlanabilmek için sevmek fiili bir kalkan olarak kullanılır. *“... Kendimi unutunca seni yaşıyorum/yaşamak/bu ânı yaşamaktır/ammon râ' hotep/veya tafnit/kim olduğunu bilmek istemiyorum/yalnız etrafında nefes almalıyım”*(Çelebi 2018: 18) Asaf Hâlet'in bu dizeleri, sevmeye ediminin amacının yaşamak olduğunu gözler önüne serer. Necati Cumalı *“Ölümü Düşünmezdim”* (Cumalı, 1991: 16) adlı şiirinde *“Sadece seni düşündüğüm geceler/Neden ölümü hiç düşünmedim”* diye sorarken sevgiliyi yaşama sebebi addeder.

*“Seni bağırabilsem seni,
Dipsiz kuyulara,
Akan yıldıza,
...
Seni anlatabilsem seni...
Yokluğun, cehennemın öbür adıdır
Üşüyorum, kapama gözlerini...”*

(Arif, 2009: 21)

Arif hiçbir zaman aşkına karşılık alamasa da yazmaktan hiç vazgeçmez. Gerçek bir âşık olan şair, Leyla Hanım’dan karşılık bulamamıştır. Leyla’sı dostluktan öteye geçmemiş buna müsaade etmemiştir. Fakat sevgi/dostluk aşkın alt kümelerinden biridir. Lacan’ın da söylediği gibi “İnsan, kendi içinde aşırı, kendisine aşırıdır.” Fazlaca zorluk içinde sürgün zamanlarında aşkını doruklarda yaşayan şair, başına gelen olumsuzluklara rağmen defalarca reddedilse bile sevdiğine mektup yazmaktan biran bile vazgeçmemektedir. Çünkü reddedilmek arzuyu tetikler ve dolayısıyla artırır. Sevgiliyle araya engel girdiğinde âşıktaki duygunun şiddeti de aynı oranda çoğalmaktadır. Aşkın sonunda dostluğa dönüştüğü ileri sürülür. Bu görüş Stoacıların aşk tanımına da uymaktadır: “*Aşk, bizi güzelliğiyle çeken bir kişinin dostluğunu elde etme arzusudur.*” (Sponville, 2013: 71) Şair bu şiirinde iyi, kötü, şerefli, namussuz dinlemeden herkese, nefes alan, dinleyebilen herkese sevgilisini anlatmak istemiştir çünkü aşk anlatıldıkça artan bir duygudur. Uzaklık, zorluk âşğın aşkını güçlendirir. Parmaklıklar ardı, sürgün, yalnızlık sevene engel değildir. Leyla’nın ikinci evliliğini yaptığı haberini Ahmed Arif sürgündeyken almıştır. Şiirin son bölümünde sitemli olsa da sevgilisinden vazgeçmediğini göstermektedir: “Yitirmiş tılsımını ilk sevmelerin/Yitirmiş öpücükleri,” dizelerinde adeta ‘Beni neden sevmedin?’ diye bağırılmaktadır. Her şeye rağmen son iki dize şairin duygularındaki büyük yoğunluğu göstermektedir. Cehennemde bile üşürüm sen gözlerini kapatırsan diyerek, cehennemın ölümü getirdiğini ve ölümün soğukluğunu, ebedi yokluğunu hissettirmektedir. Orada kavuşma ihtimali yok olur. Sevgilinin gözlerini ise güneşe benzetir. Yan yana olmasalar bile onun yaşadığını bilerek içini ısıtacak kadar büyük sevmektedir. Sevmek olgusu umursanmadan

sadece sevmek üzerine yazılmış bir şiir haline gelmektedir. Sevme becerisini gösterebilmek için mutlaka sevilebilecek bir insana gereksinim duyulur ya da sevebilmek ve onsuz doyurulamayacağına inanılan ihtiyaçlar olduğunda ötekini sevme dürtüsü gelişir.

*“Adını yazıyorum, saçlarını çiziyorum
Eğilip düşünüyorum boş kâğıtlara
Sensin işte, yalnız sensin sevdiğim
Her haline ayrı bir şiir söylemeliyim.”*

(Cumalı, 1991: 41)

Dizelerinin yer aldığı “Gölge” şiirinde alt anlamların aranmasından ziyade kelimelerin akla gelen ilk manalarıyla bu şiiri çözümlemek yerinde olacaktır. Buradaki dizelerde bir âşğın ruh dünyası gözler önüne serilmektedir. Boş kâğıtlara bakarken bile sevdiğinin hayalini görebilmek, aşk duygusunun yoğunluğunun kanıtı niteliğindedir. İlk anlamıyla kullanıldığında ‘aşk’ kelimesi, dürtünün bir nesne/kadın üzerinden arzuya dönüşümünü, tutku denen şeyi, duyguları, arzuları, bir istenci, özne için yaşamını ve bütün varlığını ortaya koyan davranışları ifade eder. “Tutku: Öznenin bütün güçlerini harekete geçiren ölüm kalım meselesi. “Aşk, diye yazar Stendhal, benim için her zaman yaşamın en büyük, hatta tek sorunu olmuştur” (La Vie de Henry Brulard, [Henry Brulard’ın Yaşamı]). Âşık için, sevdiği kişi (kadın ya da erkek) –bunu dilediği bağlama oturtma işini (kadın ya da erkek) okurlara bırakalım- onun “her şeyi”, “hayatıdır”.” (Blondel, 2003: 96) Aslında bir çeşit takıntı, saplantıdır aşk; göz koymaktır, içine düştüğü sevgilinin ve onun sevgisinin öğrettiği şeylerin verdiği mutlulukla, cinayet dâhil, önünü sonunu düşünmeden sonuç ne olursa olsun tek tatmin kaynağı olan bu amaca ulaşmaktır. “Sensin işte, yalnız sensin sevdiğim” dizesi şairin aslî amacının sevmekten ziyade “sen”i sevmek olduğunu göstermektedir. “Her haline” dizesiyle kalbindeki sevgilinin sorgusuz sualsiz kabulünü vurgulamaktadır. “İncil’in Tanrısı (Aşk Tanrısı) gibi konuşur: “Seni adıyla çağırdım” (İşaya, 45: 4) –özel, eşsiz ad, o adamı (ya da kadını) işaret eden ve başka hiç kimseyi çağırmayan o ad. Seni seviyorum, yeri tutulamayacak seni, yokluğunda hiçbir şeyden hiç kimseden teselli bulamayacağım seni, başka hiç kimsenin veremeyeceklerini bana getiren biricik seni, bu dünyada seni adıyla

çağırabilecek tek kişiyim ve seni, seviyorum.” Bu ismi sadece âşık kullanır, sevdiğini çağırabilecek tek kişi âşıktır. Diğer insanlar için bu sıradan bir durum olsa da âşık için sevdiğini seçmesini sağlayan seslendiği o addır. “Ve geri kalan her şeyden üstün olan bu aşk, yalnızca benim olan bu aşkın adı tapınmadır: Benzersizin aşkınlığı önünde eğilmektir.” (Blondel, 2003: 36-37)

Sevilen/sevgili uğrunda yapılmayanı bırakmayan seven/âşık, aşkı yaşatmak için her şeyden vazgeçer. Öyle aşklar vardır ki pervane gibi sonunda ölüm olduğunu bilmesine rağmen ışığa koşar. Aşk halinde canın, yaşamın hiçbir anlamı yoktur. Kimisi aşkı uğruna dağları delerken kimisi de Gökbüvet’in buz gibi sularında boğulmuştur. Abdurrahim Karakoç:

“Her nesnenin bir bitimi var ama

Aşka hudut çizilmiyor Mihriban”

(Karakoç, 1996: 20)

derken tam olarak bundan bahsetmiştir. “Hudut” kelimesinde aşktaki sınırları yani değer yargılarını, anlamları, yasayı ve yasağı aşma tavrı vardır. Aşk, bitmek tükenmek bilmeyen bir arzudur. Sınırı yoktur. Her yıkımda yeniden restorasyon vardır. Sevmek umursanmadan tek amaç sevmek olur.

Aşk tek bir varlığı herkesten ayrı tutarak benzersiz kılar, diğerlerinden soyutlar ve ayırır onu, bir tercih, bir seçim oluşturur. Sevmek, tek bir varlığı ve yalnızca onu, insanlığın tümünden ayrı tutulan benzersiz bir varlığı sevmektir: “Benim için dünyada var olmuş tek kadındı o”: Aşk için verilebilecek en iyi tanım budur. Diğer taraftan tek bir varlığı diğer hepsinden ayrı tutarak yaşanan bu aşkın bilinçdışı modeli açıkça saptanabilir: Bir erkek için tek olan tek bir kadın vardır, çünkü her zaman tek bir kadın vardır: Anne. Ayrıca *İtiraf*’ın aynı metninde Rousseau, Madam Warens’le ilişkileri sırasında kendi adının “Ufaklık” olduğunu ve sevdiği kadına da “Anne” diye hitap ettiğini gizlemez. “İlk görüşmemizdeki o kaçamak bakışma, bana bir daha asla hissettiremediği kadar gerçek bir tutkuyla dolu tek anımızdı; dahası, bir sürprizin işiydi bu ilk an. Uygunsuz bakışlarım mendilinin gizlediği şeyleri yoklamadan edemiyordu, orada iyi kötü gizlenmiş bir dolgunluk bile bakışlarımı pekâlâ çekebilirdi. Onun yanında ne bir taşkınlığım ne de dizginleyemediğim arzularım oluyordu: Enfes bir huzurla doluyordu içim, neden haz aldığımı bilmeksizin tadını çıkarıyordum bunun. Yaşamımı, hatta sonsuzluğu bir an

olsun sıkılmadan böyle geçirebilirdim. {...} Onun yanında yaşamının sarhoşluğu, günlerimi orada geçiriyor olmanın ateşli arzusu içinde, yanımda olsa da olmasa da şefkatli bir anne, sevgili bir kız kardeş, tatlı bir dost buluyordum onda, hepsi bu. Onu hep böyle, hep aynı görüyordum ve ondan başkasını görmüyordu gözlerim. Kalbimde öteden beri yer etmiş imgesi başka kimseye yer bırakmıyordu; benim için dünyadaki tek kadındı o ve bana yaşattığı duyguların sonsuz dinginliği, başkalarına açılma zamanı bırakmıyordu duygularıma, beni ondan ve onun olanca çekiciliğinden koruyordu. Kısacası, akıllı usluydum, çünkü seviyordum onu. Doğru dürüst dile getiremediğim bütün bu etkiler üstüne, ona ne tür bir bağlılık gösterdiğim konusunda isteyen istediğini söyleyebilir.” (Blondel, 2003: 191)

İsmet Özel “*Büyücüm, aşkımı dürtünüm benim/bir oyun kuralı değiliz artık, sevin.*” (Özel 2013: 47) dizeleriyle aşkın; âşığın dışında gelişen, sevgili tarafından oluşturulan bir arzu olduğuna değinmektedir. Aşkın bir oyun gibi kurallara bağlı olmadığını, gelişigüzel yaşandığını anlatır. İçinden geldiği gibi davranabilecekleri için insanı yormadan, zorlamadan sadece hissettikleriyle var olunabileceğini söylemektedir. Sevmek için ötekine ihtiyaç duyulsa da bu sevgiyi sürdürebilmek için karşılık beklemeye gerek duyulmaz. Öteki sadece var olduğu için sevilmektedir. Ben, bir özne olarak yalnızca Sen’le, yani diğer bir özneye olan ilişki içinde, o öznenin verdiği tepkinin sonucunda karşılaştığı duygu-durum aracılığıyla düşünür ve hisseder. Feuerbach partnerlerin bir olma dürtüsünü birbirini içinde erime olarak değil, farklılığın ortaya çıkması olarak görür. Sen’den farklı olması istenir, çünkü Ben’le özdeş olanla bir karşılıklık, karşılaşma yaşama mümkün değildir, bu ancak Öteki’yle olur. (Hasanoğlu, 2022: 23) “*Olgunlaşmamış sevgi, “Seni seviyorum çünkü sana ihtiyacım var” der. Olgunlaşmış sevginin söylediği ise “Sana ihtiyacım var çünkü seni seviyorum ”dur.* Bu sözünü örneklendirmek için Fromm, Karl Marx’ın bir sözünü ekleyerek onu daha açık olarak: “*Gözlerim olduğu için görmeye ihtiyacım var, beynim olduğu için düşünmeye ihtiyacım var ve bir kalbim olduğu için hissetmeye ihtiyacım var. Kısacası ben insan olduğum için, insana ve dünyaya ihtiyaç duyuyorum.*” diye ifade eder.” (Fromm, 2022: 185) Édouard Pichon, sevmeyi esas alan ve âşığın sevilen varlık için, bir anlamda onun kendisine sahip çıkması için kendinden vazgeçtiği *verici aşk* terimini getirmiştir. Aziz Augustinus’un deyişiyle bir yaşamın aşkta ölümü, ama aynı zamanda sevdiğinde yitip gittikçe kendini daha da

kusursuz hissetmesi söz konusudur. Leibniz'in aforizması da 'sevmek' sözcüğünün bu anlamına bağlanır. Sevmek, sevdiğinden tekerci bir yarar sağlamaya çalışmaktansa, onun iyiliğini istemek değil midir? Bunun karşısına da *alıcı aşk* terimi getirilebilir: 'Kendim için sevilmek istiyorum' diyen insanlar aslında sevmekten çok sevilmek istediklerini belirtir. Bu tür aşk ilişkisini ifade etmek için Pichon geniş anlamlı alıcı aşk terimini önermiştir. (Blondel, 2003: 213)

*“Sen şimdi sevincimin akranısın
ey kanıma çakıllar karıştıran isyan
doğrusu seni toprağı eller gibi sevdim
yaralarımı onduranımsın
yatağımı hiç boş bırakmayan..”*

(Özel, 2013: 93)

Aşk mutlaka sakinleşeceği bir mekân peşindedir. Sabit hale, yani sıvı halden katı hale geçeceği, zamanın yıpratıcılığına direnebileceği ve bağlılığın kesinleşeceği bir durum arar. Anın geçiciliği ve bağlantısızlığı aşılmalıdır. (Hasanoğlu, 2022: 120) Şair buradaki dizelerde sevgilisini sevinçleriyle özdeşleştirir. Sevincinin sebebi olan durumları sevgiliyle bağdaştırıp hayatının bütün anlamlarını ona mal etmektedir. Aşkına karşılık verip vermemesiyle ilgilenmeden sadece ötekinin/sevgilinin var oluşuyla mutluluk tatminini var etmektedir. Devam eden dizelerde “*seni toprağı eller gibi sevdim.*” diyerek sevgiliyi hiçbir amaç taşımadan, kendine hiçbir yarar gözetmeden, aşkı araçsallaştırmadan doğayla kutsallaştırır. Toprağı elleme kavramı ürün, mahsul, bereket simgesidir. Burada yeniden doğuşa da gönderme yapılmaktadır. Sevmenin iyileştirici/onarıcı gücü, yaraları kapatıp insanları günahsız, çocuksu hale getirmektedir. Son dizesiyle aşkın cinselliğe olan katkısına vurgu yapar. Freud’a göre aşkın temeli cinselliğe dayanır. “*İnsan kendisine en büyük zevki, cinsel organlarla sevişmenin verdiği deneyerek bulmuştur ve böylece cinsel sevgi, insanın her türlü mutluluğunun öncüsü olmuş ve o, mutluluğunu cinsel ilişkilerde, cinsel organlarla birleşme yollarında aramayı yaşamının ana noktası haline getirmiştir.*” (Fromm, 2022: 109) Âşık her şeyden önce sevmek ve sevgilide zuhur etmek istemektedir. Bütün varlığıyla sevgiliyle birleşmek ve onun içinde eriyerek

bir olma arzusundadır. Seviliyor olma durumunu göz ardı edip aslî amacı sevmek ve sevgiliyle bir bütün olmaktır.

“Hayatım aklımdan geçiyor da/Nerede olursam olayım/İster çocukluk çağımda/İster yedi yıl uzakta/Güler bana doğru geliyor/Ben, ona!..” (Cumalı 1991: 67) Şair, *“Güler Bana Geliyor”* adlı şiirinde aşk hissini Gülerle özdeşleştirerek aşk/sevda kelimesini kullanmadan duygularını açıkça ifade etmektedir. Yeryüzünde, bilincinde ya da bilinçdışında olan her duygu-durumu yansıtıcı figürle ifade ederek açıklayabilmektedir. Güzel olan ne varsa Güler’de toplanmış, seviyecek her şey onda zuhur etmiştir. *Aşklar Yalnızlıklar* adlı Toplu Şiirler’inin yayınlandığı eserinde 1. Kitap adındaki kısım tamamıyla Güler’e ve ona duyduğu aşka ayrılmaktadır. Aşk kelimesi neredeyse hiç kullanılmadan Gülerle birlikte bu duygu o kadar yoğun verilmektedir ki Necati Cumalı için aşk, Güler olmuştur. Ne zaman ve ne şekilde olursa olsun Güler, şair için bir aşk nesnesi konumunda bulunmaktadır. *“Güler bana doğru geliyor”* dizesinden anlaşılabileceği gibi bu aşk ilişkisinde hisler karşılıklıdır. Güler’i barındıran şiirleri toplu olarak dikkate alındığında şairin kaygısı Güler’i kaybetmekten ibarettir. Güler’i kaybetme korkusunun ölüm korkusundan bile daha üstün olduğu görülmektedir. *“Gün gelir de Güler/Buralardan giderse/Bu gezdiğin tozduğun/Dört yanı haram eder de gider”*(Cumalı 1991: 66) dizeleri yukarıdaki düşüncenin doğruluğunu kanıtlar niteliktedir.

2.2. AŞK, BİR ARZUDUR

“Şimdi, herkesin açıkça bildiği üzere, aşk bir tür arzudur.”

(Platon, “Phaidros”, 237d)

Lacan’ın yazdıklarında birbirinden ayrı düşünülmesi gereken iki temel aşk türü vardır: *“Narsistik seks sevgisi ve gerçek yüce sevgi”*. Araştırmalarının ilk sonuçlarında, temelde sevgiyi narsistik bir yapı olan bir fonksiyon olarak gösterir. Yani arzulanma isteği olarak gösterir. (Lacan 1977a: 186) Narsistik aşkın doğası hakkında Lacan, *“Bütün soru, aşk nesnesinin arzusunun nesnesine benzer bir rolü nasıl yerine getirebileceğini keşfetmektir”* der. (Lacan 1977: 186). Freud ile başlayıp Lacan ile devam eden ekolde, tüm taleplerin sevilme isteği üzerine talepler olduğu

düşünülür. Lacan'ın vurguladığı durum, ötekine yöneltilen talebin ardında yatan arzudur. Talepten uzaklaşan arzular üretildiğinde, aslında talep ötekini hedef almaktadır. Konu, boşluğu doldurma, eksik olanı tamamlama talebiyle kafa karışıklığı içinde olduğu için aynı anda diğeriyle de ötekini karıştırır. Öteki, arzusu diğerlerine uygulanan bir talep olarak düşünülür. Bu noktada sevilen nesne diğerini bir tıpa yerine kullanır ve ötekinde tamamen görünmez olmayı sağlar. Bu şekilde görülen, aşk talebi *“Aşkın kanıtı haline dönüştürerek verilebilecek her şeyin özelliğini iptal eder”* (Lacan 1977: 286). XX. Seminerde Lacan, aşk bir duvardır ve kıymetlidir der. Aşk nadiren gerçekleşir, herkesin bildiği gibi belli bir süre devam eder. Madem cinsel ilişki diye bir şey yoktur öyleyse aşkta duvarı kırmak, kapıyı çarpıp da bir şişlik edinmekten başka söz konusu olan nedir? Aşkla ilgili meselede bir kırılma noktası vardır. Bu nokta da eksikliğin üstlenilmesi ve bunun ötekine aktarılma meselesidir. Eksiklik meselesinde aşk sürekli talep eder, talep etmekten asla vazgeçmez. *“Yine/hala talep eder. “Yine/hala” aşk talebinin ötekinden çıktığı, ötekiindeki çatlağın özel adıdır.”* Ötekiindeki bu çatlak da eksiklik/boşluk meselesidir. Boşluğun giderilmesi, eksiğin tamamlanması için âşık sürekli arzulanmayı talep eder çünkü başka bir şekilde bu boşluğunun çatlağı altında ezilip aşk ilişkisinde hüsrana uğrayacaktır. Lacan, “Her talep bir sevgi/aşk talebidir.” der. Aşk, Öteki olmadan yaşanamaz, bu da bizi Ötekine bağımlı kılar. Çünkü sevgi/aşk talebinde bir şart yoktur, dolayısıyla Öteki gereklidir. Lacan'ın öğretilerinden anladığımız kadarıyla eksik olanın arzulattığını düşünebiliriz. (Fink, 2019: 321)

Lacan'ın öğretilerinde Ötekinin iki hali söz konusudur: İlki büyük Ötekidir. Bu tam/bütün bir ötekidir. İkinci hali ise üzeri çizili A'dır. Dilin tam/bütün olmadığını ifade eder. Nevrotik özne anlamla alakalı bilgiyi Ötekine sorup ondan talep ettiğinde ‘şeylerin’ çevresinde dolaştığının, gösterenlerle birlikte bütün/eksiksiz bir anlama ulaşamayacağının farkına varır. Bir boşluğun etrafında kendi kendisini takip etmektedir. Burada bir çelişki/tutarsızlık görünmektedir. Arzu bir boşluk/eksik üzerine kurulduğu için özne, Ötekiden arzusunun karşılığını tam olarak karşılamasını bekler ve arzusunun dayandığı şey, Ötekinin üzeri çizili, Ötekinin eksik olmasıdır. Öznenin bütün soru(n)ları, talepleri, arzuları işte bu üzeri çizili Ötekinin garantisindedir. Dolayısıyla Lacan'ın meşhur formülünü şu şekilde yorumlayabiliriz: *“il n'y a pas d'Autre de l'Autre” yani “Ötekinin Ötekisi yoktur”.*

1959 yılındaki *Arzu ve Yorumlanması* başlıklı seminerde Lacan, bu formülü şöyle yazar: *S(A)*. Kısacası Ötekinde de eksik olan bir gösteren vardır.” (Fink, 2019: 59)

“Aşk, cinsel ilişkinin namevcudiyetini telafi eder.” “Aşk telafi eder” derken aşkın gerçek olmadığını kastediyoruz. Lacancı olmayan psikanalizde aşk en önemli şey olarak düşünülür. Lacan için aşkın önemli olmadığı düşünülür. Onun için aşk değil, arzu önemlidir.” (İzovich, 2015: 97) Küçük İskender’in “*şiddetle ihtiyacım var beni öpmene/dudakların dudaklarımı hacize gelsin/dokun! dokun! dokun etime,/etikle süslensin ardıç gözlerin*” (İskender, 2010: 120) dizeleri tam olarak Lacan’ın bu açıklamasını yansıtır. Aşk aşılmış ve onun yerini şehvet almıştır. Hislerden, duygulardan, ruhtan ziyade beden/et öncelenmiştir.

*“Bir sürü çiçek ama saydırmaya kalkma
Ayrı ayrı kadınlardan koparılmış
Kadınlardan ya hem de bilsen nerelerinden
Kahin-klin kahin-klin
Ben ne kadar öbür çiçekleri denesem
Senin gül oluyor aralarında”*

(Süreya, 2016: 31)

Cemal Süreya yukarıdaki dizelerde arzu nesnesi olarak görülen sevgili ve onun bedensel öğelerinden bahsetmektedir. “*Ayrı ayrı kadınlardan*” mısraıyla arzu nesnesinin yoğunluğunun çok fazla olduğunu dolayısıyla bunun da tek bir kişiyle dolduramayacağını vurgulamaktadır. Lacan’ın ‘*objet petit a*’ nesnesini tek bir kişiyle dolduramaz çünkü hadım edilme korkusu vardır. Lacan’a göre enstest ve *jouissance* imkânsızdır. Dile girmekle hadım edilmiştir o yüzden sürekli eksikliğini kadınlar üzerinden tamamlamaya çalışır. Diğer kadınları da dener fakat bu boşluk/eksiklik kapanmaz. İşte şair burada gülü arar. Gül dediği şey de arzu nesnesidir. Burada bahsi geçen sevgili, ideal kadındır. Arzunun kayıp nesnesi, ‘gül’ olan kadındır. Bütün kadınlardan bahseder fakat aralarından bir tanesini ister çünkü onun diğer kadınlardan başka bir özelliği vardır. Her çiçekten/kadından ayrı ayrı topluyor; çünkü erkek fetişist düşünür kadının ayrı ayrı özelliklerini, bütünü düşünmez, kadın bütünüyle düşünmesini ister. Şiirde bir bütün kadın/ideal kadın imgesi yoktur. Üstelik şair de bunun farkına varmış dolayısıyla aşkın yanılsamasını kırmıştır. Tek

bir kadın şaire yetmemektedir, aşkı aşan bir tavrı vardır. Ayrıca bunları söyleyen şair, aradığı o bütün ideal imgelerini hiçbir zaman bir kadında bulamayacaktır. Çünkü aradığı ‘ideal’, şairin kendi fantezisidir. Buradan çıkarılabilecek başka bir fenomen; şairin arzu nesnesini değil, arzusunun arzusunu istiyor oluşudur. Kadınlara ulaşmak istemez çünkü arzusunu tüketmek istemiyor. Burada eril bir aşk fantezisi vardır; erkek uzakta/erişilemez olanı sever. Her çiçekten ayrı ayrı kopardığını söyleyen şair, aşk karşısında hiçbir zaman tek bir kadına râm olmaz. Buradaki şairin tutumu aşk karşısında bilinçli olduğunu gözler önüne sermektedir. “*Hem de bilsen nerelerinden*” dizesi direkt olarak cinselliği çağrıştırmaktadır. Birçok kadınla tensel münasebette bulunduğunu, arzu talebini karşılamaya çalıştığını fakat sonrasında gelen dizelerde bunu başaramadığını anlatmaktadır. Çünkü arzusunun nesnesi “gül” olan kadındır.

*“Şimdi sen çırılçıplak elma yiyorsun
Elma da elma ha allahlık
Bir yarısı kırmızı bir yarısı yine kırmızı
Kuşlar uçuyor üstünde
Gökyüzü var üstünde
Hatırlanacak olursa tam üç gün önce soyunmuştun
Bir duvarın üstünde.”*

(Süreya, 2016: 33)

Cemal Süreya’nın şiirlerinde özellikle “Üvercinka” adlı şiir kitabında toplanan şiirlerde büyük oranda cinselliği ima eden temsiller, gösterenler vardır. “Üvercinka şairi (Cemal Süreya)’nın şiirlerinde ele aldığı konular cinsi cephesi fazla kuvvetli aşk duygusu ile sosyal söylemlerdir. Bunlar yirminci yüzyılda bütün dünya edebiyatına derinden tesir eden Freud ile Marx’tan gelir.” (Kaplan, 1988: 276). William Shakespeare’in *Romeo ve Juliet* isimli oyununda geçen: “*Nasıl da yaşıyor yanağını eline/Ah o giydiği eldiven olsaydım da/Değseydim yüzüne!*” repliğiyle Süreya’nın yukarıdaki dizeleri benzer arzu talebinde bulunmaktadır. Arzulanan sevgiliye dokunabilmek, onunla tek bir vücut olabilmek ve onun tarafından arzulanmak âşkın aslî amaçlarından. Aşk, erotik fakat erotizmle cinsellik bir bütün veya aynı şey değildir. Bir içgüdü ya da fiziksel ihtiyaç olarak

cinsellik ve cinsel ilişki, kişinin hayatında ayrı bir yer tutar. Çoğu kez yanlışlıkla öteki hazlardan, arzulardan biri gibi düşünülse de “*şehvet, diğer hazlardan farklıdır çünkü yemek-içmek gibi tek başına yapıldığında zevk veren bir haz değildir*” (Levinas). Eros, bizi “öteki”ne götüren, ona yönelten bir yoldur. Eros, tekrardan zannedildiği gibi bedenlerin bir araya gelip kaynaşmasına, aralarındaki kopukluğun giderilmesine zemin sağlayan geçici bir oyun değildir; insanı şaşkına çeviren bir uçurumun ortaya çıktığı ve keşfedildiği o andır. Foucault, insanın cinsel ilişkiye girerken bile yalnız, tek başına olduğunu söylerken haklıdır fakat bu bir adım öteye de götürülebilir; insanın mutlak yalnızlığı asıl sevişirken ortaya çıkar. Aşka kapılmış halde sevişirken onun tüm bedeni tek bir şey gibi sözgelimi sadece ‘yüzü’ gibi görünür; ulaşılamayan, tanımlanamayan yüzü halini alır. Sevişmek, tenlerin birbirine sarılmasını, temasını, bir bütün haline gelmeyi engelleyen bütün yasaklar ortadan kalktığı anda bile sanki “öteki” kendini bütünüyle teslim etmiyormuş gibi en yakın olanı aramaktır. İki kişi arasındaki cinsel ilişki, birbiri içinde eriyip kaybolma, ikinin mükemmel uyum içinde ‘bir olma’ arzusuna rağmen, aradaki mesafeyi kaldırmaz fakat tersine bunu doğrular. (Göka, 2004: 77)

Marcel Proust’a göre aşk, mutluluk veren bir arzu bağlamında fakat aslında ıstıraplı bir kaygı bağlamında da bir bütünün peşinde koşmaktır. Ancak tamamına sahip olamadığımız şeyi severiz. Âşığın isteği, tutkusu, tamamıyla doyurulabilecek bir açlık değildir; âşık, ne tamamen hoşnut edilebilir ne de bütünüyle tatminsiz kalır. Onun zoru, acısı, sevgiliye dokunurken bile, elinin altından cıva gibi kayıp gitmesindendir; ulaşamadığı mükemmelliğin farklılığındadır. (Göka, 2004: 76) Bu şiirde aşkın şehvet/erotik görünümü göze çarpmaktadır. Şairin bilinçdışında sevgiliden hep uzak durma amacı vardır. Yakınına girdiği zaman yutulma/hadım edilme korkusu oluşur. Nazım Hikmet’in de *Yine Sana Dair* isimli şiirinde geçtiği gibi; “*Sende, ben, imkânsızlığı seviyorum/fakat asla ümitsizliği değil*” (Hikmet 2012: 66) sevgiliden uzak durmak, ona kavuşmak istememek bu korkunun bilinçdışındaki etkilerindendir. Buna ek olarak yaşamın soyunma/çıplak tarafı iticidir. Bir perdenin arkasında izlemek, arzunun nesnesine duyulan arzuyu arttırır. Çünkü perde, engeldir. Aynı zamanda perdenin arkasında fantezi vardır. Ne olduğu tam olarak görülemediği için kişi kendi arzusuna/fantezisine göre o boşlukları doldurur.

*“Sakin kalkma köşenden, ısıttığın yerde dur,
Yine öpsün o dudak... Sarsın o kol belini!
Eşiğinde canımla ödüyorsam ne olur
Bir kadına inanmış olmanın bedelini?”*

(Çamlıbel, 2003: 189)

Şiirin ilk kısmında şairin yaşanmışlıklara duyulan arzusu ve özlemi göze çarpar. “...ısıttığın yerde dur” dizesindeki ısınan yer sevgiliye aittir. Şair sevgilisinin mevcut yerini korumak istemektedir. Onun gitmesine, arzusunun nesnesi görünümünden çıkmasına izin vermez. Çünkü eksikliğini ötekinde/sevgilide konumlandırmıştır. Aşk, ötekinin arzusuna sahip olmayı amaçlar. Aslında insan hayatındaki her şey ötekinin arzusunu/bakışını kendine çekmek üzerine kurulur. Gözde/görünür olmak amaçtır. Aşk, ötekinin arzusunun nesnesi olma girişimidir. Ötekinde bir eksiklik olduğu sanılır ve o eksikliğin de bizim yokluğumuz olduğu varsayılır. Bu eksikliğe/boşluğa kendimizi yerleştiririz. Bunu yaparken de ötekiindeki eksikliği tamamladığımızı düşünürüz. Sokrates ve Platon’a göre arzunun temeli eksiktir ya da arzu eksiğe dayanır. Aşk sahip olmadığımız bir şeyi veriyor olsa bile eksiğe arzu kadar bağlı olmaz. Arzu her zaman sahip olmadığımız bir şeye karşı ortaya çıkıyorsa, ilişkide arzunun devam edebilmesi için ya mutlaka sahip olmadığımız, ya henüz sahip olmadığımız ya da sevgilimizden henüz alamadığımız bir şey olması gerekir. Lacan’ın ifade ettiği şekilde, arzunun sahip olduğu tek şey eksiktir zira nesnesine sahip olduğu anda ortadan kaybolur. İnsanın kendisini beden ve ruhen âşık olduğu kişiye teslim etmesi onun arzusunu öldürebilir; partnerin arzusunu canlı tutabilmenin bu kadar zor olmasının sebebi de budur. Sokrates’e göre belki arzunun sürdürülebilmesi için ya imkânsız ya da henüz doyuma ulaşmamış bir arzu beslememiz, hatta belki tatminden özellikle kaçınmamız gerekir. Arzunun insanı iğne ipliğe çevirmesi, sararıp soldurması için arzulanan şeye (en azından hemen o anda) sahip olmamak gerekir. Sokrates şöyle bir mantık yürütür: Aşk, arzuladığından mahrumdur; eğer aşk güzellik arzuluyorsa, güzelliği yok demektir; eğer aşk iyiyi seviyorsa, iyilikten mahrum demektir. Bu bağlamda aşk, ne güzeldir ne de iyi, zira ikisinden de mahrumdur. (Fink, 2019: 301, 302) Tıpkı arzu gibi aşk da Ötekinin aşkıdır.

Diğer dizede Lacan'ın “yine/hala” kavramına çağrışım vardır. Tekrar, aşkta bir ayın gibidir fakat aslında bir yanılısamadır. Dürtüler tatmine ulaştığı vakit sönmeye başlar. Tekrarda arzulamaya devam etme içgüdüğü vardır. Arzu sona geldiğinde yeniden alevlenmesi için tekrarlanması gerekir. Fakat her tekrarda arzunun tamamen sönmesi engellense de azalmanın önüne geçebilmek çok zordur. Lacan'a göre aşkın ilk kelimesinin, her aşk söyleminin asli hücresinin “yine/hâlâ” (encore) kelimesi olması tesadüf değil. Yine/hâlâ âşıkların birbirlerine hitap ederken kullandıkları kelimedir. Sevilen, aşkın yine olduğu gibi sürmesini, sevdiğinin çehresinin hâlâ orada olmasını, âşklarının yine bugünkü gibi, şimdiki gibi devam etmesini ister. Yine/hâlâ, hem sürmesini hem yanmasını bilen aşkı yeni kılan kelimedir: Yine/hâlâ sürekliliğin en derin kelimesidir. (Recalcati, 2022: 88) “*Yine öpsün o dudak...*” dizesi arzulamaya devam etme çığılığıdır. Duygusal sevginin cinsel olarak tatmin olduğunda sönmesi onun kaderidir, devam edebilmesi için en baştan beri hassas elementlerden oluşmuş olması (tatminleri engellenenler gibi) ya da bu tür bir dönüşüme girmiş olması gerekir. Âşık olmanın bir türü direkt cinsel tatmin ve cinsel dürtülere dayanan nesne yüklü bir ilişkidir, bu hedefe ulaşıldığında söner; buna genellikle şehvetli aşk denir. Ama bildiğimiz kadarıyla libidinal durum çok nadiren basittir. Biraz önce sönen ihtiyacın canlanması ile kesin olarak ölçmek mümkündür; şüphesiz bu cinsel obje üzerine uzun süre ilgide ve tutkusuz zamanlarda da “sevmeye” devam etmek için tekrarlanması ilk itici güç olmuştur. (Freud, 2019: 55)

Şiirin ikinci kısmında ise âşık kendi benliğinden tamamıyla vazgeçmiş gözükür. “*...canımla ödüyorsam ne olur*” dizesinden hareketle şairin yaşamının sevgiliye/ötekine bağlandığını, sevgili olmadan varlığının hiçbir anlam ifade etmediğinden bahsettiğini söyleyebiliriz. Bu da bir anlamda, kendimizi bir başkasında kaybetmeyi gerektirir. Kendini başkasında kaybetmeyi çoğu insan cazip bulur ama derecesi kişiden kişiye değişir. Sevgilinin kollarında uzanırken zamanın durduğunu, zihnimize musallat olan tüm o sıkıcı düşüncelerin ve aptalca endişelerin sustuğunu, şu veya buna erişmek için bitmek bilmez uğraşlarımızı unuttuğumuzu veya tatlı bir boşluğa düştüğümüzü fark ederiz. “17. yüzyıl yazarlarından Honoré d'Urfé'ye (1935: 23) göre: [...] âşık olmak kendi içinde ölüp bir başkasında yeniden doğmaktır; insan sevdiği kişiyi memnun ettiği ölçüde kendini sever, kısacası sevmek

aslında kendini, eğer mümkünse tamamen sevilen kişiye dönüştürme isteğidir.” (Fink, 2019: 271, 272) *“Bir kadına inanmış olmanın bedeli”* mısraında şair, sevgilisine tamamiyle güvenir ve bunun karşısında ağır bir bedel ödeyeceğini bildiğini söylemektedir. Bedel olarak kendi benliğine, önceki değer ve anlamlarına, yaşama sırt çevirerek ötekinde yaşamını sürdürmeyi kabul etmiştir. Bu şiirdeki kadın/sevgili her şeyini âşığına vermemiş böylelikle şairin arzusunun nesnesi olmaya devam etmiştir. Çünkü arzusun devam edebilmesi için boşluk bırakması gerekir. *“Doğru aşk, sonsuz olana atılabilmek için her tür nesneyi reddeder. Bu, varlığı yalnızca ona duyulan ihtiyaçla, yaşanan huzursuzlukla, kendisini dolduracak şeyi arayan bir boşlukla açığa çıkan mutlak bir bilinmeze duyulan arzudur.”* Fichte (alıntılayan Rougemont, 1983) (Fink, 2019: 246)

*“Herkes uyusun bir seni uyutmam bir de ben uyumam
Herkes yokken biz oluruz biz uyumayalım
Nasıl olsa sarhoşuz nasıl olsa öpüşürüz sokaklarda
Beni bırak göğe bakalım”*

(Uyar, 2011: 80)

“Göğe Bakma Durağı” şiirinde aşkın doğal bir sonucu olarak Ben’den Biz’e geçiş bariz bir şekilde ortadadır. *“Herkes yokken biz oluruz”* dizesinde aslında arzusun tatmin edilmediği için sürdüğünü görebiliriz. Çünkü bir kere fethedilen bir vücut bir daha o ilk seferdeki gibi arzulanmayacaktır. Burada şairin arzusu sevgiliye daha ulaşmadığı için çok yoğundur. Fakat bu bir nevi aşkı engelleme girişimidir. Âşık olduğumuz kişiye âdeta bir nesne gibi sahip olduğumuzda arzumuz sona ermeye, bizzat aşkımızın kendisi yok olmaya mahkûmdur, çünkü arzuladığımız şey yalnızca sevilenin bedeni değildir. Aslında sadece zor kullanarak mutlak biçimde ona sahip olmak istemeyiz. (Recalcati, 2022: 63) *“...nasıl olsa öpüşürüz sokaklarda”* dizesinde arzusun sürekliliği ortaya koyulmuştur. Öpüşme eylemi, dolayısıyla tenlerin birbirleri içinde kaybolma arzusu aşkın hala canlı olduğunun kanıtı gibidir. Çünkü ötekine özellikle bedenlen sahip olma isteğinin bu dizedeki karşılığı olan öpüşme isteğinin, özellikle de sevgiliyi öpme arzusunun ortadan kalkması ilişkideki bir sorunun gösterenidir ve aşkın azalarak ortadan kalkacağıının, aşkın biteceğinin/öleceğinin habercisidir. Ötekine duyulan bir istek varsa aşk henüz

sönmemiş, arzunun nesnesi hala mevcut demektir. Bu dizede diğer bir dikkat çekici nokta da âşıkların “sarhoş” olmasıdır. Sarhoşluk bilinci askıya almak dolayısıyla da simgesel alanı bastırmak demektir. Simgesel alanın o dayatıcı, boğucu yasaklarından kurtulan özne, kolaylıkla kendi özüne/içine/benliğine dönebilir ve böylelikle toplum baskısından sıyrılarak en saçma bulduğu hareketi bile rahatlıkla gerçekleştirebilir. Çünkü o noktada artık Öteki silinmiştir ve sadece Ben vardır. Birey, kendi varoluşundan kaçmaya çalışırken “öteki”nin alanının ağına takılır. Öteki bakışlarını bize çevirdiği zaman üzerimizde tartışmasız bir büyüklük sağlar; ötekinin kaygısı, bizi sanki bir sarsıntının etkisi altındaymışız gibi bize rağmen ele geçirir. Bu yüzden insanın özünde belirsiz bir sevgi yoktur. Sevgi, insana istese de kaçamayacağı bir zorundalık olarak dayatılmıştır. Bu yüzden kendimizle öteki arasındaki zorunluluğun ilişkisi, kişiler arası alan, hem sevginin hem de nefretin yuvalandığı yerdir.

Sartre tüm arzu biçimlerini, öznenin “öteki”nden kurtulmak için ortaya koymuş olduğu savaş hileleri olarak tanımlar. Benim kendimi göremeyeceğim biçimde beni görerek (Bakhtin) bana sahip olan “öteki”yle ilişki, “ben bilinci”min temelinde bulunur. İşte bu nedenle hayat, benle öteki arasındaki mücadeledir. İnsanın hayat mücadelesi, doğayla değil “öteki”yledir; yalnızca “öteki”yle değil fakat aynı zamanda “öteki” sayesinde. “Öteki”yle “surat”-“yüz”e, “cilt”-“ten”e, “dokunma”-“okşama”ya dönüşür. Başkasının yüzü beni benliğimden başka tarafa yönelterek yükümü hafifletir. Okşama, arzulanan varlığın bakışı altında yaşamaktan kurtulmak için onu kendi tenine hapsedme girişimidir (Finkielkraut). (Göka, 2004: 74)

*"Küçüğüm, bu senin sesin, güzel ırmak
Önce rüzgârın öptüğü, sonra benim öptüğüm
Bu bitmemiş şiirler senin ayak bileklerin
Soluğun, kokun, karnın, gölgeli gözlerin
Bu böyle çözülü göğsün, enine boyuna dudakların
Sabahlara kadar ki büyük gözlerin böyle"*

(Berk, 2009: 91)

İlhan Berk bu şiirinde kadınsı olana yani aşka, yüceltilmiş bir libidinal arzu atfetmektedir. “Yüceltme, arzu için bir telafidir fakat tatmin de içerir.” (İzcvich, 2015: 28) Sevgilinin her hali, her bir parçası ayrı ayrı değerlendirilip hepsi tek bir duyguda toplanmaktadır. Sevgilinin sesinden başlayarak ayak bileklerine kadar sürüp giden bir duygulanım söz konusudur. Buradaki aşk, dürtüvari/cinsel aşk, libidinal bir

istektir. Sevgilinin sesini ırmağın o rahatlatıcı, dinginleştirici sesiyle bir tutan, etrafındaki bütün güzellikleri sevgilinin bir uzvuna bağlayan dizeler, karşısındaki kişiyi ne kadar aşkınlaştırdığını ortaya koyar. “*Bitmemiş şiirler*”i sevgilisinin vücut parçalarıyla anlatması ve bu parçaların özellikle de erojen bölgelerden seçilmesi şairin içindeki libidinal arzuyu gözler önüne serer. Bitmemiş olması da arzunun tatmin edilmediğini ve bu yüzden bu isteğin hala sürmeye devam ettiğini gösterir. “*Aşk ilişkisinde haz ve erotizm, kadın ve erkek arasında belli bir mesafeye ihtiyaç duyar. Belli miktarda giz ve gizem, kendini tam olarak açmamak, karşı tarafı aramaya iten ve heyecan veren en önemli etkenlerdendir.*” (Hasanoğlu, 2022: 182) Ancak bunların devamı sağlandığında aşk ilişkisi varlığını sürdürebilir. Tatmin edilen arzular sonucu aşk ilişkisi azalıp bitmeye mahkûmdur. Sevgilinin göğsü çözüldür fakat âşık ona dokunsal olarak erişememiş bu yüzden de arzulamaya devam etmektedir. “Göğüs” göstereni/imesi bu bağlamda önemlidir. M. Klein’a göre: “Nesneyle olan tam özdeşleşme, ilk önce göğse yönelik olan, sonra kişinin bütününe yönelen, libidinöz bağıllıkla gerçekleşir. Söz konusu özdeşleşme, nesne için duyulan ve onun paramparça olması ile alakalı korku ve endişe üzerine kurulan bir bağıllıktır. Suçluluk duygusu ve vicdanın sızlaması söz konusudur. Nesneye kol kanat germeye, onu düşmanlara karşı korumaya yönelik bir sorumluluk duygusu ve nesnenin muhtemel kaybı ile alakalı üzüntü söz konusudur. Kısmen bilinçli olabilen bu duygular, aşk dediğimiz duygunun asli ve temel unsurları arasında yer alır.” (Freud, 2006: 27)

Bu açıdan bakıldığında, aşk hakkında söylenen duyumların bazıları için abartılı olduğu da düşünülebilir.

Aşk: İlk başta bir parıltı, göz kamaştıran bir ışıltı. Mucize, göklerin bir bağıışı, büyülenme, gösterişli bir armağan, hayranlığa varan bir şaşkınlık. Yalnızca sanatçılar ve belki de âşıklar kayda değer bir şey söyleyebilir bu konuda. Çünkü umulmadık bir karşılaşma, beklenmedik bir rastlantı, yitirilen bir şeye, gümüş bir paraya, bir oğula (Luka’ya göre İncil, 15: 3-32), sağlığa kavuşmanın sonsuz mutluluğu kadar coşku verici bir neşedir aşk, “yakalanan zaman”dır (Proust), kimi zaman da saçma sapan bir olay: “Aşkın verebileceği en büyük mutluluk, sevilen kadının elini ilk kez tuttuğunuz o andır...” (Blondel, 2003: 9)

Çünkü o ilk andaki tadı bir daha asla yakalayamayız. İkinci, üçüncü, dördüncü tutuştan sonra bu duygu sıradanlaşır, ona karşı hissedilen yoğun arzu

azalır. Bir kere sahip olunduğu, arzusun tatmini deneyimlendiği için arzu da aşağı yönlü ivme kazanır. Bu aynı uyuşturucu kullanan insanların uyuşturucusuna karşı duyduğu his gibidir. İlk doz sizi mutluluktan göklere çıkartıp nirvanaya ulaştırır fakat sonrasında gelenler o ihtiyacı karşılamaz, bu yüzden de bağımlılar ‘altın vuruş’ ile aşırı dozdan hayatını kaybederken âşıklar da uğruna ölebilecekleri sevgiliyi bir kenara bırakıp yeni bir sevgili arayışı içine girerler. Lacan, psikiyatrinin özellikle üzerinde durduğu dilbilimin ve bilinçdışının verilerini kullanarak bireyin ve dolayısıyla da yazar ve şairin de kültürün dilsel-simgesel alanında sıkışıp kaldıklarını ve bu alan karşısında daima bastırdıklarının alanı olan bilinçdışına ve dolayimsız algı, kökensel arzu, mutlak tatmin alanı olan erken çocukluk döneminde, bir süre yaşantıladığı ve daha sonra da dili öğrenmekle birlikte kaybettiği alana geri dönmek istediğini belirtir. Lacan'a göre kaybedilen bu alan, Nirvana'dır ve buraya tekrar dönebilmek mümkün değildir. Kişinin hayatta gayreti, uğraşları ve kazanımlarının tamamı bu alanı kaybetmenin yarattığı boşluğu tamamlamadır. Bu sebeple hayat, hep ertelenmek zorunda olan bir vaat alanıdır. Burada ertelenen şey, bahsi geçen kaybedilmiş alanın doldurulması, vaat de kişinin bu alanın doldurulacağına daima inanmasıdır. (Şen, 2010: 182) Arzu, ancak bir şeyleri ertelemeyi başarabilirse arzu olabilir. Dürtünün tersine arzu, bir bitimi içerdiği için tatmin edilmeyi istemez. Aksine, arzusun bir hedefi olduğunu varsayarsak, bütünlüğünü koruyabilmesi için devam etmesi gerekir. Arzusun amacı arzulamanın sürmesidir. *Teskin edilememeyi arzulamak*: Bu durumdan alınan hazzın doğası, arzusun tatmin edilmesinden alınan hazzın doğasından farklıdır. (Verhaeghe, 2003: 169, 170) Kadınsı âşık olma biçimi kelimededen, aşkın ispatlarından, karşılık görmekten, ilişkiden yararlanır. Erkeksi âşık olma biçimiye o büsbütün fetişist sarhoşluğu içerisinde kendisini gösterir. Öteki'nin varlığını darmadağın edip birbirinden kopuk parçalara -dudaklara, bacaklara, kalçalara, ayak bileklerine vb.- ayırır. Bu şekilde karşımıza her aşk ilişkisinin dengesini sarsıyormuş gibi görünen aşılmaz bir çelişki çıkar: Aşkla cinsel arzusun fetişist özelliğinin uyuşmazlığı. Aşk bizzat aşkın nişanesiyle, aşk kelimeleriyle, aşkın verdiği sözle, sözün o "sonsuzluğu"yla tatmin olurken, “âşık olmak” Öteki'nin her şeyini arzu etmek, her şeyini eşsiz kılmak anlamına gelirken, Öteki'nin ayağıyla, ayakkabısıyla veya daha doğrusu bedeninin bir “parçası”yla tatmin olan cinsel arzu yapısal olarak sadakatsizmiş gibi görünür. Aşk ilişkisi iki özne arasında kurulurken

fetişist ilişki özneye nesne arasında kurulur. (Recalcati, 2022: 34, 35) Kadınlar kulaklarıyla, erkekler ise gözleriyle  şık olur. Yunancada  galma kelimesinin anlamlarından biri parıltı ve dehadır;  galma hayran olunası veya cezbedici bir şeydir (Lacan, 2017: 151, 52); tanrılar için kurulmuş bir tuzaktır, onların bakışlarını üzerine çeker; tekinsiz bir nesne veya efsundur. Lacan  galma'yı Karl Abraham'ın taslağını çizdiği ve Freud'un geliştirdiği kısmi nesneyle ilişkilendirir. Ona göre,  şık olduğumuz partnerlerimizi birer özne olarak değil de bize haz ve *jouissance* veren nesneler toplamı olarak gördüğümüz fikrinden rahatsız olan psikanalistler bu keşfin öneminden hızla uzaklaşmıştır. Gerçek, canlı, nefes alan insanların fantezilerini uyandırma ve dikkatle dinleme zahmetine girmiş her analistin farkında olduğu üzere, insanlar partnerlerinde onların "bütününü" değil, çok daha kısmi ve özgül bir şeyi tahrik edici bulurlar. Örneğin; "bana bakışlarında bir şey var", "beni kollarına alışı", "ses tonu" veya bedeninin belli bir parçasının belli bir açıdan veya belli bir ışık altındaki görünüşü gibi. (Fink, 2019: 314, 317)

* yanında mahzunluğumu arttıran
Aşkımdı, doymadığım aşkımdı!
Ne kadar öpsem okşasam
Kalçaların, yarı açık dudakların
Alacakaranlık bakışlarındı."*

(Cumalı, 1996: 69)

Necati Cumalı yukarıdaki dizelerde aşkın, kendisini istemediği duyumlara ittiğinden bahseder. Bunun sebebi de aşka olan doyumsuzluğudur. şiirde arzunun nesnesine olan isteğin devamlı hale gelmesi bu özgünlüğe sebep olarak gösterilse de aslında tam tersi olmalıdır. Arzu tatmin edildiği an bitim sürecine gireceği için aşk da beraberinde bitecektir. Fakat burada şair aşkın yanılsamasını kıramadığı için bilinçli olarak devam etmesini ister ama arzu nesnesinden bilinçdışı olarak kaçınır. Bu noktada şairi suçlamamak gerekir çünkü bunu bilmez ve aşkın devam etmesine uğraşır. Bu şekilde tatmin olacağını, aşkının süreceğini düşünür fakat bu tamamen beyhude bir çabadır. "Sonsuza dek", adına yaraşır her aşk söyleminde yer bulan bir ifadedir. "Sonsuza dek" her aşkın kendi saf ve saçma nedenselliğini bir sonsuzluk ifadesiyle anlamlandırma çabasıdır. Karşılaşmanın tesadüfi niteliğini söz' n

zorunluluğuna sonsuza dek dönüştürme çabasıdır. Aşk şans eseri doğar fakat âşıklar onu sonsuz kılmak için var kuvvetleriyle uğraşırlar. Adına yaraşır her aşk süreklilik talep eder, verilen söze bağlı kalınmasını talep eder. Âşıklar, kaçınılmaz olarak hiçliğe karışan “an”la yetinmez. Aşk devamlı olmak ister, ebediyet ister, “sonsuza dek” sürmeyi ister. (Recalcati, 2022: 28) Fakat bu mümkün değildir. Başlayan her şey başladığı andan itibaren bitmeye doğru evrilir. Aşkın başlangıcı aslında ayrılığın ilk adımıdır. Bunun farkında olan kişiler aşkı aşp bu yanılşamayı kırarlar fakat bu şiirde olduğu gibi fark edemeyenler de sonsuza kadar süreceğine inanarak kendilerini avuturlar. “*Ne kadar öpsem okşasam*” dizesinde bir yine/hala durumu yani *encore* -‘daha’sını- isteme vardır. Devamında gelen dizelerde de görüldüğü gibi burada amaç karşılıklı yaşanacak bir erotik ândır. Cinsel temas, simgesel alanın yasalarından ya da hayatın açtığı yaralardan kurtulmak için İki’nin birbirine tanıdığı nefeslenme zamanıdır. Cinsel arzu, karşılıklı olduğunda iki kişinin karıştığı bir tertip yaratır. Amaç ötekine dünyanın azabından sıyrılacağı bir zaman sağlamaktır. Söz konusu birliktelik, birlikte bir mekân, bir muafiyet noktası yaratmaktan geçer. Erotik haz geçici olmasına rağmen yaşanan süre boyunca bedenin yaralarından kurtulup özgürleşmek amacındadır. Bu birleşmede yaralar birbirleri içinde gizlendiği için rahatlama ânı yaşanır. “...Dünyanın akışını her defasında askıya alabilen bir güzellik ânıdır. Bu da sevilenin bedeninin bir kitaba dönüşüp metin niteliğini kazanabilmesi anlamına gelir ve biz de bu metni okumanın belirleyici, zorunlu ve arzu edilen bir şey olduğunu hissederiz. Beden kitaba dönüşürse ne şiddet ne zapt etmek ne de Öteki’yi parçalamak söz konusudur; yalnızca o “parça”yı arayış vardır. Kitap okumak, bedeni parça parça etmenin zıddıdır.” (Recalcati, 2022: 36, 37) Dudakların yarı açık olma durumu arzunun doyuma ulaşmadığının göstergesidir. O aralıkta şehvet ve arzu vardır. Tatmin olmadığı için aşk da devamlılık kazanmıştır. Arzunun/aşkın devam etmesi için boşluk bırakılması, kadının her şeyini âşığına vermemesi gerekir. “Yarı açık dudak” imgesinde de bu durum vardır. Şiirdeki sevgili, kendisini âşığına tamamıyla bırakmamış, bir boşluk yaratmıştır. Bu da aşkın süreceğinin garantisi niteliğindedir. “*Alacakaranlık bakışlarındı.*” dizesi de Lacan’ı doğrular niteliktedir; Lacan’a göre arzunun hareketine en iyi tekabül eden nesne bakıştır. Fakat karşılaşma her zaman ayrıntılardan, parçalardan, uzuvlardan oluşur; bakışlar, kokular, bir insan sesi, saçların veya gözlerin rengi, kıyafetler, bir silüet.

Asla ruhlara âşık olmayız, her zaman ve yalnızca bedenlere âşık oluruz. Şunu da eklemeli ki aşk bedenin ideal mükemmelliğinden ziyade bedene has bir kusurdan ileri gelir çoğunlukla. Bir bedenin mükemmelliği genellikle uyuşturur aşkı, sevileni fazlasıyla uzak ve erişilmez kılar, oysa kusur aşkın ortaya çıkabileceği noksanlığı açıp bu kusuru ilahi bir ayrıntı gibi gören arzuyu harekete geçirir. (Recalcati, 2022: 21) Uyar'ın sevgilisinin bakışlarını “alacakaranlık” addetmesinin sebebi de budur. Yarı aydınlık sayılması bir kusurunun olduğunu gösterir. Tamamıyla aydınlık demeyerek “alacakaranlık” demesi Lacan'ın bakış açısını kanıtlar niteliktedir.

*“her sevgi kitabında
asıl olan açlıktır
çoğunluktadır
sevişmek o yüzden gereklidir”*

(Uyar, 2011: 461, 462)

Turgut Uyar yukarıdaki dizelerde aşkın tensel yoksunluktan yani cinsel arzu yoğunluğundan kaynaklandığını anlatmaktadır. Freud'a göre aşk, libido kaynaklıdır. Arzunun sürekliliği, arzunun eksik nesnesine karşı hissedilen doyurulması güç açlıkla doğru orantılıdır. Arzunun nesne nedeni ne kadar eksikse arzunun yoğunluğu da o kadar fazladır. “her sevgi kitabında/asıl olan açlık” burada cinsel/tensel haz eksikliğidir. Sevgili, âşık için her zaman güzel, çekici ve arzu uyandırıcıdır. Bu dizelerde zamansızlık söz konusudur. Zaman burada arzuyu söndürmediği gibi aynı zamanda öldürmemiştir; çünkü zaman daha ziyade aşk tarafından askıya alınmış, sonsuzlukla bütünleştirilmiş -“her sevgi kitabında” bir genelleme yapılmıştır- hatta aşkın düşmanı değil, dostu olmuştur. Aşk zamanla bitmemiş, tersine büyümüştür. “Meselenin köküne baktığımızda arzu deneyiminin tutuşan bir aleve benzediğini görebiliriz. Ve cinsel arzunun alevini barındırmayan aşk yoktur. Aşk söyleminin tek hakikati cinsel arzudur. Karşılaşma, iki kişinin “aralarında seks” olmasına indirgenemeyecek hiçbir büyü sunmaz. Aşk, başka bir deyişle, yaşam isteğinin o fevri ve insanüstü mahiyetinin ve bu mahiyeti açığa çıkaran cinsel mekanizmanın ahlaki mazeretinden başka bir şey değildir.” (Recalcati, 2022: 29, 30) “sevişmek o yüzden gereklidir” dizesinde âşıkların birbirine değen bedenleri dünyanın acısını duraklatıp hayatın “kemirici boşluğuna” ara vermiş sayılabilir. Hayatın çıplak ve acı

tarafklarını askıya aldığı için aşk ve bunun sonucu olarak sevişmek insanları imgesel alana yakınlaştırır. Dolayısıyla hazzın ve aşkın devamlılığı arzuyu öldürmekten ziyade tazeler. Bunun sonucunda da aşk, bizi her defasında dünyanın yarasından kurtarır. “Her aşk karşılaşması zamanın doğal ve olağan akışını askıya alır; bir çukur, boş bir alan kazarak dünyadaki şeylerin normal seyri içerisinde öngöremeyeceğimiz bir aralık, bir kesinti ortaya çıkarır.” (Recalcati, 2022: 20)

“nedense
bir kadını sevmeye hep memelerinden başlanır
bir şeyi hatırlatmak mı ona
yoksa bir şeyi hatırlamak mı
bilmiyorum
ama nasıl bir şeyse güzel bir şey
üstelik sonsuz da”

(Uyar, 2011: 539)

Yukarıdaki dizelerde ‘ilk aşk’a yani bakım verene olan aşka, bilinçdişıyla gönderme yapılmıştır. Çocuk daha dili öğrenmemiş olduğu ve kendisini bakım verenin üzerinden izlediği/tanıdığı ayna evresinde aşkla ilgili olan ilk deneyimini de yaşar. Anne* çocuğun ilk aşkıdır. Daha kendi bilinci, kişiliği, ben’i oluşmamışken annesi yoluyla kendi yansımasını takip edecek ve imgesel alanın keyfini yaşayacaktır. Burası çocuk için bir nirvanadır. Çocuk büyüdükçe, dili öğrendikçe, anneden ayrıldıkça; şeyleri var oldukları gibi kavramaya, beslenmedeki doyunluğunu da memenin başından, anneden ayırmaya başlar. Böylelikle fiziksel ihtiyaçlarını, açlığını, sütün verdiği doyumu, anneyi ve memesini farklı nesneler olarak tanır. Çoğu şeyin değişik olduğunu keşfeder ve onların da kendilerine has bir yapıları bulunduğunu bilinç düzeyine çıkartır. İmgesel alanın krallığından, simgesel alanın köleliğine geçer. Bu noktada insanlara yaklaşmayı da öğrenmektedir: “Yemeğimi yersem annem bana gülümser, ağlarsam kıyamaz ve kucağına alır, kakamı yaptığımda beni över.” Bütün bu bahsedilen deneyimler netleşerek şu düşünceyi ortaya çıkarır: “Seviliyorum. Seviliyorum çünkü annemin çocuğuyum. Seviliyorum çünkü çaresizim. Seviliyorum çünkü güzel ve dayanılmazım. Seviliyorum

* Tezin bundan sonraki kısımlarında bakım veren için ‘anne’ kelimesi kullanılacaktır.

çünkü annemin bana gereksinimi var. Daha genel bir formülle söylersek: Böyle olduğum için seviliyorum.” (Fromm, 2020: 60) Analistler böyle bir aşkın kökeninde yatan resmin ideal anne-çocuk ilişkisi olduğunu söylerler. Eğer öyleyse âşık olmak hayatımızın ilk yıllarında yaşadığımız o mutlu anların, yalnızca bizim biz olduğumuz için sevildiğimizi hissettiğimiz, hiçbir koşulun öne sürülmediği ve yalnızca var olmamızla karşı tarafı mutlu edebildiğimiz o ütöpik anların peşinden koşmak demektir. (Hasanoğlu, 2022: 69) Turgut Uyar da “*bir kadını sevmeye hep memelerinden başlanır*” diyerek bunu dile getirmektedir. Bu, erkeğin aşk karşısındaki genel tutumudur. Şair, bir psikanalist gibi çok ince bir noktaya bilinçdışından dökülen duygular/kelimeler aracılığıyla parmak basmıştır. Meme, ilk doyumun sağlandığı organdır. Oral tatmin ve doyum içeren bu davranış, çocuğun ileriki yaşlarında da devam etmektedir. Bu tatminin farkında varıldıktan sonra yetişkin hale gelindiğinde doyum organı ikame olarak cinsel arzu nesnesine dönüşür. Meme, yine/hala arzulanabilir haldedir. Bu şekildeki yer değiştirme, sevgiliye karşı cinsel bir arzunun varlığına evrilir. Dolayısıyla aşk yanılsaması, yetişkinin çocukluğundan miras aldığı bir sevgili imgesini nesnesine yansıtmasına yol açar. Bu sebeple yetişkinlerin aşkı bir aktarımın, geçmişin, onu yansıtan bir şimdiye yöneltilmesinin sonucudur.

Ortada yitirilmiş bir cennet, kaybedilmiş bir nirvana ve tekrar ulaşılması mümkün olmayan bir jouissance vardır. Bu da eksikliğe/boşluğa neden olur. Analistler açısından bu eksik, simgesel iğdiş edilmenin sonucudur. Ayna evresinden sonra dilin, dolayısıyla kültürün alanına girdiğimizde yaşadığımız yabancılaşma gibi ihtiyaçlarımızı kelimelerle, bize ait olmayan bir dille anlatmak zorunda olmamızın memeden kesildiğimizde, tuvalet eğitimi görüp birincil doyum kaynağımızdan (anneden) ayrıldığımız zaman herkesin yapmak zorunda kaldığı şeyin, yani jouissance'ın ya da tatminin feda edilmesinin bir sonucudur. Aslında insanlardaki tüm arzular bu eksikten doğar; Lacan'ın ifadesiyle söylersek “*varlıktaki-eksik'ten veya olma eksikliği çekmek/olamamak'tan*” kaynaklanır. Eksik yoksa arzu da yoktur. Arzu bu eksikliği ortadan kaldırmaya, telafi etmeye, ikameye çalışır. Yeni bir şeye karşı duyduğumuz her arzu, bu aşına olduğumuz eksikten kaynaklanmış aynı arzunun devamı ve ikamesidir. Bundan dolayı Lacan, ara vermeden devam eden ve artan insan arzularını, “*olmak-istemenin metonimisi*” yani hadım edilmenin, dilde varolan

yabancılaşmanın ve jouissance kaybının, eksiğinin sebep olduğu varlıktaki eksiğin daima ikame edilmesi olarak niteler. “Her yeni *“istiyorum”* bu ilk ve asıl eksiğe daha kısa veya uzun yer değiştirme dizileri (veya metonimik yer değişimleri) tarafından bağlıdır.” (Fink, 2019: 126) “bir şeyi hatırlatmak mı ona/yoksa bir şeyi hatırlamak mı/bilmiyorum” dizelerinde görüldüğü üzere bu duygu o kadar eskidir ki bir şeyi sevme nedenimizi bile unutmuşuzdur. Bilinçdışından gelen “sev” emrine itaat ederek sadece o nesneye karşı bir tutku/arzu besleriz. “Bilmiyorum” denmesinin sebebi budur. Dil öncesi alana ait olan bu aşk ve arzu simgesel alanda da bizi takip eder fakat nedenini bilinçdışımızda bastırdığımız için açıklayamayız, sadece severiz. “üstelik sonsuz” olmasının da sebebi bu eksikliğin/boşluğun asla doldurulamayacak olmasıdır. Anneden ayrılış bir kere gerçekleştikten sonra tekrar o alana/âna dönmemiz mümkün değildir. Dolayısıyla eksiğin devam ettiği yerde sonsuzluk, tatminsizlik vardır. Lacan arzunun her daim bir eksik üzerine kurulduğunu, eksik yoksa arzunun da olamayacağını söyler. İstedğimiz şeyi elde ettiğimiz anda artık onu istemeyiz. Aslında arzuladığımız şey o değildir, onun hayalidir. Lacan, “arzu, onu tatmin eden nesneyle doğrudan ve saf bir ilişki içinde değildir” der.

2.3. AŞK, NARSİSİSTİK BİR DUYUMDUR

*“Sana seni anlatsam, anlatırım kendimi
Sende seni ararken kendimi arıyorum.”*

(Asaf, 2010: 322)

1914’te Freud aşk meselesini çoğunlukla narsisizm perspektifinden ele alır. Ona göre aşk, libidonun öznenin kendi benliğinden veya şahsından başka bir insana aktarılmasıdır. Bu aktarılmıyorsa *Besetzung* yani kateksis, ilgi veya duygu yatırımı adını verir. Özdeşleştirmede ego kendisini objenin özellikleri ile zenginleştirir, Ferenczi’nin deyişiyle ego, objeyi kendi içine yansıtır. Aşk olayında ise ego yoksullaşır, kendini objeye teslim eder. Objeyi en önemli unsurunun yerine koyar. (Freud, 2019: 47)

Freud, “Narsizm Üzerine”(1914/1957c) adlı yazısındaki aşk üzerine yoğun ve detaylı tartışmasında, sisteminde ikisinin toplamı her zaman sabit kalmak zorunda

olsa da “ben libidosu”yla “nesne libidosu” arasındaki ayrımı korumakta direnir. (Fink, 2019: 115, 116) Arzu nesnesi seçen kişinin kendisine benziyorsa, âşık olma durumu ben libidosunu tüketmez. Çünkü temelde kişi kendisine veya kendisindeki ötekine âşıktır. (ben=öteki) Carl Gustav Jung, aşıkta bireyin ideal kendiliğini ya da kendi yaşantılamadıklarını âşık olduğu kişiye yansıttığını ve onda bunu sevdiğini iddia eder. Sevilen kişide sevilenin kendisi algılanmaz, ona yansıtılan kendilik ideali görülür. Freud, aşkın insanın kendi Ben’ine, ya da kendi narsist idealine duyduğu narsist tutkunun yanıltıcı bir sonucu olduğunu iddia eder. Âşık olmanın, sevilende cisimleşen kendi ideal imgemizi delicesine sevmekten başka bir şey olmadığına inanır. “Seni seviyorum” dediğimde “kendimi senin aracılığıyla seviyorum” demiş olurum, “kendimi sende seviyorum” demiş olurum, “kendimi seviyorum”, “sendeki Ben’i seviyorum” demiş olurum. (Recalcati, 2022: 19) Âşığın aşk karşısındaki tavrı: “Sende gördüğüm Ben, bana o kadar tanıdık ki kendimi sevmekten başka çarem yokmuş gibi hissedirim.” hissiyle benzerdir. Bu da kişiye narsistik bir doyum sağlar. Lacan, kişinin kendisini, karşısındaki sevgili üzerinden izlemesi ve bu gördüğüne adeta tapınması bir yanılsamadan ibarettir der. Âşığın sevgiliye doğru olan tutumunda narsistik bir yönelim bulunduğu için “Bir tanrı olsan, sana tapardım” gibi büyüklenmeci ve gerçeği dışta bırakıcı bir tavırla karşılaşmamız mümkündür. Çünkü âşık kendisini Narkissos ile eş değer görür. İçindeki o yanılsamacı duygular o kadar yoğun ve aşkınlaştırılmış bir haldedir ki birini sevebilmesi için onda kendisini görmesi ve o gördüğü(nü sandığı) şeye adeta taparcasına bağlanmasıyla ilgili bir sorunu yoktur. Freud’a göre aşk esasen narsisizmin alanına giren bir hayali olgudur ve aynanın yanıltıcı yansımaları arasında tükenip gider. Karşımızdaki kişiyi gerçekte olduğu kişi olarak sevmeyiz, onun öyle olduğunu sandığımız kişiyi severiz, yani sevilenin yansıttığı kendi idealimiz için severiz. “Sende kendi ideal Ben’imi, senin bakışının beni görüp beni sevilir kılma biçimini severim.” Lacan’ın XX. Seminer’inde bir kelime oyunu yaparak söylediği gibi; “*elles se mément dans l’autre*” yani “birbirlerini birbirlerinin aynısıymış gibi severler” ya da “birbirlerindeki kendilerini severler” (Lacan 1998a: 85). Freud’a göre aşk her zaman beraberinde narsist fanteziler getirir. Aldatıcı bir tutkudur, âşık öznenin kendi kendisini transandantal hale getirebilmek uğruna arzusunun nesnesini gözünde büyüterek körleşmesinin sonucudur, kısacası bir hülya, bir seraptır. Ve sanılanın

aksine, bağışlamaktan çok almanın, vermekten çok sahip olmanın alanına girer; zapt etmekten çok sahiplenmeyle, ben'in merkezileşmesinden çok merkezileşmesiyle alakalıdır. İşte bu nedenle narsist fanteziyle beslenen her sevdalanma, yaşadığı ilk hayal kırıklığında, sevilenin gerçekte olduğu kişi ile onun ideal-narsist temsili arasında tecrübe ettiğimiz o ilk örtüşmezlik anında yok olmaya yüz tutar. (Recalcati, 2022: 19) Kişinin aşk karşısındaki bu narsistik tavrı hayatta kalma telaşından kaynaklanır. Çünkü ötekinde kendini aynalamak, ötekinde de kendini izlemek iki kere yaşamayı garantiler niteliktedir. Ovidius'un Narkissos mitine ilave ettiği Eko karakteri âşıkla maşukun aynı kişi olduğunu ve bunun Narkissos tarafından çok sonradan fark edildiğini anlatır. Burada bahsedilen aşk ilişkisinde Eko, Freud'un bahsettiği kişinin kendini aldattığı/yanılttığı durumun bir ispatı niteliği taşır. "Kendimi senin aracılığıyla seviyorum" düşüncesi tamamen bir yanılsamadır. Sevilen kişide kendimizi bulduğumuz/gördüğümüz fikri bir kurmacadan ibarettir. Ayrıca Narkissos için sorun belki de âşık olduğu bu imgeyi kendisi olarak, kendisinden başka bir şey olarak kabul edememesi, kendine mal edememesi, ayna evresindeki Öteki olarak ebeveynin yardımıyla nasıl içselleştiriliyorsa bu imgeyi öyle içselleştirememesidir. Narkissos'un durumunda, sevilen imge kendisine dışsal, kendisinin dışında bir şey olarak kalır. (Fink, 2019: 146) Burada kısaca Lacan'ın "Ayna Evresi"nden bahsetmek yerinde olacaktır. Çocuk, ilk 06-18 aylık zaman diliminde kendisini anne üzerinden izlediği için Narkissos ile aynı kaderi paylaşmakta ve imgesel alanın yarattığı bu hayali durumla aldatılmaktadır. Anneden başka bir varlık görüp tanımadığı için bütün hayatını, hislerini, meydana gelen durumları anne üzerinden karşılayıp seyrederek. Dili öğrenerek kültürün alanına/simgesel alana girmesiyle birlikte bu yanılgısının da farkına vararak ilk hayal kırıklığını yaşar. Narkissos'ta olduğu gibi âşık da kendisidir, maşuk da kendisidir. İkisini birbirinden ayırmak mümkün olmadığı için aşkına karşılık da bulamaz ve dolayısıyla harap olmuş bir şekilde aşkı, onu yok eder. Narsistik tipteki nesne seçimi imgesel tatmine ulaşmayı gözetir. Kendi yansımasını ötekinde görmekle ilgilidir, ötekini kendinin tam bir kopyası olarak ya da en azından kendisine çokça benzediğini gördüğü için de imgeseldir. (Fink, 2019: 120)

"Güzelliğin on par' etmez/Bu bendeki aşk olmasa"(Âşık Veysel) dizelerinde de yukarıda bahsettiğimiz o büyüklenmeci, kendine âşık olma tavrı vardır. "Genelde

şöyle söylenir: “Dünyanın en güzel kadını ancak elinde olanı verebilir”; ki çok yanıltır: tam olarak aldığımızı sandığımız şeyi verir, çünkü bu durumda alınan şeyin değerini ölçen imgelemdir” (no 383; bkz. No 391). La Rochefoucauld bu konuda gayet açıktır: “Sevgiliyi, onun aşkı için sevdiğini sanmak büyük bir yanılgıdır” ([Özdeyişler], no 374), çünkü “insanın kendine duyduğu sevgi hiçbir tutkuda aşktaki kadar güçlü değildir” (no 262). Sonuç: “Gerçek aşk hayalet görmekle aynı şeydir: Herkes sözünü eder ama kendisini gören çok azdır” (no 76). (Blondel, 2003: 218) “Benim aşkım seni her gün daha da güzelleştiriyor” demek, âşık olanın kendi büyümecili hayallerinin de yansımasıdır. (Hasanoğlu, 2022: 49) Aşka ya da sevgiliye âşık olma durumu ötelenip direkt kendi varlığına bağlılık dolayısıyla egosal bir yaklaşım vardır.

Bireyin kendisinin dışında bulduğu sevilen/seçilen imge -ideal ben-, belki de âşıklar arasında elde etme arzusu geliştiğinde, bunun neden çoğu zaman birbirine benzeyen ve daha da benzemek için zamanla kendilerine göze batmayacak değişiklikler yapan insanlar arasında olduğunu açıklayabilir. Bu insanlar fark etmeden ve hatta garipsemeden “aynı insan sendromu”na kapılırlar. Birbirlerine ne kadar benzediklerini ancak başka insanlardan duyduklarında fark ederler. Bu tür ilişkiler birdenbire başlar ve tamamen kaynaşma eğiliminde uzun bir süre her şeyi tüketen bir evrede seyreder. Partnerimizin bizimle kaynaşma arzusu bize pervasız gelebilir. Bu aşk sanki bizim bireyselliğimizi, özneliğimizi tamamen yadsımaya çalışır. Çünkü Lacan’ın (1938/1984) söylediği gibi, narsistik evrede öteki yoktur, öteki, öteki olarak tanınmaz (s.45); sadece ben/bir vardır. (Fink, 2019: 163) Lacan aşkın narsistik özelliğine dikkat çeker: “*Bir Öteki’ni severken, Öteki’ndeki kendimi severim; Öteki kendimden fazla olsa bile, kendimi Öteki için feda etmeye hazır olsam bile, Öteki’nde sevdiğim şey idealleştirdiğim mükemmelleştirdiğim Ego’mdur, kendi Yüce İyimidir - ama bu yine de Benim İyimidir*” (Zizek, 2015: 773). “*Hangi kitabı açtıysam seni okudum yıllardır/Hangi aynaya baktıysam seni gördüm*” (Oğuzcan 2015: 28) Ötekini bir figürana, bir yardımcı oyuncuya indirgediğimiz arzu, hayal, imge ve düşlere başvurarak daha üstün bir kusursuzluğa ulaştırdığımız şey aslında Ben’dir. Başarısız bir eylem, sıradan bir dil sürçmesi olarak aşk, kimliğini yansıtma yoluyla arıyor olsa da kimlik ve narsis saplantılara da bir o kadar hapsolmuş Ben’in –Freud buna “aktarım” diyecektir- “içkin bir sorunu”nu oluşturur.

Bu durumda tanımına bakıldığında sözde başkalarına yönelen aşk da kendini özsaygının yapay bir belirimi olarak ele verir. Aşkın gerçeği, bizim dışımızda değil, içimizdedir. Proust'un da belirttiği gibi, aşkın aşılmaz ve yoksunlaştırıcı gerçeği, aşk yanılması budur. (Blondel, 2003: 34)

*“Kadınım seninleydik
Evetlerde hayırlarda
Seninle yendik yenildik
Sevişirken gövdelerimizin
Uyumu gibiydi öfkelerimiz de
Sonunda karman çormanız işte
Ayırmam seni benimle”*

(Cumalı, 1991: 118)

Şair, yukarıdaki şiirde tamamlanmış olma yanılgısı içindedir. Her koşulda arzulanana/sevgiliyle bir bütün olduğunu sanmaktadır. İnsan karşısındakiyle uyumlu olduğunu sanmakla da bir yanılgı içine düşer. Aslında burada uyumdan kasıt; arzulanana/sevilen kişiye yapıştırılmış imajların sadece âşığın kafasında olduğu için gerçeklik payı olmaması ve dolayısıyla âşığın da bu durumda kendisine âşık olmasıdır. Kendi kafasından geçenlere, karşısındakinde gördüğünü zannettiği şeylere âşıktır. Bu da yanılgısının ana noktasını oluşturur. Çeşitli aşk tercihinde objenin kendimize ait ulaşılamayan bir egonun yerine kullanıldığı çok belirgindir. Kendi egomuz için ulaşmaya çabaladığımız ve narsisizmlüğimizi tatmin etmek için bu dolambaçlı yolda temin etmeye çalıştığımız mükemmellikler yüzünden severiz. (Freud, 2019: 47) Bu şiirde, hiç ayrılmayacak gibi tam bir harmoni içerisinde ölene kadar gidecek bir ilişki tasavvur edilir. Aşkın, âşık/şair açısından hem narsist hem de yüceltilmiş olduğu söylenebilir. Aşırı bir sevgi vakasının egonun objeyi kendi içine yansıtması ile tanımlanması mümkündür. Kierkegaard matah bir şeymiş gibi birini "kendinden çok" sevdiğini söyleyen şairleri sıkça, "övendükleri sevginin aslında kendilerine yönelik bir sevgi olduğu belki bu şairlerin gözünden kaçıyordur" diyerek eleştirir (s. 18). Ne de olsa bu sevgi benmerkezli olmaya devam eder, kişinin kendi zevkleri, tercihleri ve hazları doğrultusunda belirlenir. Özdeşleştirme vakasında obje kaybolur ya da ondan vazgeçilir; daha sonra egonun içine yerleşir ve ego kaybedilen

nesnenin bir taklidini kendi içinde oluşturur. (Freud, 2019: 48) Aslında sevdiğini düşünen narsistik kişi/âşık, ötekinden gerçekten nefret eder ve onu yok eder. Bu şiirde de görüldüğü üzere şairin/âşığın hadım edilme/yutulma korkusu vardır ve bu korkuya direnmektedir. Sırf bu açıdan bakıldığında bile Lacan haklıdır; çünkü erkeğin ilk korkusu hadım edilmektir ve âşık konumundayken kişi de hadım edilmeye mahkûm olur. Bu yüzden de şairimiz bu şiirde, bu korkusuna karşı koymaya çalışırken aslında sevdiği(ni sandığı) kişiden nefret ediyordur. Lacan bu konuda şöyle der: “Seni seviyorum, fakat açıklanamaz bir şekilde, bir şeyi senden daha fazla seviyorum –objet petit a– seni tahrip ettim” (Lacan, 1977, 263). Dolayısıyla, “ilk serap aslında aldatmadır” ki bu birinci sevgi türüdür, bu aynı zamanda “esaslı bir ikiye bölünme” tür (Lacan 1977: 253). Aşk aldatıcıdır, çünkü sevilme isterse, sevdiğini hayal eden kişi, gerçekten sevgi talebinin boşluğu içinde faaliyet gösteren arzusunun farkında değildir. Aynı zamanda sevgili seviyor ve öbür tarafın onu görmesini istiyordur. Dolayısıyla, Lacan için genellikle sevgi olarak adlandırdığımız şey aslında cehalettir ve aynı zamanda nefrettir (Lacan 1977: 263). Romantik aşk, cinsiyetler arasındaki ilişkinin imkânsızlığının boşluğunu dolduran bir illüzyondur. Ayrıca romantik sevgide belli bir kişi yoktur; gerçek bir insana ihtiyaç yoktur; gerekli olan sadece bir imajın varlığıdır. Burada da aslında bu imaj, âşığın ta kendisidir. Narsistik aşk ilişkisinde âşık adeta kendi kuyruğunu yiyen Ouroboros gibidir. Sürekli kendi etrafında döner ve sürekli kendi tahayyüllerine dolanıp yanılsamalarına sevdalanır. Şiire bir de âşık olunan kadın açısından bakarsak yine aynı narsisizmle, yansıtmayla karşılaşabiliriz: Psikanalize göre saf aşk yoktur, aşk “yüceltilmiş” libidodan ibarettir. Simone de Beauvoir erkekler tarafından yaratılan ve sevilen kadının sahte psikolojisini harekete geçiren 'Kadın Mitosu'na dikkati çekmektedir. Aslında kadın, biyolojik yapısı yüzünden farklı yönlerden erkekle aynı amacı gütmektedir. Sevgilisine kendisini sunarken, taptığı yine kendisidir. Bu da onu cinsiyetinden bağımsız olarak narsistik bir şekilde âşık yapar. Çünkü aşk zaten narsisizmden ibarettir. Kadının, pasif cinsel rolü nedeniyle, doğal olarak hükmedilme arzusunun duyması asla köle olma arzusu değildir. Kendini beğenen kadın, yabancı gözlerde kendi resmine büyümlü gözlerle bakabilmek için, aynaya bakar gibi kendini sevgiliye sunmaktadır. Bu nedenle kadının doyumsuz özverisinin sınırı yoktur. "Bir

anlık bir ihmali affetmesi, erkeğin kendisine daimi ve mutlak bir aşkla bağlı olması halinde mümkündür." (Beauvoir, 1993: 73)

*“Sen şimdi sevincimin akranısın
ey kanıma çakıllar karıştıran isyan
doğrusu seni toprağı eller gibi sevdim
yaralarımı onduranımsın
yatağımı hiç boş bırakmayan..”*

(Özel, 2013: 93)

İsmet Özel’in şiirdeki tavrı genel itibariyle narsistiktir. Yukarıda yer verdiğimiz şiirinden de anlaşılacağı üzere sevgiliye hem “sevincimin akranısın” ve “yaralarımı onduranımsın” hem de “kanıma çakıllar karıştıran isyan” diyerek içindeki düalizmi açığa çıkarır. Aşkta iyilik, kötülük iç içedir. Gözler bozulur. Kişi bir başkasında kendini sevmiş olur. Narsistik kişi, tavır olarak kendisinde bulunan olumsuz/kötü duyguları/niyetleri dışarıya yansıtır, ötekine yükleyerek onu suçlar ve böylelikle kendisini akladığı yanlışlamasına kapılır. Sevgili hem yaralara merhem hem de huzur kaçırandır. Bu tavırdaki insanlarda bu çiftdeğerli duygunun görülmesi olasıdır. İkili duyguların insanda meydana çıkması durumunun yaşanması normaldir. Sevmek, arzulamak, kafanda kurmaktır. Belki de ‘şey’leri oldukları gibi görseydik hiçbir şeyi sevemezdik. “Doğa, der Spinoza, kendi içinde ne sevilir ne de nefret uyandırır. Bir tek Tanrı, oldukları gibi sever varlıkları: İnsan sever, çünkü onları görmüyordur aslında.” (Blondel, 2003: 30) Spinoza’nın buradaki açıklaması, yukarıda bahsi geçen şiire oldukça uygundur. Şair/âşık içindeki olumsuz duygulardan kaçmak, onları dışarıya aktarmak yerine bunları içselleştirseydi buradaki aşk, narsistik olmaktan uzaklaşırdı fakat kendisini öncelediği için bu büyüklenmeci tavırla birlikte içindeki kötülükleri nesneye yapıştırıp ben’ini koruma içgüdüsünde bulunur. Çünkü: “Aşktan özsaygıyı çıkardığınızda, geriye çok az şey kalır: Bir kez gururdan arındı mı, nekahet halinde, kendini zor taşıyan, güçten düşmüş bir hasta olur çıkar.” [Chamfort, Özdeyişler, Düşünceler, Karakterler ve Kıssadan Hisseler, no 358]. Aşkın başkalarını sevmekten ibaret olduğu aslında bir yanlışlamadır. Aşk, saf bir özsaygı ya da narsisizm, bireysel ya da toplumsal bencilliktir. Billurlaştırmak, kendine değer vermektir, daha da kötüsü kendinde

toplum tarafından aktarılıp dayatılmış ne kadar imge varsa hepsini nesneye yansıtmaktır, öte yandan bu “aktarım” nesnenin de yansız ve değiştirilebilir olmasını içerir, aşka layık olduğu içten içe kabul edilen tek nesne ben’dir. (Blondel, 2003: 34) Proust’un aşk tanımına göre; sevgi içimizde o kadar büyüktür ki bu duyum bizden çıkar, ötekine gider ve ötekinde yansıtacak bir yüzey bulup tekrar o yüzeye çarparak bize geri döner. Bu geri dönme durumunda ayaklarımızın yerden kesilmişçesine âşık olmamızın nedeni bu duyumun bizden çıktığını unutmamızdır. Aslında tamamen kendi kendimizle alakalıdır. İnsan, en temelde kendine âşıktır.

“ben de bir şarkı yoktu sen okudun/bir ayna yoktu bende sen baktın/bereketli toprakların uykusunda bir köktüm/senin bakışınla yeşerdim yağmurlar yağmadan”(Mohammed Ebrahim Jafari’nin “*Xakestari*” isimli şiirinden) dizelerinde şair kendi varlığını öteki üzerinden izleyip tanıyarak kendisine verdiği değeri gösterir. Bu bir bakıma çocuktaki “Ayna Evresi”ne eşdeğerdir. Âşık/şair, kendi ben’ini öteki üzerinden yansıtarak tanımaktadır ve böylelikle tanıdığı yeni varlığa yani kendi ideal ben’ine âşık olur. Lacan’ın ifade ettiği gibi bu şiirde de şairin, seni seviyorum derken bunu söylemesindeki kastı; ‘kendimi senin üzerinden/aracılığınla seviyorum’dur.

“Benim adım insanların hizasına yazılmıştır.

Her gün yepyeni rüyalarla ödenebilen bir ceza bu.

Keşke yağmuru çağıracak kadar güzel olmasaydım

Ölüm ve acılar çatsaydı beni

...

Benim gövdem yıllar boyu sevmekle tarazlandı

Öyle bir çalınlarla gecenin çitlerinden atlardım

Bir güneş sayardım kendimi denizin karşısında”

(Özel, 2013: 161, 162)

Şiir, baştan aşağı narsisizm kokmaktadır. Şiirde konuşan dil, dolayısıyla şair, kendisini Tanrı seviyesinde görür. Hatta o kadar fazla bir büyüklenmeci tavidir ki bu, böylesine yüce bir varlıkken bir lütufta bulunup kendi adını insanlarla aynı hizaya getirir. Fakat ikinci dizede, aslında bunun bir yanılsama olduğunu da kabul eder gibidir; “rüyalarla ödenen bir ceza” tasvirinde rüyaların imgesel alana ait olması

bu büyüklenmeci tavrı açıklar niteliktedir. İmgesel alan, bilinçdışının alanına aittir. Burada insan kendi krallığını kurup dilediği gibi yaşayabilir. Aynı zamanda Ayna Evresi'nin de yer aldığı alan olduğu için anne tarafından verilen krallık (çocuk ağladığında hemen doyurulması, altını kirlettiğinde hemen temizlenmesi vb.) esas alınarak kişinin kendisini Tanrı seviyesinde görmesi olasıdır. “Keşke yağmuru çağırarak kadar güzel olmasaydım” dizesiyle şair kendisini rahmetin, bereketin kaynağı kısacası Tanrı figürü olarak gördüğünü ispatlar. Şiirin geneline bakıldığında da dünyada olan biten bütün güzelliklerden kendisini sorumlu tutar. Her şeye sahip olduğuna hükmeden bir tavrı vardır, bu her şeye artı bir değer/anlam katan ise sevgidir. “Benim gövdem yıllar boyu sevmekle tarazlandı” dizesi bunu kanıtlar. ‘Her şey’e eklenen ‘*objet petit a*’ şairdeki boşluğu/eksiği tamamlar.

Eğer peygamberliğim olursa ve bütün sırları ve her ilmi bilirim ve eğer dağları nakledecek bütün imanım olursa, fakat sevgim olmazsa, bir hiçim. Ve eğer bütün mallarımı sadaka olarak yedirsem ve eğer bedenimi yanmak üzere teslim edersem, fakat sevgim olmazsa, bana hiç faide etmez. Sevgi asla zeval bulmaz; fakat peygamberlikler ise iptal olunacaklar; diller ise, bitecekler; ilim ise, iptal olunacaktır. (Blondel, 2003: 57, 58)

İsmet Özel'in, Aziz Pavlus'un buradaki tavrına çok yakın bir tavrı vardır. Sevgi sayesinde bütün iyiliklerin kendisinde toplandığına, kötülüklerin dışarıda kaldığına, her şeyin bitip tükenecek olsa dahi sevginin ve onun verdiği bu hislerin bitmeyeceğine inanır. “bir güneş sayardım kendimi denizin karşısında” dizesi ve şiirin geneli bu düşünce üzerine kurulmuştur. Sevginin kendisinde toplandığı, bütün güzelliklerin de bu sevgi sayesinde olduğu düşüncesi hâkimdir. Aşk neşedir, güç artışıdır, büyük bir mutluluktur, sonsuz mutluluğa ve kusursuzluğa yakındır, bir başka deyişle, insanın kendini tamamlamasının bir yoludur, Spinoza varolma gücü için, varolma çabası –conatus- için soyut anlamda iyilikten çok yararlıktan söz etmeyi yeğler. Aslında aşk varolma mutluluğudur, kendini daha güçlü, daha mutlu hissetmenin, sonsuz mutluluğa yakın görmenin verdiği mutluluktur, sevilen nesne ya da kişinin varlığının verdiği neşedir. (Blondel, 2003: 62)

*“seni rüyalarımda buldum
ve çok beğendiğim için
oradan çıkmak istemedim*

...
ve bizzat
rüya
ben'im
kendi kendimi görüyorum
ve kendi içimde seyretmekteyim”

(Çelebi, 2018: 62)

Asaf Hâlet Çelebi, yukarıdaki şiirinde hayatının, ben'inin farkına varan ve her şeyi kendisi üzerinden izleyen bir tavidir. 'Rüya ve ben' imgeleri kişinin imgesel alanda çakılı kaldığını gösterir. Aynı zamanda burada narsistik bir konum da vardır; çünkü sevgilinin varlığından ziyade kendi varlığını, kendi biricikliğini öncelendiği söylenebilir. Bu duruşu da şairin/âşığın, aşkın yanılışmasını kıldığını gösterir. “Aşk ham hayaldir, düşlerde ve imgelemde ruhumuzu harekete geçiren şu cisimciklerin, hayaletlerin oyunudur; düştür, kavranmaz olan her şeyi göze alarak ele geçirmeye, yakalamaya çalışan çılgın ve acılı yanılışmadır.” (Blondel, 2003: 143) Şair tam da bunun farkına varmış ve aşkını rüyalarında devam ettirmeyi seçmiştir. Çünkü aşkın gerçekte bir yanılışma, bir hayal ürünü olduğunun farkındadır. Schopenhauer, aşkın amacı olan güzelliği bir yanılışma gibi ele alır. Ona göre sevilen, güzel bir kadınlayken, herhangi bir çirkin kadınla olduğundan daha fazla cinsel haz duymayız. Aşk, şehvetten farklı olarak, hayal gücünün bir ürünü, görüntülerin bir oyunudur. Rüyalar, bilinçdışımızın bir yansıması olduğu için orada -imgesel alanda- bastırmak zorunda olmadığımız duygularımızla içimizden geldiği gibi sevip davranabiliriz. Bize bir genişlik alanı açılmasını sağlar ve dilediğimizce sevmeye ya da nefret etmeye hakkına sahibizdir. Şair, aşkını 'rüyalarında bulmuş ve çok beğendiği için oradan çıkmak istememek'tedir. Özgürlük alanında, kültürün yasalarından sıyrılmış, sadece kendi arzu ve isteklerinin gerçekleşebileceği bir yer kısacası cennet ya da nirvana diye adlandırılabilir bir mekândan çıkmak istememesi oldukça doğaldır. Üstelik aşkın da yanılışması kırılmıştır ve bunun verdiği güç ve bilgiyle şair, kendi aşk tanımıyla hatta kendi dünyası içinde aşk ve bilumum şeyleri istediği gibi yaratacağı bir âlemedir. “Aşk yapın, dökün kurtlarınızı, daldan dala konun, fırsat buldukça haz

almaya bakın, canınız istediği anda “catleya”[†] yapın (Proust), ama sakın âşık olayım demeyin! Böylece aşkın tüm kötülüklerinden, kıskançlıktan, iç sıkıntısından, boş beklentiden, duyguların eskimesinden, düş kırıklıkları ve aldatmalar, cadalozlar ve ev canavarlarından kurtarmış olursunuz kendinizi...” (Blondel, 2003: 144) Şairin durumu, tam da burada anlatılan şekline evrilmiştir. “*ve bizzat/rüya/ben'im*” dizelerinde kendisinden duyduğu memnuniyeti görebiliriz. Burada, Lacan’ın bahsettiği “senin aracılığıyla kendimi seviyorum” tavrının da aşılması vardır. Şair bu şiirinde daha üst seviyeye gelmiş, neredeyse ‘sadece kendimi seviyorum’ noktasına ulaşmıştır. İmgesel alan hazların, tatminlerin, doyumların alanı olduğu için kendisini burada keşfeden insanın bu tavrı oldukça doğaldır. Sevmek, sevilme kavramlarının ötesine geçip bu farkındalığının hazzını yaşamaktadır. Son dizeler de; “*kendi kendimi görüyorum/ve kendi içimde seyretmekteyim*” yukarıdaki açıklamaların kanıtı niteliğindedir. Burada imgesel ikili ilişki vardır. Bu ilişkiye sahip kişi/şair kısaca şöyle özetlenebilir: “Eminim ki ötekinin ihtiyaçlarını *ben*, ama sadece *ben* karşılayabilirim. Eşit olarak bunun tersi de geçerlidir: Öteki kimsenin *benim*, ama sadece *benim* ihtiyaçlarımı karşılamasını talep ediyorum.” Bu ilişkinin basit biçimi annesinin her şeyi olmayı arzulayan ve aynı zamanda ondan aynı şeyi isteyen/talep eden Oedipal çocuktur. Bu ötekinin kendisi gibi aynı olmak zorunda olduğu ayna aşkıdır ve burada hiçbir eksikliğe izin yoktur. (Verhaeghe, 2003: 79) Bu şiirde görüldüğü gibi ruh ikizini bulan –ya da bulduğunu sanan- kişiler mutluluğa erişir. Ruh ikizi yani bizim aynımız gibi (olduğunu sandığımız biz gibi) olan birini kendimizin tam olarak benzerini veya aynadaki yansımısını aradığımız, imgesel düzene dair olgular, bir genişlik, ferahlık alanı sağladığından daha kabul edilebilirdir.

Birbirlerine âşık olan bireyler, ego ideallerini birbirleriyle değiştirirler. Karşılıklı sevmek demek aslında ötekinde kendi idealini sevmek demektir. Eğer bu hayal olmasaydı, muhtemelen yeryüzünde aşk diye bir şey olmazdı. Âşık olmamızın sebebi; daha iyi yanımızın imajına ve benliğimizin en iyi yanına ulaşamayacak olmamızdır. Bu anlayıştan, aşkın ancak belirli bir kültür düzeyinde ya da kişilik gelişiminin belli bir evresine ulaşıldıktan sonra mümkün olduğu açıktır. Ego idealinin yaratılması insanlığın ilerlediğini gösterir. İnsanlar kendilerinden gerçekten

[†] Parlak renkli çiçekleri olan ve başka orkide cinsleriyle çaprazlanarak gösterişli melezler üreten bir orkide türü. (Ed. n.)

memnun oldukları zaman, aşk da olanaksızlaşır. Arzu nesnesi büyük ölçüde bir düş/hayal üstüne, kendimizle ilgili gerçekleştirmeyi arzuladığımız tüm yanılsamaları astığımız bir askıdır. Bunu yaşayan kişi, tıpkı bir heykeltıraşın taştan heykel yapması gibi, hayali figürü yarattığımız malzemedir. Kendimizde olmayan fakat olmasını istediğimiz özellikleri ötekinde gördüğümüzde adeta tamamlanmışçasına bütünleşmek isteriz. Bu, karşı koyulmaz derecede yoğun bir istektir. Karşımızdaki kişide kendimizi bulduğumuz için bu ilişkinin bize çok yardımı olur. Onu bir ayna olarak düşünüp kendimizi onun üzerinden izleyerek beğenmediğimiz yanlarımızı değiştirip beğendiğimiz yanları ön plana çıkartabiliriz. Dolayısıyla bu durum iyi hissettirdiği için ona bağımlı ve mecbur oluruz. (Güleç, 2014: 59)

"Le désir de l'homme, c'est le désir de l'autre"; kişinin arzusu diğer kişi için ve/veya diğer kişinin arzusudur. Lacan'dan yapılan bu alıntı anlama açısından oldukça karmaşıktır. Çıkarabileceğimiz ilk anlam, başkasına duyulan arzunun oldukça sık rastlanılan bir olgu olmasıdır ve bu arzu, diğer kişi ulaşılamaz oldukça artar. Ulaşılamayanın çekiciliği, bizim peşinden koştuğumuz tatmin olma isteğine karşı takındığımız karmaşık tavrı gösterir. İkinci anlamı görmek biraz daha zordur. Burada öznel aitlik yapısı, "ötekinin" arzusunu anlatmaktadır. Biz sadece öteki kişiyi arzulamayız, bunun yanı sıra öteki kişinin arzusunu da arzularız. Onun bizi arzulamasına çabalar ve bunun onaylanmış olmasını isteriz. İkili bir diyalektik içinde, bu onaylama asla yeterli olmayacaktır. Yine de, ikili ilişki ya da ayna ilişkisi hiçbir şeyin eksik olamayacağı ilişkidir, dolayısıyla bu onay sürekli doğrulanmak zorundadır. (Verhaeghe, 2003: 171, 172)

2.4. AŞK, BİR YANILSAMADIR

*"Var olan yoklukların ömrünü sürüyorum!
Aşklar bomboş kuruntu, hürriyetler esaret!"*

(Kısakürek, 2012: 29)

Yanılsama, gerçeklik konusunda birden fazla hatası/kusuru/yanlışı olan bir gerçeğe inanma, varlık konusunda bir yanılgıdır. İster Tanrıya ister bir yosmaya yönelik olsun, aşk, kusursuz bir yaratığın var olduğuna inanır, kimi niteliklerin

gerçekliğine ve bununla bağlantılı olarak, duygunun gerçekten var olduğuna inancı vardır. Yanılsamadan aşka dönmek, tam anlamıyla tanrıtanıamaz olmaktır: “Tanrının” varlığına, onun kusursuz olduğuna inanmaktan vazgeçmek, kısacası Tanrıya tapmayı bırakmak ya da Tanrı aşkının aslında insan aşkıyla yer değiştirdiğini, Tanrıçanın yanlış yere yüceltilmiş bir yosmadan ibaret olduğunu ve aşkın, beden bir kusuruna ya da hastalığına indirgendiğini fark etmektir. Bu, büyük ölçüde yüceltilen bastırılmış cinselliğin dönüşüdür. Özetle, imgelemin bir yaratımı ve inancıdır. Yüceltilmiş transandantal halden insanca düz ve kaba gerçekliklerle karşılaşmak, şaşırtıcı, şok edici ve serttir. Ama yine de âşık olma hali sürdüğü sürece, ötekinin tahayyül ettiğimiz kadar yüce bir varlık olmadığının fark edildiği zamana kadar yanılsama, hiçi ulu, yüce bir şey gibi, hafif meşrepleri bir kraliçe, bir peri kızı gibi görmekle büyük bir yanılsamaya teslim olur. “En büyük aşkıyı yaşadığım kadın, aslında hoşuma gitmeyen, tipim bile olmayan bir kadınmış meğer!” (Proust, *Swann’ın Bir Aşkı*: 84) farkındalığına kadar aşk, aslında iyi bir şeydir. Kısacası aşk, hiçliği bol bol güzelliklerle, iyiliklerle, erdemlerle donatmaktan ibarettir. (Blondel, 2003: 28) Nesneyi güzelleştirmekten memnun kalmayan aşk, idealleştirilmiş bir imgeyi yoktan var edince bu idealleştirilmiş nesne bu durumun altında kaybolur gider. Aşk bir hiçi, kusursuz bir şeymiş gibi hazırlar fakat bu şey yine de bir hiçtir. Aslında hiçliğin keşfi olarak düşünüldüğünde aşk diye bir şey yoktur. Bu sadece kişinin kendi yanılsamasıdır. Âşığın kendi hayal dünyasında yarattığı mükemmel varlığın aslında hiç de öyle biri olmadığı fark edildiğinde arzu nesnesine karşı duyduğu yüceltilmiş aşkı da sona erer. Bu yüzden arzu nesnesine, çekim alanına kapıldığımız sevgiliye sahip olmamak, onun uzakta ve erişil(e)mez olması arzusunun devamı için en önemli koşuldur. Aşkı söndüren onun ateşidir; gençlikle yıpranır, güzellikle silinir, yılların buzları altında sönüp gider ve ak saçlı iki âşığın birbirleri için acı çektikleri dünya var olduğundan beri görülmemiştir. Dolayısıyla karşılıklı hayranlığın er geç son bulacağı hesaba katılmalıdır; kullanılan idol yerle bir olunca da insanlar birbirlerini oldukları gibi görmeye başlarlar. Sevilmiş olan nesne şaşkınlık içinde aranır; bulunamayınca geri kalan ne varsa ona saldırılır ve çoğu zaman hayal gücü onu ne kadar güzelleştirmişse şimdi bir o kadar çirkin gösterir. La Rochefoucauld; “Birbirlerini sevmez olduklarında birbirlerini sevmiş olmanın utancını yaşamamış pek az insan vardır.” der. (Blondel, 2003: 183)

*“Bir gün sabah sabah kapıyı vursam,
-Kim o? dersin uykulu sesinle içerden.
Saçların dağınıktır, mahmursundur.
Kim bilir ne güzel görünürsün sevgilim,
Bir sabah vakti kapıyı  alsam,
Uykudan uyandırırım seni,”*

(Uyar, 2011: 18)

Turgut Uyar yukarıdaki dizelerde sevgilisinin görünen gerçekliğinden/realitesinden ziyade yanılmasına  şık olduğunu belirtir. Onun kafasındaki sevgili sabah uykudan uyanır uyanmaz bile çok güzeldir. Çünkü o halini daha önce hiç görmemiştir. Bunu sadece hayalinde kurar ve dolayısıyla yanılır. En güzel kadın bile uykudan yeni kalktığında gözlerindeki  apaklarla, yüzündeki uyku kokusuyla çok güzel ol(a)maz. Fakat  şık ona öyle bir noktadan bakar ki bütün kusursuzluklar sanki sevgilide toplanmıştır, bütün iyiliklerin/erdemlerin sahibi bu mükemmel sevgilidir. Arzu nesnesinin nedenine vakıf olmadığı ve ona henüz ulaşmadığı için bu yüceltme/idealleştirme/büyülenme normaldir. Aslında nesneye duyulan arzunun devam etme nedeni de tam olarak budur; nesnenin dolayısıyla sevgilinin uzakta ve erişilmemiş/elde edilmemiş/sahip olunmamış olmasıdır. Aşkı ortaya çıkaran bu durumun doğrudan, yaşam enerjisinin/libidonun arzu nesnesine ulaşmasının önüne set çekmesidir. Freud’a göre “her şeyin cinsel bir yan anlamı olmasının, cinselliğin her şeye bulaşabilmesinin sebebi: İnsanların hayatlarındaki en güçlü  ge olduğundan, diğer tüm g  ler üzerinde hegemonyası olduğundan değil, fiilileşmesi bakımından en köklü biçimde engellenen, (Lacan’ın tabiriyle) cinsel ilişkinin olmamasına yol açan simgesel hadımla şekillenen  ge olmasından dolayısıdır” (Zizek 2015: 362). Tam olarak bu sebeple, dürtünün/libidonun arzu nesnesine ulaşmasının önüne engel koyulması beraberinde aşkı doğurur. Simgesel alanın dayattığı hadım ve yutulma korkusu sebebiyle, arzu nesnesine hiçbir zaman ulaşmamak, ebedi olarak aşkın var olacağını gösterir. Evliliğe dair genel geçer ideolojinin örtük önvarsayımı, aşkı ihtiva etmemesi gerektiğidir. Dolayısıyla evliliğe dair esas Pascalcı formül "Eşini sevmiyor musun? O halde onunla evlen, ortak bir hayatın ritüellerini benimse ve aşk kendi kendine ortaya çıkacaktır!" değil, tam

aksine şudur: Birine çok mu âşıkısın? O halde evlen, aşırı tutkulu bağlanmandan kurtulmak, onu sıkıcı gündelik işlerle ikame etmek için ilişkini ritüele dönüştür. Evlilikte feda edilen şey nesnedir-ikame edilebilir nesne” (Zizek 2015: 446) (Şen, 2017: 193). Bahsi geçen şiirde de görülebileceği gibi, “*Saçların dağınıktır, mahmursundur/Kim bilir ne kadar güzel görünürsün sevgilim*” dizelerinde aşırı idealleştirme/yüceltme vardır. Bir kadının en güzel görünümü mahmurluğudur, klasik şiirde bu durum çok anlatılmıştır; çünkü ne ise odur, kurgulamış dünyanın ötesinde gelmiş gibi olduğundan bizi şaşkınlığa sürükler Genel anlamıyla sevmek, birinde kusursuzluk bulmak, onu mükemmel addetmek ve tanrısallaştırmaktır. Fakat sadece tanrısal, ulvi, yüce olan, gerçek kusursuzluklara sahip olan Tanrı’dır. Bu duruma en sade haliyle ‘yanılsama’ denir. Daha şiirsel bir terim kullanmak gerekirse Stendhal’ın tabiriyle buna “billurlaştırma” da denebilir. Kendi halinde hiçbir anlam taşımayan basit kütleleri “kusursuzluklar”la bezeme, kristal kakmalarla donatma işidir. Sevmek, âşık olmak, kusursuzluklarla donatılmış bir varlık yaratmakla, imgelemi yaşamdaki ve düşüncedeki çağrışımlar ve karşılaşmaların rastlantısallığına bırakmakla, sıradan bir varlığı yalnızca yaratıcı imgelemden kaynaklanan pırıltılarla, yani fikir ve imge çağrışımlarıyla donatmakla aynı şeydir. Stendhal daha ileride (Aşk Üstüne, XIV. Bölüm), bunu “düşlem” diye niteleyecektir. Freud buna fantazma diyecektir. Burada bir yansıtma söz konusudur, yoğunlaştırma (tek bir imgede birçok imge) ve yer değiştirme (bir imgeden onu andıran bir başka imgeye geçiş) yoluyla insan kendinde olanı bir başkasına yansıtır. (Blondel, 2003: 92) Sonuçta kişi, karşısındakini yüceltirken aslında o kişinin kendi içindeki varlığını, kendi için varlığını konuşur. Böylelikle en dipte olan ve kendinin bilincinde olmayan çoğalma/üreme içgüdüsünün kendinde-varlık kategorisi aşka evrilerek kendinin farkında olan kendi-için-varlık kategorisine dönüşür. Dolayısıyla aşk hem bir yanılsama hem de bir yansıtmadır.

“sen: elleri mücevher olan

sen: bakışları vaaz olan

sen! hep bir başkalarında hep bir başka olan tanım

seni severek seni daima ben tanımladım!”

(İskender, 1996: 43)

Küçük İskender, bir şair ve âşık olarak, yukarıdaki dizelerde aşkın tamamıyla bir yanılsama olduğunun farkına varmış gibidir. Aşkın yanılgısını kırmanın, dolayısıyla saf gerçeği kabullenmenin bu duyguyu yaşayanlar için bir bedeli olması gerekir. En can yakıcı bedeli; artık hiçbir şeyi ve hiçbir kimseyi körü körüne sevmeyecek olmaları ihtimalidir. Severken/yanılırken hissettiği o yüceltilmiş duyguları yaşayamayacağı için belki de hayatın hep kötü taraflarına maruz kalıp bu yaşam kargaşasında soluklanamayacaklardır. Bu tavrın, imgesel alanı bütünüyle reddedip bilincin/kültürün/simgeselin alanında yaşayan insanlara özgü olduğu varsayılabilir. Romalı şair ve filozof Lucretius aşk konusunda kötümserdir, onun için aşk tutkusu bir yanılsamadır. Üreme içgüdüsü ve alınacak hazzın fiziksel gerçekliğinden başka aşk, temsillerle, tamamıyla zihinsel ve psikolojik ifadelerin, ruhu kendisine doğru harekete geçiren fakat bunun asla tadına varılamayacak kavranmaz bir şeyi arzulamasına yol açan, elle tutulmaz parçacıkların oyunu olarak özetlenir. Dolayısıyla sevmek, mutsuz olmaktır, yoksun ve ıstıraplı olmaktır. (Blondel, 2003: 169) Çünkü aşkın bir yanılsama olduğunun farkına varılmıştır. Aşk kusursuzluklar icat eder, kusurları ve eksiklikleri erdemlere, iyi niteliklere, güzelliklere dönüştürür. Kendisini kandıran ve kendi tercihlerini arzu nesnesine yansıtarak “kendine engel oluşturan” her şeyi âşığın keyfine uygun biçimde güzelleştirir. “*Böyledir arzunun kör ettiği insanlar/gerçekdışı değerler yüklerler sevdiklerine*” (Lucretius, *Doğa Üstüne*) Aslında bu yanılgının arkasında, insanın kendisine duyduğu aşk vardır. Kendi-için-varlık noktasında kişi, ötekinde gördüğü(nü sandığı) özellikleri, hisleri aslında kendi içinde var ettiği için bunları ötekine yansıtır ve bu da yanılgısının temelini oluşturur. “Aşk Üzerine” adlı kitabında Stendhal (2014), iki farklı “billurlaşma” tasvir ederek, âşık olma evrelerini sistemli biçimde açıklamaya girişir. “Birinci billurlaşma” sürecinde erkek, aşkından emin olduğu bir kadını bin farklı kusursuzlukla bezet (s. 30); neden aşkından emin olması gerektiği Stendhal’ın açıklamalarında net değildir ama her halükârda erkeğin kadının özelliklerini abarttığı söylenebilir. “Hazlar sevilen nesnenin kusursuzluğuyla ve ‘O bana ait’ düşüncesiyle artar” (s. 31). Kimse mükemmel olmasa bile birini mükemmel hayal etmenin bir tür kuruntu olduğunu düşünürsek, üstüne bir de “O, bana ait” iddiası eklenince iyice bir tür psikotik kesinliğin kokusu gelmeye başlar. “İkinci billurlaşma” ise âşığın zihnindeki sabit soru veya şüpheyi merkeze alır. Söz

konusu şüphe, kadının onun aşkına gerçekten de karşılık verip vermediğine ilişkindir. Stendhal bu noktada iki seçenek olduğunu söyler: "kahredici ve leziz" (s. 33) Gerçekten de Stendhal tutkuyu canlı tutanın büyük oranda karşılıklı aşka dair bu şüphe olduğu kanısında gibidir. Bu sayede âşık hep diken üstünde, parmak ucunda, tereddütte kalır, zihnini hep "leziz" düşünceler meşgul eder. Bu, sıkıntının tam tersidir. Dolayısıyla Stendhal'a göre aşkın doğuşuyla, kişinin karşı tarafın sevgisinden emin olmasıyla birlikte önce ilk billurlaşma yaşanır ama onun için asıl değerlisi, tamamen şüphe temelli olan ikinci billurlaşmadır (s. 37). İlk billurlaşma sanki doğası gereği kuruntu ürünüdür; âşık olunan kişi hakkında henüz pek bir şey bilinmezken ona her türlü kusursuzluk atfedilir, onun da bu aşka karşılık verdiği dair şüphe duyulmaz. İkinci billurlaşmadaysa şüphe vardır ve bunun daha nevrotik yapıda olduğu söylenebilir. İlk billurlaşmada, âşık olma deneyiminde bir tür "psikotik an" yaşanır. Bunu Lacancı terminolojideki imgeselle bağdaştırabiliriz zira burada ötekiye dair edinilmiş bir bilgiye dayanamayan, yalnızca onun mutlaka sahip olduğuna inanılan türlü kusursuzluklara ilişkin fanteziler, hayaller söz konusudur. Başlangıçtaki "o bana ait" kanısını bir kenara bırakıp Stendhal'ın âşık olma deneyimine ilişkin tasvirine güvendiğimizde, birinci billurlaşmayı aşkın imgesel yüzlerinden biri olarak düşünebiliriz. Ayna evresi döneminde oluşan ideal benlik imgemize libidonun esrik yatırımı, âşık olduğumuz anda karşımızdaki kişiye dair imgemize yapılan esrik yatırımla aynalanır, yansıtılır veya bu ikisi paralellik gösterir. Gerçekten de, billurlaşmanın bu ilk evrelerinde sevgiliyi kendine benzetme eğilimi egemendir: Kişi, kendinde olmasını istediği kusursuzluk emarelerinin aynısını karşı tarafa atfeder. Bu evrede sahiden ben ve öteki epey birbirine karışır. (Fink, 2019: 268, 269) Bu bağlamda yanılsamayla birlikte sevdiğimiz(i sandığımız) kişi, aslında öteki üzerinden aynaladığımız, ideal benliğimizle, olmasını istediklerimizle ve kusursuzluklarla bezediğimiz kendimizdir. “*sen: elleri mücevher olan/sen: bakışları vaaz olan*” dizelerinden de anlaşılabilceği üzere, şairin/âşığın, sevgiliye ithaf ettiği özellikler sadece onun bakış açısından hareketle yorumlanmıştır. Sevgilinin aslında belki de elleri dikenli, bakışları çarpıktır fakat âşık bunları reddetmiş, bütün güzel saydığı özellikleri ona yüklemiş ve bunu dile getirmiştir. Bir sonraki dizede bu söylemeye çalıştığımız noktayı aslında kendisinin de fark ettiğini, sevgilinin sadece kendisi için ‘güzel’ olduğunu itiraf eder: “*sen! hep bir başkalarında hep bir başka*

olan tanım”. Buradan hareketle de şairin/âşığın aşkın yanılgısını kıldığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Ötekinde görülen özellikler ona bakan kişinin hayallerinde nasılsa öyle şekillenir. Biri için ‘mükemmel’ olan sevgili, bir başkası için sıradan sayılabilir. Bu da tamamıyla aşkın bir yanılsama olduğunu, aşkın saf hayal gücünden ibaret olduğunu söylememiz için bize güçlü bir kanıt sunmaktadır. Lacan aşka dolayısıyla da arzuya, bizi aşk nesnelere değil, yoksunluğa, hayali/gerçekdışı olana ve “simgesel” diye adlandırdığı doyum yokluğuna bağımlı kılan bir nitelik vermiştir. “Aşk, imgeler, putlar, hayali atılımlar, özlemler, starlar –arzunun yıldızları- yaratır. Arzu, “dünyanın gerçeklerinden daha fazla put” olmasını sağlar (Nietzsche, Putların Alacakaranlığı)” (Blondel, 2003: 198). Aşk tamamıyla saf bir hayaldir. Düşlerimizde ve imgelemimizde ruhumuzu harekete geçiren bu duyuların, var olmayan hayaletlerin oyunudur. Kavranmaz olan bu hisleri bütün olumsuzluklarıyla göze alarak elde etmeye, sahip olmaya, yakalamaya çalışan sancılı ve acılı bir yanılsamadır. “*seni severek seni daima ben tanımladım!*” dizesinde de artık sevgili için gördüğü/düşündüğü şeylerin hepsinin tamamıyla bir yanılsamadan ibaret olduğunu, sadece kendi düşleminde yarattığını ve tanımladığını itiraf ve kabul eder.

*“sen kollarımın arasındasın
onlar gibi değilsin sen başkasın
bu senin gözlerin gibisi yoktur
adamin rüyasına rüyasına sokulur”*

(İlhan, 1995: 57)

Attila İlhan ise yukarıdaki şiirinden hareket edecek olursak aşkın bir yanılsama olduğunu henüz keşfetmemiştir. “*onlar gibi değilsin sen başkasın*” dizesinde açıkça görüldüğü üzere sevdiği kişiye karşı bir yüceltme/aşkınlaştırma vardır. Bütün sevgilileri bir tarafa koyarken sevdiğini bambaşka, apayrı bir tarafa koyar. Bunun da sebebi ideallerindeki varlığın yanılsamasına kapılmasıdır. Sevgiliyi adeta yüce nesne, Lacan’ın tabiriyle *das ding* vasfına sokarak bütün güzelliklerin, iyiliklerin, başkalıkların onda toplandığını sanır. Aşk “neşedir”, “daha büyük kusursuzluk”tur ([Etika], III, II, açıklama), var olma gücündeki artıştır, “bir dış neden fikrinin beraberinde” gelir ([Etika], III, 13, açıklama ve Duyguların tanımı,

VI). Elimizde bütün olanaklar hazırken, kendimize ait bu hazzı başkalarına atfederiz. Aşkta, biri bize “etki eder”, onu mutluluğumuzun, esenliğimizin ya da neşemizin nedeni ilan ederiz. (Blondel, 2003: 223, 224) Çünkü en basit tabirle aşkın yanılsamasına kapılmış ve bilinçdışımızın oyununun kurbanı olmuşuzdur. Zizek’e göre dramatik karşılaşmalarımız geriye dönük olarak kendi nedenlerini yaratır. Bütün eski ilişkilerimiz, doğru kişiye giden yolun mihenk taşlarıdır. Zizek’e göre bu bir illüzyondur. Spinoza’ya göre bizim kendi özgür irademiz yoktur. Seçimlerimizin hepsi doğa tanrının görünümünden başka bir şey değildir. Biz bu görünümünü yaşadıkça, illüzyon olarak doğru kişiyi bulduğumuzu sanırız ve “Bütün hayatım boyunca seni beklemişim.” gibi cümleler kurarız. İlhan’ın da yukarıdaki dizelerde açıkça görüldüğü üzere aşk anlayışı, son derece aşkındır. Freud, yanılsamanın yanılsaması gibi bir şeyi, bir başka şey gibi gördüğü fakat bir yanılgıdan daha fazlasını içinde bulundurduğunu vurgular. Sevilen varlıkları kendine göre yeniden biçimlendirerek kuran/tasarlayan arzusun belirlediği bir yansıtma, karışıklığı kaçınılmaz bir şekilde içeren arzusun özünde var eden de budur. Bu durumda sevmek, yalnızca imgelemin oyunlarından biri olarak varsayılabilir. Aşk, insanın kendi arzu ve dürtülerini sevilen varlığa yansıtmasına, dolayısıyla ona kendi arzularına karşılık gelen nitelikler ve erdemler yüklemesine ve ayrıca sevgilide gerçek bir şey yakalanabileceğine inanmasına dayanır. “*Bu senin gözlerin gibisi yoktur*” dizesi, birçok kadın gezdiğini fakat kendi arzu ve hayallerini sadece bu kadında bulmuş olduğu imgesini verir. Bu kadının/sevgilinin maskesi düşene kadar âşıkta bu imgelem, arzu ve hayaller sürmeye devam eder. İnsanlık aşkın peşinde pek çok tuhaf şey yapmıştır. Bunlardan herhangi biri, konum ya da güç isteği ile ortaya konacak olsa felsefî açıdan ağır bir şekilde eleştirilirlerdi. Başka bir durumda arkadaşlarının ve hatta düşmanlarının bile yapmaktan alıkoyacağı eylemlere bürünür; dua eder, yalvarır, yakarır, yeminler eder, “kapıların paspaslarında yatar” ve kendini tüm kölelerden daha büyük bir esarete mahkûm eder ancak artık ne onun adına utanacak ve ona nasihat verecek bir arkadaşı ne de onu rezilliği veya dalkavukluğuyla yargılayacak bir düşmanı vardır. (Gümüş ve Günçel, 2020: 35) Aşkın yanılgısına kapılan insanın yaptığı her şey -en azından o kişinin nezdinde- mubahtır. Ne zaman ki yücelttiği o varlığa ulaşır, onu elde eder; işte o noktada kafasındaki her şeyin, ona karşı olan duygu ve düşüncelerinin boş bir hayalden, bir

yanılsamadan ve hatta yansıtmadan ibaret olduğunun farkına varır. Aşkın yanılgısını kırdığı andan itibaren artık ele geçirdiği o sevgiliyi istemeyecek ve arzulamayacaktır.

“Ey benim elsiz dudaksız

Gençlik aşkım

...

Ne yapsam yaşar etimle tenim arasında

Odur kanımda haydi diyen o sevecen kımultı

Özlediğim aradığım odur

Bir başka kadın her limanda kollarıma aldığım”

(Cumalı, 1991: 182)

Şairin geçmişte yaşadığı ‘ilk aşk’ına duyduğu özlemin dile getirildiği mısralarda, aşkın yanılgısına ilk andan beri yenik düştüğü açıkça ortadadır. İlk aşk, anne aşkı, imgesel dönemdeki muhtaçlığın getirdiği aynalama ve yansıtma evresinin mutlak olarak sebep olduğu bu aşkı, şimdiki zamanına ve geleceğine de taşıdığı görülür. “*elsiz dudaksız*” demesinin sebebi, aslında bu aşkın kendisine duyduğu yani yansıtma yoluyla elde ettiği aşk olduğunun farkındalığına eriştiğini kanıtlar niteliktedir. Âşık/şair ne yaparsa yapsın bundan kurtulamaz “*yaşar etimle tenim arasında*” çünkü bir daha bunun gibi bir aşk yaşayamayacağını, hep geçmişe özlem duyacağını, bütün kadınlarda o ilk aşkını arayacağını fakat asla bulmasının mümkün olmayacağını kabullenmiş bir tavrı vardır. Gerçekten de o ilk aşka, nirvananın yaşandığı, tamamıyla ve rahatça öteki üzerinde kendisini izlediği ve deneyimlediği o aşka ulaşamayacağını farkındadır. “*Özlediğim aradığım odur*” ve ona bir daha erişemeyeceği için de “*Bir başka kadın her limanda kollarıma aldığım*” demesi çok doğaldır; çünkü arzu nesnesi değişir. Âşık diğer belirli ya da belirsiz kişiden bir şey arzular ve bu asla yeterli olmayacağı için bu şeyin ötesinde, diğer kişinin varlığının ötesinde arzulamaya devam eder fakat bu diğer kimse kendini onun için feda etse bile yine de gerçekten tatminkâr değildir. Âşığın gerçekten istediği; ebediyen kaybolmuş olan birliktelik hissi, bir zamanlar var olmuş olan bütünlüğün hazzıdır. İlk önce anneyle sonra da diğer bütün ilişkilerinde insanları idare eden işte bu istemdir. (Verhaeghe, 2003: 56, 57) Çocuk annesini, ilk aşkını kaybettiğini düşünür ve daha sonraki her ilişkisinde bu kaybın arayışı içine girerek hayatına giren partnerleri

anneyle kıyaslar. Aslında burada çocuğun kaybettiği şey anne değil, bir bütün olarak anne ile girdiği ilişkidir kısacası dil öncesi, imgesel alandır. Bu açıdan bakıldığında annenin varlığı ya da tekrar bulunuşu da –ki bu mümkün değildir- bu kaybı tamamıyla karşılamaz. "Anne, isterdim ki sen bir zehirli mantar ol, ben de senin içinde yaşayayım." Çocuk, ilk kez doğum sırasında kırılan ve mutlaka tekrarlanması gereken, her şeyden öte dilin içinde ve dil tarafından bir araya getirilen dil öncesine ilişkin birlikteliğe aittir. Dil, anne ve çocuk arasına girdiği için anne ve çocuk birlikteliği durumu kesinlikle kaybolur. Bu, tam da gerçek kaybın olduğu yerdir ya da daha doğru olarak ifade etmek gerekirse simgeselin, kelimelerin gelmesiyle şeylerin gerçekliğinin kaybolmasıdır. Dil öncesinde bir aracılık olmaksızın doğrudanlık vardır ve çocuğun ihtiyaçları otomatik olarak işlemektedir. Dil sonrasında ise hiçbir zaman kapatılamayacak olan bir aralık oluşur. (Verhaeghe, 2003: 55, 56) İşte bu aralık da yukarıdaki dizelerde geçtiği gibi eskiye, ilk aşka duyulan özlemin bir yanılsama ve beyhude bir çaba olduğunu gözler önüne serer. Yanılgı/yanılsama tam olarak şu noktadadır: İnsan, bir kez bu hazzın tadını aldığı için bir daha aynı hazzı yaşamak ister ve bunun mümkün olduğu inancı üzerine kuruludur fakat deneyimleriyle vardığı noktada bu durumun gerçekleşmeyeceğini görmesi üzerine hayal kırıklığı yaşasa da bu umudunu kolay kolay yitirmez. İşte bu noktada yanıldığını, hiçbir aşkın o ilk aşk gibi imgesel alanın getirdiği konforu yaşatmayacağını kabullenmesi gerekir. Bu yanılsamayı ancak kabullendiği zaman kırabilir.

*“Bir pınarsın içilen ama hiç kanılmayan
Seveni yanıltmayan, sevince yanıltmayan
Özlenen sen, özleyen sen, özleten sen
Varken doyulmayansın, yokken dayanılmayan”*

(Oğuzcan, 2007: 257)

Arzu ve aşk, nesnesine yönelen şiddetli bir itki anlamında; güç, enerji, libido, yük, baskı ve tutkudur. Yukarıdaki dizelerde görüldüğü üzere sevgili bütün güzelliklerin ve iyiliklerin kaynağıdır. Olumsuz hiçbir şey sevgiliye yakıştırılmaz. Körü körüne sevmek denilen şey, tam olarak budur. Sevmek yanılgısının/yanılsamasının tuzağına düşen âşık, sevgilinin çirkinliklerinde bile

güzellikler yaratır. Çünkü hayalindeki imgeler onu bu tarafa iter. O, aslında bilincinin kurbanıdır. Bu açıdan bakıldığında aşk olgusu, masum sayılabilir. Şiirin her dizesi bu yanılsamayı açıkça bağırır da “*Seveni yanıltmayan, sevince yanıltmayan*” dizesi aralarında en belirgin olanıdır. Nietzsche’ye göre aşk; özgecilik, özveri, kendinden vazgeçme üstüne kuruluysa eğer, yanılsamadan ve sahte bir bağıştan başka bir şey değildir. (Blondel, 2003: 25) Âşıklar sadece birbirlerini görür, birbirlerini yaşar, ara vermeksizin birbirleriyle ilgilenirler ve yapabildikleri tek şey birbirlerini sevmektir. Aşkın yarattığı kadar güçlü bir yanılgıya/yanılsamaya sebep olan bir başka tutku yok denecek kadar azdır. Aşkın şiddeti, âşık olma süresinin bir göstergesi olarak alınır; böylesi güçlü bir duyguyu yüklenmiş kalp, onu, gelecek zamana da taşır ve bu aşk devam ettiği sürece hiç bitmeyeceğine inanılır. “*Bir pınarsın içilen ama hiç kanılmayan*” dizesi buna örnek olarak gösterilebilir. Ümit Yaşar Oğuzcan içindeki sevgiyi, yaşama ve üreme içgüdüsünü ötekine/sevgiliye yansıtmış ve içindeki bu istenci/arzuyla yaşayabilmek için ötekini/sevgiliyi bir araç olarak kullanmıştır diyebiliriz. Aslında bu nesneler oldukları gibi arzulanmazlar. Bilinçdışıdaki arzu/istenç, zihinlere imgeleri, amaçları ve kişisel olarak ayırt ettiği nesneleri aktararak su yüzüne çıkar. Örneğin aşktaki arzu/istenç, kişi için ‘özel’ biri üzerinde yoğunlaşan, ona odaklanan ve onun varlığıyla belirginleşen arzudur. Birey için seçtiği kişinin özel olması ise arzularının yönlendirmesiyle yani bir amaçla olduğu için aşk olarak adlandırılabilir da bir yanılsamadır. Çünkü ortada bir amaç vardır. Aşk yanılsaması, tüm diğerleri arasından seçilmiş birini arzulamaya dayanır. Schopenhauer’a göre, bu psikolojik bireyselleştirme istencin bir hilesi, bir yanılsamasıdır. Her zaman için türün istencidir. Bütün insanlarda bulunan cinsel üreme içgüdüğü, amacına ulaşmak için, sevmeye layık tek kişi gibi gösterilen bir varlığın bütünüyle yanıltıcı ve keyfi bir biçimde “seçilmesini” bahane olarak kullanır. Dolayısıyla tek bir seçim söz konusu değildir. İnsanın çekici bulduğu her şeyi üzerinde yoğunlaştırdığı nesne, bilinçdışı nedenlerden dolayı, cinsellik olarak, türün istenci olarak, basit ve genel üreme içgüdüğü olarak istencin bütün o belirsiz ve türe bağlı cinsel belirlemeleri billurlaştırır. Kısacası, Freud’un da iddia ettiği gibi aşk, libidodan ibarettir, nedensiz bir biçimde herhangi bir nesneye odaklanan cinsel arzudur. Aşk, cinselliğin fiziksel ve bilinçdışı ihtiyaçlarının bilinçli ve idealleştirilmiş ifadesidir. (Blondel, 2003: 184, 185)

Dolayısıyla idealleştirmenin/yüceltmenin/aşkınlaştırmanın içinde bulunduğu aşk, bütünüyle yanılısamadan ibarettir. “*Varken doyulmayansın, yokken dayanılmayan*”; çünkü varken idealleştirmelerle/yüceltmelerle hep ulaşılmaza ötelenir, yokken ise eksikliğinin/ulaşılmazlığının verdiği acı söz konusudur.

“Binlerce şükrediyorum hayata geldiğime

Kollarında...

Bir başka lezzet var hayatta Elagözlüm,

Öteki âlemleri bilmek istemem.

Şöyle bir içten öpmeni senin,

Binlerce cennete değişmem...”

(Uyar, 2011: 95)

Turgut Uyar’ın yukarıdaki dizeleri, bir âşığın düştüğü yanılının en uç boyutunu sunar. Yaşamın sevgiliyle anlam bulduğu, sevgili yokken bomboş ve bir hiç olduğu yanılığısı aşkın insana yapacaklarını ve kişiye yaptıramayacağı hiçbir şey olmadığını gösterir niteliktedir. Sevilen kişiye duyulan bu uçsuz bucaksız duyum yoğunluğu, duygu seli ve hayranlık, hangi şekilde olursa olsun ondaki manevi kusursuzluklara ya da genel anlamda gerçek nitelik ve üstünlüklere dayandırılmaz. Çünkü Petrarca’nın durumunda olduğu gibi, seven kimse, çoğu kez sevdiğini yeteri kadar tanıyamaz (Schopenhauer, 2019: 61). Bu dizelerde de şair/âşık, sevgilinin iç dünyasından ya da kişiliğinden hiç bahsetmezken yalnızca dokunsal/tensel özelliklerini sıralar. Uyar’ın bu şiiri, aşkın hem bir yanılısma hem de cinsel arzu/üreme içgüdüğü olduğunu göstermesi açısından güzel bir örnektir. Buradaki tavır, imgesel alanı içselleştiren, o alana dönme arzusuyla yanıp tutuşan kişinin tavrıdır. Sevgilinin, arzu nesnesinin “kollarında hayata geldiğine” yani doğduğuna inanan kişi, imgesel alanın hazzına karşı duyduğu özlemi dile getirir ve o hayatın “bir başka lezzet” olduğunu açıkça ilan eder. Tam da bu noktada yanılığa düşer; çünkü kaybedilen o ‘cennet’ bir daha bulunamayacaktır. İmgesel alana geri dönüş ancak rüyalarda mümkün olabilir.

Aşk, başka bir benzeri olmayan bir yanılısamadır. İnsanın dünyada sahip olduğu her şeyi, aslında kendisine diğerlerinden daha çok haz vermeyecek, kendisini başka bir ötekiden daha fazla tatmin etmeyecek birini elde etmek uğruna feda

etmesine sebep olur. Burada esas amacın, bu sahip olma tutkusu olduğu, aynı diğerleri gibi bu büyük duygunun da peşinde olduğu şeyi elde etmesiyle birlikte buna sahip olmuş olanların büyük şaşkınlığı karşısında duyguların kaybolmasından anlaşılır. (Schopenhauer, 2019: 60) Fakat yukarıdaki dizelerde sahip olma durumu olmadığı için şair/âşık için hala eksiklikler/boşluklar vardır. Bu da arzusunun nesnesine karşı duyduğu hazzın ve isteğin devamını sağlamaktadır. Burada şair, sevgiliye ulaşmak ister hatta bunun için yapamayacağı şey yoktur fakat bir bakıma da ulaşmak istemez; çünkü ulaştığında hadım edilme/yutulma korkusu yaşayacaktır. İşte bu gerçeğin farkında olan âşık, aşkın yanılığını kıran ve bunun farkına varan kişidir. Bu şiirde ise böyle bir durum söz konusu değildir. Hatta sevgiliyi yüceleştirme o kadar fazladır ki şair gerçeğe tamamen kör olmuş durumdadır. “Öteki âlemleri bilmek istemem.” derken bu yanılısımayı kırmak istemediğini, hayal âleminde yaşamaya devam etmek istediğini ve asıl hayatta bunun keyif verdiğinin farkında olduğunu dile getirir. “Şöyle bir içten öpmeni senin,/Binlerce cennete değişmem...” dizelerinde açıkça görüldüğü üzere âşığın veya şairin şehveti, tutkusu o kadar fazladır ki sevgili haricindeki her şeye adeta kör olur. Dünyanın malına ya da cennete bile sahip olsa bunları elinin tersiyle itecek, sadece bir saniyelik bir kavuşma anına bütün ömrünü adayacaktır. Fakat bu duyguları yaşamadığı, bunu deneyimlemediği için bu durum bu kadar çok cezbedici ve şehvetli gelir. Âşık Veysel Şatıroğlu'nun da söylediği gibi: “Seversin, kavuşamazsın, aşk olur.” Çünkü kavuşunca, elde edince bütün cazibesi biter ve aşk da başka duygulara evrilir. Aşkın en büyük yanılığ olduğu da bu noktadan hareketle açıklanabilir.

“Sen kocaman çöllerde bir kalabalık gibisin,
Kocaman denizlerde ender bir balık gibisin.
Bir ısıtır, bir üşütür, bir ağlatır, bir güldürür;
Sen hem bir hastalık hem de sağlık gibisin.”

(Asaf, 2010: 382)

Özdemir Asaf, yukarıdaki şiirinden hareketle aşkın yanılısamasına tam olarak kendini kaptırmamış olarak gözüktür fakat yine de içindeki bir parçayla birlikte bu yanılığının ortasında yüzüyor izlenimi de verir. “Sen kocaman çöllerde bir kalabalık gibisin/Kocaman denizlerde ender bir balık gibisin.” dizelerinden anlaşıldığı üzere

arzu nesnesini, sevdiği kişiyi bütün evrende tek bir nesne haline indirgeyerek sevgiliyi ‘muhteşem’, ‘ender’, ‘nadir’ bir şey olarak görmektedir. Herkes, her şey bir yana, sevgili ise öteki yana imajı çizilir. Sevdiğini her şeyden ayrı ve herkesten üstün tutan bir tavrı vardır. Bu noktada da aslında aşkın yanılsamasına düşmüştür. Karl Menninger:

Gerçek aşk, kendi spontane arzularının tatmininden çok, sevilen kişinin iyi durumda olması için çabalar. Hiçbir talepte bulunmaz. Sabırlı, dost ve mütevazıdır. Kıskançlık, caka satma, kötü niyet ve keyfi davranışlardan uzaktır. Paulus'un dediği gibi; her şeye tahammül eder, her şeye inanır, her şeyi umar. (Freud, 2006: 29)

Burada gerçek aşkta büyük bir yanılgı, inandırılması güç bir yanılsama vardır. Kötülüklerin güzelleştirilmesi, acıların lütuf sayılması, sevgiliden gelen her şeyin, attığı taşın bile göğüste yumuşatılıp güle çevrilmesi söz konusudur. “*Bir ısıtır, bir üşütür, bir ağlatır, bir güldürür*” dizesinde tutarsızlık, duygular arası gidiş gelişler vardır. Aşkın içinde bütün duyumlar olduğundan yücedir. Tam da bu noktada yanılsama olduğu açık bir şekilde gözler önüne serilir. Birine karşı hissedilenler sadece o kişiyi ilgilendirir ve sadece onun bakış açısından meydana gelir. Bizim için ‘güzel ve tapılası’ olan bir başkası için bayağı ya da iğrenç gelebilir. Sevmek, birçok imgeyi bir tek kişide bir araya getirmektir, bir başka deyişle yoğunlaştırmadır. Aşk “bize bunca keder ve mutluluk verebilme yetkisini” tek bir kişiye addetmeye dayanır; çünkü “o kişi, mükemmel biriymiş gibi veya başka bir dünyaya aitmiş gibi görünüz gözümüze, bir şiirsellikte sarmalanır ve hayatımızı, heyecan dolu bir akış haline getirir” (Proust, *Swann’ların Tarafı*: 104) Aşk; içten gelen, bilinçli ve belirgin bir arzudur. Bu şekilde bir arzu, kişi henüz belirli hiçbir nesnenin çekimine kapılmamışken onu, belirsiz bir biçimde arzulamaya ve kendi içinde arzusunun getireceği doyumu iyi bir şeymiş gibi değerlendirmeye iter. Her arzu, nesnesini olumlu bir şekilde değerlendirir ve kendisini olduğu gibi doğrular. Aziz Augustinus’un çözümlemesi, Spinoza’nın yüzyıllar sonraki ünlü önermesinin habercisidir: “İyi oldukları için arzulamayız şeyleri, ama onları arzuladığımız için iyi olduklarını söyleriz” [*Etika, III*]. Bu, arzu nesnesinin kendi içinde bir değeri olmasa bile hatta arzu nesnesi ne olursa olsun, çok kötü nesneler için komik/rezil durumlara düşülse bile, arzulamanın, arzulamayı zaten iyi bulmak olduğu anlamına gelir.

“Sevdiğimin sevilesi olduğunu söylüyorum; çünkü onu seviyorum... Sevmeyi sevdiğim için, aşkıma bir nesne arıyordum.” (Aziz Augustinus, *Les Confessions*, [İtiraf], Üçüncü Kitap. I. Bölüm) Aziz Augustinus’un söylediği, aslında bunun bir yanılgı olduğudur. Aşk/arzu nesnesinin arzulanmadığı, sadece arzunun arzusu arzulandığıdır. Kişi, kendi hayal dünyasındaki sevgiliye âşıktır. Ne zaman ki onun gerçeğiyle, ‘agalma’sıyla karşılaşır ve yüzleşirse o zaman hayal âleminde uyanıp gerçekte olanı görür ve dolayısıyla da yere göğe sığdıramadığı o mükemmel aşkı biter. “*Sen hem bir hastalık hem de sağlık gibisin.*” dizesinde sevgiliyi hastalık olarak görme sebebi, aşkın insana yaşattığı felaketlerden ötürü olmalıdır. Açıklamaya çalıştığımız nokta burasıdır; şairin/âşığın, sevgiliyi hem hastalık hem sağlık olarak görmesinde aşkın yanılgısına tamamiyle düşmediği görülür. Çünkü sevgili hem iyi hem de kötü olamaz, ya iyi ya kötü olmalıdır. Bu ikili zıt duyguyu içlerinde barındıran insanlar genellikle narsistik kişilik tavrına sahip olanlardır. Kendilerini temize çıkartmak için, kendi içlerinde olan kötücül özellik ve duyguları dışarıya/karşısındakine yansıtarak bu ‘günah’lardan arındığını sanır. Bu da tamamen bir yanılsamadır. Nietzsche “Artık bana verecek mutluluğun kalmadı mı ne çıkar. Acıların var daha.” diyerek sevgiliden gelen her şeyi âşığın sorgusuz sualsiz kabullendiğini anlatır. Âşık olmak için sadece hisler ve duygular yeterlidir. Bunların âşıkta uyandırdığı hisler ya da düşünceler önemli değildir. Zaten âşık mutlu olmak için sevmez. En görkemli aşklar kavuşamayanlarıdır. Çünkü kavuşursan meşk, kavuşamazsan aşk olur. Âşık, sevgilinin acılarıyla da yokluğuyla da mutludur. “İkinci kez karşılaşmadan, ortadan kaybolmasına kızabilirim ancak bir bakıma bundan memnunum. Onun sureti, onun *gerçek ve ideal hali arasında* bir yerlerde duruyor.” (Gümüş ve Günçel, 2020: 56). Diyen ve bundan memnun olduğunu dile getiren bir kişi aşkın yanılsamasını kıran ve bu yanılsamaya da boyun eğen bir tavidir. Yanılsamayı olduğu gibi kabullenmekte ve bundan rahatsızlık duymamaktadır. Aşkın devam etmesi için gerekli olan şeyin kavuşamamak olduğunu bilir ve o kişiyi sevmeye devam etmek için onu tamamiyle elde etmekten çekinerek hayalindeki, kendi ideallerindeki haline âşık olmayı memnuniyetle sürdürür.

*“Sana çirkin dediler, düşmanı oldum güzelin;
Sana kâfir dediler, diğ biledim Hakka bile*

...

*Sana çirkin demedim ben, sana kâfir demedim;
Bence dinin gibi küfrün de mukaddesti senin.
Yaşadın beş sene gönlümde misafir demedim;
Bu firar aklına nerden, ne zaman esti senin?*

...

*Sen bir âhû gibi dağdan dağa kaçsan da yine
Seni aşkım canavarlar gibi takip edecek!”*

(Saraçoğlu, 2002: 60)

Faruk Nafiz’in “Firari” adlı şiirinde de benzer kavramlar ve duygulara yer verilir. Sevgilinin, âşığın/şairin hayalinde aşkı hak eden çok güzel bir kadın olduğu anlaşılır. Hatta o kadar güzel ve sevilesidir ki ‘Hak’ bile göz ardı edilir. Şairin, hayatındaki bütün değerleri, simgesel alanın baskılarını/dayatmalarını askıya alarak sadece sevgiliyi odak noktası haline getirdiği açıkça ortadadır. Bu tavrın sebebi de tamamıyla aşkın gözünü kör etmiş olmasından/eski değer ve anlamları askıya almasından kaynaklanır. Gözleri kör olmuş olan âşık da gerçeklerin farkına varamayarak sadece ideallerinin yanılsamasını yaşamaya devam eder. Bu noktada aşkın en güçlü uyuşturucu ya da insanın aklını en çok işgal eden bir duygu olduğu da söylenebilir. “*diğ biledim Hakka bile*” dizesinde, şairin yaratıcıyı yok sayan bu tavrı, aşkın en büyük yanılsama olduğunu ortaya koyması açısından önemlidir. Gündelik işleri unutan, toplumu, sorumlulukları köşeye fırlatan hatta Allah’a bile kafa tutan bu tavrın tek sebebi sevgilidir. Âşık, sevgiliyi o kadar çok aşkınlaştırır/yüceltir ki ondan başkasına adeta kör ve sağır olur. Dolayısıyla aşkın yanılgısına düşer ve bundan dolayı da acı çeker. Yine bu şiirde de kavuşamamış bir âşığın tavrını görürüz. Yukarıdaki satırlarda da açıklamaya çalıştığımız üzere, sevgiliye cismanî veya ruhanî herhangi bir şekilde ulaşamamanın verdiği hisler, aşkın yüceliğiyle doğru orantılıdır. Sevgili ne kadar uzak ve erişilmezse âşık için aşkı o kadar ulu ve yücedir. “*Bence dinin gibi küfrün de mukaddesti senin.*” dizesi buradaki yüceltmenin bir başka örneğidir. Âşık, sevgilinin en çirkin, en kötü özellikleriyle bile yüce bir şekilde sevillebilmesini sağlayan bir öznedir. Çünkü sevgili, âşığın imgesel alanına, hayal

dünyasına aittir. Lacan kadın erkek ilişkilerini maskeli baloya benzetir. Aslında ne kadın O kadındır, ne de erkek O erkektir. Fakat maskeli de olsalar onlar bireysel arzularıyla öteki cinsiyete yaklaşırlar. (Eryörük, 2017: 71) Karşılarındakinin kim olduğu önemli değildir, kendi idealleri olması yeterlidir.

Aşk; aşâğılık, bayağı ve uyumsuz şeyleri alıp, bir anlam ve şeref veriyor onlara. Bir kez âşık oldu mu gözlerle değil fikirlerle sever insan; bu yüzden kanatsız Eros'un gözleri bağlı resmedilişi. Değildir ki aşk her zaman aklıselim kararlar versin. Aşk'ın bu yüzden bir çocuk olduğunu söylerler, zira öylesine toydur seçimleri. Bizim oğlan Eros da bozup durur yeminini. (Shakespeare, 2012: 91)

Shakespeare'in "Bir Yaz Gecesi Rüyası"ndan alınan bu örneğinde de görüldüğü üzere aşk, "küfrün bile mukaddes" sayıldığı bir aldatmaca sanatıdır. Öznesinin saygınlığını, kuvvetini, iradesini yerle bir ederek onu adeta bir kuklaya çevirebilme kudretine sahip bir olgudur. "Bu firar aklına nereden, ne zaman esti senin? mısraı sevgilinin ulaşılmadığının ispatıdır. Uzakta olan, yasak olan ya da erişilmesi mümkün olmayan her şey daha cezbedicidir. Bu sebeple de kişi onu elde etmeye çabalarken bütün gerçeklere gözlerini kapar ve körü körüne o duygunun peşinden giderek aşkın oluşturduğu eksikliğin/hiçliğin boşluğunu doldurma çabasına girer. Bu eksiklik doldurulamayacağı için de sürekli yanılsamasına düşer ve bu yanılsama kırılana dek devam eder. Arzunun nesnesine yönelik tatmine kolayca ulaşılması, aşk hissinin duygusal ve ruhsal değerini azaltan bir gerçektir. Libidonun daha da artmasını sadece önüne çıkan bir engel sağlayabilir. Engellendiği sürece bu yanılgı/yanılsama sürer gider. Fakat engeller ortadan kaldırılınca en 'mukaddes' duygulara muktedir sevgililer, âşığın hayatından kolayca silinir gider.

2.5. AŞK, SAHİP OLMADIĞINI/EKSİKLİĞİNİ VERMEKTİR

"Sahip olduğunu vermek parti yapmaktır, aşk değil."

(Lacan, 2017: 69)

Lacan'ı alıntılırsak: "Aşk, eksikliğini/sahip olmadığını bir şeyi vermektir." Âşık sahip olmadığı şeyi verir: Tabiri caizse kendinde olmayanı verir; bu "şeyin" ne olduğunu bilmediği için onu tarif etmekte zorlanacaktır; çünkü eksikliğini hissettiği

şeyin ne olduğunu kendisi de bilmiyordur (Lacan, 2017: 39, 40). İçinde bir yerlerde bir boşluk ya da eksik hisseder, bunu doldurmak, bilmediği şeylerin eksik olduğu hissini telafi etmek için bir şeye özlem duyar. İşte bu eksiklik ya da boşluk hissi arzusunun kaynağıdır. İnsan aslında kendinde olmayanı sevilene/arzu nesnesine yöneltir ve karşısında gördüğü kişi kendi kafasındaki aynadır. Sevilense aynanın yansıması/yanılsamasıdır. Sonunda ayna çatladığında baktığıyla gördüğü kişinin aynı insan olmadığını anlayan seven/âşık bu aşktan ya vazgeçer ya da başka bir alana yönelir. Leyla'dan Mevla'ya varan Mecnun misali.

Aşk “parça”nın mevcudiyetini talep etmez; Öteki’nde eksikliğe yol açan şeyin kendisi olmayı talep eder. Sevildiğini hissetmek, kendini Öteki’nin eksikliği olarak, Öteki’nin eksikliğini çektiği şey olarak hissetmektir. Erkek nesneyi, parçayı arar; kadınsa kelimeyi, aşkın nişanesini arar. Dolayısıyla cinsel arzu perspektifinden bakılınca aşk bir “buluşma-olmayan”, bitmeye yazgılı bir yanılsamadır. Lacan işte bu nedenle “cinsel ilişki yoktur” diyebilir. (Recalcati, 2022: 35, 36) “Lacan’da Aşk” kitabında geçen (Fink, 2019: 56, 57) Freud’un deyişiyle Meryem Ana olarak anlatılan, iyi kız modelindeki *anne₁* ile oğluna ihanet ettiği kabul edilen günahkâr anne, kötü kadın, *anne₂* kategorisi Freud’un “*Erkek, sevdiğinde arzu duymaz, arzu duyduğunda ise sevmez.*” (Freud 1912/1957b: 183) düsturunu açıklar niteliktedir. Çünkü *anne₁*, erkek için kutsal kabul edilir ve dolayısıyla ensest tabusuna dâhildir ve böylelikle cinsel çekim duyulmadan sadece sevilirken, *anne₂* kategorisine denk düşen “kötü kadın” modeli ise sadece cinsel olarak arzulanır. Bu tip kişilerin aşk yaşamları, artistik alan içinde kişiselleştirilmiş -biri ilahi diğeri dünyevi aşk olan- iki yöne bölünür. Sevdikleri zaman arzulayamazlar, arzuladıkları zaman ise sevemezler. Cinsel arzularını tatmin etmek için sevgiye muhtaç olmayan nesnelere yönelirler, bu şekilde sevdikleri nesneleri bu cinsel emellerinden uzak tutmuş olurlar. Ancak yeni seçilen nesnelerin en küçük bir özelliğinin ensesti hatırlatan ve bu yüzden uzak durulan nesnelerle olan benzerlikleri ruhsal yetersizliğinin oluşturduğu cinsel iktidarsızlık durumunu ortaya çıkarmaya yeterlidir. Bu aşk çıkmazında bu tip bozukluklara karşı erkeğin kendisini koruyabilmesinin en iyi yolu cinsel nesneyi ruhsal olarak alçaltmak, onu değersiz bir varlık haline sokmaktan geçiyor. Aslında normalde bu ensest nesne ve benzerleri için atması gereken adımdır. Alçaltma şartı yerine getirildiği sürece cinsellik özgürce kendini ifade edebilir, cinsel ilişki sırasında

performans üst düzeye ulaşabilir ve aşırı bir doyum sağlanabilir. Tüm bunların gerçekleşmesinde başka bir öge daha devreye girer. İki duygu akımının, şefkat ve cinselliğin eşit bir şekilde kaynaşmadığı insanlar pek kaliteli bir aşk yaşamına genellikle sahip olamazlar. Bu tip insanlar sapık cinsel amaçlarını koruduğundan bu amaçlarına ulaşamadıklarından dolayı bunu bir kayıp görüp tatmin olamazlar. Onlara bu tatmini ancak alçalttıkları ve hor gördükleri cinsel nesnelerin sağlayabildiği görülür. (Freud, 2020: 38, 39)

“Ellerin aklıma geldikçe...

-Tüh! nasıl aptallık ettim!-

Gece-gündüz beraberdik

Dudakların ne zaman istesem

Dudaklarımı uzattığım yerdeydi

Bazen dalıp gitsem

Gözlerin, gözlerimin izinde...

İnanamadım, güvenemedim!”

(Cumalı, 1991: 68)

Şiirin ilk kısmında sevilen/arzu nesnesi bütün yaşamı doldurmuş gözükmektedir. “Gece-gündüz beraberdik ”ve ben “ne zaman istesem” sana ulaşıyordum mısralarından şairin arzu nesne nedeninin tüm hayatını kapsadığı ve onunla bir bütün oluşturup iç içe geçerek varlığını ona adadığı sonucuna varılabilir. Freud’un *Totem ve Tabu* adlı kitabında bütün kadınlara sahip olan bir baba miti vardır.

Darwin'in gösterdiği ilk sürü, kuşkusuz, totemizmin başlamasına uygun değildir. Bu sürüde bütün kadınları kendine saklayan, büyüyen oğulları sürüden kovan güçlü, kıskanç bir baba vardı. Bir gün sürüden kovulmuş olan kardeşler birleşir, babalarını öldürerek yer ve böylece babanın sürüsüne bir son verirler. ...Bu güçlü ilk baba, bütün kardeşlerin kıskandığı ve korktuğu bir örnekti, şimdi onu yeme yoluyla onunla özdeşleşmiş olmakta ve her biri onun gücünden bir parça kazanmaktadır. (Freud, 1988: 458)

Erkeklerde buradan gelen bir kolektif bilinç vardır. Onlar da bu güçlü baba miti gibi bütün kadınlara sahip olmak isterler fakat bu mümkün olamayacağı için tek bir kadınla evlenirler ve hayatları boyunca diğer kadınların bastırılmış olan arzularını

taşır. Bilinçdışında bu arzular varlığını sürdürürken diğer bir yandan da hadım edilme korkusu onları takip eder. Anne/kadın/sevgili erkeği yutar, bu yüzden iğdiş edilme korkusu hâkimdir. Şiirin ikinci kısmı bizlere, şairin sevgilisine râm olamayacağını çünkü tek bir kadının ona yetmeyeceğini, diğerlerini istiyor olduğunu gösterir. “Dudakların ne zaman istesem/Dudaklarımı uzattığım yerdeydi/Gözlerin gözlerimin izinde” dizeleri bize bu savımızı kanıtlar niteliktedir. Çünkü erkekler arzu nesnesinin nedenine çare bulduklarında ve bu arzu nesnesinin yanına yaklaştıklarında kaçmaya başlarlar. Arzunun tatmin edilmesi, sonlanması demektir. Arzu nesnesinin varlığı kaygı yaratır. Yokluğu ise arzulamayı devam ettirir. Arzunun devam etmesi için boşluk bırakması, uzakta durması gereklidir. Boşluk bırakmazsa insan arzulayamaz. Bu şiirdeki sevgili hatalıdır. Tanrı gibi her şeye dolu olan, mükemmel birine âşık olmak mümkün değildir; çünkü bu noktada karşısındakine her şeyin en iyisi verilmiştir, boşluk bırakılmamıştır. “İnanamadım, güvenemedim!” şairin bu mısraıyla söylemek istediği şey aslında ‘sana karşı arzum bitti’dir. Çünkü kadın sahip olduğu her şeyini vermiş, bütün duygularını eksik bırakmadan doldurmuştur. Kadının aşıkta her şeyini vermemesi gerekir, kadın âşığına teslim olduğu an erkeğin arzusu biter. Arzulatmak için boşluk bırakması lazımdır. Bu yüzden şair sevgilisine güvenmiyor; çünkü içten içe aslında ona sahip olmak istemiyor. Sahip olmadığımız şeyden daha iyisi yoktur dünyada, ancak ona sahip olduğumuz an başka bir şey isteriz. (Lucretius, 1990) (Fink, 2019: 97)

“Güzel olan

Her günü seninle tekrar tekrar yaşamak

Erimek yarını olmayan zamanlarda

Durdurmak bir yerde bütün saatleri”

(Oğuzcan, 2007: 71)

Şair, bu dizelerde sevgiliyle bir bütün olma arzusundadır. Her şeyi birlikte aşmak, her anı birlikte doldurmak, birbirleri içinde eriyip yok olmak hissindedir. Bu noktada aşkına karşılık olarak eksikliğini/boşluk hissini doldurma amacı güder.

Psikanalize göre bu eksik, simgesel hadım/iğdiş edilmenin sonucudur. İhtiyaçlarımızı sözcüklerle, Lacan’ın tabiriyle “yabancılaşma” olarak söylediği yani bize ait olmayan bir dil kullanarak anlatmak zorunda kalmamızın, annenin

memesinden ayrıldığımızda, tuvalet eğitimi görüp birincil doyum kaynağımızdan koptuğumuzda hepimizin yapmak zorunda kalmış olduğu şeyin, yani jouissance'ın ya da feda edilmesinin bir sonucudur. Aslına bakıldığında bütün insan arzuları bu eksiklikten doğar; Lacan'ın ifadesiyle söylersek; eksik olma eksikliği çekmek/olamamak'tan ya da varlıktaki eksik'ten kaynaklanır. Kısacası eksik yoksa arzu da yoktur.

Arzu bu boşluğu gidermeye, iyileştirmeye çalışır. Yeni bir şeye karşı duyduğumuz her arzu, istek bu bilindik ve eski eksikten kaynaklanmış aynı arzunun devamı ve ikamesidir. Bu sebeple Lacan, aralıksız devam eden ve çoğalmış insan arzularını, "*olmak-istemenin metonimisi*" yani hadım edilmenin, jouissance kaybının ve dildeki yabancılaşmanın sebep olduğu varlıktaki eksiğin devamlı yer değiştirmesi olarak niteler. Her yeni "istiyorum" hissi, bu asıl ve ilk eksiğe daha kolay veya zor ikame dizileri tarafından bağlıdır. Fakat birincil doyum kaynağından dolayısıyla anneden asla vazgeçmeyen kişi, bunu feda etmiş çoğumuzun tersine, yaşamında bir eksikliği doldurma isteğiyle hareket etmeyecektir.

Bu eksik artık bizim için kıymetlidir. Vazgeçtiğimiz şey bizi tanımlar, onu hissederiz. Ayırdına vardığımız bireyselliğimizin kalbinde, "özel farklılığımız"ın kökünde, yani bizi diğerlerinden ayrı kılan şeyin merkezindedir. Bu yüzden, tanıştığımız insanlara onda bizdeki boşluğa denk düşen bir şeylerin olduğunu söylemekten çekiniriz. Kendimizi korumak isteyebilir, eksik hissettiğimizi, birine ihtiyaç duyduğumuzu, iğdiş edildiğimizi göstermek istemeyebiliriz. Kendimizi yüceltilmiş bir kayıtsızlık bulutuyla sarmayı tercih edebiliriz. Bu, bazı durumlarda başkaları tarafından sevilmemize bile yarayabilir, ancak bunun bizim bir başkasını sevmemizle uzaktan yakından alakası yoktur. Birini sevmek ve o insana kelimelerle eksik olduğumuzu ve onun da bu eksiklikle yakından bağlantılı olduğunu ifade etmektir. Onun bu eksikliği her anlamda ve tamamen doyurabileceğini ileri sürmemize gerek yoktur. Ancak eksik olduğumuzu ve eksikliğimizin onu ilgilendirdiğini dile getirerek göstermek zorundayızdır.* Barthes'a göre aşk'ın her

* Diotima'nın Don Juanvari yaklaşımında tek bir nesneyi aşan sonsuz bir geçiş söz konusudur; üremeden başlayıp genç ve güzel bir erkeği sevmeye, oradan tüm genç insanları sevmeye, güzelliğin özüne ve sonsuz güzelliğe geçer. Her nesneyle birlikte metonimik kayma yaşanır ve nihayetinde asıl amacın da tam olarak bu olduğu anlaşılır. Lacan bu metonimik işleve arzu diyordu. Bu bakımdan, arzunun nesnesi yoktur. Sevginin taraflarından biri olarak her birimiz "her nesneyi bitirecek nesne, arzunun asıl amacı olduğu anlaşılan ötekideki o sonsuz metonimik kaymayı sonlandıracak nesne"

erkekke “mucizevi” bir tür “dişileşme”yi de her zaman beraberinde getirmesinin nedeni şudur: Nitekim erkeği kadına benzer kılan, fallusun engelinden kurtararak aşkın, kaybın ve noksanlığın riskine daha açık hale getiren şey, sevdaya düşmektir. Aşk daima dişildir; daima “kadın”a yönelik, kadının simgelediği o mutlak özgürlüğe yönelik bir şeydir. (Recalcati, 2022: 65) Aşkın dişil/feminen olduğu fikri Platon'un *Şölen*'inden destek görebilir çünkü Sokrates'in aşk hakkında ortaya attığı her şey Diotima, yani bir kadın tarafından ona anlatılmıştır. Diotima'nın kendisi de Sokrates'e “Aşkın, seven değil sevilen bir şey olduğunu düşünüyorsun” (204c) der ve bunda yanlışlığı sonucuna varır. Başka bir ifadeyle Sokrates'in Diotima ona anlatmadan önce aşk hakkındaki ilk düşünceleri, kişinin kendisindeki eksiği bir başkasına açık ederek onu bilfiil sevgi vermek yerine onun sevgisini almak istediği maskülen bir bakış açısını gözetir. Daha önce de bahsedildiği gibi, sevdiğimizi ilan edip bunu sözlü olarak itiraf etmek, eksikliğimizi gözler önüne sermektir. Lacan'a göre ağzımızı açıp bir şey söylediğimiz zaman aslında bir şekilde eksik olduğumuzu itiraf ederiz. Lacan'ın dediği gibi, “*nihayetinde her konuşma bir sevgi talebidir.*” Her konuştuğumuzda, muhakkak duyulmak isteriz (Lacan, 2017: 356), talebimizin görülmesini isteriz, cevaplanmak isteriz, sevmek isteriz. (Fink, 2019: 86, 87)

*“Ben nerede bir çift göz gördümse
Tuttum onu sana tamamladım
Sen binlerce yaşayasın diye yaptım bunu
Bir bunun için yaptım”*

(Süreya, 2020: 21)

Şair eksikliğini çektiği, sevgiliden yoksunluğunu, ona olan özlemini sözcüklere döktüğü bu dizelerde, içindeki uçsuz bucaksız aşkı dışarı yansıtır. Aşkın karşılığı saf sadakattir. Bakışın yöneldiği her nesne âşığın aşkının yansımasıdır.

olmayı isteriz. Lacan bunu ilk başta ötekinin fallusunu istemek olarak nitelendirse de daha sonra ötekinin arzusuna yol açan nesne olmak üzerinden açıklamıştır. Zira böylesi bir arzunun görünüşe göre herhangi bir nesnesi yoktur, yalnızca arzulamaya devam etmeyi iter. Sevgininse nesnesi vardır. Arzunun seçime dayalı sebebi olarak objet petit a takıntısı (Lacan, 2017, s.170), nesnelerin sonsuza kadar devam etme potansiyeli taşıyan metonimik kaymasını durdurabilir. Bu nesneye aşırı değer verilir ve onunla ilişkimizde sönük kalabiliriz ama nihayetinde "öznel olarak itibarımızı" kurtarmış olur. Analizanlarımdan biri, böyle bir nesne bulduğuna inanarak "Bu, uğrunda diğer tüm kadınlardan vazgeçebileceğim bir kadın" demişti. (Fink, 2019: 82)

Gördüğü her şeyde sevgilinin parçalarını da barındırır. Doyumsuz bir tamamlama arzusu, giderilmesi zor bir açlık, tamamlanma arzusu vardır.

Amerikalı din felsefecisi ve düşünür Jacob Needleman insanın tamamlanmamış olarak doğduğunu ve hayattaki bütün savaşımının kendini tamamlamak üzerine olduğunu söyler. Aşk arayışını da sufizmde olduğu gibi, bir bütüne varma uğraşı olarak görür. “Ölüm korkusundan, daha doğrusu ölüm sonrası bizi bekleyen hiçliğin yarattığı dehşet duygusundan kurtulabilmenin en güzel çaresi, var oluşumun kanıtı bu dünya üzerinde yaşadığım aşktır.” der. (Hasanoğlu, 2022: 15)

“Sevmek seni en yücesiyle sevgilerin

Birlikte geçmiş, gelecek bütün çağları aşmak

Güzel olan

Sevmek seni Tanrılar gibi

Seninle Tanrılaşmak...”

(Oğuzcan, 2007: 71)

Eksik olan tamamlandığı zaman bir bütün elde edilir. Bütünün en nihaî noktası da Tanrı figürüdür. Burada bahsedilen aşk, yüceltilmiş, transandantal hale getirilmiş aşktır. Sevgi hallerinin çeşitlerinden sonsuza varmak, sona ulaşmak ve o sonun içinde yoğunlaşıp/bütünleşip O’nda kaybolmak ve böylelikle eksikliğini ortadan kaldırmak amaçlanmış gibidir.

Böylece eksikliğimizi, bizde olmayan şeyi veririz. Batı kültüründe erkekler eksikliğe sahip olduğunu, herhangi bir şekilde noksan olduklarını, kısacası hadım edildiklerini sözcüklerle itiraf etmekte genellikle kadınlardan çok daha fazla zorlanırlar. “*Âşık olmak eksiği kabullenmektir*” ve Lacan işi öyle bir noktaya getirir ki bir erkek, bir kadın olduğu ölçüde sever (Lacan’ın 12 Şubat 1974 tarihinde verdiği dersten), der. Bir erkek olduğu ölçüde sevgilisinde gördüğü kısmi nesneleri arzuladığını açıkça söyleyebilir, fakat genellikle o aşağı yukarı aynı kusursuzluktaki kısmi nesnelerin başka birçok farklı sevgilide bulunabileceğini düşünür. Bir erkek olabildiği ölçüde birbirinin yerine geçecek yığınla sevgilide bulduğu kısmi nesnelerden aldığı keyifle yetinir ve kendindeki eksikliği göstermekten vebalidan kaçır gibi kaçınır. Ancak arzunun aksine, "Aşk, aşk talep eder," der XX. Seminer’inde Lacan (1998a: 4). Aşk, karşılığında illa aşk ister. Kişi bir cinsel partnere kendini tamamen kaptırdığı zaman ya da onu arzuladığı zaman, karşısındaki

kişi de onu benzer şekilde arzulamaz ise bireyin arzuları kaybolmak ya da azalmak zorunda değildir. "Arzu ötekinin arzusu" olsa bile, yani arzumuzun nesnesi tarafından arzulanmayı istiyor olsak bile arzu karşılık görmeden de başının çaresine pekâlâ bakabilir. Ancak "aşk, âşık olunmak ister" (Lacan, 2006a: 853). Âşık olmak; en azından günümüzde içten içe âşık olunandan karşılık umar, bu sayede insan eksikliğini, içinde hissettiği boşluğu kapatabilecek, bir şekilde telafi edebilecektir. Bu yönüyle sanki her aşk, karşılığında aşk talep eder.

*“Ben eskimeyen tek güzelliği sende gördüm
Sende buldum erişilmez hazları
Yanında sıyrıldım korkulardan, yalanlardan
Duyguların en ölmezini sende duydum
Susuzluğum dudaklarında dindi
Yalnızlığım ellerinde
Çoğu gün unuttum açlığımı
Sende doydum...
İlk defa seninle bütünlendim, anlıyor musun?
Anladım yaşadığımı her nefes alışta
Seninle geçtim bütün zamanlardan
Seninle var oldum
Eridim seninle bir sonsuz çalkanişta.”*

(Oğuzcan, 2007: 71)

Ümit Yaşar bu dizelerde adeta sevgiliye eksik olduğu, arzuladığı şeyleri haykırır ve bunların tamamlanmasını, boşluğun doldurulmasını talep eder. “*Duyguların en ölmezini sende buldum.*” dizesiyle aşkın en yoğun aşamasında olduğunu, aşkını ne kadar çok yücelttiğini, bütün eksikliklerinin sevgilisi tarafından giderilebileceğini itiraf eder. “*Susuzluğum dudaklarında dindi/Yalnızlığım ellerinde*” dizeleri bundan önceki bütün ilişkilerinin kendisi üzerinde bıraktığı eksiklikleri gösterir. Adeta bu ilişkisi, sevgililerinin nirvanasına ulaştığının resmeder. Bütün eksikliklerinin doyurulduğunu/doldurulduğunu ilan eder niteliktedir. “*İlk defa seninle bütünlendim, anlıyor musun?/Anladım yaşadığımı her nefes alışta/Seninle geçtim bütün zamanlardan/Seninle var oldum/Eridim seninle bir sonsuz çalkanişta.*” Büyük

aşk diye anlatılan ve sık sık rastlanan bir yalancı sevgi türü de putlaştırıcı sevgidir. Kişi eğer kendi güçlerinin üretici bir şekilde dışarı taşmasıyla bir benzerlik, bir Ben'lik duyacak seviyeye gelmemiş ise, sevdiği nesneyi “putlaştırmak” ister. Kendi güçlerine yabancılaşmıştır, onları sevilen nesnede arar, onu tüm mutluluğun, ışığın, sevginin kaynağı olarak görür, ona tapar. Bu zaman diliminde kendisini bütün güçlerinden yoksun bırakır, sevdiğinde kendisini bulacağı yerde onda kendisini kaybeder, yitirir. Hiçbir putun gücü kendisine tapan kişiye kendisinden beklenenleri vermeye yetemeyeceği için akıp giden zamanla beraber hayal kırıklıkları başlar ve buna çare olarak yeni bir put aranmaya başlanır. Bu tür putlaştırıcı sevgide özellik, sevginin birden bire doğması ve ilk zamanlarda çok şiddetli olmasıdır. Putlaştırıcı sevgiler gerçek, eşi benzeri olmayan, büyümlü sevgilermiş gibi tanımlanırlar, oysa bir taraftan sevginin şiddetinin derinliğini ve yoğunluğunu ifade ederken diğer taraftan puta tapanın umutsuzluğunu ve açlığını gösterir. (Fromm, 2022: 118, 119) Çünkü âşık eksiktir ve kendisinde eksik olarak gördüğü şeyleri putlaştırdığı sevgilide var sanmaktadır ve bu eksikliklerini giderebilmek için kendisini ona adar. Dolayısıyla esasında sadece kendini kandırmış olur; çünkü kendisinde olmadığını düşündüğü şeyler aslında karşısındakinde de yoktur.

Lacan'ın ifadelerini mantıksal sonuçlarına götüren Colette Soler'e göre âşık olmak, kişinin kendindeki eksikliği ortaya sermesi ve ilan etmesidir, bu nedenle aşk feminendir. Lacan'a göre anatomi veya kromozomlardan bağımsız olarak, herhangi bir eksikliğini açık etmeye isteksiz, çok sayıdaki partnerde bulunabilecek kısmi nesnelere saplanmış herkes, maskülen olarak adlandırdığı -saplantıya yakın-yapıdadır. Yine anatomi veya kromozomlardan bağımsız olarak, kısmi nesneler yerine eksikle ve aşkla meşgul herkes feminen yapıdadır. Lacan'ın özcülüğünün keyfin temelden farklı iki biçimiyle ya da argodaki tabiriyle temelden farklı iki orgazm şekliyle alakalı olduğudur. Bu da alışık olduğumuzdan hayli farklı bir cinsiyet ayrımına yol açar (jouissance'a dayandığı ölçüde gerçeğe dayanan bir ayrımdır bu; imgesele, yani mesela erkeklerle kadınların ne olduğu hakkındaki imgelerimize ya da simgesele, yani kadınlarla erkeklerin ne olduğu ya da nasıl olması gerektiği hakkındaki düşüncelerimize değil). Mesela Freud, erkeklerin aktif, kadınların pasif olduğu gibi artık miadını doldurmuş iddiaları öne sürmediği bazı zamanlarda maskülenlik ve feminenlikten hepimizin ebeveynimizle yani her iki

cinsiyetle deneyimlediğimiz çoklu özdeşleşmeler olarak bahseder. Güncel söylem, cinsiyetin toplumsal inşasını öne çıkarmaya, cinsel kimliği çok değerli, çok katmanlı olarak ve belki bir performans olarak bile nitelemeye daha meyillidir. Lacan'ın yaklaşımı özdeşleşmeler ya da kimliklerden ziyade insanların gerçek keyif alma kapasiteleriyle ilgilidir. Aşkın feminen olduğu fikri Platon'un *Şölen*'inden destek görebilir; çünkü Sokrates'in aşk hakkında ortaya attığı her şey Diotima, yani bir kadın tarafından ona anlatılmıştır. Diotima'nın kendisi de Sokrates'e "Aşkın, seven değil sevilen bir şey olduğunu düşünüyorsun" (204c) der ve bunda yanıldığı sonucuna varır. Başka bir ifadeyle Sokrates'in Diotima ona anlatmadan önce aşk hakkındaki ilk düşünceleri, kişinin kendisindeki eksiği bir başkasına açık ederek onu bilfiil sevgi vermek yerine onun sevgisini almak istediği maskülen bir bakış açısını gözetiyordu.*

Hissettiğimiz sevgiyi ilan ederek bunu itiraf ettiğimiz zaman karşımızdakinden de bir sevgi talebinde bulunmuş oluruz. Çünkü ağzımızdan çıkan her talep aslında bir sevgi talebidir. Eksikliğimizi itiraf etmek, bu eksikliğin karşımızdaki kişiden tamamlanacağını düşünerek bunu ona ilan etmektir. Bu şekilde de kendimizi ona tamamıyla sunmuş oluruz.

“Sesini duymadığım gün

Yaşanmış değil

Açan çiçek değil

Öten kuş değil

Yüzünü görmediğim gün

İçimde yıldızlar sönük

Güneşler güneş değil

Seni sevmediğim gün

Seni anmadığım gün

Olacak iş değil...”

(Oğuzcan, 2007: 71)

* Freud bunu bambaşka biçimde okurdu; çünkü ona göre seven erkeklerdir, seilmeyi isteyense kadınlar. Freud gibi erkeklerin, kadınların sevgilerini nasıl gösterdiğinden çok sergiledikleri bu davranışların taşıdığı zımni sevilme arzusunun odaklandığı söylenebilir. (Fink, 2019: 86)

Aşkta kendi benliğinden çıkıp öteki'nde var olmak asıl amaçtır. Kendi ruhumuzdaki eksikliklerimiz ancak öteki ile birlikte tamamlanırsa giderilebilir, başka türlü kumaştaki deliği yamamaya benzer, er ya da geç o yama tekrar delinir ve eksikliğimiz gün yüzüne çıkar. Bu dizelerde de görüyoruz ki yaşamın amacı sevgili olmadığında hiçliktir. Ali Lidar *“Baba Beni Ona Götür”* adlı şiirinde *“Ne eksikse sen tamamlama/Son derece yorgunum/Çok uykum var/Öp beni/Öpersen ne güzel uyurum.”* dizelerinde hayatındaki bütün olumsuzlukların/eksikliklerin sevgili tarafından karşılandığında yaşanacak tatmini betimler. Âşğın bittiği yerde sevgili başlamalıdır, konu ya da vaziyet her ne olursa olsun aşk da trene benzetilebilir. En baştaki vagon yüzünü nereye dönerse arkasındakiler de o tarafa doğru gitmektedir. Aynı durum bu dizelerde de geçerli sayılabilir; çünkü şair/âşık tükenmiştir ve devam edebilmesi için sevgilinin onu yönlendirmesine, eksikliklerine/yaralarına merhem olmasına ihtiyacı vardır. Birlikte bir hayat oluşturmaya duyulan özlem aslında bir meslek sahibi olmaya duyulan arzu kadar gerçekçi ve bilinçlidir ama bunun yanında, aşka duyulan özlemin içinde çok daha derinlerde saklı ve bilince çıkmayan bir “şey” daha vardır. Şımartılmak, şefkat, anlaşılma, kabul görmek, onaylanmaya duyulan ihtiyaç gibi kolay bir şekilde bilince çıkabilecek isteklerin yanında, yaşanan aşk içerisinde kendini tamamiyle güvende hissetmeye, “bir olma”ya, bedensel sınırların ve ayrılığın tamamen ortadan kalkmasına duyulan bilinçdışı bir arzudur. Öteki'ne herhangi bir engelle karşılaşmadan varabilme, her şeyiyle Öteki'nin iç dünyasına girip oraya yerleşebilme, tam bir mutluluk hali içinde sonsuz bir kucaklaşmayla iç içe geçebilme özlemi. Bu yüce mutluluk hali, günlük yaşamın bütün kısıtlamalarının, zamansal sınırların ötesinde, zamanın ve mekânın olmadığı bir sonsuzluk, başlangıçsız ve bitişsiz bir “bir olma hâli”dir. Bireyin tek başlılığının ortadan kalktığı bir insanlık durumudur. Aşkın bütünlüğüne yükseliştir. Dünyanın merkezi olma, dünyadaki her şeyin âşıklar etrafında dönen uydulara dönüşmesidir. Bu “bir olma hâli”nin hiçbir hedefi ve amacı yoktur, aşk kendisinin hedefidir. Âşıklar hiç kimseye gereksinim duymadan kendilerine yeterler. Hiçbir gayret göstermeden birbirlerini yüceltirler. Hiçbir açıklamaya ihtiyaç duymadan birbirini anlar, hiç konuşmadan birbiri hakkında her şeyi bilirler. Âşıklar birbirlerine karşı, olağan çatışmaların ötesinde dilsiz/sözsüz bir anlaşma ve koşulsuz bir kabullenme

içindedirler. “Aşk, âşıkların birbirleri için her şey oldukları ve başka hiçbir şeye gereksinim duymadıkları bir insanlık durumudur.” (Hasanoğlu, 2022: 84)

“Uzaklarda, en uzaklarda
O gemilerin uğramadığı limanlarda
Işığım ol, alınyazım ol benim
Vatanım ol, evim ol
Yeter ki bir ömür boyu benim ol
Her günüm seninle geçsin...”

(Oğuzcan, 2007: 71)

Aşkımızı itiraf ederek, yani sevdiğimizi hiç korkamadan bağıra çağıra dile getirerek, eksikimizi veririz. Kendimizde bir şeyin yitik olduğunu, eksik bir kişi olduğumuzu, bütün varlığımızla bilmediğimiz bir şeyi istediğimizi açıklarız. Böyle olduğu halde sevgilimize tamlik hissi vermeyi başarırız. Aslında sevilen nesneye, *sahip olmadığımız şeyi* armağan ederiz. Yani, bizde eksik olan şeyi bir diğer şeye çevirerek o kişinin buna çok iyi bakmasını isteriz. Bu ötekinin bizim eksikimizi küçümsemeyeceğini veya onu ayaklarının altına almayacağını umarız. Açıkça söylemek gerekirse, bazı kişiler ötekilerin kendilerinin varlıktaki eksiklerini veya eksik varlığını reddedebilme ihtimalinden o denli korkarlar ki onu ortaya çıkarmaya, açıkça göstermeye ya da vermeye çekinirler. Bu durum, sevgisini itiraf ederken duyulan bütün kaygılarla yakından ilişkilidir: “*Seni seviyorum*” demek “*Ben eksikim ve sen benim eksliğime sesleniyorsun*” demektir. “*Seni seviyorum*” demek, “*Bendeki eksikliği ortaya çıkarıyorsun*” veya “*Bendeki eksikle yakından ilişkilisin*” demektir. Sevilen de genelde doğru aşkı kişinin kendinde olmayanı vermesi olarak görür. Sende olan şeyi vermek kolaydır, bunu herkes yapabilir. Sende olmayanı vermek çok daha anlamlıdır. (Fink, 2019: 88, 89)

Kendimizle ilgili gizli tatminsizliğimiz, bizim yoksun olduğumuz niteliklere sahip, kendi kendine yeten ve tatmin olmuş görünen bir kimseyle karşılaştığımız zaman bu bizi özellikle duyarlı yapar ve ona haset etmemize ya da kıskançlık hissetmemize neden olur. Bu nesne ego ideali için bir ikame değildir, ama daha sonra aşk imrenmenin ve gönülsüz hayranlığın yerini alırsa o bir ikame durumuna gelebilir. (Reik, 2006a: 191)

*“Dünyanın nüfusu ikiye bölünüyor
Yarısı sen oluyorsun, yarısı ben
Sonra ikimiz bir bütün oluyoruz
Kimseye sezdirmeden.”*

(Asaf, 2010: 126)

Özdemir Asaf, bu şiirinde sevgililerin eksikliklerini birbirlerine vererek, bir bakıma birbirlerini tamamlayarak bir bütün olduğundan bahseder. Bütün dünyanın, sevilenin/âşık olunanın etrafında ve hatta özünde zuhur edip geri kalan bütün her şeyi de içine alarak kapsadığını anlatır. Dolayısıyla bu hissi yüreğinde hisseden âşık, dünyayı ayakları altına alarak/reddederek/dışlayarak sadece sevgilisini arzular. Çünkü bilir ki zaten sevgili bütün bir dünyadır. “Sevgi arzudur.” der Sokrates ve arzu yoksunluk, eksikliktir. Buradan da kademeli olarak sevgi kendisinde olmayanı, eksik, yoksun olduğunu sever, emrinde olmayanı sever sonucu çıkarılabilir. Bir kişi kendinde olan bir şeyi veya olduğunu varsaydığı bir şeyi nasıl arzu edebilir? Başka tutkular da arzular, soğuk gerçeklere kendilerini uydurmak zorundadırlar fakat aşk söz konusu olduğunda, kendisini arzulara göre şekillendirmesi gereken gerçeklerdir; bu yüzden de en büyük zevklere gebe tutkular, en şiddetli arzuları barındıran tutkulardır. (Stendhal, 2012: 175) Platon bir kez daha yineler:

Arzunun, sevginin aradığı, erişmediğimiz bir durum, elde etmediğimiz yoksun olduğumuz bir şeydir. Sevgi bütünlük değil, eksikliktir; kaynaşma değil arayıştır; tatmin olmuş mükemmellik değil yiyip bitiren yoksulluktur. Arzu yoksunluksa tanım gereği sadece sahip olmadıklarımı arzuluyorsam, tanım gereği arzuladıklarına asla sahip olamam. Dolayısıyla hiçbir zaman mutlu değilimdir. Çünkü mutlu olmak arzulananına sahip olmaktır. Arzu yoksunluksa mutluluk yakalanamamıştır. (Sponville, 2013: 182)

Sokrates’e göre tanrıyla barışıp onunla dost olursak kendi partnerlerimizi arayıp bulma şansına sahip olabiliriz. Bugün çok az insan bu şansı elde eder. Kişi arzularıp âşık olduğu şeye sahip olduktan sonra mı arzular ve âşık olur, yoksa sahip olmadan önce mi? “Olasılıkla değil,” der Sokrates, “zorunlu olarak arzulayan yoksun olduğu şeyi mi arzulamalı ya da şayet yoksun değilse arzulamamalı mı?” Sokrates: “O halde insanın henüz kendisinde bulunmayan ya da sahip olmadığı bir şeye duyduğu aşk, korunan ve hep hazırda olan şeylerin gelecekte de kendisinde olması

için duyduğu aşk değil midir?" Aşk bir şeylerin aşkıdır; ikincisi, bu şeyler kendisinde eksikliğini duyduğu şeylerdir, değil mi?" (Platon, 2014: 115, 116) Bruce Fink'in, Lacan'ın Şölen tartışmasından çıkardığı sonuçlardan biri: "Sevdiğini ilan etmek, eksik olduğunu, iğdiş edildiğini ilan etmektir. Sevmek sahip olmadığınız bir şeyi vermektir." (Fink, 2019: 330) Sokrates'i destekler niteliktedir.

Turgut Uyar'ın "*Bitmemiş Şiirler III*" (Uyar 2011: 93) adlı şiirinin ana teması aşktır. "*Sakin ovalar, durgun göller/Sevda içinde uyusun*" dizelerindeki tavır ancak aşkın devamında olan bir durumdur. Sevdada rahatlama olurken aşkta feryat figan vardır. Aslında aşk, sevdanın tamamlayıcıdır. Genel anlamda aşkta yaşanan feryat figan hoş karşılanmaz; çünkü âşık feryat etmez de bu acıları kabullenip göğüslerse aşkın onda gelişimi daha fazla olur. Fakat bu şiirde, âşık/şair böyle biri değildir, aksine o hoyrattır ve feryat içindedir. Ovalar ve durgun göller sakinken şairin durumu bundan çok farklıdır; âşığın tersine onlar sevdalı, sükûnete ermişlerdir. Dinginlik, sakinlik varlığın ilk halidir. Hiçbiri diğerinin alanına müdahale etmez. Tabiat/doğa ilksel alandır ve dolayısıyla dingindir fakat şairde sakinlik ve dinginlikten ayrılan bir durum vardır.

"*Nar çiçeği gölgeler altında gözlerin/Büyüsün büyüsün...*" burada ikinci bir şahıs karşımıza çıkar. Yüceltme yapılmıştır, şair nar çiçeğiyle sevgilinin gözlerini yan yana kullanarak yüce şey/das ding haline getirmiştir. "*İnce küpelerin ne de yaraşmış/Gözlerindeki kuzgun siyahı aşka*" dizesinde geçen kuzgun çok arzulu, istekli ve direkt hedefe kilitlenen bir hayvandır. Şair/âşık da burada kendisini kuzgunla bütünleştirir. Sevgilinin gözlerinde yansımasını görerek kendi arzusunu onun gözlerine yansıtır ve bu yolla tatmine ulaşır. Burada amaç kendi eksikliklerini sevgilinin arzularına yamamak ve böylece bir bütün olmaktır. Bütünlük arzusu kökensel bir arzudur, anne karnında başlayan bütünlük çocuk dünyaya geldikten sonra azalmaya başlar ve tamamen kendi ihtiyaçlarını gidermeye başladığında yani dili öğrenip kültürün alanına girdiğinde son bulur. Kökensel ve içsel arzulara ulaşma isteği hiçbir zaman yok olmaz, sadece ikame edilir. Bütünlüğe dönme arzusu ise kökensel arzudur. Hiçbir zaman ayrıldıktan sonra mutlak bütünlüğe dönemeyeceğimiz için yerine başka şeyler ikame etmemiz gerekir. Psikanalistler o arzularımızı hafifletmek için kökensel arzuların yerine kadın, para, makam gibi şeyleri ikame ettiğimizi ortaya koymuştur. Kökensel arzulara dönmek için kararlılık

gerekmektedir. “İlerde, ta ilerde” dizesinde açığa vurulduğu gibi kökensel arzular yaşadığımız sürece hep ileride olacaktır. Psikanalistler ileride olmasıyla hep kazanılacağını söyler. “Ben nasıl olsa sarhoş olurum/Başımda, gözlerimde, iliklerimde sevda/Ne şarap, ne rakı bu başka/Hiçbir şey benzemiyor aşka” dizelerinde anlatılan şey aslında kökensel arzulara nasıl gidilebileceğinin basit bir krokisidir. Bazı insanlar içkiyle, bazıları aşkla, bazıları uyarıcılarla sarhoş olurlar. Kökensel arzulara/bilinçdışına ulaşabilmek için kültürü/yasayı/babayı kısacası simgesel alanı paranteze almak dolayısıyla akli askıya almak gerekmektedir. Bu yüzden sarhoş olurlar. Sarhoşluk, akli kapalı tutmaktır. Çünkü hazlarımızı, zevklerimizi bilinçdışına bastıran akıldır. Bunları tam anlamıyla yaşamak istiyorsak, aklımızı/bilincimizi bir müddet askıya alma yollarını bulmalıyız. Bunu en iyi yapabilen kişiler de şair ve yazarlardır. Onlar kültürel alandan imgesel alan tarafına doğru hareket ederler. Çünkü dil, simgesel alana aittir bu yüzden hiçbir zaman imgesel alanı anlatamaz. Aşkı yaşayabilmek için akli kendi dışımızda tutmamız gerekir ancak bu şekilde sevgiliyle bir bütün olabiliriz. Çatışma veya uyum, neşe ya da keder bile ikincil kalır. Bu noktada asıl önemli olan iki kişinin birbirlerini varlıklarının tam temelinden yaşaması, kendilerinden kaçmak yerine birbirleriyle bir olurken aslında kendi kendileriyle bütünleşmeleridir. (Fromm, 2022: 97) Aşk, birbiri üzerindeki eksikliği tamamlarken bir yandan da yok oluşa sürükler. Çünkü hiçbir aşk sonsuza kadar sürmez ve Lacan’ın da söylediği gibi arzu, tatmine ulaştığı anda yok olmaya da başlar. Hayatı idame ettirmenin bir gerekliliği olarak görüldüğünde aşk, var oluşumuzun ayrılmaz bir parçasıdır. Dolayısıyla bitip tükeneneğini bilmemize rağmen ruhumuzdaki eksiklikleri bir anlığına dahi giderebilmek için âşık oluruz ve aşkın gerekliliğine sıkı sıkıya tutunuruz. “Kısacası âşıktaki tavır şudur: Benim varlığım ancak Sen’in varlığıyla anlam kazanır. Çünkü benim eksikliklerimin sende var olduğuna inanırım.” Bu tavır tamamıyla yanılsamadır. Bizdeki eksikliklerin karşımızdaki kişide var olduğunu düşünürüz fakat aslında onda da yoktur. Aşk, bizim sahip olmadığımız, bizde olmayan bir şeyi ötekine vermektir. Kişi kendisinde olmayan eksikliği ötekinde arar ve bunu ötekine yerleştirir. Ötekine yerleştirilen bu şey de “sende bu eksiklik var” demektir. Dolayısıyla hiçbir zaman bizim onun bakışını gördüğümüz gibi öteki bize bakmayacaktır. Aşk, bizden bir şey talep etmeyen birine zaten bizde de olmayan bir şeyi vermeye çalışmaktır. Dram da burada

başlar. Olmayan bir şeyi, zaten onu talep etmeyen birine vermeye çalışırız. Bu durumu fark edene kadar çabalamaya devam ederiz fakat fark ettiğimizde hayal kırıklıklarıyla paramparça kalırız. Bunun farkında olan âşık, Bruce Fink’in *Lacan’da Aşk* kitabında bahsettiği gibi “*Bizzat ben olduğum için değil, görünüşümden, temsil ettiğim veya sahip olduğum bir şeyden ötürü seviliyorum. Görünen o ki, sevdiğim kişinin sevdiği şeyin benimle hiç alakası yok.*” (Fink, 2019: 32, 33) şeklinde bir şikâyetle bulunur ve bunda da oldukça haklıdır.

2.6. AŞK, İKİZİNİ BULMAKTIR YANİ TAMAMLANMAKTIR

*“Ben seni sevdim mi? Sevdim doğrusu
Sevdikçe tamamlandım, bütünlendim.”*

(Oğuzcan, 2007: 39)

İnsan sevdiğinde verir ama sevgiyle verdiğinde bu cömertlik değil, sevgidir. Seviliyorsa sevgiyle ya da sevgi yoksa severmiş gibi yapar. Sevgi, ayrılığı, ikiliği, yalnızlığı aşmak için ihtiyaç duyulan bir histir. Yitirilen başlangıçtaki güzel birliği, anne ile olan ilk yüce birliği birlikte yeniden oluşturmak içindir. Herkes bir ötekinde kendisinde bulunmayan mükemmeliyetleri arzular ve kendisinininkinin tam aksi olan kusurları güzellik olarak görür. Bu nedenledir ki örneklememiz gerekirse; iri kadınlar çelimsiz sıksa erkekleri tercih eder; esmerler, sarışınlardan hoşlanır. Güzel bir kadın gördüğü zaman, bir erkeğin içine dolan hisler ve mutlaka o kişiyle birleşmenin ona verilebilecek en büyük mutluluk olduğunu düşündüren aldatıcı coşkunkluk, türün içgüdülerinden başka bir şey değildir. (Schopenhauer, 2019: 44)

Aşkın, tamamlanmak üzerine kurulu olduğunu gösterebilecek bir efsanede: Neredeyse her âşık çiftin en azından ilişkilerinin başlangıcında deneyimlediği birbirleri için yaratılmış olma duygusu “Şiva ve Şakti” adlı Hint efsanesinde çok iyi anlatılmıştır. Tanrı Şiva kendini yok eden, zarar veren bir hayat sürmektedir. Şiva ve çevresindekiler bu kendini yok etmeye eğilimli hayatın aşkla dengelenmesi gerektiğini düşünür. Bunun için bir tanrıçaya ihtiyaç vardır. Yaratıcı Brahma tanrıçayı yaratma görevini üstlenir. Çünkü aşk ve yok olma arasındaki karşılıklı oyunun sürmesi gerekmektedir. Aşkın karşıtı yok olmak, tahrip olmaktır. Bir insanın

yok olup gitmesini engelleyen, yarım kalmasının önüne geçip bütünleyen şey aşktır. Brahma, Tanrıça Şakti ya da Sati'nin doğmasını sağlar. Şakti, bütünlenmiş anlamına gelir. Bu mitolojik öyküye göre, tanrıların hayatta kalabilmesi için birbirlerinin içlerinde eriyebilecekleri, çevrelerindeki dünyayı unutacakları, yalnızca birbirleri için var olacakları, rüzgârdan, güneşten, yağmurdan ve kardan etkilenmeyecek bir aşk ilişkisine ihtiyaçları vardır. Ama bu yalnızca Tanrıların yaşayabileceği bir şeydir. Yeryüzünde gerçekleşmesi mümkün değildir. (Hasanoğlu, 2022: 55, 56)

Bilindiği üzere 'aşk' kelimesi Arapçadan dilimize geçen ve sarılmak, bir olmak manalarına gelen, dünyanın en çok kullanılan, en bilindik kelimesidir. Aşk, insanın madde ile açıklayabileceği bir ihtiyaç değildir. Tamamıyla ruhsal bir meseledir. İnsan cisim/madde değil ağırlıklı olarak manadır. Aşk, hiçbir beklenti olmadan ötekini/karşıdakini sevmektir. Gerçek aşkta beklenti olmadığı için üzülme, hayal kırıklığı yaşamak ya da karşılık alamamak diye bir şey yoktur. Friedrich Nietzsche'nin söylediği gibi: "Seni seviyorsam sana ne bundan." Bu, ihtiyacımız olan ama bulamadığımız şey, duyduğumuz hasret, öyle bir hasrettir ki; hiçbir evlilik, hiçbir başarı, hiçbir seyahat, hiçbir manzara, hiçbir para, hiçbir varlık, hiçbir makam, hiçbir insan, hiçbir arkadaş, hiçbir sosyal çevre gerçek anlamda insanı tatmin edemez. İnsanda hep bir eksiklik vardır. Yaşanılan süre boyunca tam bir tatmin söz konusu olamaz çünkü bu dünya insanı tatmin etmek için değil, insana tatminsizliği yaşatıp asıl tatmin olacağı şeye talip olmasını sağlamak için yaratılmıştır. İşte insan bu yüzden, bu dünyada her zaman bir yalnızlık, bir boşluk, bir eksiklik çeker. Çünkü kendisini tatmin edecek şey bu dünyada yoktur. Kendi ideallerinde yarattığı şeyleri, imgesel alanda bırakmak zorunda kaldığı duyguları bu dünyada da bulabileceğini düşünerek en büyük yanılgılardan birine saplanır kalır. Dolayısıyla da bu noktada hiçbir şeyden tatmin olamaz, hiçbir şey insana yetmez, hep bir şeyler eksik kalır. Kendini güvenli alanda imgesel düzene en yakın hissettiği yer öteki'nde olduğu için de aşkla kendini avutarak oyalar. Ötekiyle bir olduğu ölçüde tamamlandığı yanılgısına düşmesi hayatını idame ettirebilmesi için zararsız bir kaçış/çıkış noktası haline gelir. Kadınlar ve hatta erkekler bile aynileşme/özdeşleşme yoluyla sevdikleri insanlar gibi davranıp bir süreden sonra birbirleri içinde eriyerek bir 'bütün' olurlar. Âşıklar kendilerini artık iki kişi gibi değil, ayrılamayacak bir birlik gibi hissederler. Yalnızca bireyselliklerini yitirmiş olduklarını kabul etmekle kalmazlar, sanki bireysel

benlik bir yükmüş gibi ondan kurtuldukları için de mutluluk duyarlar. Fakat bu tamamen yanılsamadır. Çünkü ne kadar çabalanırsa çabalansın, bir bütün gibi görünen iki insan, özünde iki ayrı insandır. “Tanışmamız kaderde yazılı.” tavrında bir yanılgı vardır ve Platon’daki hermafrodit miti bu yanılgıyı pekiştirir: İki yarı birbirini tamamlar; âşık olmak o asli bütünü yeniden yaratmak, tamı tamına diğer yarımızı bulmaktır. Bu durum, var olmanın ve bir bütün oluşturmanın, bir tamlık kurmanın yanılgısıdır. (Recalcati, 2022: 26) Yine Platon’un “Şölen”deki mitine istinaden: İnsanın yapısı birden ikiye dönüşünce, her yarı diğer yarısını özleyip onun üstüne atlar, kollarını birbirine sararak tekrar bir bütün haline gelme arzusuyla kucaklaşır, birbirinden uzak kalma korkusuyla hiçbir şey yapmak istemeden açlıktan ve işsizlikten ölüp giderlermiş. Yaralılarından biri ölünce sağ kalan yeni birini arar, ona sarılır, seçmeden öylesine sarıldığı bu kişi bir erkek yarısı olabileceği gibi dişi yarısı da olabilirmiş. Bu yüzden insan nesli azalıp gidiyormuş. Zeus hallerine acıyarak bir başka çare bulmuş ve onların cinsel organlarını önlerine getirmiş; çünkü arkada olunca çiftleşmeleri mümkün olmadığından ağustosböcekleri gibi toprağa yumurta dökerek çoğalıyorlarmış. Cinsel organları ön tarafa alınınca dişi ve erkek birleşerek çoğalmaya başlamışlar. Amacı da çiftleşmenin kadınla erkek arasında olması ve böylelikle insan neslinin çoğalmasıymış. Bu bağlamdan yola çıkacak olursak, insanın kendi benzerine duyduğu sevgi, çok eski zamanlardan gelme bir sevgidir. Sevgi, bizim ilk yapımızı yeniden kurar, iki varlığı tek bir varlık haline getirir, kısacası insanın yaradılışındaki bir derde çare bulur. Her birimiz öteki bir insanın tamamlayıcı parçasıyız, onun için de hep tamamlayıcı parçamızı arayıp dururuz. (Blondel, 2003: 47, 48)

Başka bir deyişle, aşkta, elinizdeki ilk öge bir ayrılıktır, bir bölünmedir, bir farktır. "İki" vardır elinizde. Aşk önce bir İki'yi işler. İkinci noktaya baktığımızda, aşk tam da bir bölünmeyi işlediğinden, o İki'nin kendini göstereceği, olduğu haliyle sahneye çıkacağı ve dünyayı yeni bir biçimde sinayacağı anda, ancak rastlantısal ya da olumsal bir biçime bürünebilir. İşte buna karşılaşma denir. Aşk bir karşılaşmadan her zaman bir şeyler öğrenir. Ben bu karşılaşmaya bir şekilde doğa ötesi anlamda bir "olay" gibi, demek ki şeylerin dolaysız yasasına uymayan bir şey gibi bakıyorum. Aşkın bu çıkış noktasını sahneye taşıyan yazınsal ya da sanatsal örnekler sayısızdır. İki sevgilinin aynı sınıftan, aynı öbekten, aynı boydan ya da hatta aynı ülkeden olmadığı, İki'nin özellikle belirgin olduğu durumlara adanmış pek çok anlatı ve roman vardır. Romeo ve Juliet kuşkusuz bu bölünmenin alegorisidir hâlâ, çünkü bu iki kahraman birbirine düşman dünyaların insanıdırlar. Aşkın en güçlü ikilikleri ve en köklü ayrılıkları kat eden bu köşegen biçimli tarafı çok önemli

bir öğedir. İki farkın karşılaşması bir olaydır, olumsaldır, şaşırtıcıdır, yine tiyatro alanından bir sözle "aşkın sürprizleri"dir bu. Bu olaydan sonra, aşk eğitilebilir ve benimsenebilir. Bu ilk noktadır, çok ama çok önemlidir. Bu sürpriz, temelinde bir dünya deneyimi olan bir süreci başlatır. Aşk yalnızca iki birey arasındaki karşılaşma ve kapalı ilişkiler değildir, o bir kurma işlemidir, artık Bir'in değil, İki'nin bakış açısından bir yaşam oluşur. Ben buna "İki'nin sahnesi" diyorum. (Badiou ve Truong, 2011: 31, 32)

Spinoza “Aşkta siz kendinizde eksik olan bir şeyi başkasında ararsınız aslında onda da yoktur.” der. O kişi onda olmadığını hissetmezse aşk olur, fakat bunu hissederse kadın ve erkek narsist olur yani bunun adı aşk olmaz, narsisizm olur. Hayat, Freud’un “Fort-da” oyunu gibi (bkz. Freud, 2020a: 31) atıp çekme felsefesi üzerine kuruludur. Narsist insan daha çok acı çeker çünkü daha çok bastırır. Hayat ağırdır çünkü insanoğlu hiçbir zaman tatmin olamaz, sürekli bastırır. Gerçeğe dayanamadığımız için yüceltiriz, idealleştiririz. Aşkınlaştırmanın en önemli sebebi yaraları tedavi etmek ve terapi etmektir. Freud, iki tür insanı sevebileceğimizi söyler: Birincisi ulaşamadığımız yerlere ulaşan insanları severiz çünkü onunla özdeşleşme içine girer ve bir bütün olarak hissederiz. Narsistik duygularımızı tatmin ederiz. İkincisi yaşam enerjisini gönderdiğimiz ve onların da bize geri gönderdiği insanları severiz; eşler, çocuklar gibi. Ötekinin benden beklediğini sandığımız şeylere göre kurduğumuz şeye “ben” deriz. Ancak ötekinin bizden beklediği şey olabilirsek hayatta kalabiliriz. Buna da özdeşleşme diyebiliriz. Özdeşleşme denen kavram aslında yabancılaşmadır. Ben, kendine göre değil, ötekinin bakışında gördüğü şeye göre konum alır. Aşk, “Ben kimim?” sorusunu ötekinde arama girişimidir ve aşkta çoğu zaman karşılıklılık vardır. Karşımızdaki bizim için ne olduğunu asla bilemeyeceği bir şekilde, bizim konumlandığımız bir birinci ötekidir. Aşk da tam olarak bizden çıkıp ötekinde kendimizi yerleştirdiğimiz yerde oluşmaya başlar.

Goethe, kimya yasalarıyla kıyaslanabilir, keşfedilmemiş yasalar ve bir kişiyi ötekini çeken, kimyasal etkenlere benzer güçler olması gerektiğini düşünmüştür. Bu düşünceye göre benzerlik sevgiye bir vesile olabilir. Otto Weininger, eş seçiminin matematiksel bir formüle göre yapıldığını ileri sürmüştür; buna göre, iki bireydeki kadınlık ve erkeklik bölümleri, bir sabit üretmek için birbirlerini tamamlarlar. Schopenhauer ve Freud’un görüşlerinin bu konuda ortak bir yanı vardır; onlar aşkın yalnızca seks itkisinin yüceltilmiş bir uzantısı olduğu görüşündedirler. “Bana kimi sevdiğini söyle, senin kim olduğunu, özellikle kim olmak istediğini söyleyeyim.”

Aslında hem aşkının özlemini çektiğimiz öteki kişiyizdir hem de olmayı istediğimiz sevgiliyizdir. Ortada yine bir tamamlanma, yeniden bir ikizini bulma hali söz konusudur. Aşkımız, nasıl seilmeyi istediğimizin bilinçdışı reklamıdır. Bu, başkasının adına yapılan bir gösteridir. Öteki kişiye, onun bize davranmasını istediğimiz gibi davranırız. Bu yolla bilinçsiz olarak neyi yitirdiğimizi ve neyin özlemini çektiğimizi ilan ederiz. Kendimizdeki eksiklikleri sevdiğimiz kişiyle tamamlama ve tabir-i caizse onun içinde eriyerek bir bütün oluşturma çabası içerisinde olmamız muhtemeldir. Bilinçdışı bu çabaya göre de aşkın asıl amacı, tamamlanmak, kabul görmek ve seilmektir. Seven kişi/âşık, başlangıçta bilinçdışı olarak nesneyi kıskanmış ya da imrenmiştir. Nesneye hayranlık duymuş ya da kıyaslama yoluyla kendisini ondan aşağı bir konumda hissetmiştir ki sevmiştir. Sevmek, bir başkasını merkeze koymak demektir. Âşık olacak kişi kendinden hoşnut olmadığı, kendisinden kaçıp başka biri olmak istediği, her türlü eksikten ve kusurdan kurtulmuş biri olmak istediği için âşık olur. Eski bir O'Neill oyunu kahramanı kadın, "Ölmek ve sen olmak istedim." der. Bizler, melodimize katılarak onunla bir bütün oluşturacak ezgiyi, tamamlayıcı kişiliği, sevilenin kişiliğinde somutlaşan eski bir imajı arıyoruz. En derin anlamıyla, kendi kusursuzluğumuzu, kendimizden talep ettiğimiz şeyleri karşılayan kişiyi arıyoruz. Bu kişi tarafından, ideal kişiymişiz gibi sevmek istiyoruz. Nesne yalnızca arzuladığımız şey değildir, o aynı zamanda kendimizle barışma arzumuzu da yatıştırarak olandır. Bunu yapabilmenin ilk adımı olarak gördüğümüz kısmı da öteki/sevilen kişidir. Ancak sevdiğimiz kişi tarafından kabul edilip onunla kendimizi tamamladığımızda rahata erebiliriz. "Benim arzum daima öteki insanın arzusuyla etkileşir." Bu cümle arzunun alanının nihai olarak özdeşleşmenin alanı olduğunu anlatır. Öteki tarafından arzulanabilmek için, onun algıladığımız arzusuyla özdeşleşiriz. (Verhaeghe, 2003: 173) Burada bütünüyle düşünsel ya da akla yatkın aşkla, bir tutku olan aşkı birbirinden ayırmamız gerekir. Buna göre ilki, ruhumuz, mevcut olan ya da olmayan iyi bir şeyi fark ettiğinde, onunla bile isteye birleşir, diğer bir deyişle, iyi olan bu şeyle bir bütün oluşturduğunu düşünür, kendisini bu bütünün bir parçası, sevdiğini de öteki parçası olarak görür dolayısıyla iynin bir tamamlayıcısı olur ve tamamlanmış olmakla tatmin olur. Sonrasında bu şey varsa eğer, yani kişi ona sahipse, sevilen nesne sahiplenilmişse veya bu nesneyle kendine uygun gelen bir şekilde somut bir şekilde birleşmişse ve

bunun kendisi için yararlı, iyi bir şey olduğunu kabullenmesiyle birlikte gelen istencinin devamı, onun neşesidir. Eğer nesne mevcut değilse, onun eksik olduğunu kabullenişine eşlik eden istenç devamlılığı da hüznüdür. Diğer taraftan, bu nesneyi elde etmekle kendisi için yararlı olacağını kabullenişiyile birlikte gelen istencinin devamı da arzusudur. (Blondel, 2003: 59, 60) Her şekilde âşık tamamlanmış olmanın motivasyonu, sevmeye devam etme arzusunu sürdürür. Öteki tam olduğu halde o, Öteki’nde eksik olmayan şeyi sağlamaya yönelik bir konumdadır: Öteki’nin onun aşkına ihtiyacı vardır. Böylece o, Öteki tam bir şekilde kalsın diye Öteki’nin eksikliğini kapatacak şeyi sağlayabilir. (İzcovich, 2015: 80)

Turgut Uyar’ın “*Göğe Bakma Durağı*” (Uyar, 2011: 133) isimli şiiri, aşkın tamamlayıcı, bütünleştirici bir özelliği olduğundan bahseder. “*Senin bu ellerinde ne var bilmiyorum göğe bakalım/Tuttukça güçleniyorum kalabalık oluyorum/Bu senin eski zaman gözlerin yalnız gibi ağaçlar gibi/Suların ıınsın diye bakıyorum ısınıyor.*” dizelerinde şairin, sevgilisinin ellerini tutmasıyla tamamlanması ve hatta artarak kalabalıklaşması aşkın çoğaltıcı, eksikliği yok edici gücünü ortaya koyuyor. Aşkta benzer şekilde bizler gibi birbirine yabancı olan iki kişi aralarındaki duvarı yıkar, kendilerini birbirine daha yakın duyar, tek bir birey gibi hissedерlerse o vakit yaşamın en baş döndürücü, en heyecanlı anı olur. Bu an, sevgisiz, soyutlanmış, kopuk bir insan için çok daha mükemmel, çok daha mucizevidir. Bu birden bire gelen yakınlaşmanın mucizesi, birleşme ve cinsel çekicilikle başlar veya birlikte olursa gerçekleşmesi daha kolay olur. Aslında bu tür sevgiler tabiatları gereği bitmeyen sevgiler değildir. İki kişi birbirlerini daha yakından tanıdıkça aralarındaki o mükemmel nitelik, hayal kırıklıkları, çelişkiler, endişelerle ilk heyecanlarından geriye kalan ne varsa hepsini silip süpürürken kendisi de yavaş yavaş kaybolup gider. Başta bunun farkına varmazlar. Esasen birbirleri için deli divane olmalar, yanıp tutuşmalar daha önceki yalnızlıklarının seviyesini gösteren bir kanıtken, aşklarının gücünün ölçüsüymüş gibi kabul ederler. (Fromm, 2022: 124) Aslında cinsel ilişki diye bir şey yoktur. Cinsel ilişki dediğimiz şey, ötekinin arzusunun nesnesi olma girişimindeki en somut haldir. Sadece bizi arzuladığını düşünürüz fakat ya bir başkasını da düşünüyorsa, işte tam bu noktada bir kırıklık yaşanır. Aşk her zaman karşısındaki nesneden daha fazla bir şey arzular. Bu yüzden her ilişkide bir kırıklık olmak zorundadır. Bu kırıklık ve eksikliklerden dolayı bir cinsel ilişkinin bizi

ötekinin arzusunun nesnesi konumuna götürmesi mümkün değildir. Bu yüzden tamlik duygusuna ulaşabilmek için cinsel ilişkinin tekrar tekrar yaşanması gerekir. Ayrıca bu açıdan bakıldığında, Lacan'ın söylemek istediği aslında cinsel ilişki sırasında her bireyin kendi zevkine fakat ötekinin bedeni üzerinden hareketle odaklandığı ve dolayısıyla cinselliğin sanıldığı gibi birleştirmekten ziyade kişileri birbirinden ayırdığıdır. Çıplak olmak ve ötekinin bedeniyle bir bütün haline gelmek aslında sadece bir imgedir. Burada asıl olan, bu eylemin bedeni ötekinden ayırıp çok uzaklarda konumlandırmasıdır. Cinsel ilişki yoktur derken kastedilen durum budur.

“Al beni de erit ateşinde gözbebekleri

Erit beni

Ruhumu aşkının potasında yak

Kahrolsun bu karanlıklar

Bu mesafeler

Bu zaman

Ben seni istiyorum

Ya seninle yaşamak

Ya da sende yok olmak.”

(Oğuzcan, 2015: 102)

Ümit Yaşar, yukarıdaki dizelerde âşık olduğu kişinin içinde erimek, kaybolmak, onunla bir bütün haline gelmek istediğini açıkça gözler önüne serer. Ötekiyle hemhal olma çabasının altında yatan asıl sebep, varlığındaki eksiklikleri doldurmaktır. Kişi, bir başkasına atış misali tutturulmak isterken bunu içindeki boşlukları/eksiklikleri bilinçdışında hissettiği ve bunlardan rahatsız olduğu için yapar. Eksikliklerinin sevdiği kişide olduğunu var saydığı için de büyük bir yanılgıya düşer. Fakat bu yanılsamayı, sevdiği kişiyi elde etmeden fark edemez. “Al beni de erit ateşinde” çığlığı aslında; ‘boşluklarımı doldur, eksikliklerimi kapat, bizden bir bütün oluşturun’ demeye gerek kalmadan birbiri içinde erimekle bunu dile getirebildiği bir yardım çığlığı niteliğinde olabilir. Erimek kelimesi ve bu kelimenin oluşturduğu bilinçdışı talep, tam olarak bundan kaynaklanmaktadır. İnsan, salt kendi kendine yetemediği için ötekine bağlı/bağımlıdır. Bu da aslında aşktan ziyade bir çeşit ‘can simidi’ olarak yorumlanabilir. Varoluşun yoğunluğundan bir parça olsun kurtulmak,

sadece ötekinin varlığının içinde erimekle mümkündür. “Dünya içinde varlık”ımız, bir bölgede hayatını devam ettirmenin ve ‘kendi için varlık’ tarafımızın yanı sıra “ötekiyle varlık” olmamızı da zorunlu kılar. Ötekinin varlığı ve onun bize bakışı sayesinde nesne konumuna geliriz; bir ötekine ait olur ve kendimiz olmaktan bir an için kurtulabiliriz. *“Toplumsal ilişki, insanın kendisinden sıyrılma mucizesidir”* (Levinas). Bu sebeple ötekinin arzusunu arzulamak, bizim arzumuzun, tüm insani arzuların en temel niteliğidir (Hegel). (Göka, 2004: 73)

Güvenli bir yakınlık arzusu, sevmeye ve sevilmeye duyulan özlem insanoğlunun doğasında vardır. Sevdığımız insanı mutlu etmek isteriz; bunun için onun ne hissettiğini o söylemeden anlamaya çalışır, kendimizden daha çok onu düşünür, kendimizi unuttur ve ancak bir aşk ilişkisinde yaşanabilecek, almak ve vermek üzerine kurulu o büyülu değiş tokuşta kendimizi kaybederek eriyip gitmek, en azından belli bir süre kendi bireyimizden kurtulmak isteriz. (Hasanoğlu, 2022: 141) Ben ve Sen’in oluşturacağı Biz içerisinde daha güvende ve daha güçlü hissederiz. Ancak yaptığımız hatalardan biri; ilk önce Ben olamadan Biz olma çabasına girmemizdir. Fakat bir insan Ben olmaya çalışmadan, yalnızca Ben’ini vererek, adayarak yaşamayı denerse Sen/öteki birden aşırı bir değer kazanır. Bu da kendi varlığını tamamıyla hiçe saymak olur ve bu noktada tamamlanmaktan ziyade Ben’siz, dolayısıyla yarım kalınmış olunur. *“Ruhumu aşkının potasında yak”* dizesi bu açıklamanın ispatı niteliğindedir. Birbirleri içinde eriyip bir bütün oluşturma çabasını dile getiren bir dizedir. Ruhunu bile göz ardı edip değersizleştiren âşğın tek istediğı şey burada Biz olabilme mefhumudur. Tabii ki bir öteki olmadan aşğın olması mümkün değildir fakat alma verme oyununda hep veren taraf olup biraz bile alan taraf olunmazsa orada bir ilişki değil, kendini kandırma, oyalama yaşanır. Âşğın kendini vermesi ancak bir Sen’in var olmasıyla mümkündür. Bir Sen bulmadan önce de kişi Ben olabilmeyi öğrenmelidir. İlişki, kısacası birbirini tamamlama ancak böyle mümkün olabilir. XX. Seminer’inde Lacan “Aşk, aşk talep eder,” der (1998a: 4). Aşk, karşılığında daima aşk ister. Kişi bir cinsel eşe kendini teslim ettiğinde ya da onu arzuladığında, o kişi de onu benzer şekilde arzulamaz ise kişinin arzuları bitmek veya azalmak zorunda değildir. “Arzu Ötekinin arzusu” (Lacan’ın sık sık tekrar ettiğı bir iddia, örneğın bkz. Lacan, 2015: 178) olsa bile, yani arzumuzun nesnesi tarafından arzulanmayı istiyor olsak bile arzu karşılık

beklemeden de başının çaresine bakabilir. Ancak "aşk, âşık olunmak ister" (Lacan, 2006a: 853): Âşık olmak, en azından günümüzde, içten içe âşık olunandan karşılık bekler, bu sayede kişi eksikliğini, içinde hissettiği boşluğu kapatabilecek, bir şekilde telafi edebilecektir. Bu yönüyle sanki her aşk, karşılığında aşk talep eder." "Arzu Ötekinin arzusudur" (s.178) formülünü şu şekilde yorumlayabiliriz: Ötekinin bize duyduğu arzuyu hissettiğimizde arzulamaya başlarız. Dolayısıyla bu sav Lacan'ın (1998a: 4) XX. Seminer'de "aşk, her zaman karşılıklıdır" iddiasını onaylar. Nitekim aşk ötekinde oluşmaya başlamadıkça diğerinde tamamıyla ortaya çıkmaz, ötekinin arzusuna bir cevap, onun arzusunun davetine karşılık olarak arzularız. (Fink, 2019: 83, 84) "*Kahrolsun bu karanlıklar/Bu mesafeler/Bu zaman*" dizesinde varolan ve gerçekliği ortaya koyan her şey ötelenir ve onlardan nefret edilir. Çünkü bunlar, varlıkla/ulaşılacak istenilenle/sevgiliyle araya giren engeller olarak görülür. Sevgiliye ulaşamadığında âşık kendisini eksik hissettiği için de bu kavramlar için "kahrolsun" demeyi uygun görmüş olabilir. Bu engeller ortadan kalkmalı çünkü "*ben seni istiyorum*" diyerek bu çabasını ortaya koyar. Her ne olursa olsun, bütün kötücül şeyler de dâhil, şair/âşık, sevgilisini elde etmek, onunla bir bütün teşkil etmek ve ona ulaşmak ister. Bu uğurda yapamayacağı şey yoktur. Öyle ki "seninle yaşayamazsam bile sende yok olmak isterim" diyerek her durum ve koşulda sevgiliyle birlikte olmak istediğini açıkça belirtir. Birinde yok olmak istemek, o kişiyi hayatının merkezine koyarak ondan bağımsız hareket edip düşünememek demek olmalıdır. Sevgilide yok olmayı göze almak, âşığın aşkının ispatı olarak sunabileceği bir delil niteliği taşır.

*"Nereye dönsem içimdesin
Dünya kirpiklerinin arası,
...
Bakınca gözlerinle bakarım
Ne söylesem senin sözündür.
Aynada kaybetsem yüzümü
Seçtiğim senin yüzündür."*

(Saraçoğlu, 2002: 38)

Selâhattin Batu'nun "Aşk Hali" isimli yukarıdaki şiirinden yapılan alıntılar göstermektedir ki şair/âşık, sevgiliyle tamamen hemhal olup onun içinde eriyerek

adeta sevgili/öteki görünümüne bürünür. “Nereye dönsem içimdesin” dizesi de bunu açık bir şekilde ortaya koyar. Âşık, sevdiği kişiyle tamamlanarak kendi varlığından öteye geçer ve hatta dünyayı sevgilinin üzerinden/gözlerinden seyreder. Bu da ikili bir yaşamı tek bir kişinin barındırdığını dolayısıyla aşkın insanı tekten kurtarıp iki kişi yaptığını, çoğalttığını gösterir. “Bakınca gözlerinle bakarım/Ne söylesem senin sözündür.” dizeleri, âşığın kendisine benzer bir sevgiliye kavuşma arzusuna sahip olduğunu ve bu sevgilide kendisini yitirdiğini açıklayabilir. Lacan'ın (1998a) XX. Seminer'de söylediği gibi, aşk ikiden bir yapmaya, ikiyi birde eritmeye çalışan narsistik bir amaç olduğu sürece farklılığın imhasını (s.6) hedefler. Kendini, kendi ideal benini ötekinde bulma çabasıdayken kişi kendisiyle öteki arasındaki bütün farklılıkları gözden geçiriyor olabilir ve bunu da hiç yadsımaz. Kaynaşmada farklılığın yok edilmesi vardır ve belki de âşık olmak bunun en iyi örneğidir. Muhtemelen çoğu kişi, pek tanımadığı halde birine çok çabuk ve yoğun bir biçimde âşık olmuştur. Kendimizle ötekinin uyuştugu birkaç nokta bulur, birdenbire ruh eşimizle tanıştığımızı ve bu insanın aslında bizim başka kılıfa girmiş bir kopyamız olduğunu hissetmeye başlarız. P. G. Wodehouse'un da sıklıkla söylediği gibi, “ikiz ruhlar” olduğumuzu hissederiz. Bu tutkulu deneyim sırasında kendimizle öteki arasında kurduğumuz bu denklem, ötekinin aslında bizden oldukça farklı olduğunu görmezden gelme ve her şeyi ötekinin tıpkı bizim gibi olduğu varsayımını doğrulayan işaretler olarak görme raddesine bile gelir. Lacan'ın (2017: 356) dediği gibi “ideal ben imgesel yansıtmanın kaynağıdır” ve kendimizi ötekinde bulmaya çalıştığımız sürece bunu başarmanın en kolay yolu ötekine, kendimiz olduğuna inandığımız şeyi yansıtmaktır. (Fink, 2019: 164, 165) “Aynada kaybetsem yüzümü/Seçtiğim senin yüzündür.” dizesi Lacan'ı doğrular niteliktedir. Kendimizi sevmek için önce ötekini sevmemiz ve onda kendimizi görmemiz, onun üzerinden kendimizi izleyebilmemiz gerekir. Bu noktada da aşk, tamamlanmaktır önermesini ortaya koyabiliriz. 1940'lardan itibaren Lacan'ın en azından imgesel düzlemde ortaya attığı önemli iddialardan biri, kendisine yaşça yakın başka bir çocuğun imgesinin, ayna imgesiyle aynı amaca hizmet edebilmesidir. Diğer bir deyişle, kendimizin kardeşimizmiş gibi bütün bir insana benzeyen bir imgesini oluşturabiliriz: Hem gerçek hem de mecazi anlamıyla onda kendimizi görebiliriz. “Benzer”imizin veya bir akranımızın imgesini kendi benlik duygumuz için bir dayanak, kendimiz diye

düşündüğümüz şeyin inşasında kaynağını ruhumuzun dışında bulduğumuz bir protez olarak kullanabiliriz. (Fink, 2019: 141) Bu açıklama da aşkın neden ruh ikizini bulmak dolayısıyla tamamlanmak olduğunun güçlü bir dayanağı sayılabilir. “*Kendi kendineymişsin gibi sakınmadan konuşabildiğin biriyle birlikte olmaktan daha iyi ne olabilir ki? Mutluluğunuzu kendi mutluluğu gibi paylaşacak biri olmadığında, başınıza gelen iyi şeyler nasıl keyif verebilir.*” (Cicero, 1971: 65) Her ruh, boşluklarını doldurabilmek, eksikliklerini tamamlayabilmek için bir ötekine ihtiyaç duyar ve öteki de bu duygulara karşılık verdiğinde, arzu nesnesine ulaşılmış olunacağı için artı bir keyif, *jouissance* deneyimi yaşayacak olabilir. Bu yüzden de her zaman özlemini çektiği nirvana alanına, imgesel alana anlık da olsa dönmenin mutluluğunu yaşarken hayattan artı fazla bir zevk duyabilir. Âşığı dünyaya bağlayan en kutsal bağ da tamamlanmış olmasıdır. Aşk ilişkisinin ilk evresini, yani güçlü duyguların ve deliliğin evresini uzatmak için, eğer dopamin seviyesinin ilk günlük kadar dinç olmasını istiyorsak, birbirimizden uzak kalmalı ve sadece bazen birbirimizi görmeliyiz. (Vincent, 2012: 96)

“*Kim o, deme boşuna..*

Benim, ben.

Öyle bir ben ki gelen kapına;

Başdan – başa sen.”

(Asaf, 2010: 73)

Şiir, sadece adıyla bile (“2=1”) bize aşkın görüngülerinden biri olan tamamlanmak, ikiden bir elde etmek mefhumunu doğrular niteliktedir. Âşık olmakta, özellikle âşık olunan, kişinin kendisine çok benziyorsa, narsistik yani imgesel bir taraf vardır. “*Öyle bir ben ki gelen kapına/Başdan – başa sen.*” dizesinin de gösterdiği gibi burada bahsi geçen âşık, hiçbir şekilde sevgiliden bağımsız düşünölemeyecek biridir. Sevdiği kişide kendi yansımasını bulduğu(nu sandığı) için baştan aşağı kendisini onunla özdeşleştirerek iki parçadan bir bütün yaratır. Platon’un *Şölen* adlı yapıtında Aristophanes’in iddia ettiğı şekliyle iki âşığın bir olmak için didindiğıne dair teoriyle, Cicero’nun (1971: 80) “İnsan her zaman, onunla bir hissettiğı ölçüde onun için canını verebileceğı bir yoldaş arayışındadır” diye dile getirdiğı teori, birbirlerini tamamlar niteliktedir. (Fink, 2019: 162) Bu teorilerin

şiiirdeki yansıması da Asaf'ın "2=1" şiiri olarak gösterilebilir. Ötekinde farklı/başka olanı ararken kendimizdeki başkayı bulabilir ya da keşfedebiliriz. Öteki sınırlarımızı keşfe çıktığında, kendi içindeki sınırları/sınırları keşfetme olanağı bulur. Çünkü bir bütün haline gelmek eksikliklerimizi karşımızdakinde bulduğumuzu sanmak yanılgısı doğurur bu da doğal olarak bir kaynaşma, boşluklarımıza birer yama haline gelmiş olabilir. İkidenden bir yapmak, kendimizi öteki üzerinden izlemeyi olanaklı kılar.

Nevrozda ikiyi bire dönüştürmek, zamanı geriye almaktır; yabancılaşma ve ayrılma gerçekleşmeden önceki bir ana dönme, herhangi bir geçiş nesnesi veya *objet a* meydana gelmeden önceki bir zamana dönme çabasıdır. Nesnenin kaybını tersine döndürme, kayıp bir nesne yokmuş gibi yapma, anneyle çocuk arasındaki yarığı telafi etme veya Aristophanes'in deyimiyle, Zeus'un göksel varlıklara kızgınlığı yüzünden ayırdığı iki varlığı kavuşturma çabasıdır. Bir araya gelmede farklılıkların yok edilmesi, tek bir varlık haline gelme ve özdeşleşme hayali vardır. (Fink, 2019: 164) Freud cinsellik teorisini Oidipus mitiyle kurar. Kastrasyon karmaşasının sonuçlanmasında, kadın ve erkek cinsiyetini belirleyen fallusun anlamıdır. Freudcu teoriye göre erkek olma, fallusa sahip olmaktan geçer. Kadın olmak ile fallus olmaktan geçer ve Freud'un "*penisneid*" adı verdiği penis hasedi kadını kadın yapandır. Freud, cinsiyeti anatomiye bağlayarak, cinsel farklılığı aktif-pasif olarak tanımlar. Ona göre, insan nostaljik bir arayıştadır; aşk ilişkilerinde öteki cinsel yansımasını arar ve çoğu zaman da bulduğunu düşünür. Freud için cinsellik travmatiktir ve çocukluğun erken dönemlerinde oluşan çokbiçimli sapkınlık özelliği taşıyan bir kavramdır. (Eryörük, 2017: 66)

Şölen'de, bir yatağa uzanmış iki âşık karşımıza çıkar. Hephaistos onlara şunu sorar: "*Ey insanlar! Birbiriniz için dilediğiniz nedir?*" Bir sessizlik olur. Tanrı, onlara çoktan razı oldukları bir yanıt önerir; arzularının yabancılaşmış gerçeğinin dile getirilmesi çok hoşlarına gider: "*Şu mu yoksa candan dilediğiniz, öylesine kaynaşma ki bir tek varlık olma ve artık ne gece ne gündüz sizi birbirinizden ayıramasın. Eğer buysa istediğiniz, sizi bir arada eriteyim ve körükleye körükleye kaynatayım sizi birbirinize*" (192d-e). (Blondel, 2003: 16) Âşıklar bir bütün olmayı, hatta bir bütünün iki parçasını oluşturmuş gibi tek bir varlıkta kaynaşmayı isterler, birbirlerinin içinde yok olmak onları çoğunlukla cezbeder. Platon'un Şölen'inde Aristophanes'in anlattığı mitolojik hikâyeye göre; insanoğlu orijinal olarak hep çift

kişiydi, ya bir ikili erkek ya bir ikili kadın ya da ikili jenderi olan bir hermaphrodite; her biri çift sırt ve göğse, dört ele, dört ayağa ve farklı yönler bakan aynı kafada iki yüze sahipti. Bu orijinal varlık o kadar üstün ve güçlüydü ki Zeus onu ikiye bölmek zorunda hissetti şeklinde hikâye devam eder. Sonrasında hepimiz yaşamımızı bu kaybolan öteki yarı parçamızı aramakla harcarız." (Verhaeghe, 2003: 54) Bu yüzden de tamamlanmaya muhtacdır.

*“Seni bende, beni sende arıyorlar,
Beni senden, seni benden tanıyorlar,
Bir birim gibiyiz tümünün gözünde,
Yarım’larımızı bütün sanıyorlar.”*

(Asaf, 2010: 290)

Özdemir Asaf, yukarıdaki dizelerde iki âşğın birlikteliğini adeta bire/teke indirir bir tavır kullanır. “Bir adam ve bir kadın şiddetli bir tutkuyla birbirlerine bağlandıklarında hep şunu hissetmişimdir; onları ayıran engeller ne olursa olsun [...], iki âşık, doğası gereği, insanların yasaları ve uzlaşımlarına karşın, bir Tanrı yasasıyla birbirlerine aittirler” (Chamfort, *Maximes, pensees, caracteres et anecdotes [Özdeyişler, düşünceler, karakterler ve kıssadan hisseler]*, No 357). Ahlakçı burada tanrı yasası terimiyle, Aristophanes’in *Şölen*’de tanıttığı o yüce ilk birlikten söz etmektedir. (Blondel, 2003: 17) “*Seni bende, beni sende arıyorlar*” dizesi bu mitolojik efsaneye uyum sağlar gibi görünür. Bu şiire göre âşık ve sevgili öyle güçlü bir bağlılık sergiler ki, birini diğerinden ayrı tutmak ya da düşünmek mümkün değildir. Ben, Sen olmuş; Sen, Ben’le anlam bulmuş gibidir. Kuşkusuz bütün insanlar gibi sıradan olan bir kişiyi, diğer yarımız olarak görebilmek için sevilen nesneyi aşkınlaştırmak gerekir. Bu, yansıtma yoluyla, idealleştirmeyle, yadsıma ve körleşmeyle yüceltmedir. Çünkü ancak bu şekilde ötekiyle birlikte bir bütün hissetmek mümkün olabilir. “*Beni senden, seni benden tanıyorlar*” çünkü Hegel’e göre âşıklar, aşkta bağımsız, özerk bir kişilik olmak istemezler, eğer böyle olurlarsa kendilerini tamamlanmamış, eksik hissederler (Hegel, *Hukuk Felsefesinin Prensipleri*, 158’e ek). Biri diğeriyle iç içe geçmiş ve tek bir vücut haline gelmişlerdir. Bu dizeye göre âşğın bakınca sevgiliyi, sevgiliye bakınca âşğı görebiliriz. İkisini tek birinin üzerinden izleyebileceğimiz kadar büyük bir bütünlük

ve birlik gösterirler. Benliği hiçe saymak, kendinden çıkmak, varlığı yok saymakla eş değer ölçüde bir sevgiden söz edilmektedir. Burada bir yanılsama, bir imge, bir idealleştirme söz konusudur. Fakat şair dolayısıyla âşık bu yanılsamanın farkındadır. “*Bir birim gibiyiz tümünün gözünde/Yarım’larımızı bütün sanıyorlar.*” dizesi de bu farkındalığı açıkça gözler önüne serer. Şair kendi suçunu itiraf edip kendi kendini ele vermiştir. Fakat bundan hiç de şikâyetçi değil gibi bir tavrı vardır. Yanılsamalarının, sanrılarının farkında olarak sevmeye ve yüceltmeye devam etmesi, imgesel alana dönme isteğine ket vuramamaktan kaynaklanıyor olabilir. İlk yüce birliğe, anne ile olan birlikteliğe dönüş arzusunda bastırılmayan bir yoğunluk yaşanıyor gibidir. Erkeğin nesne seçimi bakım verenin ona davranışını ya da herhangi bir özelliğini hatırlatan kadınlara yönelir. Çoğunlukla erkeksi öznenin aşk nesnesi kendisi gibi sıkıntılar, travmalar yaşayan, ona kendisini aynalayan/hatırlatan kadınlara karşıdır. Dolayısıyla erkeksi olan yine kendine âşık olmuş olur. Erkeksi olanda narsistik tutum vardır. Kadındaki nesne seçimiye fanteziye dayanır. Karşısındaki arzu nesnesinin hiçbir şeyine bakmaksızın kendi kafasında onunla ilgili kurduğu, düşündüğü fantezilerden yola çıkarak âşık olur. Erkeksi olan âşık olamaz, aşk yalnızca kadınsı olanın yapabileceği bir şeydir. Erkeksi pozisyonda olan tamlık fantezisi/gösterisi içinde olan bir ötekine âşık olamaz. İçindeki eksiği kabul etmez; çünkü tamlık fantezisi vardır. Lacan, kendi biçimiyle, onun muğlak tarzıyla şöyle yazar : “*Le désir de l’homme, c’est le désir de l’Autré*” (İnsanın arzusu Öteki’ninki ve Öteki için arzudur). Arzularımız daima, ebeveynlerimizden başlayan ve en son aşk objemizle biten diğerrinin arzusu sayesinde olur. “Kendi arzularını takip etmelisin” olanaksız bir işin dile vurulmasıdır. “Kendi” arzun olarak adlandırılan her şey ya pozitif ya da negatif anlamda başka birine ilişkilendirir. Sadece diğeri umurunda olmadığında gerçekleşebilecek bir şeydir bu, fakat o zaman da zaten sen bir şey arzulamıyorsundur. (Verhaeghe, 2003: 149) Ötekiyle olan ilişkinin verdiği tanıdıklık hissiyle birlikte ebeveynle olan ilksel aşka dönüş arzusu, aşkın başlaması için ilk adım sayılabilir.

Freud’a göre bu durum şu şekilde betimlenebilir: Başkaları, âşığın nevrozunun rehinesi, Oidipus kompleksinin düşsel hükümdarı, aile “geleneklerinin” vekilidir, bir imgedir (*put*, ideal) ve bilinçdışı bilerek ve isteyerek tapınılası bir tanrıya boyun eğdiğini düşünerek öylesine güçlü bir biçimde bağlar ki âşığı bu

imgeye, farkında olmadan üstbenin yetkesini sürdürür ve artık bu putun, üstbenin kızının, bir cadaloza dönüşmesinde şaşılası bir yan yoktur. Zeus'un ikiye bölmek zorunda kaldığı (Platon, *Şölen*) o ilk baştaki yuvarlak insanlığın küresiyle betimlenen metafizik birliğe gelince bu durum, anneyle oluşturulan o düşsel birliğin bir uzantısı sayılabilir. (Blondel, 2003: 33, 34) Arzular ve duygulanımlar âşık olmadan evvel de varsa eğer, aşk eski bağlılıkları, saplantıları ve arzuları yinelemekle kalır ve duygusal donanımın, belirli bir yanı veya detaylarıyla önceki nesneyi, örneğin baba veya anneyi hatırlatan yeni bir nesneye yöneltilmesine dayanıyorsa eğer, yetişkin kişilerin aşkı ancak geçmişin, bir aktarımın, onu yansıtan bir şüana yöneltilmesinin sonucudur. Sevilen nesnenin az çok hepimizin önceden sevilen bir figürün özelliklerini nesneye yansıtip nesnede aramamıza ya da onda yeniden bulmamıza yol açan, bir yineleme ya da gerileme sonucunda eski bir nesnenin kopyası olması muhtemeldir. J. Jacques Rousseau'nun "*İtiraf*" yapıtında geçen "*Dünyadaki Tek Kadın*"dan yapılan bir alıntı da bu düşünceyi kanıtlar niteliktedir: "...Kalbimde öteden beri yer etmiş imgesi başka kimseye yer bırakmıyordu; benim için dünyadaki tek kadındı o ve bana yaşattığı duyguların sonsuz dinginliği, başkalarına açılma zamanı bırakmıyordu duygularıma..." (Blondel, 2003: 71) Bu aşk itirafında, bilinçdışındaki tanıdıklık hissinin verdiği duygu ve arzu açıkça görülmektedir. İlk yüce birlik, anneyle olan bağa bir gönderme yapılmış gibidir. Bu duyguları yaşayan birinin tam olarak tamamlanmış ve ruh ikizine kavuşmuş hissetmesi oldukça doğal sayılabilir. Özellikle erkekler tarafından tek bir kişiyi herkesten ayrı tutarak yaşanan bu gibi aşk ilişkilerinin bilinçdışı modeli ortaya koyulmak istenirse; bir erkek için tek sayılabilecek olan tek bir kadın vardır, çünkü her zaman aslında tek bir kadın vardır. O da annedir. Her birey bilinçdışında yatan bu arzuya geri dönmek ve o tatlı, güvenli, sıcak alanın tadını çıkartmak istemektedir. Bu durumu sağlayabilecek en güçlü duygu da aşk olduğu için yaşanan aşk ilişkilerinde tamamlanma dürtüsü amaçlanmaktadır. Sabahattin Ali'nin "*Kürk Mantolu Madonna*" adlı eserinde Raif Efendi tabloyu görür görmez âşık olur çünkü tablodaki o kadında tanıdık bir yansıma, alışıldık simalar görür:

Ben bu kadını yedi yaşımdan bu tarafa okuduğum kitaplardan, beş yaşımdan beri kurduğum hayal dünyalarından tanıyorum. Onda Halit Ziya'nın Nihal'inden, Vecihi Bey'in Mehçure'sinden, Şövalye Büridan'ın sevgilisinden ve tarih kitaplarında okuduğum Kleopatra'dan, hatta mevlit dinlerken hayal

ettiğim, Muhammed'in annesi Âmine Hatun'dan birer parça vardı. O benim hayalimdeki bütün kadınların bir toplamı, bir karmasıydı. (Ali, 2019: 48)

Raif Efendi'yi bu tabloya çeken dürtü, bu tabloya baktığında yaşadığı hisler, orada bulduğu geçmişi/bilinçdışı tamlığı ve ilk yüce bağa doğru kaymasını, o anları tekrar yaşamasını sağlayan histir. Bir şey haz ve tanıdıklık hissi uyandırdığında onun sureti bizi kendisine çeker. Saf aşk, onda bir çağrışım bulsun ya da bulmasın güzelliği arar. Kendi ölümlü bünyeleri ile böylesine bir ölümsüzlüğün arzusunu hissedenler de vardır. Bu kişiler güzelliği ebediyet ve sonsuzluk arzusu için isterler. (Gümüş ve Günçel, 2020: 65) Aslında evrimin, anne-baba ile çocuğun aralarındaki ilişkiyi kolay kılmak için niye bir mekanizma ortaya koyduğunu anlamak çok kolaydır. Çünkü insan yavrusunun yaşamının devamı ebeveyninin varlığına bağlıdır. Sonrasında partnerle aşk ilişkisinin kurulmasını sağlayan ve çocukluk esnasında şartlanmış birtakım uyarıcıları da harekete geçiren aynı hipotalamus -hipofiz- salgı bezi eksenidir. Bundan dolayı, ebeveynler tarafından ortaya koyulan uyarıcıların benzerlerini sağlayan sevgili karşısında daha fazla heyecan duyulması asla şaşırtıcı değildir: Benzer bir ses ya da koku, belirli bir biçimde gülümseme... Kültür ve biyoloji arasında yer alan bu faktörler aşkın doğmasında belirleyici bir rol üstlenmişlerdir. (Vincent, 2012: 29) Aşk, bir başkasını değil, şu kişiyi, şimdi, burada sevmektir, çünkü yeri doldurulamaz bir tözdür o, her şeyden ve herkesten farklıdır ve onun sonsuz çeşitliliği asla tükenmeyecektir. Tam olarak, ayırıcı özellikler, tanımlanamayan gülüş, “birbirinden ayırık gözler” (Thomas Mann, *Büyülü Dağ*), bir tarz, bir eda, bir tavır sevilir, işveli bir somurtma, gözlerdeki cilve (“hafiften şaşı bir kızdı”, Descartes’ın Chanut’ye 6 Haziran 1647 tarihli mektubu)*, dünyada benzerine rastlanmayan bir burun, “Kleopatra’nın burnu” sevilir gibi. Descartes, aşkı belirleyen birçok niteliğe dikkat çeker. Öncelikle bir “rıza”nın söz konusu olduğunu belirtir. Bu sözcük, ister bir arzu, ister bir devinim olarak ele alınsın, aşkın, kişinin sevdiğine bağlandığını, ona yakınlaştığını, onunla “birleştiğini” kabullenmesiyle başladığını gösterir. Aşk, bu birleşmeyi “gerçekleştirme” arzusunda değildir, bir bütünün parçası olduğunu kabullenme, dolayısıyla bir birliği yeniden oluşturmaktır. Aşk, genelde ele

* ...uzun zaman sonra, şaşı insanlar gördüğümde, yalnızca böyle bir kusurları olduğu için, başkalarındansa onları sevmeye daha yatkın olduğumu hissediyordum {...}. Tersine, bu konuda iyice düşünüp taşındıktan ve bunun bir kusur olduğunu kabullendikten sonra, artık beni heyecanlandırmaz olmuşlardı.

alındığı gibi arzu, bir başka deyişle geleceğe ilişkin olayları bugüne taşıma isteği yerine, kaynağını geçmişten almış gibi, bir tür anımsamamış gibi tanımlanır. “Geçmiş” geleceğin arzulu hedefi olarak belirler aşkı: Dolayısıyla arzu, Descartes’e göre insana iyi gelecek bir şey gibi, “neşe” gibi algılanan, geçmişe dayalı bir tür metafizik durumu değerlendirmekten başka bir şey değildir. Aynı kişiye daha sonra yazdığı bir mektupta (6 Haziran 1647), “tutku” olarak, bir başka deyişle bedeninin ruha etkimesi olarak aşkın, bedeninin daha önceki durumlarının yol açtığı bir sıkıntı olduğunu ifade etmek için kalpte oluşan “kıvrımlar”dan söz edecektir. “Böylece”, diye yazar Descartes, bir vakitler “şaşı kadınları sevmeye meyilli” olduğunu örnek gösterdikten sonra, “nedenini bilmeden” birini sevmeye eğilimi gösterdiğimizde, bunun daha önceden sevmiş olduğumuz bir nesnede, o vakitlerde bile ne olduğunu bilmemiş olsak da varolan bir şeye benzer bir niteliğin bu kişide de bulunmasından kaynaklandığını düşünebiliriz. Ve genellikle bu bir kusurdan çok bizi aşka çeken bir kusursuzluk olsa da; verdiğimiz örnekte olduğu gibi, zaman zaman bir kusur da olabileceği için, aklı başında bir insan içinde heyecan uyandıran kişinin bunu hak edip etmediğini iyice tartmadan bu tutkuya takılıp gitmemeyi görev edinmelidir. (Blondel, 2003: 21, 22) Zizek’e göre mükemmel insanları arzulamayız. Ondan ziyade kusurlu, daha gerçekçi insanlara yöneliriz. Aristo’ya göre kusurlarımız bizi biz yapar, ötekinden ayırır. Bilinçdışı arzumuz bizi o kusurlara yöneltir. Aşkın formülünde üçüncü bir element olarak kusurlar vardır.

Seven, sevmeye gücü olan, aklını şaşırmaz mı gençlik karşısında? Elinden geleni yapmaz mı onun için? Her şeyi yakıştırmaz mı ona? Güzel delikanlılara böyle davranmaz mısınız sizler? Delikanlının burnu basık oldu mu, bir incelik görürsünüz bunda! Gaga burunlu oldu mu, kral yüzlü, dersiniz. Burun ikisi ortası bir şeyse, ölçülü burun olur gözünüzde! Kara oğlanlarda bir erkeklik bulur, açık, soluk benizlilere Tanrı çocukları dersiniz! Bir “bal tenli” sözü de vardır, nereden gelebilir bu söz? Biri sevgilisinin kusurunu gizlemiş olacak bununla, gençliği var diye, sarılığı bal rengi olmuştur. (Platon, 1991: 126)

Freud’a göre libidinal durumlar değişkenlik gösterebilir çünkü insanlar birbirinden temelden farklı iki tip nesne seçerler:

1. Farkında olmadan biz çocukken bize bakan ve ilk ihtiyaçlarımızı karşılayan birincil doyum kaynağımızı hatırlatan veya ona benzeyen birini seçmişsek, Freud’un “anaklitik tip” (veya “bağlanma tipi”) diye isimlendirdiği nesne tercihi yapmış

oluruz. Bu noktada aşk, ihtiyaca dayanır veya ihtiyaçla desteklenir. Yeni nesne, aslını yani bakım vereni birçok yönden; saç rengi, göz rengi, sesi, gülümsemesi, kokusu vb. özelliklerle hatırlatabilir. Bu noktada âşık olmak, nesnenin zaten zihnimizde hâlihazırda bulunan bir ideal imgeyle karıştırılmasından dolayı olur: Bu şekilde seçtiğimiz sevgiliyi, birincil doyum kaynağımız olan, bize bakım veren başka biriyle eşleştiririz.

2. Başkasından ziyade kendimize benzeyen birini nesne olarak seçersek, "narsistik" bir nesne seçimi yapmış oluruz. Buradaki benzerlik oldukça geniş çaplı olabilir ya da birincil bir cinsel özellikten, yani seçilmiş nesnenin özne olarak hemcinsimiz olmasından başka bir şeyle alakalı olmayabilir. Burada âşık olmak, benliğin ötekiyle karıştırılmasından, benlik ile ötekinin özdeşleşmesinden (ben=öteki) kaynaklanır. (Fink, 2019: 116)

Bu bağlamda aşağıdaki örnek şiir daha açıklayıcı olacaktır:

*“Seni düşünürüm
anamın kokusu gelir burnuma
dünya güzeli anamın.
Binmişin atlıkarıncasına içimdeki bayramın
fır dönersin eteklerinle saçların uçuşur
bir yitirip bir bulurum al al olmuş yüzünü.
Sebebi ne
seni bir bıçak yarası gibi hatırlamamın
sen böyle uzakken senin sesini duyup
yerimden fırlamamın sebebi ne?”*

(Hikmet, 2008: 1709)

Nazım Hikmet ‘kaybettiği’ anne mefhumunu ve bunun onda açtığı yaraları/boşlukları burada verilen dizelerle ortaya koymuş olduğu varsayılabilir. “Seni düşünürüm/anamın kokusu gelir burnuma” dizesi açıkça göstermektedir ki özellikle eril kişinin âşık olarak başrol oynadığı ilişkilerde sevgiliye yoğunlaşmanın sebebi ‘yitirilmiş cennet’, imgesel alana duyulan hasret, anneyle yeniden bir bütün olmaya karşı duyulan arzudur. Boşlukların/eksikliklerin tamamlanmasını içeren bilinçdışı bu dürtüye göre âşık, sevilen nesneyle tam bir bütünlük isteği içerisinde.

Âşığın içindeki boşluğun açtığı *vulnus** ancak oralara denk gelecek olan parçalarla eksiksiz bir bütün yaratılarak kapanabilir. Bunun ilk koşulu da ilk yüce birliğe, anneyle olan bağa geri dönüş olarak görülebilir. Fakat böyle bir şeyin gerçekleşebileceğini düşünmek tamamıyla bir yanılsamadan ibaret olduğu için bu tarz ilişkiler içerisindeki insanlar Freud tarafından nevrozlu kişiler olarak tanımlanır. Nevrozlu sevginin ilk şartı, partnerlerin her ikisinin birden veya içlerinden herhangi birinin babaya veya anneye bağlı kalması; erişkin yaşta, küçükken anne ya da babasına karşı hissettiklerini, korkularını, duygularını, onlardan umduklarını sevgilisine yöneltmesidir. Bu türdeki kişiler çocukça bağılıktan kendilerini uzak tutamazlar; büyüdüklerinde de tek istedikleri bu bağılılığı yeniden kurmaktır. Bu durumda kişi, zekâsıyla ve toplumsal olarak gerçek yaşında olsa da duygusal olarak iki, beş ya da on iki yaşındadır. Anneye çocukça bir bağılılıkta takılı kalmış erkekler hala süt bebekleri gibidirler. Bu erkekler hala kendilerini çocuk gibi görür ve hissederler; annelerinin koruyuculuğuna, sevgisine, salt çocuk oldukları için, çareleri olmadığı için kendilerine verilen sevgiyi ararlar. Bu tür adamlar kendilerini bir kadına sevdirmek istediklerinde genellikle fazlasıyla yumuşaktırlar, bu durum o kadının sevgisini kazandıktan sonra da devam eder. Oysa sevdiği nesneye olan bağılıkları yapay ve sorumsuzcadır. Amaçları sadece sevmektir, sevmek değil. Böylesi adamlarla genellikle önemli boyutlarda narsisizm, kendini beğenmişlik vardır. (Fromm, 2022: 114) Bir yandan narsistik özellikler gösterirken diğer yandan eksiklikleriyle savaşıyor gibidirler. Bu tarz sevgiye muhtaç olan kişilerin imgesel alanda takılı kaldıklarını veyahut oraya geri dönmek istediklerini fark edebilmek için bilinçdışından getirdikleri bencillikleri bir ipucu verebilir. Bu şekildeki kişilik özelliklerine sahip olmaları sevme edimlerinde aşırıya kaçmalarına sebep oluyor gibidir. Yukarıdaki şiirden hareketle, şair/âşık ne kadar bencil olursa olsun “*Binmişin atlıkarıncasına içimdeki bayramın/fır dönersin eteklerinle saçların uçuşur*” diyerek imgesel alanda bırakmak zorunda kaldığı ‘çocuksuluğu’na doğru harekete geçmiştir. İçinin derinlerinde taşıdığı o ‘çocuk’ ruhuna hitap eden sevgili, lunaparktaymış gibi ona heyecan ve neşe vermektedir. Arzusunun nesnesine ulaşma gayreti, sevgisinin büyüklüğünü gösteriyor olabilir. Sevgiliyi elde ettiğinde hissettiği bayram havası, onun eteklerinin hareketi bile âşığı adeta cezbeder. Fakat arzusunun

* Latince’de ‘yara’ demektir.

nesnesinin ona karşı olan teslimiyetinin ebedi kalamayacağını idrakinde olan âşık, bir dize sonrasında yaşadığı hayal kırıklığını ve farkındalığını açıkça gözler önüne serer; “*bir yitirip bir bulurum al al olmuş yüzünü.*” Tamamıyla ele geçirilemeyecek olan arzusunun kadını yitirmenin ve tekrar bulmanın ruhunda açtığı yaraları “*bıçak yarası*” ile eşdeğer görmesi oldukça doğaldır. Buradaki âşık, farkında olan ve ayrıca farkında olduğunun bilincinde olan kişidir. Freud, aşk ilişkisinde “nesnenin, ben’in idealinin yerine konulduğunu” söyler. İdollerinin karşısında kendinden geçen âşıklarda görüldüğü üzere, sevilen nesne çoğu zaman üstben’in -hem saygı duyulan, hem de lanetlenen bir anne-baba imgesinin- bir yansımasıdır. Aşk halinde, özellikle de ergen ya da nevrotik aşkta, sevilme istenen şey üstben’in yeniden bedenleşmiş bir biçimiymiş gibi gelişir her şey, amaç da onu yumuşatmak, yetkeyi övgülerle kandırmayı deneyerek onun sonu gelmez isteklerini dindirmek, hadımlık karmaşasını, kınamayı ve cezayı engelleme umuduyla bu etkili ve amansız güce boyun eğmektir. (Blondel, 2003: 223) Bu bir çeşit aktarım aşkıdır. Sevilen kişiye duyulan bu yüceltilmiş aşk, özde kişinin içinde varlığını sürdüren ebeveynine karşı geliştirdiği aşkın bir yansımasıdır. Anneye ve onun şefkatine duyulan çocuksu takıntının/saplantının altında yatan motivasyon, imgesel alana tekrar geri dönülebilir yanılgısından kaynaklanır. Benzersiz bir biçimde belirlenen bu nesne seçimi ve bu orijinal aşk davranışı normal erkeğin aşk yaşamının ruhsal durumuyla benzer; çünkü aynı kökene dayanır: İlk yüce birliğe geri dönme arzusu bu kökenin kaynağıdır. İhtiyaçların sorgusuz sualsiz karşılandığı, güvenli alana duyulan bu arzu, saplantının sebebidir ve bu alandan uzak kalmanın doğurduğu yaraları iyileştirmek amaçlanır. Bunun sonucunda da öteki tarafından sevilme, ötekiyle bir bütün olmak, tamamlanma duygusu baskınlığını kurar. Madeleine’i annesinin ihanet sahnesinde üzgün olarak gördüğü an Gide’in “Aşkımın tümünü, hayatımın tümünü onu iyileştirmeye adayacağım.” dediğini de ekleyeyim. Dolayısıyla onun kendisine Öteki’ni tamamlama anlamında bir emir verdiği çok açıktır. Söz konusu olan sadece aşk değil Madeleine’i *tamamlamaktır*. (Izcovich, 2015: 61) Çünkü ruh, ancak tamamlanarak iyileşebilir.

Şairin; “*sen böyle uzakken senin sesini duyup/yerimden fırlamamın sebebi ne?*” diye sorarken aslında bunun sebebini bildiğini de düşünebiliriz. Anneyle özdeşleştirilen sevgilinin sadece yakınındaki varlığı aranmaz, yokluğu da var

olmasına yettiği için benzer tatmini sağlayabilir. Önemli olan bu ikame nesnenin bir yerlerde varlığını devam ettiriyor olmasıdır. İlla dokunulup okşanmasına ihtiyaç yoktur. Var olduğu fikri bile bu tipteki âşıklar için yeterlidir. Normal şartlarda libidonun anneden kopması çok uzun sürmez ancak burada söz ettiğimiz tipte libido, ergenlik çağında bile anneye takılı kalmış durumda yani saplantılı olur. Bu kadar uzun süre saplı kalması erkeğin sonradan seçtiği aşk nesneleri üzerinde de önemli sonuçlar doğurmasına neden olur. Bu nesnelerin her birinin anne karakterini taşıdığı hatta onun yerine geçtiği kolaylıkla görülebilir. Âşık olunan ya da sevilen kişiye verilen aşırı değer, onu eşsiz ve vazgeçilemez olarak görme alışkanlığı çocukluğun içeriğinin doğal bir parçası olarak görülmeli, çünkü çocuğun tek bir annesi olabilir, dolayısıyla onunla ilişkisinin tekrarı mümkün değildir. Sözünü ettiğimiz tipte, aşk nesnelerinin her şeyden önce annenin yerine geçirilen objeler olması gerektiğini anladığımız anda neden sadakat kavramına açık biçimde ters düşen böyle bir seri oluşturduklarını da anlamaya başlıyoruz. Psikanalitik çalışma sonrasında elde edilmiş başka örnekler sayesinde bize bilinçdışında etkin olan yerine konulması ya da vazgeçilmesi mümkün olmayanın yani annenin genellikle sonsuz -annenin yerine geçirilen kadınların hiçbirisi aranılan tatmini sağlamayı başaramadığından dolayı sonsuz- bir seri içinde dağılmasıyla kendini gösterdiğini öğretiyor. (Freud, 2020: 25)

Burada sözü edilen “uzak olmasına rağmen ondan gelen bir uyarıcıyla bile yerinden kalkması” durumu libidonun verdiği bu tepkiden kaynaklanmaktadır. Annenin yerine geçirilen kadınlarla tamamlanmışlık yanılgısı oluşturma durumu, aşk ilişkilerinin devamı açısından önemlidir. Yukarıdaki şiirden hareketle bu yanılgının farkına varıldığı an, yüceltilmiş aşk bir anda yerle bir olarak hiç yaşanmamış addedilebilir. Nazım Hikmet, buradaki şiirinde görüldüğü gibi aşkın mevcut yanılısamasının farkına vararak şiiri o noktada sonlandırmıştır. Eğer bu şiir devam ettirilseydi gelecek dizelerde vazgeçiş görmek çok normal kabul edilebilirdi. Freud ve Lacan’ı izleyerek, bu mitik-metafizik birliği Oidipus’vari çocuksu bir düşü, “His Majesty the Baby”nin (Freud) mülkiyetçiliğinin tohumu, ayrılığı ve hadımlığı aşmak amacıyla birliği anne imgesiyle yeniden oluşturmak için nevrotik bir girişim olarak değerlendirebiliriz: Bu, zamansız bir sonsuzluk ve hak olarak görülen bir zorunluluk görünümünde ortaya çıkan bilinçaltıdır. “Homlet yapmak için yumurtayı kırmak

gerekir*” (Lacan). Yanılsama ya da değil, ama aşk her zaman için sonsuz ya da kavuşulan birliği mitosta kurmaya çalışır, ölüm sonrası da buna dâhildir. (Blondel, 2003: 17) Bu saplantılı sevgi türünde aşk, kaybedildiği zannedilen ilk yüce birliği yeniden kurmayı amaçlar. Bu şekilde ruh ikizini bulduğunu varsayan kişi, tamamlanmış olma yanılgısına -bu yanılgı kırılana kadar- etin kemiğe sarılması gibi sarılır ve ancak bu şekilde huzura erebileceğine inanır. Bu bağlamda Eros, bir ilişkinin güllük gülistanlık kısmıdır, ilişkinin erotik yönü birleşme odaklıdır, bu birleşme bir çiftin cinsel eyleminden daha ileridir, çünkü anne ile olan ilk simbiyozu hedefler, bunun da ötesinde egonun ego olarak yaratılması sırasında kaybedilen hayatı geri kazandıracak simbiyozu amaçlar. Erkeğin daima kadının çekimine girmesi bir tesadüf değildir. Erkek terkedilen, geride bırakıldır, bu yüzden de kaçınılmaz olarak var olduğu yere dönecektir. Bunun da bedeli bu yaradılışın sonucundan vazgeçmektir. (Verhaeghe, 2003: 218)

Descartes’in Platoncu bir önseziyi yeniden ele alıp söylediği gibi aşk, şimdi ve geçmiş arasındaki benzerlik yasalarına, yakınlıklar, beklenmedik benzerlikler, bilinçaltının oyunları gibi rastlantısal nitelikleri olan ama bastırılmışın belirlenmelerine dayanan yasalara uyar. Bu durumda, görünürde saçma ve başkalarının gözünde önemsiz bir ayrıntı çılgınca sevilir kimi zaman; bir gülümseme, örgüler ya da saç rengi, giyim kuşamda bir ayrıntı, bir tik, “susmuş sevgili seslerdeki ton değişikliği” (Verlaine), bir doğum tarihi, aynı dilsel, coğrafi, tarihsel bağlam kısacası kendisini dış gözlemcilere karşı akılsız durumuna düşüren bir tür sabit fikirle, olup biteni iyi seçemez duruma gelen özne, bunun nedenlerinden haberdar olmasa da aşkı canlı, oynak ve açıklanamaz kılan her şey sevilir. (Blondel, 2003: 109, 110)

Platon’un *Şölen*’inde Aristophanes’in anlattığı mitolojik hikâyenin psikanalitik versiyonuna mitsel ikili yaratık yerine, anne ve çocuğun farklılaşmamış ünitesi ile başlanır. Sonuçta ünite de ikiye ayrılarak arzu ortaya çıkar. Bu bağlamda sıkça yapılan bir yanlış yorumlama vardır. Çocuğun annesini "kaybettiği " düşünülür. Ardından bu orijinal annenin arayışına girilir ve daha sonraki her sevgili, her arzuyu tatmin edici bu orijinal partnerle kıyaslanır. Bunda kısmi doğruluk payı vardır.

* “Omlet yapmak için yumurtayı kırmak gerekir” deyiminden hareketle, Fransızcada “homme” sözcüğüyle karşılanan insanın (hommelette) oluşumuna gönderme. (Ç. n.)

Çocuğun kaybettiği anne değil bir ünite olarak anne ile ilişkidir yani dil öncesi sembozdur. Bu tuhaf bir olguyu da açıklar; "orijinal" sevgi objesi olarak adlandırılan anne bile yeterli değildir. Bu yetersizlik erken çocukluk döneminde gözlemlenebilir. (Verhaeghe, 2003: 55) Aşkın yanılgısını kırmanın getirdiği aşk ilişkisinin bitişi, kişiyi yeni bir arzu nesnesine yöneltir. Fakat karşısındaki kim olursa olsun âşık olduğunu zanneden birey asla tatmin olmaz. Bu tatmin noktasında yukarıda söylendiği gibi anne bile yeterli değildir. Çünkü kişinin gerçekten istediği şey ebediyen kaybedilmiş olan birliktelik hissi, bir zamanlar var olmuş olan bütünlüğün hazzıdır. İlk önce anneyle, ardından da bütün diğer ilişkilerinde insanları idare eden işte bu istemdir.

2.7. AŞK, İDEALLEŞTİRMEKTİR

*“Bir biz ikimiz varız güzel
öbürleri hep çirkin”*
(Uyar, 2011: 121)

Sevmek, seçmektir her şeyden önce: Fark etmek, ötekilerden ayrı tutmak, benzersiz kılmaktır. O kadar insan arasında tek bir ad, tek bir yüz, tek bir kişiyi arzulamaktır. Aşk, üzerinde düşünülen ya da karmaşa içinde fark edilen ideal/yüce/üstün bir sevgiliyi, ayrıcalıklı kıldığı bir nesneyi baş tacı eden karşılaştırmalı bir seçim içerir. Sevilen kişi anonimliğin dışında tutulur, seçkindir: Kral gibi üstün ya da bir yıldız gibi yükseklerdedir. Eşi benzeri yoktur, herhangi biriyle karıştırılması olanaksızdır. Çünkü herhangi birinin “özel bir yanı” yoktur. (Blondel, 2003: 13) Sadece sevilen kişi özeldir ve onun uğruna hiç düşünülmeden, hiçbir çıkar gözetmeden her şeyden vazgeçilebilir. Çünkü o kişi o kadar mükemmel ve ulaşılmazdır ki âşğın yanındaki varlığından ziyade bilinçte veya kalpte var olması bile yeterlidir. Elde edilmesi yahut dokunulması/ulaşılması gerekmez. Bu seçimle birlikte kuşkusuz, bütün insanlar gibi sıradan, Schopenhauer’in deyişiyle, “doğanın milyonlarca örneğini ürettiği” sevilen kişi “her şeyimin” saygınlığına erişir, “göklerdeki harikaların bir özeti”ne dönüşür (Moliere, *Le Misanthrope [Yabani]*). Bu tür bir sevgi, yansıtma yoluyla, idealleştirmeye, yadsıma ve körleşmeye

yüceltmedir. (Blondel, 2003: 21) Dışarıda kalan bütün güzel ya da iyi kişiler, âşık tarafından seçilmediği için sıradanlaşır. Sevilen nesne ne kadar kötü ya da çirkin olursa olsun, âşık tarafından aşkınlaştırılarak/yüceltilerek seçildiği/sevildiği için ‘mükemmel biri’ olarak var sayılır. Bu bir bakıma kör aşkla eş değer sayılabilir. Aşkın gözünü kör ettiği, ötekileri tek bir insana indirgediği, bilinci askıya alarak gerçeklere gözlerini kapadığı kişi, aşk yanılışına kurban olmuş bir şekilde idealleştirdiği sevgiliye varlığını hatta yokluğunu bile adayarak meftun olur. Çünkü sevgili hayal dünyasında o kadar erişilemez bir biçimdedir ki eksikliklerine/kusurlarına adeta gözlerini kapatarak kör olmuştur.

Yoksulluğuma servetsin; karanlık dünyama ışıksın; hiçbir şeyim yok, hiçbir şeye ihtiyacım yok. Esasında, bir şeye sahip olmam nasıl mümkün olsun ki; kendinde bile olmayan bir kişi nasıl bir şeye sahip olabilir. Hiçbir şeye sahip olamayan ve olmaması gereken mutlu bir çocuğum ben. Hiçbir şeyim yok çünkü ben sana aitim. Ben yokum; var olmayı bıraktım, sırf senin olmak için. (Kierkegaard, 2010: 134)

Bahsettiğimiz yüceltme/idealleştirme aşkı tam olarak Kierkegaard’ın buradaki açıklamasıyla aynı doğrultudadır. Amaç elde etmek değil, sevilen nesneyi her şeye rağmen benzersiz, mükemmel, güzel ya da iyi kılmak ve bu bilinçdışımızda kendi zihnimize yarattığımız varlığa âşık olmaktır. Karşımızdakinin öyle biri olup olmaması önemli değildir, idealleştirilmiş aşk bireyin bu kısmıyla ilgilenmez. Bizim, onu içimizde nereye oturttuğumuz önemlidir. Aşk, seçilen kişinin bütün iyi ve güzel niteliklere sahip olduğu ve herhangi bir kusurunun bulunmadığı bir düştür. Aslında hiç kimse mükemmel değildir ve mutlaka herkesin bir kusuru vardır. Bu konu üzerine yapılan en son araştırmalara göre, illüzyonun rolü, âşık olduğumuzda ona ilk başta yüklenen faaliyetin ötesinde, şu ana dek düşündüğümüzden daha da önemlidir. İllüzyonlarımız rastlantılardan kaynaklanmaz esasen bir aşk ilişkisinden beklediğimiz şeye göre değişir ve ilişkimizin ilerisi için ideal temelleri atarlar. Sevdığımızla aramız bozuk olduğu sürece, hayali çözümler billurlaşır. Bağlandığımız/seçtiğimiz/sevdiğimiz kişide bir kusursuzluğun var olduğundan emin olmamızı sağlayan yegâne şey, hayal gücüdür. (Vincent, 2012: 115) Aslında aşk ilişkisinin ilk başlarında âşık olduğumuz kişiye, daha sonra hayranlık duyacağımız ve âşık olmamızın nedeni olarak göreceğimiz/göstereceğimiz özellikleri, biz kendimiz yükleriz. Âşık olduğumuz kişiyi aşkınlaştırırız/idealize ederiz ve o da kendini

böylece ideal kendilik resmine daha yakın hissetme şansına sahip olur. Aşk her iki tarafa da iyi gelir, çünkü her ikisi de karşısındaki kişi tarafından görülmek istendiği gibi görülür. Bu da amacına ulaşmış bir doyum sağlar. (Fink, 2019: 231)

Sigmund Freud âşık olma konusuna genelde zevkten yoksun olarak hissedilen ayrılık konumundan hareketle yaklaşır. Nesneye, öznenin özlem duyduğu ve ancak söz konusu nesne tarafından kendisine verilebileceğini iddia ettiği, o bilinen ‘şey’ atfedilir. Yani nesne ideal özelliklerle donatılır. Bunlar, öznenin "ben" idealine dâhil olan özelliklerdir. "Aşk sarhoşluğunu", Freud'a göre bütünüyle bir formülle özetlemek mümkündür: Nesne, "ben" idealinin yerine geçmiştir. Bu formülle, âşık olma hadisesinin genel ve atfedici bir mekanizması dile getirilmektedir: “Ben, arzu ettiğim, özlemimi çektiğim ideal kendi özelliklerimi ya da durumları nesneye atfediyorum. Öyle ki, bu özellikleri nesnede mevcut olarak idrak ediyorum ve onlardan ayrı kalarak, onları nesnenin kimliğinde arzu ediyorum.” Freud başka bir yerde şöyle der: “Sıradan bir erotik nesne anlamlandırması ile âşık olma hâli arasındaki fark, âşık olma hâlinde nesneye çok daha fazla anlam yüklenmesinden ibarettir. Öyle ki “ben” neredeyse bütün içeriğini nesneye yükler.” (Freud, 2006: 21, 22) Buradaki söylemde de idealleştirme ön plandadır. İdealleştirme narsistik tavır barındırdığı için kişi, kendisinde olduğunu sandığı özellikleri karşısındakine yansıtarak bunları sevilen nesnenin kimliğinde görür ve o şekilde âşık olur. İşin sonunda yüceltme/idealleştirme kaçınılmazdır.

*“Rengini dünyaya ilk defa sunan
Adsız bir çiçek gibi parlıyorsa gözlerim
Sevgilim
Bana 'sen bir şairsin' dediğin zaman.
Yalnız sana yazıyorum bu şiiri
İstersen bir şiir gibi okuma
Çünkü her yıl yeniden yazacağım onu
Soğuklar başlayınca havalanıp
Millerce yol katettikten sonra
Güneyi tadan bir kuşun sevinciyle.”*

(Cansever, 2011: 113)

Edip Cansever şiir yazma sebebini bile sevgiliye bağlayarak, sevgiliye adayarak bir şair olarak yüceltmelerin en büyüğünden birine imzasını atmıştır. Şair sıfatıyla beğenilme, takdir edilme, okuyucuya ulaşma gibi amaçları göz ardı ederek sadece sevgilisini öncelemektedir. Hiçbir maddi kazanç elde etmeksizin saf halde bir davranışa yönelerek sevilen/arzulanan nesne tarafından “sen bir şairsin” sıfatına mazhar olmak onun için yeterli sayılmaktadır. Sevdği kişinin gözünde ‘şair’ olarak kabul görmek “*Rengini dünyaya ilk defa sunan/Adsız bir çiçek gibi*” parlamasına sebep olmaktadır. Seçtiği/sevdiği kişiden takdir almak onun ruhunda o kadar büyük bir yer kaplar ki şiirini sadece o kişinin okuması –beğenmesi gibi bir durumu da göz ardı ederek- yeterlidir. Bu şiir üzerinden söyleyecek olursak şairin de âşığın da aynı kişi olduğu açıkça bellidir. “*Yalnız sana yazıyorum bu şiiri*” dizesinde bütün gayesinin sevilen nesneye ulaşmak olduğu, oldukça açık bir şekilde gözler önündedir. Burada Schopenhauer'un en temel felsefe savunusundan bahsetmek yerinde olacaktır. Bu savunma; dünyadaki her şeyin altında bulunan temel gerçekliğin, yani Kant'ın deyişiyle "kendinde şey" (Ding an sich), "istenç" olduğunu açıkça göstermeye yöneliktir. Dolayısıyla, Kant'ın “kendinde şey (noumenon) dünyası”nın insan bilgisine açık olmadığı düşüncesine karşı Schopenhauer, ne duygusal ne de düşünsel olarak ‘kendinde şey’ in esasen bilinemez olduğu düşüncesiyle yaşayamayacağımızın altını çizerek Kendinde şeyin zorunlu bir şekilde görüngüler dışında doğrudan gerçek bilgisine sahip olduğumuz tek şey olan iç deneyimimizin nesnesi yani "istenç" olması gerektiğini savunur. Cansever'in yukarıdaki şiirinde de buna benzer bir arzu vardır. O, şairlerde bulunan estetik kaygı ya da okuyucuya ulaşma amacını hiçe sayarak sadece arzu nesnesine ulaşabilmek için buradaki şiirini kaleme almıştır denilebilir. Bu noktada Cansever'in şiiri, Kant'ın doktora tezinin temel savı olan, Kant için “*görüngüler (pheinomenon) dünyası'na karşılık gelen "tasarımlar dünyası'nın, bütünüyle "yeter neden ilkesi"nce yönetildiği tavrına bir kanıt sayılabilir. Bu ilkeye göre, olanaklı bütün nesneler, hem öteki nesnelerce belirlendikleri hem de kendileri dışındaki bütün öteki nesneleri belirledikleri zorunlu bir ilişki içinde bulunmaktadır. Dolayısıyla, her bilinç nesnesi ancak öteki nesnelerle ilişkisi doğrultusunda açıklanabilir.*” (Schopenhauer, 2019: 12, 13) Bu açıdan Cansever'in bu şiirine bakıldığında, şairliğinin geçerli olması, kabul edilebilir sayılması için bir ötekiye yani sevilen

nesneye ihtiyacı olduğu açıkça ortaya koyulmuş sayılabilir. “İstersen bir şiir gibi okuma” dizesi ise yukarıda açıklamaya çalıştığımız noktaların kanıtı niteliğinde görülebilir. Şairin kaygısı, bunun bir şiir ya da kendisinin bir şair olarak görülmek istemesi değildir, sadece sevilen nesne tarafından kabul görmeyi amaçlamaktadır. Bu davranış olarak şiirin araçsallaştırılmasının önüne geçmektedir. Hedeflenen ise saf bir harekettir. Şiirin sadece okunması saf bir harekete vurgudur. Bu yönüyle de Kant’a yakındır. Bununla birlikte hayatında karşılaştığı bütün zorlukları bir kenara atıp “Güneyi tadan bir kuşun sevinciyle.” varlığına devam edecek olduğunu dile getirir. Âşığın/şairin asli amacının arzu nesnesini ele geçirmekten ziyade onu yücelterek onun tarafından sevgisinin kabul görmesidir diyebiliriz. Schopenhauer’un ünlü “Dünya tasarımlarımızdan ibarettir” sözünden de açıkça görülebileceği gibi, özne olmadan dünyanın var olamayacağı, evrendeki her şeyin var olmak için bir özneye gereksinimi olduğu sonucuna varılabilir. Şair için burada bahsedilen özne de sevgilidir. Buna bağlı olarak Schopenhauer, evrendeki tüm nesnelerin formlarının, öznedeki ‘a priori’ olarak bulunan formlarla açıklanabileceğini savunur. Buna göre aşk ve sevgi de ‘a priori’ye dâhildir. “Görüngüler dünyası, dünyanın yalnızca dış görünümüdür; dünyanın çekirdeğini oluşturansa istenç dünyasıdır.” (Schopenhauer, 2019: 14) Edip Cansever, arzu nesnesine böyle bir değer yüklemeseydi ya da ona böyle bir konum atfetmeseydi dünyadaki bütün insanlar gibi sevgilinin de sıradan bir kişiden farkı olmayacaktı. Sevilen nesneyi idealleştiren/yücelten/aşkınlılaştıran, âşığının ona karşı veya ona doğru olan hislerinden, düşüncelerinden ya da ‘yanılgısı’ndan başka bir şey değildir.

“Ben nerde bir çift göz gördümse
Tuttum onu güzelce sana tamamladım.
Sen binlerce yaşayasın diye yaptım bunu
Bir bunun için yaptım”

(Süreya, 2020: 21)

Platon’dan esinlenen Descartes aşk için; “insan derhal sevdiğiyle birleşmiş hisseder kendini, öyle ki bir bütün hayal edip onun bir parçası olduğunu, sevilen şeyin de öbür parçayı oluşturduğunu” kurmaktır. Kişinin kendini sevilen nesneyle birleşmiş ve bütünleşmiş saydığı doğruysa, onunla birlikte oluşturduğu beraberliğin

en küçük parçasını bile ötekini korumak üzere bırakmaya hazırdır ve seçimini bile kendisinden yana değil de sevdiği nesneden yana kullanarak onu korumak için ölümü bile göze alır. Bu noktada ölüm, kendisini ve kendi çıkarlarını feda etmek anlamında bağışın en uç sınırıdır. Uç noktadaki bu karşılıksız bağışa Descartes “ibadet” der. Descartesçi dilde kendinden “daha fazla değer vermek”, karşıdakini daha üstün bir “değer” ve daha büyük bir kusursuzluk olarak görmektir ki bu da ancak idealleştirmeye/yüceltmeyle mümkündür. Bu anlamda sevmek bir ibadettir, kendini kendi gözünde üstün olana adamaktır. Yapılabilecek en akılcı değerlendirmeye aşk, insanın sevdiğine kendini ölçüt alarak değer verişiyse ayırt edilebilir; çünkü insan aşk nesnesine kendinden daha az değer verdiğinde, dostluktan söz edilebilir; ona kendinden daha çok değer verdiğindeyse tutkusuna ibadet adı verilebilir. (Blondel, 2003: 119, 120) “*Ben nerde bir çift göz gördümse/Tuttum onu güzelce sana tamamladım.*” dizesi de bizlere şairin/âşığın, sevgiliyi ibadet edilecek mertebeye çıkarttığını gösterir. Ona bu dereceyi yüklemesindeki amaç da âşığın gözünde sevilen nesnenin en üst seviyeye çıkarıldığını kanıtlar durumdadır. Baktığı, gördüğü her şeyde ve her yerde sevdiğini bulmaktadır. Çünkü âşık için her şey, tek bir şeye, sevilen nesnenin varlığına indirgenir. Tabiatıta var olan her görünümde sadece sevgilisini görmekte ve gözlerini yalnızca onun imajıyla/hayaliyle süslemektedir. Bu tarz bir aşk anlayışı idealleştirmeyi önceleyen türdedir. Şairin gördüğü gözlerin güzel olmasına gerek yoktur, herhangi bir çift gözü sevgiliyle bağdaştırması yeterlidir. Güzellik ya da benzerlik aramadan sadece objelerin varlığının sevgiliyi hatırlatması önemlidir. Çünkü sevgiliyi hatırlatan hiçbir nesne zaten onun nezdinde çirkin sayılamaz ve kötü olarak görülemez. Aşkınlaştırılmış sevilen nesnenin hayali bile mutlu olmasına ya da tamamlanmış hissetmesine kâfi gelmektedir. “*Sen binlerce yaşayasın diye yaptım bunu*” haykırışındaki tamamlama arzusu açık bir şekilde ortadadır. Kâinattaki her şeyin varlığını sevdiği kişiye bağlayarak adeta o kişiye tapar hale gelmek, idealleştirilmiş aşk anlayışı için oldukça doğaldır. Evrende olup biten güzel ya da çirkin her şeyin sebebi, âşık tarafından belirlenmiş/seçilmiş/sevilmiş arzu nesnesidir. “*Bir bunun için yaptım*” dizesi, bir üst dizenin tekrarı niteliğindedir. Psikanalize göre tekrarlar da amansız bir dürtüsel keyif alma hissi vardır. Bu keyif alma hissi, keyif verici nesnenin ele geçirilme hissiyle ters orantılıdır. Sevilen nesne ne kadar uzun süre elde edilmezse âşığın aşkı da o kadar uzun süre sürmeye devam

eder. Elde edildiği andan itibaren bu arzu, his kaybolmaya doğru harekete geçer. Aslında her kavuşma ölüm de barındırır; duyguların ölümü, hislerin tükenişi, aşkın sona ermesi durumlarına sebep olur. Başlangıçta âşık, sevgi objesini sadece kendisine saklamak ister, kimseyle paylaşmaz ve bu mutluluk anlarının sonsuza kadar sürmesini temenni eder. Âşık kırılığandır, çocuksudur ve öyle de kalmak ister. Yaşamın içinde olduğu gerçeğinin, günlük rutinin farkına varmak, aşkının, o eşsiz, mükemmel duygunun geçiciliğini kabul etmek istemez. Bu duygu devam etsin diye her türlü yola başvurabilir. İdealleştirmek de bunlardan bir tanesidir.

*“Yatağımın kenarına oturtsam seni,
kurt postumu ayaklarının altına yaysam
ve karşında elpençe divan durup
boyun büküp
vâlih u hayran, baksam yüzüne.
Vay, anam, vay, ne kadar güzelsin.
Gülüşünde İstanbul'un âbuhavası,
İstanbul'un lezzeti bakışında.
A benim sultanım efendim, izin versen
ve cüret edebilse Nâzım Hikmet kulun
koklayıp öpmüş gibi olacak yanağını İstanbul'un.”*

(Hikmet, 2008: 871)

Yukarıdaki şiirden hareketle Nazım Hikmet, sevdiği kişiyi öyle çok yüceltir ki bu durum sevgiliyi bedeninden soyutlayıp İstanbul ile birlikte düşünmesine kadar varır. Hapis hayatındayken kaleme aldığı şiirlerden biri olan bu şiirde, özgürlüğü İstanbul ile bir gördüğü ve İstanbul’a duyduğu özlemi çok açıktır. İstanbul’u tek başına düşünmekten ziyade sevgilisinin varlığında orayı izlemesi/istemesi, aşkının normalden çok daha büyük bir duruma geldiği düşüncesini okuyucuda uyandırabilir. Bu açıdan bakıldığında da aşkın idealleştirilme üzerinden görüngüsünü kanıtlayabilecek en yoğun şiirlerden biri olarak düşünülebilir. Sevgilinin yüzüne bakabilmek için yaptığı fedakârlıkları okudukça bir insanın, başka bir insanı bu kadar fazla seviyor olması müthiş bir akıl almazlık gibi görünebilir. Sevgilinin yatağın kenarına oturması, ayağının altına kurt postu serilmesi ve bunlara rağmen sevilen

nesneye/arzu nesnesine dokunmadan uzaktan bakmakla yetinmesi, aşkının transandantal hale geldiğini ve hatta bununla da kalmayıp sevilen nesnesinin tanrı seviyesine getirildiğini gösterir demek yerinde olacaktır. Bu mısralarda öznenin, aşk nesnesinin peşinden koştuğu fakat ona hiçbir zaman kavuşamadığı görülür. Bu noktada âşığı tekinsiz duruma iten, sevilen nesnenin uzaklığından çok yakınlığıdır. Âşık/özne bu nesneyi kendisinden uzak bir yere yerleştirerek elde etme hissini/arzusunu diri tutmaya uğraşır. Dolayısıyla aşkta, âşık/arzulayan ile uzakta olan sevilen nesnenin/arzu nesnesinin beklentileri örtüşmez; ikisi birbirinden ya fazladır veya eksiktir. Bu durum mitolojide; tilkinin hiçbir zaman tavşanı yakalayamaması, okun hiçbir zaman hedefine ulaşamaması gibi mitlerle ortaya koyulurken, arzu nesnesinin devamlı uzakta tutulduğuna/kaçırıldığına da vurgu yapılır. Çünkü Lacan'ın vurguladığı gibi bireyin sevilen nesneye hiçbir zaman ulaşamaması, onu daima arzulaması diyalektiğini doğurur. Emanuel Levinas'a göre de kişinin arzulamaya devam etmesi için arzu nesnesinin varlığından ziyade yokluğu önemlidir (Levinas 2015: 95). “Genç Werther’in Acıları” adlı eserden alacağımız bir pasaj, burada anlatmaya çalıştığımız durumun kanıtı olarak gösterilebilir:

Beni sevdiğinden beri nasıl da kendime tapıyorum! Beni seviyor! Bu sözler, kendimi çok değerli hissetmemi sağlıyor. Sen buradasın ancak artık hiçbir şey geçen seneki gibi değil. O zamanlar seni uzaktan seviyordum, şimdiyse birlikte olmayı keşfediyorum. Bu çeşmeden soğuk su içtim, suyuyla gözümü ve kalbimi tazeledim. Çeşmeyi hala görüyorum ama artık su yok; belki de bir haydut benim suyumı kesti. Kız cevap verir: O halde sevgilin değilim ben. Ben bir yerdeyim, senin arzunun nesnesi ise bambaşka bir yerde. Sen hem bana âşıksın hem bu duygu durumuna; hislerin senin elinde değil, gençliğinde. Bu yüzden senin aradığın şey yalnızca ben değilim; ben senin arayışının yalnızca bir bölümündeyim. Ben sadece sevgilinin evi olabilirim fakat kendisi değil; gerçek aşk altına duyulur, saklandığı sandığa değil. Gerçek sevgili yalnız olandır, başlangıcın ve sonundur. Onu bulduğun zaman, bir beklentin kalmaz; o hem apaçık hem de gizemlidir. (Goethe, 2019: 87)

Şiire dönecek olursak; sevgilinin yüzünü izleme hadisesi anlatılırken burada adeta bir ayin merasimi, bir ibadet havası var gibidir. Herkes için aşk, kesinlikle o kişiye özeldir, bir dil gibidir, belli insanlara aittir. Orijinal haliyle ilişki topyekûn ve kendine özgüdür. Onun dışında hiçbir şey var olamaz ve ilişkideki taraflardan her biri ötekinin her şeyidir. (Verhaeghe, 2003: 52) Aşk, derinlikliyse eğer, güçlü ve gerçekse, kendisine yaratıcı benzersizliği ölçüsünde bir dil yaratır, sanatçılığa

soyunur, dilin ve anlatım biçimlerinin, yazınsal çözümlemelerin sonsuz güzelliklerinden yararlanır. İdealleştirmeye boyutları da aşar ve kendisine hayal gücünün yetenekleriyle yeni bir dünya yaratır. Nazım da tam olarak bu tür bir aşka düşmüş görünmektedir. Sevilen nesne, âşığın kendi kafasındaki imgeleri ve yaratımlarıyla İstanbul ile bir sayılarak o küçücük dört duvar arasından çıkıp özgürleşmesine vesile olur. Sevgilinin gülen bir fotoğrafı bile o hücreden kurtulmasına yardım edecektir. “*Gülüşünde İstanbul'un âbuhavası/İstanbul'un lezzeti bakışında.*” dizesi bunu kanıtlamaya yetecektir. İstanbul iklimini ve lezzetini, sevgilisinin bir bakışıyla, bir tebessümüyle bulabilen Hikmet, aşkının yüceltilmesi karşısında elinden ne geliyorsa yapan biri görünümündedir. “*A benim sultanım efendim, izin versen/ve cüret edebilse Nâzım Hikmet kulun*” dizeleri arzu nesnesinin/nedeninin uzakta/erişilemez olduğunu, âşığın ona ulaşmak için kul köle bile olabileceğini ve dolayısıyla şairin/arzu edenin, kendini sevilen nesne uğrunda kurban edebileceği ilahi bir nesneye dönüştürdüğünü açıkça gösterir. Aslında şairin arzuladığı şey, Öteki’nde eksiktir ve Öteki’nde eksik olan şey ise fallustur. O, Öteki’ne eksik olan şeyi vermeyi teklif eder. Lacan buna *aşkın idealleştirilmesi* der ve bununla birlikte, partnerdeki fallusun eksikliğinin ötesindeki bir şey amaçlanır. (İzcovich, 2015: 77)

*“Bütün şiirlerde söylediğim sensin
Suna dedimse sen Leyla dedimse sensin
Seni saklamak için görüntülerinden faydalandım Salome'nin Belkıs'ın
Boşunaydı saklamaya çalışmam öylesine aşikârsın bellisin
Kuşlar uçar senin gönlünü taklit için
Ellerinden devşirir bahar çiçeklerini
Deniz gözlerinden alır sonsuzluğun haberini
Ey gönüllerin en yumuşağı en derini
Sevgili
En sevgili
Ey sevgili”*

(Karakoç, 1996: 55)

Karakoç'un yukarıda bahsi geçen şiiri, aşkınlaştırmının/transandantallığın en güzel örneklerinden birini içerir. Sevilen nesne/sevgili, adeta yüce konumuna yerleştirilir. Sevdği kişiyi her dizede bütün kusursuzluğuyla gözler önüne sermeye çalışır ve âşık/şair bu kusursuzluğa kendisini yakıştıramaz, sürekli bunu dile getirip kendisini çaresizliğin her boyutunda gezdirir. *“Bütün şiirlerde söylediğim sensin/Suna dedimse sen Leyla dedimse sensin”* dizelerinde görüldüğü üzere, şairin kalbinde de, gözlerinde de, dilinde de sevdiğinden başkasının adı bile geçmemektedir. İdeal benliğini sevdiği nesne üzerinde çok net bir şekilde izleyebildiği ve onunla özdeşleşebildiği için sevgisinin boyutunu çok yükseklerle çıkararak artık içine bile sığmaz duruma gelir. *“öylesine aşıkârsın bellisin”* dizesi de bu düşüncüyü kanıtlar niteliktedir. *“Kuşlar uçar senin gönlünü taklit için”* mısraında, dilin hassas dokunuşlarından yararlanarak kuşların uçuşunu ‘gönül’e benzetmesi, hem orijinalliğini hem de kullandığı dile hâkimiyetini gösterir. Tango nasıl ki aşkın dansıysa, şairin bu şiirinin dili de onun yüreğinin parıltılı göstergesi gibidir. Şair bunları yazarken âşıktır ve bu aşk zamana yenilip çoğu duyguyu köreltmıştır. İş bu hale gelince de şair tarafından bile bizzat o duygu yoğunluğu ötekine yaşatılamaz olur. Çünkü aşkı çok güçlüdür fakat dile getirebildikleri bu gücün boyutunu okuyucuya geçirmekte zorlanacaktır. *“Ellerinden devşirir bahar çiçeklerini/Deniz gözlerinden alır sonsuzluğun haberini”* dizelerinde, tabiat unsurları kullanılarak sevgili yüceltmeye devam eder. Baharın mükemmel güzelliğinin, denizin sonsuz huzuru yansıtan mavi renginin, sevgili sebebiyle olduğu söylenerek onun tanrılar gibi ilahi derecede kusursuz ve mükemmel olduğu şiir boyunca tekrar tekrar vurgulanır.

Şiirin dili, tekrarlar ve yinelemelerle beraber bir musiki meydana getirmiş gibidir. Nakarat halini almış; *“Sevgili/En sevgili/Ey sevgili/Uzatma dünya sürgünümü benim”* dizeleri, şiirin vücut dili gibidir ve o enerjiyi karşı tarafa geçirebilen en temel mısralardır. Şair, bu tekrarlanan/yinelenen mısralarla asıl isteğinin unutulmamasını sağlamıştır. Muhteva yapısı olarak sevgiliye yakarış, yalvarış ön plandadır. Yapılanlar anlatılırken çok ince seçilmiş kelimelerle sesleniş, okuyucuyu romantizmin doruklarına ulaştırır. Şiirde dış yapı olarak aşkın en belirgin halinin yaşandığını görürüz. Sevgiliye duyulan özlem, affın beklenişi, suçun aranması görülür. Olumsuz şeylere olumlu sonuçlar yüklenmiştir. *“Mezarlardan bile yükselen bir bahar vardır.”* mısraı bunun en güzel örneğidir. Bazen de kadere karşı

bir boyun eğme görülür. “*Ne yapsalar boş göklerden gelen bir karar vardır.*” dizesi buna örnektir. Bir teslim oluş vardır. Şair, bu şiirinde serzenişleriyle, yakarmalarıyla aşkın son sınırına erişmenin peşine düşmüş bir maceracı gibidir. Göklerde olana, ilahi sayılana arzu nesnesini yükleyerek adeta bir değiş tokuşla, aşkının en yüce, ‘en sevgili’ olduğunu kanıtlamış sayılabilir. Şiirin bütününde bir yüceltme vardır. İdealleştirme/yüceltme, katı ölüm gerçeğini ve ölüm kaynaklı travmaları hafifletir. Buradaki dizelerde fenomenoloji adeta doruklarına kadar işlenmiş gibidir. Fenomenolojide varlığın kendi içinde bir değeri/anlamı yoktur, ona değer veren bizizdir. Karakoç, sevgilisinin cezbedici yönleri olduğunu dize dize açıklayarak adeta haykırır. Descartes’ın; “*Ben 4-5 yaşlarındayken şaşı bir kızla oynadım ondan sonra hep şaşı kızlara âşık oldum.*” açıklamasıyla beraber hayatımızda bizi cezbeden şeyleri ya görmüş ya da sevdiğimiz birine benzeyen yönlerini keşfetmiş olabileceğimiz kanıtlanmış sayılır. Burada bahsi geçen sevgilinin ‘bütün şiirlerde söylenilen’ olmasının sebebi budur. Çünkü aşk burada arzu nesnesine ulaşma değil kayıp gösterenin/objet petit a’nın aranması, boşluğun doldurulması hareketidir. Cezbedenle mutlaka önceden karşılaşmıştır, bir huyuyla karşılaşmıştır, geçmişte alışılmıştır. Kadında aslında böyle bir değer/anlam yoktur, o kadına bu değeri yükleyen kişi Sezai Karakoç’tur. Aşk, bizde olmayanı karşımızdakinde aramaktır fakat hiçbir zaman da bulamayız. Çünkü ötekinde aradığımız şey ne bizde ne de ötekinde mevcut değildir. Burada yüceltmeler fazladır fakat ona hep değer/anlam yükleyen başta şair/âşık sonra da biz, okuyuculardır.

*“Güzelliğin geçici olmadığını senden öğrendim
Emeğin aşktan büyük bir hazine olduğunu senden
Zaman, kâküllerinden doğar topuklarından batardı
Al yeşil soluğum, yarasına döndüğüm, sözümün sahibi
Sevmenin, dünyayı sevmek olduğunu senden öğrendim.”*

(Erbaş, 2016: 9)

Levinas’ın temeldeki fikri, Öteki’nin tamamıyla başka olduğudur, tamamen dışarda ve her türlü mülkiyetçiliğin, sahiplenmenin, özümleme ve benliğe indirgeme fikrinin üstündedir, bu sebeple mutlak aşkınlığı temsil eder. Kendi tahayyülümüzde kurguladığımız, idealize ettiğimiz Öteki/sevgili, herkesten ve her şeyden başkadır.

Öteki'nin başkasılığı kesinlikle başkadır: Tanrı gibidir Öteki, Mutlak-Öteki, yani Mutlak. Öteki bizim karşıtımız, aynı olanın zıttı değildir yalnızca (bizden başka, bizden farklı, bizim tam karşıtımız, bize karşı olan, hatta Hegel ve Marx'tan Sartre'a kadar Hegelcilerin kanıtlamaya çalıştıkları şekilde, bizim kimliğimizin tamamlayıcısı), olumlu aşkınlıktır, "metafizik olarak arzulanan Öteki'dir". "Dışardalık bir yadsıma değil, bir harikadır". (Levinas, 2015: 161) "Bu devinimin son durağı –dışarısı ya da başkası- en üstün anlamıyla "*başkası*"dır. Hiçbir yolculuk, hiçbir dekor ve iklim değişikliği burada ortaya koyulan arzuyu doyuramaz. Metafizik olarak arzulanan Öteki, yediğimiz ekmek gibi, yaşadığımız ülke gibi, seyre daldığımız manzara gibi, kimi zaman kendimize karşı kendimiz gibi, şu 'ben', şu 'başkası' gibi "başka" değildir. Bu gerçekliklerle "beslenebiliriz" ve geniş bir ölçüde, sanki yalnızca eksikliklerini hissetmişiz gibi kendimizi tatmin edebiliriz. Bu noktada bile, "onların başkasılığı, düşünen ya da sahiplenilen olarak benim kimliğimde erir". Ayrıca, *Şölen*'de geçen ve anlatılan gibi aşkı, sevgililerin yeniden oluşturmaya çalıştıkları bir birlik hasreti olarak sunduğu mite gönderme yapar. Ona göre bunun tam karşıtı, metafiziksel olarak arzu "*bütünüyle başka olana, kesinlikle başka olana uzanır*" ve Hegelci bir sentez girişiminde veya Platoncu bir birleşmede ancak alçalabilir ve görmezden gelinebilir. Bu bağlamda arzu farklılığı, çelişkiyi, yadsımayı ve benzer olanla karşıtlığı engelleyen gereksinime indirgenemez: Aşkınlığı hedefler, dolayısıyla kendini doyuramaz.* (Blondel, 2003: 137, 138) Bu bağlamda Şükrü Erbaş'ın yukarıda bahsi geçen şiirinde de idealleştirme/aşkınlaştırma söz konusudur. Bununla beraber aşkın iyileştirme, bütün dünyaya pozitif bakma ve Öteki'nde bütün dünyayı sevme gibi özelliklerini içerdiğini de rahatlıkla görebiliriz. "*Güzelliğin geçici olmadığını senden öğrendim/Emeğin aşktan büyük bir hazine olduğunu senden*" dizelerinde açıkça görüldüğü üzere; kurulan/idealleştirilen sevgili, yıllar geçse ve bütün fiziksel güzelliği aşinsa bile âşık tarafından idealleştirme devam ettiği sürece hep o kusursuz ve güzel yanılsaması görülür ve yaşanır. Sevmek, idealleştirmektir fakat idealleştirmek, tekil karakterleri soyut, ortak ve genel niteliklere dönüştürmekle aynı şeydir. Güzellik bir kere algılandığında, idealleştirme sürdüğü sürece âşığın gözünde sevgili her zaman ve her ne olursa olsun, mükemmeldir. İdealleştirme kavramını şiire

* Kendini doyurmak: Fransızcada "satis-faire" olarak söylenir.

‘emek’ olarak uyarladığımızda, sevmeye devam etmenin koşulu olarak sayılabileceği için, sevme duygusundan daha ‘büyük bir hazine’ olarak düşünülebilir. Sevgilinin kendisi güzel değildir, onu kura kura, kurgulaya kurgulaya kurarız. Üç İstanbul romanında der ki ‘Süheyla’yı, Adnan düşünün düşünün güzel buldu. Ama Belkıs, kendiliğinden güzeldi.’ Sevgilinin bir hareketi, bakışı, konuşması bütün bunlar onu kurarken emek harcadığımızın göstergesidir. “*Zaman, kâküllerinden doğar topuklarından batardı*” dizesinde, yaşamda geçen bütün sürenin tek bir kişiye bağlandığı görülür. Bu bağlamda sevilen/arzu nesnesinin varlığı, zaman kavramıyla bağdaştırılarak idealize edilir. Sevgili baştan aşağı idealleştirmeye kuşatılmıştır. Aslında “*birini idealize etmek, kötülükten korunma isteğidir. İnsan korktuğu şeyi savuşturmak istediğinde idealize eder. Korkulan şey bilinçdışı ve onun büyüklü etkisidir.*” (Jung, 2009: 41) Arzu nesnesinin âşıkta bıraktığı etkinin büyüklüğü ve hesaplanamaz oluşu korkmak için yeterli bir sebep olabilir. Çünkü insan, bilmediğinden korkar. Freud bu duruma, duyguları bastırma der. “*Al yeşil soluğum, yarasına döndüğüm, sözümün sahibi*” dizelerinde sevgili adeta bir kusursuzluk, mükemmellik abidesi olarak çizilir. Ayrıca aşk esnasında şairde gerek estetik gerekse felsefi düşünüş sevgili sebebiyle geliştirildiğinden bu pay biraz da sevgiliye aittir. Şair/âşık, varlığını tamamen sevgili üzerine kurmuş ve varlığını sadece ona borçlu hissediyor gibidir. “yarasına dönmek” eylemi, üst düzey bir duygu yoğunluğunun göstergesi sayılabilir. Çünkü bu bağlamda yarayı veren de merhem olacak olan da sevilen nesnedir. Yarasına dönmek, ilksel olana, anne ile kurulan o ilk yüce birliğe dönme havası da veriyor gibidir. Çünkü ancak bu kadar yüce bir şekilde ilk aşk olan anne sevinebilir. İmgesel alandan ayrılmak zorunda kalmanın verdiği yara, açtığı boşluk düşünüldüğünde, tekrar ideal bir aşkla karşılaşmak, yarasına dönmek olarak tanımlanmış olabilir. Bu bağlamda aşkın imgesel içeriği, Platon’un *Şölen*’indeki simgesel içerikle taban tabana zıttır. Platon’da arzunun eksiğe ve aslen arzulamaya devam etme isteğine dayandığı söylenir. Sistemli bir şekilde konuşacak olursak, diyebiliriz ki *tutku her zaman aynı şeyi* (kendisini de başkasını bulduğu kadar kusursuz bulmayı) ister; *arzuysa başka* (yeni, farklı) *bir şey ister*. Arzuda isimler sürekli değişebilir; arzu sürekli oradan oraya, bir nesneden diğerine sıçrayabilir... Ta ki, elbette, *objet a’sı* onu durdurana kadar. Belki tam da bu yüzden, Platon *Şölen*’de, aşk tanrısı Eros yerine (yani arzunun kendisi yerine) âşık olduğu insanı öven tek

kişinin Sokrates'teki *agálmata*'yı gören Alkibiadis olduğunu söyler. Sokrates'in bu övgüsü, Stendhal'ın büyük oranda tanımadığı kadınları binlerce kusursuzlukla donatmasından oldukça farklıdır. Bunun da sebebi, Alkibiadis'i harekete geçirenin *objet a* olmasıdır. (Fink, 2019: 269) “*Sevmenin, dünyayı sevmek olduğunu senden öğrendim.*” dizesine bu bağlamda bakıldığında da açıklamamıza bir kanıt niteliği taşıyor sayılabilir. Aslında sevgi, eşsiz bir kişiyle olan ilişki değil, bir duruş, sadece bir arzu nesnesine değil, bütün evrene karşı bağlılığı belirleyen bir karakter yönelimidir. İnsan eğer yalnızca bir tek kişiyi sever ve onun dışında kalan bütün çevreye karşı kayıtsız kalırsa, onun sevgisi tamamıyla bir sevgi değildir. Bu, ya tamamen bir bencilliktir ya da ortak yaşamın getirdiği bir birliktir. Hala çoğu kişi sevginin sadece nesneyle oluştuğuna inanır. Aslında bunlar sevdikleri kişiden farklı bir kimseyi sevmemelerini, sevgilerinin ululuğunun kanıtı olduğunu zannederler. Birey burada sevginin bir hareket, ruhsal bir güç olduğunu göremez, yalnızca bütün gerekli olan şeylerin doğru kişiyi bulmak olduğuna inanır. Eğer bir kişiyi seviyorsak herkesi seviyoruzdur; evreni, hayatı seviyoruzdur. Eğer birine “*Seni seviyorum diyebiliyorsak, sende herkesi seviyorum, seninle tüm dünyayı seviyorum, sende aynı zamanda kendimi de seviyorum*” da diyebilmeliyiz. (Fromm, 2022: 66, 67) Şükrü Erbaş'ın yukarıdaki dizesinde olduğu gibi, sevmek sadece özgün bir kişiyle sınırlandırılmadan tüm varlıklara yayılabiliyorsa gerçek bir sevgi niteliği taşır. Çünkü zaten baktığımız her yerde ve her şeyde sevdiğimiz nesneyi/kişiyi görür, etrafımızdaki varlıklar üzerinden onu izleriz. Dolayısıyla sevginin, aşkın bir tür idealleştirme/yüceltme olduğu, bu noktadan bakıldığında tamamıyla doğru bir olgu olarak gözükmektedir.

*“Verdiğin her kederin yüreğimde yeri var
Hangi kitabı açtıysam seni okudum yıllardır
Hangi aynaya baktıysam seni gördüm
Gel desen gelemem
Git desen gidemem
Öl desen kanım akmaz
Anladım artık seni sevmek yüce bir şey
Anladım seni sevmek Tanrı'ya yaklaşmak gibi”*

Aşk, varlığın, özellikle de insanın metafizik özünü ve derin gerçeğini oluşturan istencin belirimidir. Bu arzu/istenç, kimi nesnelere karşı bir devinime, bir güce, bir itkiye, bir çabaya (yaşamak-istemek) dayanır. Örneğin aşkta, istenç, özel biri üzerinde yoğunlaşan, ona odaklanan ve belirginleşen arzudur. Aşk, bütün diğerleri arasından seçilmiş birini arzulamaya dayanır diyebiliriz. (Blondel, 2003: 184) Bu bağlamda idealleştirme ortaya çıkar. Aşk, diğerleri arasından seçilen tek bir varlığa indirgendiğinde bu türden bir bakış, bir his için o varlığın yüceltilmesi kaçınılmaz olur. Bu durumda da arzu nesnesinden gelen ya da gelecek olan her türlü durum da âşığın bunları göğüslemesini ve sevmeye devam etmesini engellemez. Bu açıdan bakıldığında Ümit Yaşar, “*Verdiğin her kederin yüreğimde yeri var*” diyerek bu varsayımı güçlendirir. Âşık, sevilen nesneden gelen derdi, kederi de kabullenir ve sevmekten vazgeçmez. Varoluşun çekirdeğindeki hastalık, insan boşluğa düşmemek için bu hastalığa tutunur. Öyle ki sevgiliden gelen herhangi bir şey -bu keder dahi olsa- hediye olarak görülür ve seve seve kabullenilir. Victor Hugo’nun “*Beklenen gün gelecekse, çekilen çile kutsaldır.*” sözünü alıp aşka uyarladığımızda, âşık için aşk uğruna çektiği çilenin de kutsal sayıldığı söylenebilir. Bizler insan ruhları arasında hayattaki talihsizlikleri ve ebediyetin mutluluğunu paylaşabileceğimiz bir dost ararız. Kalabalıklar arasında birbirini gören iki ruh, birbirlerini bulduklarında birbirlerine ait olduklarını anlarlar; kısacası, aralarındaki yakınlığı keşfettiklerinde aralarında bir birlik oluşur, bu birlik kendileri gibi saf ve coşkuludur. Dünyada başlayan bu birlik cennette tamamlanabilir. Bu birlik aşktır; gerçek ve mükemmel aşk, böyle bir aşkı pek az insan kavrayabilir; aşk bir dindir, sevgili olmayı kutsal kabul eder; adanma ve zevkle meydana gelen aşk için, büyük fedakârlıklar yapmak en saf zevktir. (Gümüş ve Günçel, 2020: 94, 95) Aşk uğruna keder çekmek de en büyük fedakârlıklardan biridir. “*Hangi kitabı açtıysam seni okudum yıllardır/Hangi aynaya baktıysam seni gördüm*” dizeleri ötekiyle/varlıkla tam bir özdeşleşme/bütünleşme ve ötekinde kendini sevmekten ileri gelen duygunun sonucunda da idealleştirme örnekleri olarak görülebilir. Bir nesneyi kendimize benzettiğimizde yüceltme kaçınılmaz olur. Kendisini sevmeyen insan sayısı yok denecek kadar azdır. Kendini sevmek, ötekinde kendini görmekle güç kazanır ve boşlukları/eksiklikleri doldurmak için bir alan yaratır. Aşk, bir boşluğu doldurur,

fantazm üzerinden işlev görür. Arzuya neden olan nesneyle ilgilidir. Semptom, fantazm yapısının arkasında durur. (Eryörük, 2017: 64) Aşkımız aynı zamanda bizim semptomumuzdur. Lacan, bu durumu bir adım ileriye götürerek aslında kadının olmadığını, kadının erkeğin bir semptomundan ibaret olduğunu söyler. Don Juan örneğinde olduğu gibi erkek kadının fantezisidir. Dolayısıyla erkeğin kafasında kurduğu arzusunun nesnesidir. Bu yüzden de âşık/erkek, sevilen nesne/kadın üzerinden kendisini izler ve gördüğü yansımasına âşık olarak onu idealleştirmekten çekinmez. *Hangi aynaya baktıysam seni gördüm* dizesi âşığın sevgiliyle özdeşleştiğini ve bu durumdan haz aldığını kanıtlar niteliktedir. Özdeşleştirmenin olduğu yerde de yüceltme/aşkınlaştırma kaçınılmazdır. Çünkü kişi kendisini abartarak sevmekten daha büyük haz almaktadır. Kişilerin iki tercih biçimi vardır; insan ya en güzel kişileri seçer ya da kendisinin yoksun olduğu özellikleri başkasında arar ve hatta kendisinde bulunmayan eksiklikleri, ötekinde güzellik olarak görebilir. Bu bağlamda bir kadını, yakışıklı bir erkeği seçmeye iten sebep, aslında türde en iyi olanı bulmaya gayret eden içgüdüdür fakat kadın, bu şekilde davranarak yalnızca zevkini çoğaltmak arayışı içinde olduğunu düşünür. Kişi, kendisinde olmayan ve eksik olarak gördüğü şeyi sever ve böylece kusurlu olarak ortaya çıkan tür, düzelme eğilimine girer. (Schopenhauer, 2019: 32) Eksiğin kapatılması da ancak idealleştirmeye mümkün olur. *“Anladım artık seni sevmek yüce bir şey”* dizesinde açıkça görüldüğü üzere, âşık bu durumu kabullenmektedir. Sevgiliye duyduğu aşkın yüceltilmiş/idealleştirilmiş olduğunu keşfeder. Güzellik aşkı uyandırır, aşk ise güzelliği artırır ve güzellikte derinleşir. Platon ve Plotinos gibi idealist filozoflar, aşkın insanı dünyevi güzellikten göksel güzelliğe yönelten bir iç güç olduğundan bahsederler. Bu yüzden aşk, insanı kutsala yaklaştıran, daha engin olana sevk eden yüce bir duygudur. (Gümüş ve Günçel, 2020: 12) Burada bahsedilen ilahi aşk değil, idealleştirilmiş aşktır. Arzu nesnesi üzerinden varolan her şeyi sevebilmenin ve varolan her şeyde sevgiliyi görmenin mümkün olduğu anlatılmak istenmiş gibidir. *“Aşk, bir insanın ulaşabileceği nirvanaya en yakın biyolojik durumu oluşturan esenlik içinde vücudu bir tür yüceltme şeklidir.”* (Vincent, 2012: 152) İnsan, fantazmı üzerinden izleyemeyeceği, kendisiyle özdeşleştiremeyeceği ve dolayısıyla idealleştiremediği hiçbir şeyi sevmez. Aşk ve bu aşkın devamı için arzu nesnesinin ortadan kaybolması kadar yüceltilmesine de ihtiyaç vardır. Tam olarak elde

edemediğimiz, sürekli bir açık kapısı olan ve bizi bırakacağı, terk edeceği endişesi yaratan varlığı arzulamaya devam etmek kaçınılmazdır. Belirli bir eylem ne kadar ketlenir veya yasaklanırsa, arzu o kadar yoğunlaşır, "yasak erotizmi artırır." Freud insanların aşkın hazzını arttırmak için onun etrafına kendi bariyerlerini ördüğünü söylerken Lacan'ın soylu aşk geleneği üzerine bazı yorumlarının habercisi olur (1912/1957b: 187). Freud *"eğer cinsel özgürlük sınırsızsa, doyum tam değildir"* derken doyumun taşıdığı potansiyel kadar şiddetli olmadığını söylemektedir. Ona göre, yasaklar ve sınırlamalar doyum şiddetlendirir. Freud, en azından bir miktar yasağın genel olarak daha fazla cinsel doyuma yol açtığını ve eksikliğinde insanların "aşkın keyfini sürmek için" kendi yasaklarını yaratmaya normalde olduklarından daha meyilli olduklarını öne sürer. (Fink, 2019: 75, 76) *"Anladım seni sevmek Tanrı'ya yaklaşmak gibi"* diyen bir âşık için yüceltme asli bir unsur olarak görülebilir. İlahi olanla özdeşleştirilen sevgili, dümdüz bir şekilde sevmekten ziyade aşkınlaştırılmış bir aşkla kusursuz, mükemmel ilan edilir. Bu noktada âşık olmak, ötekinde kusursuzluk bulmak, onu mükemmel saymak ve tanrı vasfına sokmaktır. Aslında tanrısal ve yüce olan, gerçek kusursuzluklarla bezenmiş olan Tanrı'dır. Bu çeşit bir sevgi de ancak idealleştirme/yüceltmeyle mümkün olur. Alelade seven biri için bu tür bir aşk, yüceltilmiş bir sevgi söz konusu olamaz.

*"Laleli'den dünyaya doğru giden bir tramvaydayız
Birden nasıl oluyor sen yüreğimi elliyorsun
Ama nasıl oluyor sen yüreğimi eller ellemez
Sevişmek bir kere daha yürürlüğe giriyor
Bütün kara parçalarında
Afrika dâhil"*

(Süreya, 2016: 86)

Üvercinka adlı şiirde asıl ulaşılmak istenen, yitik nesne sevgilidir. Temel olan yitik nesneye doğru olan arzulardır. Şiirde dünyaya doğru gitmek istenir. Dünya zevkin, hazzın alanıdır, karnaval alanıdır. Güvercin kelimesi küll-i nefsi ve kadını simgeler. Kadınla bir olma kökensel arzu, yani bir olmanın ertelenmiş halidir. Boyun cinselliğe ait bir imge/septomdur. İkinci mısra da kökensel arzunun yerine simgesel hayatta ikame edilen başka bir arzu yani cinsellik vardır. Laleli semti

İstanbul'da zevk, haz, istek, arzu semtidir. Laleli'den dünyaya doğru yani simgesel alana açılma söz konusudur. “Yüreğimi elliyorsun” derken duyumların, duyguların, hazların harekete geçtiği gözükür. Afrika istenmeyen bir yerdir ve genelde hep dışarı itilir, dışarıda bırakılmak istenir fakat burada dâhil edilir. Bu şiirde her şeyiyle bütün olarak sevmek, hoşlanmak, sevişmek arzusu vardır. Dördüncü mısradaki şair/âşık simgesel alana doğru gider fakat kökensel arzu unutulmaz hatta aksine tetiklenir. İmgesel alana dönmeyi biz hiçbir zaman unutamayacağız fakat hiçbir zaman da tam anlamıyla dönmemiz mümkün değildir. “Yüreğimi ellemek...” o hazzı hatırlatmak yani arzuları, hazları tetiklemektir. Lacan'ın söylediği gibi, mutlak tatmin yoktur çünkü insanların bilinçdışına bastırdıkları farklıdır. Sevişmek o yüzden tekrarlanan bir durumdur. Afrika dâhil deyişi bir bütünlüğü sağlamak içindir yani bütün hazlar, bütün arzular her şeyin bütünü hiçbir şeyi dışta bırakmamak amaçlanır. İkinci sekizlik sevgiliye yöneliktir. Aydınca düşünmek bir var oluşa açılmaktır, simgesel döneme aittir. Aydınca düşünenler cinsiyet rollerini kaybederler ve aydınca düşünmekle kadınsal özellikleri taşımak, ikisini dengelemek çok zordur ama bu şiirdeki kadın ikisini birden başarabilmiştir. “Sayın Tanrıya kalırsa seninle yatmak günah daha neler” burada ironi vardır. Şeriatın, sofuların, dindarların getirdiği Tanrı anlayışıyla alay, süperegoya, yasağa karşı alınan bir tavır vardır. Seninle yatmak günahsa saçların boş yere uzuyor dizesindeki kasıt; bir güzellik var fakat âşık buna erişememekte, bundan yararlanamamaktadır. Sevilenin saçına da dokunmak, hiçbir boşluk kalmaması gerekir. Sevgili estetik bir objedir ve o objeden yararlanmak gerekir. Şairin/âşığın gözünden Tanrı, şiirdeki kadını adeta bir arzu nesnesi olarak donatmış gibidir. Şiirin bütününde bir yüceltme/idealleştirme vardır. “Senin bir havan var beni asıl saran” o dizesinde fenomenoloji ustaca işlenir: Fenomenolojide varlığın kendi içinde bir anlamı yoktur, ona değer ve anlam veren bizizdir. Sevgilinin cezbedici bir yönü vardır. Descartes “Ben 4-5 yaşlarındayken şaşı bir kızla oynadım ondan sonra hep şaşı kızlara âşık oldum” (Blondel, 2003: 175) der yani bizi cezbeden şeyleri önceden mutlaka görmüşüzdür ya da sevdiğimiz birine benzer bir özelliğe sahiptir. Bir tanıdıklık, aşinalık vardır. Bu dizede bahsedilen hava da buraya gönderme sayılabilir. Şair bu havanın ne olduğunu bilmez, bilişsel değil bilinçdışıdır. Cezbedenle mutlaka önceden karşılaşmıştır, bir huyuyla karşılaşmıştır, geçmişte alışılmıştır. Heidegger'ın söylediği gibi, insanın kendini tanıması için mutlaka bir

ayna gereklidir. Dolayısıyla da mutlaka bir ötekine ihtiyaç vardır. Kadında aslında böyle bir hava yoktur, Cemal Süreya buradaki kadına o değeri yükleyen kişidir. “*Burda senin cesaretinden laf açmanın tam da sırası/Kalabalık caddelerde hürlüğün şarkısına katılırken ki/Padişah gibi cesaretti o, alımlı değme kadında yok*” bu dizelerde var olan, kendini gerçekleştirebilen bir kadın vardır. Cesaretli, özgür, toplumu, cenneti, günahı takmayan bir kadın çizilmiştir. “*Aklıma kadeh tutuşların geliyor*” kadeh tutuş burada bir güç, özgüven imgesidir. Herhangi bir alanı erkeklerle birlikte paylaşmak ama özgürce, böyle bir alanda kendini ifade etmek zordur. Son mısralarda da kendini ortaya koyan, kendini gerçekleştirebilen bir kadından bahsediliyor. Böyle kadınlar en güçlü aşk ve arzu nesneleridir. Süreya’nın buradaki kadını erkeklerle bir tutmasıyla, onu kusursuz bir varlık olarak çizmesiyle kısacası bu şiirdeki ‘mükemmel’ kadını her yönüyle yüceltmesiyle aşkını da aşkınlaştırmış olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu bağlamda şair, şiirin bütününde her yönüyle idealleştirmeyi kullanarak aşkını da kusursuz bir güzellikle çizmiştir denilebilir.

2.8. AŞK, İYİYE YÖNELMEKTİR VE İYİLEŞTİRİCİDİR

*“Senin bir havan var beni asıl saran o
Onunla daha bir değere biniyor soluk almak”*
(Süreya, 2020: 60)

Sevmek, bir şeyi bütünlüğü içinde sevmektir, nesnenin cazibesi bunun bir parçasıdır sadece, bir bahanedir, kısmi bir kopyadır. Sevmek, birinde şunu sevip bundan nefret etmek değil, “bütün için şefkatle dolup taşmaktır.” Buradan da aşkın, bir nesneye *bütünlüğü* içinde duyulan ya da aynı türde ya da aynı nitelikteki *bütün* nesnelere duyulan aşk olarak kendini doğrulaması için, kısmi de olsa iyi olan bir şeyi bahane etmek durumunda olduğu sonucu çıkarılabilir. Sevmek, başlangıç için, mutlak İyiye temsil eden, simgeleyen ya da buna bir bahane oluşturan şu ya da bu niteliği ya da herhangi bir kısmi iyiliği sevmektir. Dolayısıyla Bütün olarak İyiye ancak onun bir parçasından, güzellikten, özel bir nitelikten benzersiz bir cazibeden ulaşırız: İyiye bir anda bütünlüğü içinde sevmeyiz, daha ilk adımda ona ulaşamayız. Özel ve algılanabilir Güzelden, kendi içinde Güzel olana ya da kısmi bir İyiden kendi

içinde İyi olana ulaşmayı sağlayan yöntem, Platon diyalektik adını verir. Aşk eril için parçayı sever, bir aracıdır, bir başlangıç noktasıdır, İyiliklere kavuşmak için zengin olanaklar sunar. (Blondel, 2003: 81, 82) İyi olanın sevilmesi sadece aşk için değil âşık/seven için de oldukça önemlidir. Bize iyi gelen sadece dışardan etkilemekle kalmaz içimizi de iyileştirir. Sadece fiziki değil ruhsal bir tedaviyi/iyileşmeyi de beraberinde getirir. Seven kişi bu duygunun iyi özellikleri tarafından kuşatıldığı için kendisini de iyileştirecektir ve sadece bununla kalmayacak, elinin değdiği her şeye bir iyilik, güzellik getirecek kısacası dünyayı güzelleştirecektir.

Spinoza; *“Aşk için doğru ya da yanlış değil, yalnız iyi ya da kötü denebileceği”*ni iddia eder. Bu bağlamda iyi kavramını tanımlamak gerekecektir: İyi, yararlı olandır. Yararlı olan ise etkinlik gücümüzü artıran, yani özgürlüğümüzü gerçekleştiren ve geliştiren şeyler, ilişkiler ve eylemlerdir. *“Bağlantılar çok sade bir şekilde kurulur; bedenimizin etkinlik gücünü artıran şeyler ve ilişkiler zihnimizin de kavrayış gücünü artırır.”* (Türkmen, 2018: 7) İyi olan bize de iyi gelendir ve bize iyi gelen şey de ruhumuzu ve bedenimizi yani bütün hayatımızı etkiler. Bu nedenle aşkın iyi gelen tarafının sağaltıcı, iyileştirici bir özelliği vardır. Aşkın bu yönünü göz ardı etmek mümkün değildir.

Deneyci İngiliz filozof John Locke, aşkı hazdan türetir; ona göre “haz verebilen” ve bu nedenle İyi görülen şey sevilir. “İyi olan duyduğumuz hazzı üretmeye ya da çoğaltmaya ya da herhangi bir acıyı azaltmaya ve dindirmeye elverişli olan şeydir.” Locke’a göre iyinin (hazzın) çekimine kapılma olarak aşkın kaynağı haz bulan öznededir, nesne haz üretirse sevilesidir. Burada arzunun dolayısıyla aşkın bir şeyin, bir bedenin, bir nesnenin ve hazzın uyandırdığı arzu değil de daha çok ötekinin arzusunun uyandırdığı arzu olduğu söylendiğinde, Hegel’in sonradan geliştireceği bir fikrin öncelenişini görüyoruz. Dolayısıyla yalnızca ötekinin verebileceği hazzın getirdiği arzu değildir aşk, *arzunun arzusudur* ve mutluluk duyabilecek bir varlık olan ötekinin hazzıdır. Bu karşılıklılık olmadan aşk da olmaz; gerçek mutluluk ya da aşkın verdiği haz, bu anlamda ötekinin mutluluğu ya da hazzının getirdiği aşktır, Leibniz’in yazdığı gibi; “bizimkini de oluşturan” ya da üreten, “bize de sıçrayan” bir hazdır. (Blondel, 2003: 67) Aşkın karşılığında aldığımız haz, mutluluğa dönüştüğünde bu duygu için yüreğimizde yoğun bir minnet

hissederiz. Mutluluğumuz karşısında da neşe saçmaya, iyilikler yapmaya özetle sadece kendimizi sevindirmekle kalmayıp etrafımızdaki her nesneyi de mutlu etmeye yetecek kadar bir güç sahibi oluruz. Mutluluk parfüm, gülümsemek ya da esnemek gibi bulaşıcı olduğu için kendimizi iyileştirmenin, kendimize iyi gelmenin yanı sıra temas kurduğumuz herkesin bundan nasibini almasını sağlayabiliriz. Aşk, bu bakımdan da bütünlükle alakalı sayılabilir. Parçadan (kendimiz) bütüne (etrafımıza) yayılan bir şenlik gibidir. Bu noktada kime âşık olacağımıza dair yapılan seçim Ben'den değil bilinçdışından gelir. Söz konusu seçim hiçbir sözümüzün geçmediği birtakım izleklere, ayrıntılara, olay dizilerine, meçhul nedenlere dayanır. Bilinçli bir şekilde yapmasak da örneğin üzgün olduğumuz zaman, etrafımızdaki negatif imgeleri ya da kişileri kendimizden uzaklaştırıp bize iyi geleceğini düşündüğümüz, pozitif şeylere, kişilere yöneliriz. “Seni seviyorum” dediğimizde, diye hatırlatır bize Lacan, her zaman şunu da eklemek zorundayızdır; “niye sevdiğimi tam olarak bilmesem bile.” Aşk, yapılmış bir hesap kitabın sonucunda doğmaz asla; âşık olduğumuzda sevileni tanımlayan bir dizi vasma âşık olmayız. Bir şeye değil hepsine, Öteki'ye ait olduğunu gördüğümüz ve hissettiğimiz her şeye âşık oluruz. Âşık olunca Öteki'nin yalnızca bir parçasına âşık olmayız; parçalı aşk olamaz. Aşk, kendi kendimizin idealleştirilmiş temsiline tekabül eden Öteki'ye, yani Öteki'nin aynasına değil, Öteki'ye tam da olduğu kişi gibi âşık olmayı gerektirir. Aşk karşılaşması narsist bir yansıtma olarak değil, aynanın tuzla buz olması gibi, bana benzemeyen, kendi Ben'imden, Ben olmayan bir Ben'den ayrılan bir Öteki'nin tecrübe edilmesiyle gerçekleşir. (Recalcati, 2022: 22, 23) Salt kendi kendimize yetemediğimiz için birine âşık olmak onu yara bandı olarak kullanmaktan başka bir şey değildir. Birini sevdiğimizde bize iyi geliyorsa, yaşamımızı anlamlı kılıyorsa ya da bir şeye yaramanın mutluluğunu bize yaşıyorsa bütün halinde bu duygu yoğunluğuyla severiz. Dünyadaki varlığımızı meşrulaştırıp bize yaşama sebebi oluyorsa o kişi bizim için iyidir ve bu hisle birlikte ruhumuzdaki yaraları tedavi edip bizi tekrar ayağa kaldırabilir. Aşk karşılaşması hayatımızı beyhudelikten, anlamsızlıktan kurtarır, ona anlam katar, anlam verir, onu biricik ve eşsiz kılar. Kısacası hayatımızı beklenen bir şeye dönüştürür. (Recalcati, 2022: 26) Bu açıdan aşkın iyileştirici özelliği göz ardı edilemez.

Aşkın iyileştirme gücü, egoyu büyütmesinden ve ona gücünün arttığı algısını vermesinden kaynaklanır. Romantik aşk, benlik imgesini ötekinin bakışı vasıtasıyla geliştirir. Konuyla ilgili klasiklerden birinden alıntı yapacak olursak Werther şöyle der: *"Bana âşık. Kendimi nasıl da değerli hissediyorum; bunu sana söyleyebilirim, çünkü böyle duyguları anlayabilirsin. (Goethe, 2019: 67) Bana âşık olduğu için kendi mihrabımda şükrediyorum."* Âşık olduğumuzda karşımızdakine eleştirel olmayan bir ilgi duyarız. David Hume bunu bir ironiyle anlatır: İhtirasla yanan biri, karşısındakine en azından o an için iyi duygular besler ve aynı zamanda onu olduğundan daha güzel görür. Nietzsche'ye göre kişinin özdeğer duygusunu arttıran şey, kişinin karşısındakinden eleştiri içermeyen bir ilgi görmesi değil, âşık olma eyleminin kişinin yaşam enerjisini arttırmasıdır: *"Kişi kendisine daha başka, daha güçlü, daha zengin, daha bütün görünür. [...] Sadece değer hislerini değiştirdiği için değil; âşık olan kişi daha değerlidir."* Simon Blackburn'un ifade ettiği gibi:

Âşık olan kişi arzu nesnesini yaratmakla kalmaz, aynı zamanda kendisini de kendi hayalinde yaratır, tıpkı insanların binalardaki kemerlere baktığında güçlenmeleri ya da denizde olduklarını hayal ettiklerinde sallanmaları gibi. Şiir ya da "mış gibi" yapmak kişiyi ele geçirebilir ve en azından o an için hayal ettiğimiz kişi oluruz. (Illouz, 2013: 187)

Bu bağlamda kendimizi kendi istediğimiz şekilde görürüz. Daha önceden yaralanmış taraflarımızı kesip atma, iyileşme gücünü kendimizde bulabiliriz. Çünkü sevilirsek mutluyuzdur ve mutluysek iyileşebiliriz. Öteki tarafından onaylandığımız ve kabul edildiğimiz sürece, kendimizi özgüvenli bir birey olarak görürüz. Özgüven de her işte daha girişken, daha başarılı dolayısıyla daha mutlu olmamızı sağlar. Aşkta kendini iyi hissetmek ve buna bağlı olarak iyileşmek hem aşkın amacı hem de nedeni haline gelir. Karşılığı bulunan aşkta, sevgililer birbirlerinin değerli ve eşsiz, benzersiz olduğunu onaylar. Kelimenin tam manasıyla birbirlerinin değerini ve varlığını kabul ederler. Aşkta sevgililerin tamamıyla tanınması, tüm eksiklere rağmen sevilmesi şansı ve yargılanmaksızın kabul edilmesi söz konusudur. Sadece biri bize âşık olduğunda güvensizliklerimiz deva bulur ve önemimiz garantilenir. (Illouz, 2013: 191) Bu durum bireyin olumsuzluklardan kurtulup adeta iyi niteliklerle ve mutlulukla donatılmasını sağlar. Dolayısıyla aşkın

onarıcı, tedavi edici yanı kendisini ortaya çıkarır ve yaşamdan zevk almayı beraberinde getirir.

*“Terk etmedi sevdan beni,
Aç kaldım, susuz kaldım,
Hayın, karanlıktı gece,
Can garip, can suskun,
Can paramparça...
Ve ellerim, kelepçede,
Tütünsüz uykusuz kaldım,
Terk etmedi sevdan beni..”*

(Arif, 2009: 105)

Bu şiirde bahsedilen aşk/sevda aslında yaşama bağlılığın verdiği coşku, bir şeye yaramanın mutluluğu olarak çizilmiştir. Olumsuz ne olursa olsun âşığın duyduğu sevda hissi hepsini iyileştirip tedavi eder görünümündedir. “*Aç kaldım, susuz kaldım*” dizesinden hareketle görebileceğimiz gibi negatif duyumlara sahip olsa bile sevdanın/aşkın sürmesi, şair/âşık için bir teselli kaynağı, sığınılacak bir limandır. Aç ve susuz kalmak, varlıkla tam olarak bütünleşik bir ilişkiye girememek dolayısıyla eksik kalmak anlamına gelebilir. Fakat bu noktada şair/âşık buradaki olumsuzlukları dert etmez. Çünkü elinde onu sağaltabilecek aşkı vardır. “*Hayın, karanlıktı gece*” imgesi her kelimesiyle negatif anlam barındırır. Karanlık ve gece imgeleri bilinçdışını simgeliyor denilebilir. Çünkü gece, bütün tabiatı örten/kapatan, varlığı karanlık altında bırakan bir vakittir. Gece olduğunda insana da eşyaya da büyük bir kasvet çöker. Özellikle âşık olan ve sevdiğine kavuşamayan insanlar ya da herhangi bir derde sahip olan insanlar için gece bitmek bilmez bir efkâra sahiptir. Çünkü kendisiyle ve dertleriyle baş başa kalan insan bilinçdışından gelen sesleri ve arzuları bastıramadığı, güneşin ve gündüz vaktinin uğraşlarıyla kendini oyalayamadığı için dertlerine gömülür. Bu nedenle şair gece için ‘hain’ tabirini kullanır. Şiirin devamında “*Can garip, can suskun/Can paramparça...*” dizeleriyle bu yıkılmışlık halini ve yaşadığı yıkımı gözler önüne serer. Onun bu ruh halinde olmasının sebebi şiiri gece vaktinde yazmasıdır; çünkü eşya örtülmüş, kendisiyle baş başa kalmış ve en önemlisi de arzu nesnesinden uzaktır. Bu noktada bir ayrılık

yaşanmış olması muhtemeldir. Birinden ayrıldığımızda her şeyden önce kendimize ait bir parçadan, kaybettiğimiz kişiye yaslanan o parçadan da ayrıldığımız anlamına gelir. Âşık olduğumuz insanı kaybedersek kendi kendimizi de kaybederiz. Elimizi buz tutmuş bir metal parçasından çekmeye benzer bu; bizden bir parça, derimizin bir parçası o kayıp nesneye, artık bizimle olmayan o insana takılı kalır. Dolayısıyla ayrılık hem ayrılmak hem de kendini bölmektir: Yalnızca artık bizimle olmayan Öteki'yi değil, kendi kendimizin bir parçasını da yitirmektir. Ayrılıkların bu kadar acı vermesinin nedeni budur; çünkü bizden bir parçayı da koparıp götürürler. Çünkü Öteki gittiğinde sadece gitmekle kalmaz, beraberinde bizden de bir parça götürür. Öteki, âşığı böler, parçalar, yaralar. Her ayrılığa eşlik eden bu bunalım halinin nedeni budur. Freud bunu bir boşalma, libidinal kayba benzetir: Sevilen Öteki gittiğinde, beraberinde libidomuzu, arzumuzu da götürür. Terk edilen özne/ayrılık yaşayan özne, libidinal olarak zayıflamış, içi boşalmış, bir köşeye atılmış, değersizleştirilmiş bir öznedir. Dünya anlamını yitirmemiştir sadece: Bizzat öznenin kendisi de nasıl mahrum bırakıldığını, edilgen bir savunmasızlık haline düştüğünü kavrar, zira dünyanın ölümü öznenin asli bir parçasının ölümüyle çakışır. Söz konusu olan hayatın bir çılgınlığa; kimsenin duymadığı, yanıt veremediği bir çılgınlığa indirgenmesidir. (Recalcati, 2022: 75) Ahmed Arif, hasretin şairi olarak anılır. Kavuşamadığı sevgilisine yazdığı bu şiirin iyileştirici özelliği ortadadır. Başından ne kadar olumsuz şeyler geçerse geçsin sığındığı bir arzu nesnesine sahip olması, ayrılık yaşansa dâhi yukarıda bahsedildiği gibi sevilen nesnenin kaybedilmiş olması kabullenilmediği için ona yaşamını idame ettirmesi için en büyük dayanak olmuştur. *“Ve ellerim, kelepçede/Tütünsüz uykusuz kaldım”* ne kadar acı çekerse çeksin ya da ne çok olumsuzluklarla karşılaşarsa karşılaşsın arzu nesnesinin sadece varolması yani yaşaması Arif'e yetmektedir. Yanında olmasıyla ya da ona kavuşmasıyla ilgilenmez. Sadece içinde bu aşkı taşıması onun iyileşmesine/tedavi edilmesine ve olumsuzlukların üstesinden gelmesine yetmektedir. Bunun en büyük ispatı da şiirin başında ve sonunda kullandığı *“Terk etmedi sevdan beni..”* dizesidir. Bu ayrılığı kabullenmediği için, arzu nesnesinin yitirilmiş olduğunu düşünmediği ya da bunu düşünmekten kaçtığı için kısacası hala seven bir âşık olarak kaldığı için sevdanın bitmediğini, kendisini terk etmediğini düşünür ve bu durum da onun yaşama sıkı sıkıya tutunmasına yol açar. Arzu nesnesinin yitik nesneye dönüşmesi durumunda

aşkın iyileştirici özelliğinden bahsedilmesi mümkün değildir. Ancak bu şiirdeki gibi bir durumda, arzu nesnesinin varlığından vazgeçilmediği durumlarda ise yaşama bağlılık ve hayattan keyif alma devam eder. Bu noktada kişi aslında sadece kendini kandırır, bir yanılsamanın/yanılgının oyuncağı pozisyonuna gelir. Fakat âşık için bu durumun farkına varamamak dolayısıyla kör olmak oldukça normal sayılır. Çünkü o yaşamdan vazgeçmeden bir şeye, sevgiliye tutunmak arzusundadır ve iyileşmesi ya da hayatına devam edebilmesi için bununla yetiniyor olması çok doğaldır.

*“Sen varken kötü bir şey bilmiyorduk
Mutsuzluklar, bu karalar yaşamada yoktu
Sensiz karanlığın çizgisine koymuşlar umudu
Sensiz esenliğimizin üstünü çizmişler
Nicedir bir pencereden deniz güzel değil
Nicedir ışımayan insanlığımız sensizliğimizden.
Sen gel bizi yeni vakitlere çıkar.”*

(Berk, 2003: 234)

Aşkın karşımızdaki insanla yani ötekiyle olan ilgisi insanların düşündüğü kadar büyük değildir. Aşk önce bizim içimizde olmalıdır. Ancak içimizde aşk varsa bunu doğru zamanda ve doğru yerde ötekine yöneltebiliriz ve onunla paylaşabiliriz. Kişinin bu dünyadaki varoluş amacı kendisini aşmaktır ve bunu gerçekleştirmenin en kolay yollarından birisi de âşık olmaktır. Çünkü aşk kendi içimize dönüş, kendimizi buluştur. Aslında içimizde varolan fakat bunları hiç fark etmediğiniz duyguları fark etmemizi sağlar. Kısacası aşkın iyileştirici bir özelliği vardır. Daha iyi ve daha sağlıklı insan olmayı kendiliğinden istemeyi sağlar. Çünkü âşık olduğumuzda dünyayı daha farklı bir gözle görmeye ve hayatın ihtişamını hissetmeye başlarız. Ötekiyle bir olmak ve onun vereceği mutlulukla sarhoş olmak isteriz. “*Sen varken kötü bir şey bilmiyorduk*” çünkü arzu nesnesinin olduğu yerde olumsuz, negatif hisler ya da duygular yaşanmaz. Aşk, varlığa anlam katan, varlığıyla dünyayı güzelleştiren saf bir duygudur. Hep olumlu ve iyi şeylere gebe olur. Arzu nesnesine sahip olunduğunda kötü bir şey yaşansa bile sığınılacak bir liman, dinlenilecek bir omuz olduğu sürece olumsuzluklar değiştirilir ve iyiliklere, güzelliklere dönüştürülür. Sevilen nesne/sevgili varken “*Mutsuzluklar, bu karalar yaşamada*

yoktu” çünkü varlığa verdiğimiz anlam, fenomenolojik olarak ona yüklediğimiz özellikler bunun önüne geçebilir. Mutsuzluk nedir bilmeden hayata tozpembe bir pencereden bakmaya devam edilir. Yaşamın olumsuz yönleri askıya alınır ve Lacancı Gerçek bastırılır. İmgesel alanda ilk yüce birlik deneyimini yeniden yaşayamayacak olmamız onu reddettiğimiz anlamına gelmediği için, en ufak bir parçasına bile erişmiş olmak hayatın kötü yönlerini saf dışı bırakır. Bu da aşkın iyileştirici özelliğinin bir görünümüdür. “Bu karalar yaşamada” olmaz çünkü aşk hafif bir uyuşturucudur. Hayatın olumsuzluklarına göz kapatıcı bir neşe barındırır. “Sevmek, sevilen ve bizi seven bir nesneyi görmekten, ona dokunmaktan, onu bütün duyularıyla hissetmekten haz almaktır” [Stendhal, *Aşk Üstüne*], hoş olanı (ya da görüneni) arzulamak, iyi olanı (gerçek ya da aldatıcı) istemektir. (Blondel, 2003: 23) Her zaman iyiyi çağrıştırması ya da ortaya çıkarması bu yüzden şaşılmalı bir durum değildir. Eric Blondel’in de bahsettiği gibi aşkın “iyi olanı -gerçek ya da aldatıcı-“ iyi olması tamamen bizimle ilgilidir. Gerçekte iyi olmasa da sadece sevilen nesne olduğu için, onu kendi tahayyülümüzde kusursuz addettiğimiz ve yarattığımız için bize iyi görünmesi bizim için yeterlidir. Hıristiyanlığın temel metinlerinden birinde aşk, insanın benzerine gösterdiği iyilik ve cömertliğin belirimi olarak tanımlanır. Aşk bağıştır; güven ve ilgi bağı, sahip olunan iyi niteliklerin ve erdemlerin bağışlanmasıdır. Bu nedenle havari aşkı, bir varlığın olanca gerçekliğini (cevherini, tamamlanmış ve iyi doğasını, “kusursuzluğunu”) oluşturan şey olarak tanımlar. Sevgi olmasa, bir insan istediği kadar iyi niteliklerle, erdem ve olası yetilerle donanmış olsun, hiçtir, içi boştur, sıfırdır. Varlığa anlam veren biz olduğumuz için de sevilen nesne bizim gözümüzde en iyi, en güzel, en kusursuzdur. “*Sensiz karanlığın çizgisine koymuşlar umudu/Sensiz esenliğimizin üstünü çizmişler*” dizesinde görüldüğü gibi arzu nesnesi yoksa iyilik de hoşnutluk da umut da yoktur; çünkü değer kattığımız, anlam yüklediğimiz varlığın yokluğu seven/âşık insan için en büyük çaresizlik, en acı yoksunluktur. Bu nedenle de âşığın etrafında milyonlarca iyi şey olsa bile kendi zihninde, bilincinde sevilenin yokluğu hiçlikle bir sayılır ve bu güzellikleri ya da iyilikleri gözü görmez. Alt dizede bu durumun örneklenişini görebiliriz: “*Nicedir bir pencereden deniz güzel değil*” aslında deniz olağan güzellikleri ve enginliğiyle oradadır fakat âşık, arzu nesnesini yitirdiği için bu güzellik ona zevk vermez, onu tatmin etmez ve ona iyi bir şey olduğu hissini yaşatmaz. İşte tam da bu yüzden aşkın

iyileştirici özelliğini sergileyebilmesi için sevenin/âşığın içinde varlığını kanıtlaması gerekir. Lacan'ın söylediği gibi: “Arzu yoksa aşk da yoktur” ve aşk yoksa iyilikler, güzellikler bir anlam ifade etmez. “*Nicedir ışımayan insanlığımız sensizliğimizden*” dizesinden hareketle, aşkın varlığının sadece seveni iyileştirmekle kalmadığını, onun insanlığını parlattığını ve bu sayede topluma, etrafına ışık saçtığını ve onları da iyileştirdiğini söyleyebiliriz. Leibniz için tensel aşk, “bize haz verene, onun haz alıp almadığıyla ilgilenmeksizin duyduğumuz arzu ya da histir”, iyilik aşkıysa “hoşnutluğu ya da mutluluğuyla bizi de öyle kılan birine hissettiğimiz duygudur” ([Yeni Denemeler], II, X: 5). Dolayısıyla bu tür aşk, yarar gözetmez ve çıkarıcı değildir ve hissedemeyen şeyleri değil ancak insanları hedefleyebilir. (Blondel, 2003: 213) Bu bağlamda iyilik aşkının devam edebilmesi, sürmesi için sevilen nesnenin varlığı gereklidir. “*Sen gel bizi yeni vakitlere çıkar.*” dizesinde “yeni vakit” ile varlığıyla bizi mutluluğa ulaştır, güzelliklerle donat ve iyileştir anlamı kastedilir. Yukarıda da söylendiği gibi iyilik aşkında ya da aşkın iyileştirici gücünü gösterebilmesinde gerekli olan en önemli şey sevilenin varlığıdır.

“Aşk iyidir bak

Duyumunu artırır insanın

Hele don gömlek sabahları

Tıraş olacağını duyarsın

Yeni gömleğini giyeceğin gelir

Bir yeni biçim eklersin insan olacağa

Masaya, merdivene, aynalı dolaba”

(Cansever, 2011: 134)

Şair, “*Buz Gibi*” adlı şiirinde aşkın insan üzerindeki değişim geçişlerini anlatmıştır. Âşık olan insan gündelik yaşamdan uzaklaşır. Artık zaman geçsin diye değil ‘birisi’ için -kendisi için özel olan birisi için- yaşar. Kendine daha bir özen gösterir. Aşk, sadece duyguları değiştirmez eylemleri de harekete geçirir. Sıradan, yavan, tekdüze olan hayat birdenbire tozpembeye döner ve insanın içine bahar gelir. Uzun, soğuk kış geceleri yerini güneşe, iliklerin ısıtılmasına bırakır. Sevdiğiniz birisi size ilgi gösterdiğinde buzdolabına bile gülümsersiniz, ağaçlara selam verir dünyanın dönüş yönünü bile sevdiğiniz kişiyle ilişkilendirirsiniz. Bu pamuk şeker kıvamındaki

kişiyi âşık denir. Dünya gözüne daha canlı, daha yaşanılabilir gelir. Hele vuslat zamanı geldiğinde ötekiyle buluşma saati öncesi geçen zaman “zamandan sayılmaz;” işe yaramayan dakikalar, saatler ve günlerden sayılır. Randevudan başka bir şey düşünülemez, dikkat dağınık, ne kitap okunur ne de başka bir şey, yaşam biter denebilir; ne yemek ne de uyku insanın aklına gelir. Buluşma vakti yaklaştıkça akıl daha da karışır, kalp atışı artar, öyle artar ki öteki mutsuz olduğumuzu bile düşünür, endişe karışımı büyüleyici bir bekleyiş içinde put gibi durarak “Ya bir de gelmezse?” diye geçiririz içimizden. Arzularına karşı savaşımayı bırakmak suçluluk duygusunu ya da ötekinin bizde hata bulacağı korkusunu bitirir; onu görünce, belki de kollarına atılınca hissedilen büyük rahatlamanın nedeni budur. Özlem duygusunun ve endişelerin ağır yükü, yerini yaşanabilir tek durum olan mutluluk duygusuna bırakmak için kalkar. (Reynaud, 2011: 246, 247) Aşkta ciddi bir arzulama hali ortaya çıkar. Romantizm duygusu bireyleri ele geçirerek çoğu zaman mantıklı karar vermeden alıkoymaya başlar. Âşık kişi sevilene/ötekiye odağını çevirerek farklı hiçbir şey düşünemez hale gelir. Böylece âşıkken alt benlik, benlik ve üst benlik arasında çatışmalar yaşanabileceği söylenir. Araştırmalar zaman zaman aşkın meydana getirdiği coşku ve heyecanın her şeyin üstünü örtebileceğini gösterir. Kişi kendini şiddetli bir şekilde zinde, dinamik ve sağlıklı hissetmekle kalmaz; her duruma ve hemen hemen her olaya pozitif bakmaya başlar. Karşılıklı aşkta kişinin kendisine duyduğu özsaygısı artarken özbenlik de buna bağlı olarak yükselir. Kişi kendini hiç olmadığı kadar güçlü ve kuvvetli hisseder. Aşkın insana yaptıracaklarının, hissettireceklerinin adeta sınırı olmadığını anlatan bu şiirin şairi de bu yollardan geçtiği için şiirin inandırıcılığı iki kat artmaktadır.

“Ben sana mecburum bilemezsin

Adını mih gibi aklımda tutuyorum

Büyüdükçe büyüyor gözlerin

Ben sana mecburum bilemezsin

İçimi seninle ısıtıyorum

...

Ne vakit bir yaşamak düşünsem

Bu kurtlar sofrasında belki zor

*Ayıpsız fakat ellerimizi kirletmeden
Ne vakit bir yaşamak düşünsem
Sus deyip adınla başlıyorum”*

(İlhan, 1992: 100)

Güçlü bir arzuyla bağlı olunan, âşıkta derin izler bırakan arzu nesnesinin unutulması mümkün olmayabilir. Sevgilinin düşüncesi, varolması ve hayali, âşığı sürekli oyalar. Attila İlhan “*Ben Sana Mecburum*” isimli şiirinde, kendi varoluşunu sevdiğinin varlığında eriterek tek bir beden haline getirir. Varoluş için yani kendimize ait değer ve anlamlar kurmamız sınırlar çizmemiz için bize en yakın elimizin altındaki duyum aşktır. Şair bu duyumun arzu nesnesine mecburdur. Onunla bir bütün haline gelerek özdeşleşir. Şiirde geçen olay özetle şöyledir: Şair/âşık, burada bahsedilen kadına güçlü bir tutkuyla bağlanmış fakat aralarına bir süreliğine ayrılık girmiştir. Bu süre zarfında âşık, sevdiğinden kopamamış, ondan vazgeçememiş üstelik tam aksine ona duyduğu bağlılık ve aşk daha da fazlalaşmıştır. Sürekli onu düşünmektedir. Bir akşam vakti, sonbahar mevsimlerinden birinde şair İstanbul sokaklarında içi tamamen arzu nesnesiyle dolu bir şekilde gezmektedir. Akşam vaktinin boş sokakları ve karanlığında gök gürlemekte ve sokak lambaları yanmaktadır. Havada yağmur dolaşmakta ve şair, bu hayali mekânda bir duygusallık halinde sevdiğinin hayaliyle dolu bir haldedir. Ne yaparsa yapsın ya da nereye giderse gitsin sevgilisi olmadan yaşayamayacağını sabit bir fikir içinde tekrarlayıp durur. “*Ben sana mecburum bilemezsin*” dizesinde âşığın sevgiliye mecbur olma durumundaki şartları her açıdan ele alacak şekilde özetlemeye çalışacak olursak: Mutlu ve saf aşk, sevgiliyi bazı konularda koşullandırır. İlki, sevgiliye verilen sözün tutulması ve onun sınırlarının korunmasıdır. Onun toplumsal ve kişisel işleri kutsal kabul edilmelidir; onun kötü yanları gizlenmeli, iyi yanları parlatılmalı, hatalarının üstü örtülmeli, eylemleri pekiştirilmeli ve hataları görmezden gelinmelidir. Seven kişi, sevgilisinden gelen her şeyi kabullenmeli, onda isteksizlik uyandırmamak için kendi dünyasını ona dayatmamalıdır; o heyecanlıyken isteksiz davranmamalıdır yahut onun yorgun olduğu vakitlerde tez canlılık yapmamalıdır. Eğer sevgilisinin sevgisine tam olarak karşılık verirse sevilen kişi için de birtakım kurallar vardır ancak sevgisi daha azsa daha çok sevmesi için üzerinde baskı kurulmamalıdır ya da inatlaşmamalıdır. Böyle bir durumda seven kişinin ilişkiyi gizli tutması ve onu nahoş

tehditlerle rahatsız etmemesi yeğdir. Eğer üçüncü bir durum, yani sevilen kişinin karşılık olarak hiçbir şey hissetmemesi durumu vuku bulursa seven kişinin sahip olduklarıyla, elde edebildikleriyle mutlu olması yeterlidir; daha fazlasını istememesi ve ısrarcı davranmaması uygun olur. Yalnızca talih kuşunun getirebileceklerini veya emekleri sonucunda olgunlaşabilecek meyveleri beklemelidir. Aşk ile meydana gelen harika şeylerden biri, sevgilinin sevgiliye teslim olması ve kendi karakterini sevdiği ile uyumlu hale getirmesidir. (Gümüş ve Günçel, 2020: 50, 51) Ancak bu koşullar kabullenilir ve uygulanabilirse aşk, haz ve keyif verici bir şeye dönüşebilir. Dolayısıyla keyif verebilen şey de kişiyi iyileştirip yaşama bağımlı hale getirir. *“Adını mih gibi aklımda tutuyorum”* dizesinde geçen mih, sağlam ve büyük bir çivi demektir. Bir yere çakıldığı zaman birleştirdiği kısımların birbirinden ayrılması imkânsız denecek kadar zordur, çok sağlamdır ve güçlü birleştiriciliği gösterir. Âşığın sevdiğinin ‘adını mih gibi aklında tutması’ ona duyduğu bağlılığının, onunla oluşturduğu bütünün ve benzerliklerinin ayrılamayacak kadar güçlü ve sağlam olduğunu açık bir şekilde vurgulamaktadır. Fakat burada ‘mih gibi’ kelimesinden dolayı olumsuzluk da vardır; çünkü bağımlılık arttıkça körlük de artar. Arzu nesnesine duyduğu güçlü tutkusunun ve sadakatının bir ifadesi görünümündedir. *“Büyüdükçe büyüyor gözlerin”* sevdiği kişi yanında olmasa da hatta ondan uzakta da olsa ona olan tutkusunun azalmak yerine daha da arttığını gösterir. Şair/âşık, sevdiğini düşündüğü, kafasında onun hayalini canlı tuttuğu sürece sevilen nesne şairin ruhunu, dünyasını, hayalini ve kalbini daha da artan bir yoğunlukla kaplamaktadır. *“İçimi seninle ısıtıyorum”* dizesi arzu nesnesinin varlığının ve tekrardan sevgilisine kavuşma hayalinin, umudunun âşığa güç, kuvvet ve yaşama sevinci vermesi, içini heyecanla doldurduğu, hayatına sevgiliyle anlam kazandırmış olduğu anlamına gelir. *“Ne vakit bir yaşamak düşünsem/Bu kurtlar sofrasında belki zor”* dizesinde kurtlar sofrası ile kastedilen genel olarak geçim zorlukları, simgesel yaşamın duyuları törpülemesi, duygularla bu yaşamda barınabilmek çok zordur. Şair/âşık bu son dörtlükte sevdiğiyle beraber evlilik hayalini kafasında canlandırıp çizmiş görünmektedir. Onunla evlendiğinde başına gelebilecek olumlu ve genellikle umutsuz durumları muhakeme ve muhasebe eder. İlk aklına getirdiği şey ise parasal açıdan yaşamının zorlukları gibi görünmektedir. Birbirlerinin maddi ihtiyaçlarını karşılayabilme noktasında karşılaşılabilecekleri sıkıntıları düşünür. *“Ayıpsız fakat*

ellerimizi kirletmeden” dizesinde amaçladığı durum: âşıkların birbirine sadakati, kavuşmaları için feragatleri, birbiri için varolma çabaları, sevgiliden/birbirlerinden güç alma, onun için arzulama, insanlar sürekli sevdiğiyle bir arada olmak için evleniyor, meşakkate katlanıyorlar. Buradaki durum duyumlarla ilgilidir. “*Ne vakit bir yaşamak düşünsem/Sus deyip adınla başlıyorum*” dizesinde simgesel hayatın zorluklarına tek başına göğüs germek çok zordur. Bu yüzden şair, bu olumsuzlukları düşünmek yerine sevdiğini hatırlamayı ve sadece onu hayal etmeyi tercih eder. Gerçek aşk suç içermez. Aşk hiçbir zaman haksız ya da yanlış olamaz, bu nedenle de kendini haklı göstermeye gereksinimi yoktur. Ama bu, yalnızca âşıkların duygu ve düşünceleridir. (Hasanoğlu, 2022: 120) Şair/âşık, sevgilisi olmadan geçirdiği hayatı ekarte ederek sadece onun varlığıyla kendisini mutlu etmek ister. Çünkü âşıklar için arzu nesnesi olmadan yaşamamanın pek bir anlamı yoktur. Varlığa, hayata kısacası dünyaya anlam ve değer veren/katan, arzu nesnesinin varoluşudur. Aksi takdirde seven/âşık için güzel ve mutlu bir hayat düşünülemez. Kendisini varlığıyla yaşama bağlayan sevgili olmazsa âşık için mutluluğun ve dahi hayatını sürdürmenin bir gayesi, amacı yoktur. Sevgi, sevdiğimiz şeyin büyümesi ve yaşaması için gösterdiğimiz etken, aktif ilgidir. Bu etken ilginin bulunmadığı yerde sevgi de yoktur. (Fromm, 2022: 47)

*“Senin gözbebeklerin var ya kadın kadın gülen
İnsan insan bakan gözbebeklerin
Beni tutsa tutsa gözlerin tutar ayakta
Beni yıksa yıksa gözlerin yerle bir eder
Ne gelirse onlardan gelir bana
Çalışma gücü yaşama direnci
Mutluluk gibi kazanılması zor
Mutluluk gibi yitirilmesi kolay
Bir açarsın ki muthuyum
Bir kaparsın her şey elimden gitmiş”*

(İlgaz, 2004: 236)

Hiç kuşkusuz fiziksel güzelliğin başkalarına duyduğumuz çekimde büyük payı vardır, özellikle de erkeklerin kadınlara duyduğu çekimde bu fark daha fazladır.

Aristoteles'in dediği gibi; "Göz zevki aşkın başlangıcıdır. Zira ilk başta görünüşünden haz duymadığı birini kimse sevmez". Euripides'in söylediği gibi, "Eros gözlerden damlamaktadır" ve bu yakar, acı verir. (Goldhill, 2009: 72) Platon gibi, Aristoteles de görsel güzelliği aşk ve arzu uyandırma becerisi bakımından diğer her şeyin üzerinde tutar. Lacan ise fiziksel güzellik takıntımızın bir yanılsama, tuzak ya da serap olduğunu söyler; çünkü bu saplantı, bakışlarımızı ölüden uzaklaştırır. İnsan görünümünün mükemmelliğinde bir çeşit ölümsüzlük ararız. Bu açıdan, güzelliğe takıntımız ya da hayranlığımız ölümü kabul edemeyişimizle ilgilidir ya da buradan beslenir. Gençlikle aşırı meşguliyet, yaşlanmaktan kaçış söz konusudur. Güzellik ölüm arzumuzu gizleyerek ölümle baş etmemizi sağlar ve bizi ölümsüzlüğe götürür (Lacan, 2017: 125). Gerçek aşk, genellikle ölüm düşüncesini çağırıştır; onu kabul edilebilir ve korkulmayacak bir şey, bir karşılaştırma unsuru ve pek çok şeyin karşılığında ödenebilecek bir bedel haline getirir. Çünkü âşık kişi ne zaman öleceğini umursamadan sevdiği üzerinde mutluluğunun keyfini sürer. Bu mutluluğun geçici olduğunu bile düşünmeden anın keyfini çıkarır. Aşk bir bakıma gerçeklere göz kapatmak ve sevilen nesneyle yaşanan güzel anlara odaklanmaktır. Ancak severken iyileşebilir insan ve ancak arzuladığı ölçüde mutlu ve güçlüdür. "*Beni tutsa tutsa gözlerin tutar ayakta/Beni yıksa yıksa gözlerin yerle bir eder*" dizelerinde şair burada bahsettiğimiz durumu kanıtlar niteliktedir. Sevdiğinin tek bir bakışıyla ölmeyi göze alan bir âşığın resmedildiği bu şiir, ölüm ve aşk ikileminden bağımsız değildir. Aşkın nihayetinin acıyla sonuçlanmasından yola çıkan Ilgaz, bu yüzden bakışı ve gülüşü ölümle sonuçlandırma yoluna gitmiş olabilir. Şair/âşık bir bakış için ölebilecek olan bir deli görünümündedir. Bu bağlamda sevgilinin bakışı olmadan kendisinin varolamayacağını bilincindedir. Ötekinin bakışı altında konumlanan âşık, sevgilisi varolmadığı sürece kendi varlığını konumlandırıramaz. Bu yüzden "Beni yıksa yıksa gözlerin yerle bir eder" dizesindeki anlamın farkında olduğu rahatlıkla söylenebilir. Öteki bizi teniyle, bakışlarıyla, sözcükleriyle uyuşturur; sarhoş eder, son derece mutlu ve kendine bağımlı kılar. Üzerimize aşk iksirini boşalttığını düşünürüz; "seni özledim" deriz ona; yokluğuna katlanamıyorsak eğer, bir kez daha son derece mutlu olmak için onu görmek yeterlidir. (Reynaud, 2011: 15) "*Ne gelirse onlardan gelir bana*" dizesinde âşık, ötekinin/sevgilinin varlığının yaşamaya canla başla devam edebilmesini ya da tam tersi şekilde yaşamdan el ayak çekmesini sağlayan bir

önkoşul olduğunun farkındadır. Hayattaki iyi ya da kötü olan her şeyi sevgiliyle ilişkilendiren şair, bu bağlamda onun bakışları altında kalmaktan -sonu acı olacak olsa bile- mutluluk duymaktadır. Çünkü Wagner'in Parsifal'in ağzından da söylediği gibi, *“die Wunde schliesst der Speer nur, der sie schlug”* (Yara ancak onu açmış olan mızrak tarafından iyileştirilebilir.) (Žižek, 2015: 19) Yeter ki arzu nesnesi var olsun, acıtsa da onun âşığın kalbindeki konumu bunu iyileştirebilir. Dolayısıyla *“Çalışma gücü yaşama direnci”* verebilecek tek nesne sevgilidir. Sevmek birleşmeye yönelmek, bir çekim duymak, bir şeye ulaşmaya çabalamak, arzulamaktır. Sevmek arzulamaktır fakat arzu ne yoksunluk ne de doyumluktur, İyinin bizi kendine çekmesidir, İyinin özlem duyduğumuz varlığıdır. (Blondel, 2003: 48) Sevgili iyidir ve yaralara -onları kendi açsa bile- merhem olandır. Hasretini çektiğimiz öteki/sevilen nesne bizim yaralarımızı onayacak, bizi kendimize getirecek, yaşama bağlayabilecek olan tek kişidir. *“Mutluluk gibi kazanılması zor/Mutluluk gibi yitirilmesi kolay”* olan şey arzu nesnesinden gelecek olan bir bakışın varlığıdır. Âşık olmuşken ne kadar rahat olduğumuzu sansak da aşk daima kalbimizde kararsız bir dengede durur. Küçücük bir şey, aşkımızı mutluluk durumuna geçirir; mutlulukla parlarız, yalnızca sevdiğimizi değil, bizi ona yücelten, onu kötü eğilimlerden koruyan insanları da sevgiye boğarız. (Blondel, 2003: 155) Âşıkların beyinlerinin çoğu bölgesi “işlenmiş” gibidir. Duygular karışmıştır: Kâh mutluluktan, kâh mutsuzluktan deliye döner; algılama, yoğunlaşma, hafıza gibi davranışlar da değişmiştir. Âşıklar, sevgilisini günde dört saat düşünmenin (bu, araştırmalar tarafından tespit edilen ortalama süredir), geceyi bireysel öykülerini tartışarak geçirmenin, onu kusursuz, mükemmel bulmanın, keyiften sevgilinin yanındayken hiçbir şey yapamamanın yalnızca kendine has olduğunu düşünür. Bütün bu belirtiler herkes tarafından yaşanır ve evrendeki bütün âşıklar için geçerlidir. Sonunda, bazı bilim insanları:

Aşk haliyle ilişkili psiko-fizyolojik özellikleri, biyolojik bir yaklaşımla sistematik bir şekilde sınıflandırmış ve aşkı bir nevi delilik addetmekte bir sakınca görmemişlerdir. Onlara göre, âşık olma hali erinç içinde cereyan eden bir tür obsesif-kompulsif bozukluk olmalıdır. Belki de aşkı o kadar çok sorgulamamak gerekir: Âşıklar için, kalplerinin ahenk içinde atıp atmadığını veya frontal kortekslerinin nöronlarının çılgınca coşup coşmadığını bilmek sonuç itibarıyla önemli değildir. (Vincent, 2012: 67)

Çünkü mutluyuzdur. Bunun ne kadar süreceği belli olmasa da o an mutlu ve iyi hissetmek için bu aşka sahip olmak, arzu nesnesini ele geçirmek için elimizden geleni yapmak tatmin olmamız için yeterlidir.

Alıcı aşkta özne nesneyi arzular; onu kendi malı yapmak, onu özümsemek, kendisiyle özdeşleştirmek ister. Arzu/aşk, sahip olmaya yönelir ve gerçek anlamda bir aşk yaşamında, nesneyi sahiplenmek ve onun tarafından sevmek söz konusudur; verici aşkta, özne nesneyi sahiplenmeyi değil, kendini ona vermeyi, onda yitip gitmeyi, nesneyi kendisiyle özdeşleştirmektense onunla özdeşleşmeyi arzular. (Blondel, 2003: 214, 215)

İnsanın huzurunu, rahatını kaçıran, tekdüzeliği bozan şey aşktır. Aşk her zaman mutluluk getirmez. Aşkla gelen bir yaşanmışlık vardır. Bütün olumsuzluklara rağmen aşkı yaşama sebebimiz gönlümüzü çöl etmemek, duyguları ortaya çıkarmaktır. Aşkta hem mutsuzluk hem de mutluluk vardır. Bir anlık mutluluk için çok uzun süre hatta sonsuza kadar acı çekme vardır. Fakat âşık için bu son önemli değildir. Bir an için bile olsa iyi ve mutlu hissedebiliyor olması kâfidir. *“Bir açarsın ki mutluyum/Bir kaparsın her şey elimden gitmiş”* dizelerinde de görebileceğimiz üzere aşkta mutluluk sadece bir anlıktır. Bu mutluluğu devam ettirecek olan da, sonlandırarak olan da sevilen nesnedir. Ona karşı hissedilen duyguların yoğunluğu, sevgilinin bize isterse acı vermesine bile boyun eğen bir derecededir. Ötekinin bakışı altında âşık kendi değerini görür. Bu değere göre de kendisini iyi/mutlu ya da mutsuz hisseder. Hayatını ötekiye adayan bir konumda duran âşık için, mutsuzluk bile hiç yoktan iyidir, iyileştirmeye vesiledir. Çünkü mutsuz eden illa ki bir zamanlar iyileştirip mutlu da etmiştir.

Son olarak aşkın devamlı beraber olma, bir bütün olma özelliğinden yola çıkan Turgut Uyar da birçok şiirinde görebileceğimiz gibi; sevmenin heyecanını, iyileştirici özelliğini de duygusal ve samimi bir sesle dile getirir. *“Sen nereye, ben oraya, adım adım/İnsan sevdikçe iyileşiyor artık anladım.”* Aşkın, tedavi edici, iyileştirici, sağaltıcı yanı, şairin mısralarında her gün giderek artan şiddette bir sevgiyle dile getirilir. Bu sade bir dille ifade edilen bir sevgi çeşididir. Şairin Tomris Uyar'a olan sevgisini de anımsatan bu mısralarda sevdikçe günden güne iyileşen bir ruh söz konusudur. Kısaca aşk, bütün yorgunluklardan, yenilmişliklerden, hayal kırıklıklarından soyutlaştıran, ruha merhem olan, onu iyileştirebilen bir bağlantıdır. (Orhanoğlu, 2021: 83)

2.9. AŞK, ERİŞİLMEZLİKLE/YASAKLA VARLIĞINI SÜRDÜRÜR

*“kimi sevsem sensin /hayret
kapıların kapalı girilemiyor”*
(İlhan, 2002: 12)

Edebiyat alanında aşk; imkânsızlık ve yasaklama ile anlamına ve boyutlarına ulaşır. (Örn. Dante, Petrarca, Goethe vb.) Eğer bir engel olmazsa hareket ve buna bağlı olarak âşık olma eylemi gerçekleşemez. Edebiyat bu durumu oluşturmak için hayali engeller yaratır. Önemli olan engelin ne olduğu değil, engelin var olmasıdır. *“Bir ara, bir dizi-yazı hazırlarken ünlülere aşk ve kadın-erkek ilişkisi konusundaki görüşlerini sormuş, Tan Oral'dan çok ilginç bir yanıt almıştım "engel"i tanımlamada: Aşkta engel ne kadar büyükse, aşk da o kadar büyük oluyordu.”* (Uyar, 1995: 72) Aşk insana birçok aptalca şey yaptırabildiği gibi ayrıca aşkın evreleri arasında sıkıştırıp boğabilir. Sevilen/arzulanan nesnenin duyulan yüce hisler karşısında yaptığı küçücük bir hata, zamanla aşğın/sevenin midesini bulandırmaya başlayabilir. Burada da ortaya “psikolojik intihar” çıkar. Sevenin/aşğın gördüğü yanlış karşısında, hala sevmeyi sürdürüp sürdürmeme konusunda karar verme gereği duyduğu an ve hala sevdiğini bile bile ondan ayrıldığında gerçekleşen durumdur. Aşğın/sevenin karşısına yine bir engel çıkar evet fakat bu engeli ortaya çıkaran şey değil kişidir, sevilen/âşık olunandır. Louis Aragon'un meşhur şiiri: *“Mutlu Aşk Yoktur”*, aşkların ortak yazgısını tekrarlar. Şairin düşüncesini, *“Aşk ve Batı”* isimli bir makalenin de yazarı olan Denis de Rougemont'un söylediği bir cümleyle güçlendirebiliriz: *“Mutlu Aşk'ın yazılı tarihi yoktur”*. Geriye dönüp bakıldığında Batı ve Doğu medeniyetlerinde çoğunlukla mutsuz sonla biten aşkların tarihinin yazıldığını kolaylıkla fark edebiliriz: Leylâ ve Mecnûn, Kerem ile Aslı, Tahir ile Zühre, Hüsrev ile Şirin, Yusuf ve Züleyha, Romeo ve Juliet, Heloise ve Abelardus, Portekizli Rahibe ve sevdiği adam, Don Juan'ın ya da Casanova'nın bütün aşk serüvenleri, bütün Tristan ve Isolde versiyonları, Carmen ve Don Jose, gibi mutsuz çiftler konusunda sonu olmayan bir liste çıkarmak zor değildir. Beatrice'nin Dante'sinden *“Makber”*in şairine, Nerval'ın *“Sylvie”*sinden Halid Ziya'ya bu değişmez bir gerçekliktir. Klâsikler, Romantikler, Simgeçiler, Gerçekçiler, Gerçeküstücüler, Modernler, Post-Modernler aşkın çehresini değiştirirler fakat

çoğunlukla doğasını değiştiremezler. Mutsuz aşkın tarihi aşkın tek taraflılığına değil, genellikle karşılıklılığının gerçekleşmesinin engellenmesine dayanır. Kavuşamamanın, buluşamamanın, bir araya gelemeyişin binbir çeşitlemesini görürüz. Hayatın cilvesi, bütün hikâyelerde bu kısır döngüyü karşımıza çıkarır; birbirine doğru gitmeye çalışan âşıkların yönlerini bozar, ayrılmalarını sağlar ve bir tarafa çekilerek kadersizliklerine bakar. Çünkü efsaneler çoğunlukla gerilimle beslenir. Hikâyenin havada kalması, birbirlerine kavuşma zamanlarının ertelenmesi ya da kaybedilmesi için yeni denklemler öne sürülür. Kişinin yaşam akışını iki trajik odak: Aşk ve Ölüm belirler. İkisinin de sevenleri ayırması beklenir. Bu durum aşka bakışın temel yasası olarak kalmıştır. Âşıklar kavuştuğunda, bir araya geldiklerinde hissettikleri aşk ölmeye başlar. Aşktaki bu yasavari durum kişileri adeta kodlamıştır denilebilir. Şair ve filozoflara göre de böyledir: Mutsuz aşk, aşk olarak yaşayıp gitme şansına erişirken mutlu aşk, aşkın sonunu hazırlamaktadır. Çoğu masal ve öyküler; "Onlar ermiş muradına..." şeklinde biter. Bu bağlamda mutlu aşkın anlatılmaya değer bir tarafı bulunamamıştır. (Batur, 1995: 6) Bu teori, Âşık Veysel'in "*Seversin kavuşamazsın, aşk olur.*" sözünün doğruluğunu kanıtlar niteliktedir.

Bu durum, aşkın diğer yüzü sayılabilen cinsellik için de bu şekildedir: Erotik (cinsel) gereksinimlerin ruhsal değerinin, tatmin edilmeleri kolaylaştıkça düşmesi kolaylıkla kanıtlanabilir. Libidoyu yükseltmek için bir yasak gerekir ve tatmine olan doğal engeller yeterli olmadığında, bireyler aşktan keyif almak için geleneksel engelleri ayaklandırmışlardır. Bu hem kişiler hem de milletler için geçerlidir. Cinsel tatminin önünde engellerin olmadığı zamanlarda, örneğin eski medeniyetlerin çöküşleri sırasında, aşk değersiz, yaşam gereksiz hale gelmiştir ve vazgeçilmez duygusal değerleri onarmak için güçlü tepki-oluşumlarına gereksinim duyulmuştur... "*Hıristiyanlıktaki çileci akım, aşk için pagan ilkçağının sözünü bile edemediği ruhsal değerler yaratmıştır.*" (May, 2010: 102) Romans, bir arayışın yarattığı aşktır. Arzuya engel olan ve böylelikle tanımlanmasına yardım eden şeylerdir. The Tempest [Fırtına] adlı oyunda kızı Miranda ile Ferdinand arasındaki aşk oyunlarını yavaşlatmak için büyü gücünü kullanan Prospero'nun ruhu, romantizm tarafından hareket ettirilir: "*Çok kolay kazanma, elde edilen ödülün hafife alınmasına neden olur*" diye düşünür. Aynı şekilde romans, Romeo ile Jülyet'i birbirinden ayıran balkondur. (Dart, 2004: 67) Teoriyi açıklamak için başka bir örnek verecek olursak:

Hikâyenin başından sonuna Werther'in Charlotte'a karşı hisleri iki ucu keskin bir bıçak gibi tutarsızlık ve aykırılıklarla doludur. Charlotte'un kendi kendine fark ettiği bir realitedir bu: *"Korkarım ki, bana sahip olmak için duyulan bu arzunun böylesine cazip görünmesinin aslında tek sebebi, imkânsız bir şey olması."* Erkek, ona takıntılı bir arzu beslemektedir; çünkü kadın, Alman burjuva kültürünün en ilerici ve güzel özelliklerini taşıyan iyi bir örnektir; ihtiraslı, duyarlı ve açık fikirlidir. Ama aynı zamanda Werther, onu elde edemeyeceğini bildiğinden özellikle o kadını istemektedir, kadının ulaşılmazlığı bu açıdan mükemmel bir simgedir, onun yoluna çıkan bütün öteki yasakları, engelleri de simgeler. (Dart, 2004: 77)

Batı düşüncesinde aşkın sadece karşılıksız kalabilen Marksist bir alıştırma olduğunu, karşılık görmediği için beslendiğini ileri süren karamsar bir yorum vardır. Bu düşünceye göre, aşk varılan bir son değil, o sona giden yolun ta kendisidir ve aşğın amacına ulaşması, yani sevdiği nesneyi (cinsel veya başka bir şekilde) elde etmesi aşkı küllendirir. Troubadour şiirinin tümü, cinselliği ertelemek üzerine kurulu olduğu için, o akımın şairleri sürekli reddedilenlerin acıklı haykırışlarını tekrarlayıp durur. Dört asırdan sonra aşkın nasıl beslendiğini irdeleyen Montaigne de aynı fikri savunur: *"Aşk, bizden kaçanı yakalamak için duyulan çılgın arzudan başka bir şey değildir."* Bu, Anatole France'ın düsturuyla da örtüşen bir görüştür: *"İnsanın sahip olduğu bir şeyi sevmesi alışıldık bir durum değildir."* Stendhal de aşkın sadece âşık olunan nesneyi yitirme duygusu üzerine temellendirilebileceğine inanır, Denis de Rougemont ise, *"En ciddi engel, en çok yeğlenen engeldir. Tutkuyu çoğaltandır."* der ve Roland Barthes da tutkuyu, *"elde edilemez olana duyulan özlem"* olarak tanımlar. Bu fikre göre, seven kişiler zaten sürekli özlem duymak ile *usanmışlık* arasında gidip gelirler. Aşkın belirli bir mekânı yoktur, bir yöndür aşk, arzu duyduğuna onu yakaladığı anın ötesinde arzu duyamaz olur. Bu bağlamda aşk, karşılığını bulamadan küllenmelidir; çünkü sevilen nesneyi elde etmek, o arzuyu öldürür. (Botton, 2001: 61)

Aslına bakıldığında her aşk, ilk başlarda karşılıksız bir aşktır; birçoğumuz için ilk aşklarımız, mesafeler arasında yaşanan platonik, saçma hedeflere yönelmiş ve genellikle gerçekleşmeyen arzulardan oluşur. Bu şekildeki ilk aşkların komik olmalarının yanı sıra takdire şayan bir tarafı da vardır: Ergenlik yıllarında uzaktaki bir nesneye kilitlenip kalmak suretiyle, bilinçli ya da bilinçsiz, geleceğe, şartlarımızın

tamamıyla değişime uğrayacağı ve yaşamımızın aslının başlayacağı günlere olan özlemimizi dile getiririz. Çoğunlukla, odak noktamızdaki bu nesnenin tam da uzak olmadığı için, bilinçaltımızda elde etme konusunda sabırlı olmamız ve isteklerimizin gerçekleşmesi için beklemek zorunda kaldığımız olgusunu kabullendiğimiz de bir ispatıdır. Arzuyu belirleyen şey yalnızca nesne değil, aynı zamanda onunla aramızdaki engellerdir. (Dart, 2004: 72)

Tüm engeller ortadan kalktığında elde kalan şey beyaz bir boşluktur. Bu, farklılık duygusunun, mesafe kavramının tamamıyla çökmesi, benzer olan şeylerin buluşmasıdır. (Dart, 2004: 116) Bu da artık âşıklara çekici gelmez.

Yasa arzuyu yasaklar mı, ya da arzu yasa yüzünden mi ortaya çıkar?

Ya sonra? Tanrı'nın emirleri günahla bir midir yoksa? Tabii ki bir değildir. Fakat kurallar dışında ben hiç günahla tanışmadım. Örneğin eğer kural bana "Başkasını kıskanma" demeseydi ben kıskanmanın ne demek olduğunu bilmeyecektim. Bu ilahi emir yoluyla günah bana ulaşma fırsatını elde etti ve içimde tüm yanlış arzuların uyanmasına sebep oldu. Kanun olmazsa günah işlevini kaybeder. (Verhaeghe, 2003: 206)

Bu metni Lacan, Aziz Pavlus'un Romalıları Risalesi'nden bu iki farklı öge arasındaki farklı ilişkiyi ortaya çıkarmak üzere alıntılanmıştır. Yasak yoksa arzu da yoktur.

Freud “Aşk Alanında Evrensel Değersizleştirme Eğilimi” makalesinde bazılarının, diğer bir erkekle alakası olmadığı sürece o kadına âşık olamadıklarını açıklar. Bu tipteki erkekler, bu yapısal, biçimsel ve simgesel şart olmadığı zaman bir kadınla ilgilenmezler. Bu şart, erkek çocukların, annelerinin sevgisini elde etmek için en başından beri babalarıyla veya diğer kardeşleriyle rekabete girdikleri Oidipal dönemi hatırlatır. Freud bu erkeklerin, kendileri öne çıkmadan önce, kadınla ilişkide olan diğer erkeği kıskanmaya ve ona karşı “*doyurucu rekabet ve düşmanlık itkilerine*” sahip olmaya muhtaç olduklarını belirtir. Bu şekilde seven erkekler kendilerini sıklıkla bir dizi üçlü bağlanma içinde bulurlar. Bu, onlar için önemli olanın âşık oldukları kadın değil de yapısal durumun kendisi olduğunun kanıtıdır. Yani hâlihazırda “sahip olunmuş” bir kadın ve ona “sahip olan” bir erkeğin olduğu durumdur. Olur da söz konusu kadın erkek arkadaşını, nişanlısını veya kocasını terk ederse, bu üçgen bozulur. Âşığımız kendisini öteki adamın alanını ihlal veya istila eden biri olarak göremediği için kadın artık âşığımızın ilgisini çekmez. Onun ilgisini

eken Şey, aslında sadece durumun sũreğen imkânsızlığı, yani Öteki adamın kadınına sahip olmanın baki ümitsizliğidir. Sahip olmanın önündeki engel yok olur olmaz da kadına duyduğı aşk biter. (Fink, 2019: 39, 40) Freud'a göre bir nesneye bağlanan libidinal yatırımın kısa ömürlũ olduğı, cinsel tatmine ulaşıldığı anda kaybolduğı düşünũlür. Başka bir deyişle, cinsel arzu tatmin edildiğinde, arzumuzu tatmin eden insana artık ilgi duymamaya başlarız. Burada Freud'a göre, birisine daha uzun süreli bir yatırım ancak cinsel tatmini ketleyerek ya da yasaklayarak yapılabilir. Gerçek cinsel tatmin engellendiğinde, o kişiye duyulan cinsel arzu ona duyulan sembolik bir idealizasyona dönüşür. Burada *aşkın cinsel arzudan önce geldiğı düşünũlmez, aşk daha ziyade cinsel tatminin ketlenmesinin sonucudur*. Potansiyel cinsel partnere karşı, bu ketlenmenin mevcut olmadığı duruma kıyasla çok daha fazla heyecan duyulmasına yol açar. Başka bir deyişle, partnere *kısıtlı erişim*, cinsel uyarılmayı kuvvetlendirir ve en nihayetinde aksi takdirde mümkün olabileceğinden çok daha fazla cinsel tatmine olanak sağlar. (Fink, 2019: 74)

Lacan, VII ve XX. Seminerlerinde Freud'u destekler bir tarzla soylu aşkın Şu özelliğinden bahseder: Cinsel dürtülerin tatmin edilmesinin önüne görünürde kasten koyulan engeller vardır. Bunun kaynağında, şövalyelerin ilgi duyduğı kadınların genelde kendilerinden daha yüksek sosyal statüye sahip ve evli olması yatar (kadınlar genelde ya şövalyenin hizmet ettiğı lordla ya da oldukça kıskanç bir adamla evlidir). Leydi kocasına sadık olmak zorundadır ve dışarıdan bakıldığında kocası onu ihmal ediyormuş veya ona kötü davranıyormuş gibi görünse bile kendisine kur yapan şövalyeyle ilişkilerinin cinsellikle tamamına ermesinin önünde çoğı zaman nice engel vardır: Bunun gerçekleşmesi için leydinin zina yapması, şövalyenin de lorduna ihanet etmesi gerekir; üstüne üstlük, bu potansiyel partnerler arasında bir de statü eşitsizliği söz konusudur. (Fink, 2019: 234)

Lacan'a göre, arzu ne bir sevgi talebi ne de doyurulabilecek bir iştaktır, arzu ilkinin ikincisinden çıkarılmasından kaynaklanan farktır. Kısaca arzu, gereksinimle talep arasındaki nesnel ilişkide üretilmiş bir artıktır ve arzu, talebin gereksinimden ayrılmaya başladığı yerde kendisini oluşturmaya başlar. İhtiyaç doyurulabilir fakat arzu doyurulamaz; çünkü onun özelliğı doyurulmasında değil, kendini sürekli yeniden üretmesindedir. Artık/tortu düşüncesi, psikanalizde “eksiklik”, “yoksunluk” kavramlarıyla birlikte ele alınmaktadır. Lacan'a göre, arzunun nesnesi "Objet Petit

a”dır, bu nesne arzunun yöneldiği bir nesne-nedendir. Bu neden olan nesnede, arzu nesne ile ilişki kuran bir kavrama değil eksik ile kurulan bir ilişkiye gönderme yapar. Lacan'a göre, insanın arzusu Öteki'nin arzusudur. Yani arzu, Öteki'nin arzuladığı şey olmayı arzulamak ve Öteki tarafından arzulanmaktır. Dolayısıyla özne, Öteki'nin dolayımıyla arzulamaktadır. Lacan'a göre mevcut olan, görünürde olan bir nesne arzulanamaz. Bir nesnenin arzulanabilmesi için mevcut halde bulunmaması, elde edilmemiş olması ya da o nesnenin daima ötelenmesi gerekir. Bu ötelenen nesne, aslında en başından itibaren Öteki'nin alanındadır, yani bilinçdışı işleyişle bir bağı vardır. Bu bağ neticesinde Lacan, arzuyu toplumsal bir yaratımın ürünü olarak görür. Lacan'a göre; “*arzu, mahrem bir yaşantı değil, daima öznelere atfedilen ve arzularla kurulan diyalektik bir ilişkidir.*” (Çorlu ve Yorulmaz, 2022: 38, 39, 40)

*“Açma pencereni perdeleri çek,
Mona Rosa seni görmemeliyim.
Bir bakışın ölmem için yetecek.
Anla Mona Rosa ben bir deliyim.
Açma pencereni perdeleri çek.”*

(Karakoç, 2007: 16)

Yukarıda yapılan açıklamalardan sonra Sezai Karakoç’un “*Mona Rosa*” şiirine baktığımızda, sevgiliye ulaşmasının önündeki engel olarak “perde” imgesini yarattığını rahatlıkla görebiliriz. “*Açma pencereni perdeleri çek*” dediği noktada arzu nesnesinin evindeki pencerelerin kapalı olduğunu ve şairin/âşığın/sevenin, sevdiği nesneye ulaşmasının önünde bir engel olarak kullanıldığını görürüz. Kapalı perdeler her zaman bir engel ve merak uyandırıcı bir unsurdur. Buradaki engel, perdenin arkasındakini görmeye çalışana bir fantazm (Freud’un kavramlarının karşılığı olarak düşlem de denebilir), imgesel alana yapılacak bir yolculuk kaynağı sunar. Âşığın karşısında duran perde bu bağlamda, arzu nesnesine daha fazla yaklaşımdan koruyan -onunla arasında belirli bir mesafe bırakan- bir objedir. Perdenin ardından izlemek, sevilen nesneye duyulan arzuyu çoğaltır. Çünkü perde, âşık için aşılması güç bir engeldir. Dolayısıyla perdenin ardında fantezi/düşlem vardır. Ne olduğu tam olarak görülemediği için bir eksiklik/yoksunluk/boşluk oluşur ve bu noktada âşık, kendi arzusuna/fantezisine göre o boşlukları doldurmak zorunda

olduğu için arzusunun ateşi alevlenerek artmaya devam eder. Bu bağlamda da aşkı, ortadaki engeli aşana kadar varlığını sürdürür. “*Mona Rosa seni görmemeliyim.*” dizesinde şair, yukarıdaki açıklananların bilincinde olduğunu kanıtlar niteliktedir. Sevdğine kolayca erişmesinin önünde bir engel olması gerektiğinin farkındadır. Çünkü itirazlar/engeller şiddetlendikçe ve bastırılması güçleştikçe arzu yoğunlaşacaktır. (Bauman, 2012: 208) Bu bağlamda ele geçirilen nesneye karşı duyulan arzu ve hissedilen aşk azalmaya mecburdur. Bir âşık için en önemli noktalardan biri arzulamaya devam etme olgusu olduğu için, sevilen/arzulanan nesneye ulaşmak istenmez. “*Bir bakışın ölmem için yetecek.*” perde aralanıp ya da açılıp da sevilene ulaşıldığında aşkın ölmeye başlayacağını dile getiren bir dize görünümündedir. “Bir bakış” imgesi engelleri ortadan kaldıran, sevgiliye erişilmesini sağlayan ve bu noktada aşkına karşılık bulsun ya da bulmasın bu konu önemli olmadan ona ulaşmış olma durumu âşık için aşkını/arzusunu geriletken bir olaydır. Çünkü aşk sadece özlem, engel, uzaklaşma, acı söz konusu olduğunda dile getirilir. (Simonnet ve diğerleri, 2012: 89) “*Anla Mona Rosa ben bir deliyim.*” dizesi yine deliliği öne sürerek araya ikinci bir engeli koyma girişimidir denilebilir. Şairin/âşığın/sevenin, sevdiği/arzuladığı/âşık olduğu nesneyi kendisinden uzaklaştırmak istediği açıkça ortadadır. Çünkü bu arzu tatmin edilirse, ona karşı duyulan ilgi de ister istemez azalmaya başlayacaktır. Pablo Neruda’nın da söylediği gibi: “İnsan ulaşamadığı her şeyin delisi, ulaştığı her şeyin nankörüdür.” Dolayısıyla insan, elde etmek istediği şeye erişmek için verdiği çabaya daha çok önem verir. Elde etmek için uğraşırken hissettiği yorgunluğu, duyduğu heyecanı, iştahı ve yoğunluğu; elde edeceği/kavuşacağı nesneden daha üstün tutar. Dolayısıyla kişi, ulaşmaya çabaladığı nesneyi değil de ulaşmak için kat ettiği yolu daha çok sever. Dostoyevski’nin şu sözü bu teoriyi güçlendirecek niteliktedir: “İnsan gayeye ulaşmak için çalışmayı sever, fakat ulaşmayı pek istemez; bu hal hiç şüphesiz çok gülünçtür.” Bu noktada gülünç olan şey, âşığı düşürdüğü durum olsa bile seven kişi bundan utanç yerine gurur duyar. Çünkü seven için en önemlisi, arzuladığı/istediği/sevdiği nesnedir. Âşık için utanma, aşağılanma, küçük düşme gibi duygular çok aşağı bir perdede kalmış, sislerle kaplanmış bir noktadadır. Sevgili uzakta kaldıkça, ona giden yollar engellerle kapandıkça kıymetlidir. Ona ulaşmak için sarf ettiği çabalar sevenin asli hedefidir. Bu yüzden ulaşmak istemez; çünkü ulaştığında bir hedefi

kalmayacağından korkar ki konu aşk olduğunda bu korkusunda da haklıdır. Bununla ilgili Arthur Schopenhauer'un da bir sözü vardır: *“Arzu edilen şeyi elde etmek, onun ne kadar nafiye olduğunu keşfetmektir.”* Elde edilince eksiklik/boşluk kapanacağı için insanın artık bir hedefi kalmaz ve sona ulaşmış bir noktada aşkın tükenişini çaresizce izlemekten başka elden bir şey gelmez.

“Şimdi sen kalkıp gidiyorsun. Git.

Gözlerin durur mu onlar da gidiyorlar. Gitsinler.

Oysa ben senin gözlerinsiz edemem bilirsin

Oysa Allah bilir bugün iyi uyanmıştık

Sevgiyeydi ilk açılışı gözlerimizin sırf onaydı.”

(Süreya, 2020: 11)

Yukarıdaki şiirden hareketle Cemal Süreya, arzu nesnesiyle arasına “gitmek” eylemini koyarak aşkının önüne en büyük engeli, ‘yokluğu’ yerleştirir. *“Şimdi sen kalkıp gidiyorsun. Git.”* dizesiyle sevilen/arzulanan nesnenin gitmesine izin vererek aşkının devamını garantiler. Burada arzunun sürmesi için araya engel koyduğuna göre şair/âşık bu tavrında bilinçlidir ve şiirin ilerleyen dizelerinde de görülebileceği üzere sevgisi terkedilmesine rağmen azalmamış hatta aksine artmıştır. Çünkü Oruç Aruoba'nın da söylediği gibi; “Önemli olan varmak değil, yolda olmaktır.” Bu noktada yolda olmak, arzunun uzaklığına doğru hareket etmek fakat ulaşamamaktır. Bu da arzunun devamlılığını sağlayan en önemli unsurdur. Dostoyevski de bu teorimizi kanıtlayıcı bir şekilde: “Emin olun, Kolomb Amerika'yı keşfettiğinde değil onu ararken mutluydu.” (Dostoyevski, 2012: 127) der. Burada asıl amaç elde etmekten ziyade arzu nesnesiyle aramıza engeller koymaktır ki arzumuz, ona ulaşmaya kadar devam edebilsin. Yine Aristoteles'in dediği gibi; “Göz zevki aşkın başlangıcıdır.” (Etik, 1167a) savını doğrulayan *“Gözlerin durur mu onlar da gidiyorlar. Gitsinler/Oysa ben senin gözlerinsiz edemem bilirsin”* dizelerine baktığımızda, âşık aşkından vazgeçer gibi görünmesinin yanı sıra bu vazgeçişten acı duymak yerine zevk alıyor gibidir. Burada arzumuzun kurucu nedeni olarak “hiç ulaş(a)mayacağımız” nesne, Lacan'ın *objet petit a* diye adlandırdığı ve hiçbir dile çevrilmeden orijinal olarak kalmasını istediği ‘küçük öteki’ denilen nesnedir. Biz bu nesneyi, bilinçdışımızda daha rahat ulaşabileceğimiz bir nesneyle ikame ederiz. Bu

doğrultuda arzunun tatmini mümkün değildir; çünkü eğer arzu nesnesine ulaşırsak yani bu isteği tatmin edebilirsek arzumuz yok olur. Dolayısıyla arzu, *objet petit a*'ya ulaşma gayretidir, fakat arzu nesnesine ulaşıldığı noktada arzu yok olacağı için amacını kaybeder ve tatmine ulaşmadan eksik kalır. Bu bağlamda arzuyu tanımlayan bir "boşluktur/eksiktir". Bu, hem arzu nesnesi bir eksiğe dönük bir şekilde ona ulaşma gayreti olarak oluşur, hem de arzu amacına ulaşırsa tatmini de eksik kalır. Kısaca özetleyecek olursak; Lacan'a göre, yasak yoksa arzu da yoktur. Sevgilinin 'gözlerinin' gitmesi gerekir ki âşık, aşkını rahatlıkla devam ettirebilsin. "*Oysa Allah bilir bugün iyi uyanmıştık/Sevgiyeydi ilk açılışı gözlerimizin sırf onaydı.*" dizelerindeki 'uyanmak' fiili, bu engelin bilinçli bir şekilde koyulduğunu, sevilen nesneden vazgeçmiş olmanın kötü bir etki yaratmadığını hatta bilakis bunun aşk için iyi bir şey olduğunu ispatlamaya yetecektir. Gözlerin sevgiye açılması; uzakta olan arzu nesnesinin görülemeyecek/erişilemeyecek kadar uzakta kalmasının yeğlendiğini gösteriyor gibidir. Âşığın/şairin arzusunun devam edebilmesi için o gözlerin uzakta olması ve şairin de o gözlere kolayca erişememesi gerekir. Aslında burada arzu nesnesine ulaş(a)mamak bir engele bağlanırken Lacan, insanın bunu yapmaya gücünün yetmeyeceğini düşünür. Bu doğrultuda aslında her daim yenilgiye uğramış olan ego yok olmamak için hem güçsüzlüğünü engelle kapatarak yüceltir hem de aynı zamanda arzusunu, nesnesine ulaştır(a)madığından ateşini söndürmemiş olur. Arzulamak, hayal gücüyle olsun, gerçekten uzaklaşmakla olsun, düşünceler ve düşleri kuşkusuz harekete geçirebilecek, ancak bir doyum nesnesi olamayacak bir varlığın çekimine kapıldığını hissetmektedir. Hazla, doyumla, doyunlukla giderilebilecek bir yoksunluk hissi olan gereksinimin tersine, hiçbir yere varmayan, hiçbir gerçekle örtüşmeyecek şu devinimdir –boşluğun çağırısı: "doymak bilmez", "beyhude çabalar". İşte bu nedenle, "acıya karşı hiçbir zaman, sevdiğimiz vakitlerdeki kadar korunmasız olmayız" (Freud). (Blondel, 2003: 12, 13)

*"Nasıl acıkırsa susarsa insan
Öyle sevdim bir memleket kızını
Bir şey bu aşkın artırdı hızını
Aramıza dağlar deryalar koyan
Benim ayrılmayan tuttuğu yoldan*

*Aşk ile gerçek eden her masalı
Yandıkça daha gür yeşeren çalı
Budur bu aşk beni ayakta tutan”*

(Tarancı, 2010: 127)

Cahit Sıtkı, “*Nasıl acıkırsa susarsa insan*” dizesinde aşta susayışı ortaya çıkaran şeyin arzu nesnesine ulaşamama durumu/engeli olduğunu doğrular niteliktedir. Âşık, kavuşamadığı nesneye karşı daha yoğun duygular hisseder. Bu noktada bir çocuğun o hep istediği uçan balonu aldığı ve onu elinden kaçırdığı anda arkasından bakarken üzüntü yerine şaşkınlıkla birlikte bir haz duyması bu duruma örnek olarak verilebilir. “*Bir şey bu aşkın artırdı hızını*” dizesinde geçen ‘şey’, âşğın arzu nesnesiyle/nedeniyle arasına giren engellerdir. Bu şiirde şair/âşık/seven, arzu nesnesinin peşinden gider fakat ona bir türlü kavuşamaz. Bu da sevilene karşı hissedilen duyguların hızını artıran sebeptir. “*Aramıza dağlar deryalar koyan/Benim*” dizelerindeki itiraftan da görülebileceği üzere, şair bu engelleri bilinçli bir şekilde koymaktadır. Çünkü kavuştuklarında hissettiği o yoğun duyguların ortadan kaybolacağını biliyor gibidir. Bu tavrı hissettiren de “*Benim ayrılmayan tuttuğu yoldan*” dizesidir. Aslında istese kavuşabileceklerini, aralarındaki engellerin aşılabileceğini vurgular. Fakat bunu istemediği, kendi engelli yolunda devam ettiği ve böylelikle aşkının hızının arttığını belirtir. Burada kişiyi tekinsiz duruma iten şey, arzu nesnesinin uzaklığından çok yakınlığıdır. Özne/âşık, sevilen/arzu nesnesini kendisinden uzakta bir konuma yerleştirerek özlemine/arzusunu ayakta, canlı tutmaya çalışır. Dolayısıyla aşta âşıkla uzakta olan sevgilinin beklentileri asla birbirine denk gelmez ve örtüşmez. Birbirinden ya eksiktir ya da fazladır. Mitolojide bu durum tilkinin asla tavşanı yakalayamaması, okun asla hedefine ulaşamaması gibi mitlerle ortaya koyulurken bilinçli bir şekilde arzu nesnesinin daima ıskalandığına, kaçırıldığına da vurgu yapılır. (Şen, 2017: 191)

“*Yandıkça daha gür yeşeren çalı*” dizesi, elde edilemeyen arzu nesnesinin âşğın arzusunu arttırdığını doğrular. Buna sebep olarak yukarıda verilen mısralarda, seven/arzulayan ile sevilen/arzu nesnesi arasında yer alan “dağlar deryalar” gibi imgelerle vurgulanan engeller gösterilebilir. ‘Yandıkça daha gür yeşerir’ çünkü arada uzaklık, erişil(e)mezlik, elde edemeyiş ve sürekli canlı olan, yaşayan, süren bir arzu/aşk vardır. Aşk üzerine kurulmuş evlilikler, kuralda mutsuzlukla sonuçlanırlar.

Bir İspanyol atasözü; aşk nedeniyle evlenen, acılar çekerek yaşamak zorundadır, der. (Schopenhauer, 2019: 30) Bu yüzden aşkta engel, aşkın devam etmesinin önündeki en temel koşullardan birisidir.

*“Kimse yokluğunda bunca sevilmedi
Kimse yokluğunda ilahlaşmadı bu kadar
Saçların böyle daha güzel
Sen daha güzelsin
Gelecek mutlu günlerin ışığında
Her şey daha güzel
Ne var ki ayrılığın adı kötüye çıkmış
Yoksa bin yıl daha yaşamak isterdim
Ve seni bin yıl daha
Ayrılıklar içinde sevmek isterdim”*

(Oğuzcan, 2015: 105)

Ümit Yaşar yukarıdaki şiirinde aşkın devam etmesinin şartı olarak en temel engellerden birini, ayrılığı koyar. Aşkın sürekliliğinde engel gerçek bir şarttır. Çünkü aşk, yasa(k)larla, engellerle, uzaklıkla anlamını bulur. İlk yüce birlik olan anne aşkının önünde “baba” ya da “babanın adı” olmasaydı, birey kendisini ayna/anne üzerinden izleyemez ve dolayısıyla kendi ben’ini oluşturamazdı. Aşkta ya da kişiliğin oluşmasında ilk engel olarak kültür, yasa, baba, dil gibi varlıklarla karşılaşılır ve böylelikle kişi kendisini var edebilir. Sonraki yıllarda da bu engeller yukarıda bahsettiğimiz bütün yasaklamalar, uzak tutmalar, ayrılık gibi engellerle ikame edilerek aşkın varlığının devam etmesinin en belirgin şartlarından birini oluştururlar. “Kimse yokluğunda bunca sevilmedi/Kimse yokluğunda ilahlaşmadı bu kadar” dizelerine baktığımızda, sevilen/arzu nesnesinin yokluğu, âşıkta aşkının idealleşmesini ve yüceltilmesini meydana getirir. “İlahlaşacak” kadar çok arzu/aşk hissedilmesinin sebebi, sevgiliye ulaşamamış olmak ve sevilen nesnenin yokluğunun ortaya çıkardığı engeldir. Şair/âşık, sevgiliye ulaştığı anda aşkının geriye doğru seyredeceğini ve bitmeye başlayacağını bilmektedir. Normal aşk yaşamında nesne seçiminde anne modelinin alındığını net biçimde açığa çıkaran yalnızca birkaç belirgin öge vardır; örneğin genç erkeklerin kendilerinden daha yaşlı olgun

kadınlardan tercih etmeleri gibi. Bu âşık tipinin karakteristik özelliklerinden bahsetmek gerekirse; burada aşkın şartı kadar aşk davranışının da anneye bağlı olarak ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Aşkın birinci şartı olan kadının özgür olmamasının ya da üçüncü kişinin varlığının önemini göstermemiz daha kolay olacak gibi görünüyor. Aile ortamında büyüyen çocuk açısından annenin babaya ait olması, anne kavramından koparılmasının olanaksız bir unsur olarak kabul edilmesi gerektiğini anlıyoruz. Burada baba üçüncü kişi olarak görüldüğü için bir yasak söz konusudur. (Freud, 2020: 24, 25) Çocukluk yıllarında baba ve dilin getirdiği/öğrettiği enstest yasağı olmasaydı, çocuk baba figürüne toslamasaydı ve sonsuza kadar annesine sahip olabilseydi, hiç şüphe yok ki bu arzusu sönüp gidecekti ve hayatın içinde sağlıklı bir birey olamadan kalmak zorunda olacaktı. Bundan dolayı da aşkın ve kişiliğin oluşmasının/ortaya çıkmasının önündeki en geçerli şart, arzu nesnesine sahip olamamak ve dolayısıyla engellerle, yasaklarla karşılaşmaktır. Takip eden dizelerde; *“Saçların böyle daha güzel/Sen daha güzelsin”* demesinin sebebi âşığın sevdiğini uzakta tutmasıdır. ‘Daha güzel’dir çünkü aralarında kavuşamama, yokluk gibi engeller vardır ve bu engeller de aşkın şiddetini artırır. *“Ne var ki ayrılığın adı kötüye çıkmış”* düşüncesinin sebebi, insanların kavuşamama durumunun aşkı artırdığını bilmemelerinden kaynaklanır. Fakat şair bunun farkında olduğu için ayrılık fiilen ve hatta düşünce olarak bile âşık için kendi *jouissance*’ını yaratır. Şiirde baştan aşağıya ayrılık fikrinin övülmesi/yüceltilmesi bundandır. Ayrılıkta/kavuşamama durumunda, acıdan haz ve keyif alma yani *jouissance* vardır. Bu durumun en çarpıcı örneği; *“acı çekmekten alınan zevkin yücelik düzlemindeki dengi olan bu canavarca aşk-ölüm kaynaşmasını üretebilen şey, yeniden cinselleştirilmiş olan bir ahlakılıktır.”* Burada ahlakileştirilmeden, yasadan, kuraldan, engelden ve yasaktan da alınan bir haz ve keyif vardır. (Şen, 2017: 192) Jouissance, semptomun içeriğinde hem tatmin edici hem de doyumsuz olandır. Lacan'a göre arzu ne kadar birleştirici olursa olsun, jouissance da aynı ölçüde ayırıcıdır. Bu cinsel ilişkide daha barizdir. Arzu bedenleri birleştirir, jouissance ayırır. Zevke ulaşıldığı an bedenler birbirini bırakır. (Eryörük, 2017: 66, 67) *“Ve seni bin yıl daha/Ayrılıklar içinde sevmek isterdim”* dizesindeki istek yukarıda söylemeye çalıştıklarımızı kanıtlar niteliktedir. Âşık/şair kavuşmak istememe tavrında bilinçlidir

ve sevebilme duygusunun arkasındaki tek motivasyonun ayrılık olduğunu bu dizelerle birlikte açıkça dile getirir.

*"Bu yol Kaf dağına gider Sultanım
Demir asa, demir çarık, ince yürek...
İnce küpelerin ne de yaraşmış
Gözlerindeki kuzgun siyahı aşka.
Demir asa, demir çarık, sevda gerek.
...
İşte bütün sisleriyle Elagözlüm,
İlerde, ta ilerde..."*

(Uyar, 2011: 93)

Turgut Uyar bahsi geçen bu şiirde aşkına/arzu nesnesine ulaşmasının önüne Kafdağı engelini koyar. Kafdağı Divan Edebiyatında da ulaşılması en zor yerlerden biridir. Psikanalitik açıdan bakıldığında orası içimizde her daim var olan bütünleşme arzusudur. Başlangıçtan beri bizim arzumuz hep oraya doğrudur ve orası aslında olmayan bir yerdir, burayı nirvana diye de adlandırabiliriz. Nirvana, dışıl dönemdir. İmgesel alana ait bir imgedir. *"Bu yol Kaf dağına gider Sultanım"* dizesinden aşkına ulaşmak için, şairin/âşığın çok fazla acılar, çileler çektiğini anlayabiliriz. Çünkü Kafdağı hiç gidil(e)meyecek bir yer, mutlak tatmin alanıdır. *"Demir asa, demir çarık, ince yürek"* dizesinde geçen imgelerin kullanımı şu amaçla olabilir: Kafdağı katı, sert ve zorlu bir yol olduğu için demir yürekle oraya gidilmez asa ve çarık demir fakat yürek ince olmalıdır. Aksi takdirde bu çileli yol yürünmez. Bu zorluklara katlanabilmek için âşığın/sevdalının arzu nesnesine gerçek manada ulaşma isteği olmalıdır. Zaten aşkta acı çekmenin sebebi sevilene/arzu nesnesine ulaşamamaktan kaynaklanır. Dolayısıyla engel/ketleme hem acıyı hem de arzuyu artırır ama acının ortaya çıkardığı jouissance'ı/zevki de açığa çıkarır. Bu noktada seven/âşık, sevilene/arzu nesnesi için tüm acıları çekmeye, her türlü fedakârlığı yapmaya razıdır; çünkü sevilene nesne mutlak, koşulsuz ideal bir nesne mertebesine yükseltilir/yüceltilir. Bir yasak var olduğu sürece sevilene nesne/sevgili etrafında oluşmuş histeri mantığı vardır. Engel ortadan kalktığı zaman âşık, arzu nesnesine duyduğu ilgiyi kaybeder. Nesneden yalnızca uzak kaldığı sürece, yani onun *"ne*

olabileceğine dair kurulan fantezi kisvesinde zevk alabilme şeklindeki bu histeri ekonomisine ilaveten, bu geri çekilme (ya da ısrar) başka bir sürü şekilde de yorumlanabilir” (Zizek 2015: 753). İşte bu noktada sevilen nesneye ulaşılmasının önündeki engeli korumak ve bu bağlamda aşk/arzu nesnesini kendinden uzak tutmak gereklidir. (Şen, 2017: 194) Dizenin devamında geçen asa, fallusa ait bir imgedir. Eski çağlarda hadım edilen sahipler, bunun göstereni olarak ellerinde asa taşırlar. Çünkü asa, eril gücün sembolüdür. Mısır tanrısı Osiris heykellerinde de demir asa göstereni çok sık kullanılır. Buradaki ‘demir asa’ yolun zorluğunda elimizde bulunması gereken güçtür. ‘Demir çarık’ da şairde olan bir güçtür. Fakat âşık ne kadar güçlü olursa olsun ‘ince yürek’ olmadan Kafdağına çıkması çok zordur. Şiirdeki anlamından hareketle şairin ince yürekten kastı; hassas, nahif, her şeyi hisseden bir yürek olmalıdır ve ince yüreğin elde edilmesi için, ona sahip olmak için varlığa tek bir nazarla bakılması gerekir. Aralarında ayırım yapılırsa ince yüreğe sahip olunamaz. Seveda, aşk, merhamet gibi duyguları ancak ince yürekle anlayabiliriz. ‘Demir’ imgesi soğuk, katı, sert bir imgedir. Bir engel olarak düşünüldüğünde aşılması zordur. Şair bu göstereni bilerek kullanmış gibidir. Aşkın önüne öyle sert bir engel koyar ki arzusunun devam etmesi için bu zorluğa ihtiyacı vardır. “İnce küpelerin ne de yaraşmış/Gözlerindeki kuzgun siyahı aşka” dizesinde kuzgun olarak verilen imgenin sebebi; kuzgunun çok arzulu, istekli, hedefe kilitlenen ve hedefinden başka bir şey görmeyen bir hayvan olmasından kaynaklanabilir. Sevgilinin gözlerindeki aşk siyah bir kuzgun olarak betimlenir. Burada geçen ‘siyah’ kelimesi de ölümü ve acıyı çağırıştırır. Bu bağlamda karşımızda, aşkına ulaşmak için ölümü bile göze almış, aşkından başka hiçbir şeyi umursamayan bir âşık vardır denilebilir. Kafdağı engelini aşabilmek, oraya varabilmek için yoğun bir aşk gerekir. Şair Nirvana olarak görülen Kafdağına ulaşma, imgesel alana geri dönme, ilk yüce birlik olan anne aşkını tekrar yaşayabilme uğruna bütün bu acıları, zorlukları çekmeyi göze alır. Çünkü bütünlüğe dönme arzusu, kökensel arzudur. Psikanalitik açıdan bakıldığında kökensel ve içsel arzulara ulaşma isteği hiçbir zaman tamamen yok olmaz, sadece ikame edilir. Psikanalistler bu arzularımızı hafifletmek için kökensel arzuların yerine aşk, para, makam gibi şeyleri ikame ettiğimizi ortaya koyar. “İşte bütün sisleriyle Elagözlüm” dizesinde kullanılan ‘sis’ imgesi de bir engeldir, olumsuz bir duyumdur. Sevilene ulaşmayı engelleyen, onu ötede/uzakta

tutan bir durumdur. “İlerde, ta ilerde” dizesinin de gösterdiği üzere kökensel arzular yaşadığımız sürece hep ileride olacaktır. Psikanalistler bu arzuların ileride olmasıyla hep kazanılacağını söyler. Çünkü kökensel arzular yaşama devam etme motivasyonunu oluşturur ve engeller de âşığın sevdiği/arzuladığı nesneye ulaşma çabası karşısında çektiği acılar ve zorluklardır. Bu sebeple bir aşkın önünde ne kadar fazla engel olursa arzulama ve bu arzuyu sürdürme isteği doğru orantılı bir şekilde ortaya çıkar.

SONUÇ

Aşk, insan türünün gerçeğidir. Âşık olma durumu ötekine olan tutkumuzun, arzumuzun ölçülmesidir. Bu da ötekinin varlığını ve onunla bir ilişkiyi gerekli kılar. Kullandığımız dil, tüm şekilleriyle, vücudumuzun tabiat gereği başka bir vücuda sürekli hayran olmasının yani onu arzulamasının ifadesidir. Dille birlikte simgesel alanın bize dayattıkları ve bilincimizde oluşturduklarıyla, arzu nesnesine karşı duyduğumuz hisleri belirleme ve sınıflandırma gibi durumlar aşk duyumunun çerçevesini belirleme noktasında önemlidir.

Bugüne kadar kişilerin cinsel ilişki açısından yaptıkları tercihlerini ve fantezilerinin zorunluluklarını gerçeğe dönüştürme şekillerini oluşturan “aşkın şartları”nı seçme görevi, şairlere bırakılmıştır. Şairlerin bu gibi karmaşık durumları çözümleme konusunda birçok özel becerileri ve yetenekleri olduğu, özellikle insanların gizli duygularını algılama ve kendi bilinçdışını açık biçimde korkusuzca ve cesurca ifade etme konusunda çok yatkın oldukları saklanamayan bir gerçektir. Onların aşırı derecede duygusal ve hassas bir kişiliğe sahip olmaları bu yatkınlığı pekiştiren asıl etmen gibi görünür. Ancak yaydıkları mesajların içeriğindeki bilgilerin değerini azaltan bir durum söz konusudur. Şairlerin görevlerinin hem estetik hem de entelektüel açıdan zevk üretmek, bunun yanı sıra duygulardan kaynaklanan bazı etkileri de ortaya çıkartmak olduğunun altını çizmek gerekir. Demek ki gerçek yaşamı olduğu gibi aktarmaları söz konusu değildir. Bu nedenle onu değiştirirler, bazı kısımlarını diğerlerinden ayırırlar, rahatsız edici unsurları yok ederler, bütünü daha uyumlu hale getirmek için boşlukları doldururlar. Bu aslında onlara tanınan çok büyük bir ayrıcalıktır. Buna “şiiirsel özgürlük” de denebilir. Ayrıca şairler tamamlanmış biçimlerinde betimledikleri bu tip ruhsal durumların ne kökeniyle ne de gelişim aşamalarıyla ilgilidirler. Şairlerin, binlerce yıldır insanların takdirini ve beğenisini kazanmış şiiirlerinde ele aldıkları bu tip konulara bilimin de el atması, hem de daha kapsamlı olarak -zevk açısından hiçbir çıkar gözetmeksizin- gerekli hale gelmektedir. Çalışmanın amacı da aşk duyumunun fenomenlerini/görüngülerini/yansımalarını ortaya çıkarabilmektir.

Kant'ın “numen” ve “fenomen” kavramlarına göre, bu tezde anlatmaya çalıştığımız aşk duyumunu ‘numen’ olarak, yani gerçek olarak bilemeyiz. Çünkü o şiirleri yazan şairlerin ‘kendiliğini’ deneyimleyemeyiz. Ahmed Arif'in Leyli'sini ne Ahmed Arif olarak deneyimleyebiliriz ne de Leyla Erbil olabiliriz. Ancak anlattıklarına bakarak anlatılan aşkın görüngülerinden çıkarımlar/varsayımlar yapabiliriz. Dolayısıyla bütün bu tezde yapılan yorumlar, bahsedilen duyguların bizdeki yansımalarıdır/fenomenleridir. Kant'a göre, bilgimizin temel kaynaklarından biri fenomenlerdir. Bu dünyada kendi algılarımıza mahkûmuzdur. O doğru kişiye duyduğumuz tarifsiz aşk, sadece kendi algılarımızın bir deformasyonudur ya da kendi algılarımızın birer kurbanıyızdır.

Fernando Pessoa'ya göre algıyı çarpıtan paradoksal bir şekilde isteklerimizden ziyade tanıma kapasitemizdir. Pessoa çeşitli aşkınlık biçimlerine kapıldığımızı ima eder. Psikanaliz açısından aşk, yalnızca sarsıcı durumlarda idrak edilebilir. Nesnel seçim aslında yitik bir şeyin bulunmasıdır. Önünde sonunda aşk, arzulanan özünde doyuma ulaşmaktan başka bir şey değildir. Aşkta, iyi ya da kötü, faydalı ya da zararlı olup olmadığıyla ilgilenilmez. Tezde örneklendirdiğimiz görüngülerin de ortaya koyabileceği gibi, şairlerin aşk karşısında takındıkları tavır, birbirlerinden farklıdır.

Şair ve yazarlar kültürel alandan imgesel alan tarafına doğru hareket ederler. Çünkü dil, hiçbir zaman imgesel alanı anlatamaz. Aşk duyumunu ‘gerçek’ olarak bilemeyecek olmamıza rağmen bile bu duyguyu yaşamak güzeldir. Aşkı sadece yaşamak değil, varlığına inanmak bile yaşamı idame ettirmek için en güzel umutlardan biridir. Aşkın evrensel bir değeri vardır. Bu noktada bahsedilen duyum sadece belli bir topluma ya da kültüre özgüdür demekten ziyade, aşk herkes için aşktır demek daha uygun olacaktır. Aşk, herhangi bir indirgemeye hapsedilemez. Bu veya şudur gibi net tanımlarla karşılanamaz. Aşk, bir gerçeklik oluşumdur. Bu gerçekliğin karşılığında iki türlü bilinç vardır. Bir ile değil de karşıtıyla da sınanması gerekir. Yani sadece aşk duyumunun benzerlikleriyle bir tanım oluşturmaya çalışmak yerine bunların birbirlerinden farklarıyla da ilgilenmek ve bu noktada bir tanımlama yapmak için uğraşmak gerekir. Kısacası aşk için; cinsel arzuyu ve bu arzunun kişide yaşattığı duyguları, bu eylem sonucunda meydana gelecek çocuğu içeren fakat bununla birlikte binbir türlü farklı duygu, deneyim ve farktan hareketle yola çıkılan

bir bakış açısıyla yaşandığında olabilecek her türlü şeyi kapsayan düşsel bir tasarıdır denilebilir.

Burada bahsedilen düşüncelerden hareketle, yapılan çalışmada ulaşılmaya çalışılan şey tam olarak şudur: Örnekleri verilen şiirler çerçevesinde aşkın her şair/birey için ayrı bir tarafının olduğu ve belirleyici bir tanımının bulunamayacağı, söylenmiş her cümlenin arkasından başka bir cümle de ortaya çıkabileceği dolayısıyla aşk duyumunun kişiye göre farklı algılanabileceği ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bizim de bu tezle göstermek istediğimiz, bir duyum olarak “aşk”ın Cumhuriyet dönemi şairlerinin bilinçlerindeki yansımalarının metafor, metonomi, imge ve söz sanatlarıyla nasıl ortaya koyulduğudur.

KAYNAKÇA

Alberoni, F. (1995). *Âşık Olmak ve Aşk*. Çev. Gül Çetinor Batuş. Ankara: Totem Yayınları.

Ali, S (2019). *Kürk Mantolu Madonna*. İstanbul: Olimpos Yayınları.

Arif, A. (2009). *Hasretinden Prangalar Eskittim*. İstanbul: Metis Yayıncılık.

Asaf, Ö. (2010). *Çiçek Senfonisi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Atak H., Taştan N. (2012) Romantik İlişkiler ve Aşk. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry* 4(4): 520-546.

Aytaç, G. (2009). *Genel Edebiyat Bilimi*. İstanbul: Say Yayınları.

Badiou A., Truong N. (2011). *Aşka Övgü*. Çev. Orçun Türkay. İstanbul: Can Yayınları.

Batur, E. (1995). Aşk Üzerine Marazi Bir Deneme Daha. *Cogito Yapı Kredi Yayınları*. 1(4): 5-8.

Bauman, Z. (2012). *Akışkan Aşk-İnsan İlişkilerinin Kırılganlığına Dair*. Çev. Işık Ergüden. İstanbul: Versus Kitap.

Beauvoir, S. (1993). *Kadın İkinci Cins-Bağımsızlığa Doğru*. Çev. Bertan Onaran. İstanbul: Payel Yayınları.

Berk, İ. (2003). *Toplu Şiirler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Blondel, E. (2003). *Aşk*. Çev. Esra Özdoğan. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Botton, A. (2001). *Aşk Üzerine*. Çev. Ahu Antmen. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Cansever, E. (2011). *Sonrası Kalır II-Bütün Şiirleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Cumalı, N. (1991). *Aşklar Yalnızlıklar Toplu Şiirler I*. İstanbul: Can Yayınları.

Çamlıbel, F. N. (2003). *Han Duvarları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Çelebi, A. H. (2018). *Bütün Şiirleri*. İstanbul: Everest Yayınları.

Çorlu, M., Yorulmaz, A. (2022). *Jacques Lacan/Her Anlama Bir Yanlış Anlamadır*. İstanbul: Destek Yayınları.

Dart, G. (2004). *Karşılıksız Aşk, Kovalamak ve Kovalanmak Üzerine*. Çev. Ayşe Öztekin. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Dostoyevski, F. (2012). *Budala*. Çev. Ergin Altay. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Duras, M. (2000). *Pratik İşler*. Çev. Emir Salman. İzmir: Atlantis Yayınevi.

Durkheim, E. (2014). *Sosyolojik Yöntemin Kuralları*. Çev. Özcan Doğan. Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Eagleton, T. (2014). *Edebiyat Kuramı*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Erbaş, Ş. (2016). *Yaşıyoruz Sessizce*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.

Eryörük, Z. (2017). Aşka Semptom Karışınca. *Simgesel Psikanaliz Dergisi*. 1(1): 61-71.

Fink, B. (2019). *Lacan'da Aşk*. Çev. Zeynep Oğuz, Elif Okan Gezmiş. İstanbul: Kolektif Kitap.

Freud, S. (2003). *Kitle Psikolojisi*. Çev. Kamuran Şipal. İzmir: Cem Yayınevi.

Freud, S. (2006). *Sevgi ve Cinsellik Üzerine*. Çev. Akın Kanat. İzmir: Atlantis Yayınevi.

Freud, S. (2015). *Narsizm Üzerine Bir Giriş*. Çev. Banu Büyükkal, Saffet Murat Tura. İstanbul: Metis Yayıncılık.

Freud, S. (1996). *Psikanaliz Üzerine*. Çev. Kâmuran Şipal. İstanbul: Cem Yayınevi.

Freud, S. (2017). *Bilinçaltı-Cinsellik Üzerine Üç Deneme*. Çev. Beyza Nur Doğan. Ankara: Gece Kitaplığı.

Freud, S. (2018). *Uygarlığın Huzursuzluğu*. Çev. Haluk Barışcan. İstanbul: Metis Yayıncılık.

Freud, S. (2019). *Kitle Psikolojisi ve Egonun Analizi*. Çev. Ceren Kaya. Ankara: Gece Kitaplığı.

Freud, S. (2020). *Aşkın Psikolojisi*. Çev. Can İdemen. İzmir: Cem Yayınevi.

Freud, S. (2020a). *Haz İlkesinin Ötesinde Ben ve İd*. Çev. Ali Babaoğlu. İstanbul: Metis Yayınları.

Fromm, E. (2022). *Sevme Sanatı*. Çev. Işıtan Gündüz. İstanbul: Say Yayınları.

Goethe, J. W. (2019). *Genç Werther'in Acıları*. Çev. Arzu Nar Sezgin. İstanbul: Olimpos Yayınları.

Goldhill, S. (2009). *Aşk, Seks ve Tragedya*. Çev. Elif Subaş. İstanbul: Dharma Yayınları.

Göka, E. (2004). Benim Levinas'ım. *Tezkire Düşünce-Siyaset-Sosyal Bilim Dergisi*, 17(38-39): 71-94.

Güleç, C. (2014). Aşk: Eski bir yalan Âdem'le Havva'dan kalan. *Psikeart Dergisi*, 14(33): 59.

Gümüş, E. B., Günçel, F. B. (2020). *Derin Düşünceler Aşk*. İstanbul: Olimpos Yayınları.

Hasanoğlu, A. (2022). *Aşkın Halleri-İkili İlişkilere Farklı Bir Bakış*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Hazm, İ. (1995). *Güvercin Gerdanlığı*. Çev. Mahmut Kanık. İstanbul: İnsan Yayınları.

Heidegger, M. (2020). *Tinin Fenomenolojisi*. Çev. Kaan H. Ökten. İstanbul: Alfa Yayınları.

Hikmet, N. (2008). *Bütün Şiirleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Hikmet, N. (2012). *Henüz Vakit Varken Gülüm*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Husserl, E. (2010). *Fenomenoloji Üzerine Beş Ders*. Çev. Harun Tepe. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.

Ilgaz, R. (2004). *Bütün Şiirleri*. İstanbul: Çınar Yayınları.

Illouz, E. (2013). *Aşk Neden Acıtır*. Çev. Özge Çağlar AKSOY. İstanbul: Jaguar Kitap.

İlhan, A. (1992). *Bütün Şiirleri: 4, Ben Sana Mecburum*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

İlhan, A. (1995). *Bütün Şiirleri: 2, Sisler Bulvarı*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

İlhan, A. (2002). *Kimi Sevsem Sensin*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İskender, K. (1996). *Güzel Annemin Hayal Gücü*. İstanbul: Hera Şiir.

İskender, K. (2010). *Siyah Beyaz Denizatları*. İstanbul: Sel Yayıncılık.

İzcovich, L.(2015). *Sapkınlıkta Aşk, Arzu ve Jouissance*. Çev. Oğuzhan Nacak. İstanbul: Axis Yayınları.

Jung, C. G. (2009). *Dört Arketip*. Çev. Zehra Aksu Yılmaz. İstanbul: Metis Yayınları.

Kaplan, M. (1988). *Şiir Tahlilleri*. C. II. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Karakoç, S. (1996). *Zamana Adanmış Sözler*. İstanbul: Diriliş Yayınları.

Karakoç, S. (2007). *Gün Doğmadan*. İstanbul: Diriliş Yayınları.

Kısakürek, N. F. (2012). *Çile*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.

Kierkegaard, S.(2010). *Baştan Çıkarıcının Günlüğü*. Çev. Süha Sertabiboğlu. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Lacan, J. (2017). *Psikanalizin Dört Temel Kavramı*. Çev. Nilüfer Erdem. İstanbul: Metis Yayınları.

Lear, J (2020). *Anlama Arzusu*. Çev. Ayşegül Yurdaçalış, İlkur Urkun Kelso, İstanbul: Alfa Yayıncılık.

Levinas, E. (2015). *Bütünlük ve Sonsuzluk*. Çev. Özkan Gözel. İstanbul: Say Yayınları.

Marx, K. (1974). *Kapital*. Çev. Alaattin Bilgi. Ankara: Sol Yayınları.

May, R. (2010). *Aşk ve İrade*. Çev. Yudit Namer. İstanbul: Okuyan Us Yayın.

Oğuzcan, Ü. Y. (2007). *Şiir Denizi I*. İstanbul: Everest Yayınları.

Oğuzcan, Ü. Y. (2015). *Aşka Dair Nesirler*. İstanbul: Everest Yayınları.

Okuyay, S. (1995). Aşk Kölesi, *Cogito Yapı Kredi Yayınları*. 1(4): 29-32.

Orhanoğlu, H. (2021). *İmgeler Atlası 1950-2000 Arası Türk Şiirinde İmgeler Sözlüğü*. İstanbul: Ketebe Yayınları.

Özel, İsmet (2013). *Erbain Kırk Yılın Şiirleri*. İstanbul: Tiyo Yayıncılık.

Pessoa, F. (2006). *Huzursuzluğun Kitabı*. Çev. Saadet Özen. İstanbul: Can Yayınları.

Phillips, A. (2017). *Hep Vaat Hep Vaat Edebiyat ve Psikanaliz Üzerine Denemeler*. Çev. Ferit Burak Aydar. İstanbul: Metis Eleştiri.

Platon (1991). *Devlet*. Çev. Sabahattin Eyüboğlu, M. Ali Cimcoz. İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Platon (2014). *Şölen*. Çev. Eyüp Çoraklı. İstanbul: Alfa Yayıncılık.

Recalcati, M. (2022). *Sonsuz Öpüşme: Aşk Üzerine Kısa Dersler*. Çev. Yunus Çetin. İstanbul: Telemak Kitap.

Reik, T. (2006). *Aşk ve Şehvet Üzerine/Romantik ve Cinsel Duyguların Psikanalizi (1. Kitap)*. Çev. Ali Kılıçlıoğlu. İstanbul: Say Yayınları.

Reik, T. (2006a). *Aşk ve Şehvet Üzerine/Cinslerin Duygusal Farklılıkları (2. Kitap)*. Çev. Ali Kılıçlıoğlu. İstanbul: Say Yayınları.

Reynaud, M. (2011). *Aşk Hafif Bir Uyuşturucudur... Genellikle*. Çev. Sevgi Türker Terlemez. İstanbul: İmge Kitapevi.

Saraçoğlu, Y. (2002). *Türk Edebiyatında Sevda Şiirleri Antolojisi*. İstanbul: Evrim Sanat Yayınları.

Sartre, J. P. (2009). *Varlık ve Hiçlik*. Çev. Hazel Barnes. İstanbul: İthaki Yayınları.

Shakespeare, W. (2012). *Bir Yaz Gecesi Rüyası*. Çev. Özdemir Nutku. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Schopenhauer, A. (2019). *Cinnet ve Aşk*. Çev. Volkan Altınkaynak. İstanbul: Dorlion Yayınları.

Simonnet, D. vd. (2012). *Aşkın En Güzel Tarihi*. Çev. Saadet Özen. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Spinoza, B. (2011). *Etika*. Çev. Hilmi Ziya Ülken. İstanbul: Dost Kitapevi.

Sponville, A. C. (2013). *Cinsellik, Aşk ve Ölüm*. Çev. Canan Özatalay. İstanbul: İletişim Yayınları.

Stendhal (2012). *Aşka Dair*. Çev. Ayberk Erkay. İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Süreya, C. (2016). *Üvercinka*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Süreya, C. (2020). *Üstü Kalsın*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Şen, C. (2010). *Türk Romanında Felsefî Açılımlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Şen, C. (2017). Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Aşkın Halleri/Fenomenolojisi (Görüngüsü) Üzerine Bir İnceleme. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*. 9(17): 185-206.

Tarancı, C. S. (2010). *Otuz Beş Yaş*. İstanbul: Can Yayınları.

Tuna, M. (2020). Edebiyat ve Psikanaliz Üzerine. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 4(1): 1-17.

Türkmen, S. (2018). *Aşkın Ontolojisi: Spinoza'yla Bir Yürüyüş*. İstanbul: İthaki Yayınları.

Uyar, T. (1995). Aşk ve Sevda Üzerine Çeşitlemeler, *Cogito Yapı Kredi Yayınları*. 1(4): 71-74.

Uyar, T. (2011). *Büyük Saat*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Verhaeghe, P. (2003). *Yalnızlık Zamanında Aşk*. Çev. Ece Cihan Ertem-Mehmet Öznur. İstanbul: Encore Yayınları.

Vincent, L. (2012). *Neden Âşık Oluyoruz*. Çev. F. Kenan Zaimoğlu. İstanbul: Aylak Kitap.

Žižek, S. (2015). *İdeolojinin Yüce Nesnesi*. Çev. Tuncay Birkan. İstanbul: Metis Yayınları.

Žižek, S. (2016). *Yamuk Bakmak Popüler Kültürden Jacques Lacan'a Giriş*. Çev. Tuncay Birkan. İstanbul: Metis Yayınları.